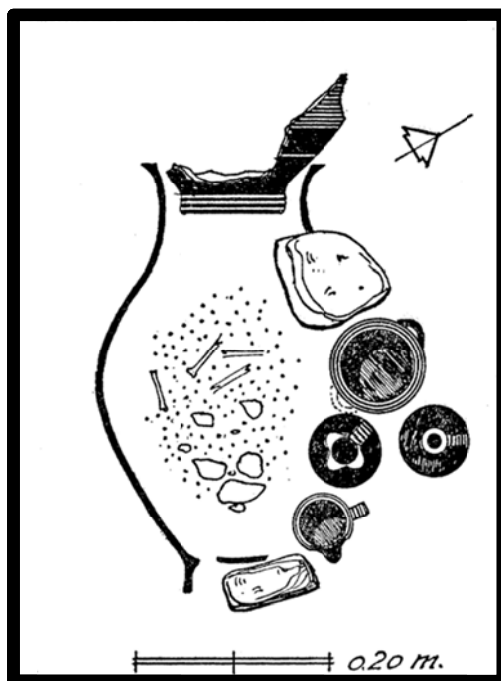

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών:
«Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στην Ιστορία, Αρχαιολογία
και Κοινωνική Ανθρωπολογία»

ΠΑΙΔΙΚΕΣ ΤΑΦΕΣ ΤΩΝ ΠΡΩΙΜΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ
ΧΡΟΝΩΝ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΤΤΙΚΗ:

Πρωτογεωμετρική και Γεωμετρική περίοδος
(1050-700 π.Χ.)

Διπλωματική Μεταπτυχιακή Εργασία

Πράππα Όλγα

ΒΟΛΟΣ 2015

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

**ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ**

**Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών:
«Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στην Ιστορία, Αρχαιολογία
και Κοινωνική Ανθρωπολογία»**

**ΠΑΙΔΙΚΕΣ ΤΑΦΕΣ ΤΩΝ ΠΡΩΙΜΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ
ΧΡΟΝΩΝ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΤΤΙΚΗ:
Πρωτογεωμετρική και Γεωμετρική περίοδος
(1050-700 π.Χ.)**

**Διπλωματική Μεταπτυχιακή Εργασία
Πράππα Όλγα**

Επιβλέπων Καθηγητής:

Μαζαράκης Αινιάν Αλέξανδρος

Επικουρικός Επόπτης:

Λώλος Ιωάννης

Εξεταστής:

Παλαιοθόδωρος Δημήτριος

ΒΟΛΟΣ 2015

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	2
Εισαγωγή	3-5
1. Το παιδί στην αρχαιολογία	
1.1 Η Ιστορία της έρευνας	6-7
1.2 Καθορισμός της παιδικής ηλικίας στην αρχαιολογία	8-9
2. Τα αρχαιολογικά δεδομένα	
2.1 Παιδικές ταφές της ΠΕΣ στην Αθήνα	10-34
2.2 Παιδικές ταφές της ΠΕΣ στην Αττική	35-61
3. Σύνθεση αρχαιολογικών δεδομένων	
3.1 Ταφικές πρακτικές	62-63
3.2 Τα είδη των τάφων	63-69
3.2.1 Εγχυτρισμός	63-65
3.2.2 Ενταφιασμός	65-66
3.2.3 Καύση	66-67
3.2.4 Διπλές ταφές	67-69
3.3 Κτερίσματα	70-73
4. Ανάλυση αρχαιολογικών δεδομένων	
4.1 Η κατανομή των παιδικών τάφων στα νεκροταφεία	74-85
4.1.1 Πρωτογεωμετρική Περίοδος, Αθήνα-Αττική	74-76
4.1.2 Γεωμετρική Περίοδος, Αθήνα	76-80
4.1.3 Γεωμετρική Περίοδος, Αττική	80-85
5. Συμπεράσματα	86-89
Κατάλογος Παιδικών Τάφων της ΠΕΣ. Αθήνα-Αττική	90-176
Συντομογραφίες Περιοδικών και Σειρών – Βραχυγραφίες	177-179
Βιβλιογραφία	180-188
Ευρετήριο Καταλόγου	189-197
Κατάλογος και Πηγές Εικόνων	198-204
Χρονολογικός Πίνακας – Γραφήματα	205-207
Χάρτης – Εικόνες	

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η εκπόνηση και η ολοκλήρωση αυτής της μελέτης δεν θα μπορούσε να είχε επιτευχθεί χωρίς την συμβολή ορισμένων προσώπων, τα οποία θα ήθελα από αυτή τη θέση να ευχαριστήσω θερμά.

Αρχικά, ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλονται στον κύριο επόπτη, Καθηγητή του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, κ. Αλέξανδρο Μαζαράκη Αινιάν. Αφενός, τον ευχαριστώ για την αμέριστη υποστήριξή του και την πολύτιμη βοήθεια σε όλα τα στάδια της εκπόνησης αυτής της μελέτης, καθώς και για τις κατευθύνσεις που μου υπέδειξε. Ομοίως, βαθύτατες ευχαριστίες οφείλω στους Επίκουρους Καθηγητές Κλασικής Αρχαιολογίας του τμήματος Ιστορίας Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, τον κ. Ιωάννη Λώλο για τη συμβολή του ως επικουρικός επόπτης της διπλωματικής εργασίας και τον εξεταστή, κ. Δημήτριο Παλαιοθόδωδο.

Ακόμη, δεν θα μπορούσα να μην ευχαριστήσω τη φίλη και Μεταδιδάκτορα Αρχαιολογίας, Αλεξάνδρα Αλεξανδρίδου, κυρίως για την ενθάρρυνσή της στην ενασχόλησή μου με το συγκεκριμένο θέμα, καθώς και για τις γόνιμες υποδείξεις της καθόλη την περίοδο συγγραφής. Η συμβολή της υπήρξε καθοριστική.

Τέλος, ευχαριστώ θερμά την οικογένειά μου για τη συμπαράσταση κατά την περίοδο της συγγραφής, αλλά και τη στήριξη καθόλη την περίοδο φοίτησής μου στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών του Τμήματος Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Πράππα Όλγα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα τελευταία χρόνια η αρχαιολογική έρευνα προσανατολίζεται έντονα προς την ερμηνεία της κοινωνικής διάστασης του αρχαιολογικού υλικού. Η αρχαιολογία του θανάτου, δηλαδή η προσέγγιση των ταφικών πρακτικών μέσα από τα υλικά κατάλοιπα, αποτελεί σημαντικό δείκτη κατανόησης της κοινωνικής διαστρωμάτωσης αλλά και της ευρύτερης πνευματικής ζωής. Η αντιμετώπιση του ατόμου στον θάνατο, ένα από τα σημαντικότερα κεφάλαια της ανθρώπινης συμπεριφοράς, εμπεριέχει πολύτιμες πληροφορίες για την κατανόηση της κοινωνίας ως σύνολο, την αναγνώριση των κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών παραμέτρων που καθόρισαν τις εκάστοτε πρακτικές και αντιλήψεις περί θανάτου.

Σε αυτό το πλαίσιο, η αρχαιολογική έρευνα εστίασε το ενδιαφέρον της στην αναγνώριση και την ερμηνεία των διάφορων κύκλων ζωής, μια ιδιαίτερης ηλικιακής ομάδας, αυτής των παιδιών. Κύριοι άξονες υπήρξαν τα βασικότερα στάδια της ζωής όπως η γέννηση, η μετάβαση από την παιδική ηλικία στην εφηβεία και την ενήλικη ζωή, η ενσωμάτωση και η καθημερινή ζωή των νεαρών ατόμων στην κοινωνία, όπως επίσης και το αιφνίδιο γεγονός του θανάτου που κατατάσσει την ηλικιακή ομάδα των παιδιών στην γενική κατηγορία των «άωρων» νεκρών¹. Στην ιστορία της έρευνας, πηγές άντλησης δεδομένων υπήρξαν, κατά κύριο λόγο, οι αναφορές της αρχαίας ελληνικής γραμματείας, οι εικονιστικές παραστάσεις των διαφόρων εκφάνσεων της καθημερινής ζωής των παιδιών στην τέχνη της κεραμικής και της γλυπτικής, όπως επίσης και τα αρχαιολογικά δεδομένα από τους τάφους². Ωστόσο, κατά τα πρώιμα στάδια της ιστορικής περιόδου, προκύπτουν περιορισμένα στοιχεία για την παιδική ηλικία από την τέχνη³, συνεπώς η μελέτη των ταφικών πρακτικών αποτελεί την πλουσιότερη πηγή δεδομένων.

¹ Ο όρος «άωρος» αναφέρεται στην ειδική κατηγορία των νεκρών που έχασαν τη ζωή τους πρόωρα. Στην κατηγορία των «άωρων» νεκρών δεν άνηκαν μόνο όσοι πέθαιναν σε νεαρή ηλικία (Garland 1985, 77-78. Langdon 2007. Dasen 2010, 25-31. Beaumont 2012), αλλά και όσοι πέθαιναν αναπάντεχα ή οι βιαιοθάνατοι, δηλαδή όσοι γνώριζαν βίαιο θάνατο (Garland 1985, 93-95). Σύμφωνα με τον Σόλωνα (27.17f. *IEG*), ένας άντρας που πέθαινε στην ηλικία των δεκαεπτά ετών δεν θεωρούταν «άωρος».

² Για τις εικονιστικές αναπαραστάσεις (επιτύμβια ανάγλυφα, αγγειογραφία) των άωρων παρθένων της Κλασικής περιόδου και για τις αναφορές από την αρχαία ελληνική γραμματεία, βλ. Κ. Μαργαρίτη, *Ο θάνατος της αγάμω κόρης στην Αθήνα των κλασικών χρόνων*, Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Βόλος, 2010.

³ Για τις πρώιμες εικονιστικές αναπαραστάσεις των παιδιών στην κεραμική και την ενεργή συμμετοχή τους στις ταφικές πρακτικές, βλ. Langdon 2008, 56-66 και Oakley 2003, 163-167. Για τις αναπαραστάσεις της παιδικής ηλικίας στην τέχνη από την Αρχαϊκή έως την Ελληνιστική περίοδο, βλ. Beaumont 2003.

Η παρούσα μελέτη έχει ως στόχο τη συνολική εξέταση των ταφικών πρακτικών που εφαρμόστηκαν για τα βρέφη, τα μικρά και τα μεγαλύτερα παιδιά της ΠΕΣ (10ος – 8ος αι. π.Χ.) στην Αθήνα και την Αττική δια μέσου των υλικών καταλοίπων, δηλαδή των τάφων και των περιερχομένων τους. Η συγκέντρωση και η σύνθεση των στοιχείων αυτών ίσως καταστήσει εφικτή την διατύπωση συμπερασμάτων σχετικά με τη κοινωνική θέση των παιδιών, την διάκριση των επιμέρους κοινωνικών δομών ή και ακόμη τη δυνατότητα να θέσουμε διάφορες υποθέσεις για αυτές. Εξάλλου, η μελέτη των ταφικών καταλοίπων επιτρέπει την, εν μέρει, εξέταση και ανασύσταση της κοινωνίας των προγόνων. Υπό αυτό το πρίσμα, η έρευνα των παιδικών ταφικών πρακτικών δύναται να προσφέρει επιπρόσθετες πληροφορίες σε ένα ευρύτερο φάσμα.

Αρχικώς, επιλέχθηκε η περιοχή της Αθήνας και της Αττικής, καθώς, ιδίως από τα μέσα του 20^{ου} αι. και εξής, αρκετές και καλά οργανωμένες ανασκαφές έχουν φέρει στο φώς, πληθώρα νεκροταφείων και παιδικών τάφων. Οι πολυάριθμες δημοσιεύσεις των σωστικών και συστηματικών ανασκαφών στην Αττική και την Αθήνα παρέχουν σημαντικές πληροφορίες για τις πρακτικές ταφής τόσο των ενηλίκων, όσο και των παιδιών. Από την άλλη, οι νεώτερες συγκεντρωτικές μελέτες έχουν επιτρέψει την επανεξέταση των αρχαιολογικών δεδομένων και συνεπώς έχουμε σχηματίσει μια πιο σαφή άποψη αναφορικά με τις ταφικές πρακτικές και τις κοινωνικές δομές που υιοθέτησαν οι κάτοικοι της Αθήνας και της Αττικής κατά την υπό εξέταση περίοδο. Οι ομοιότητες και οι διαφορές που παρουσιάζουν τα δύο αυτά γειτνιάζοντα και άκρως ζωτικά κέντρα του ελλαδικού χώρου θα προσφέρουν γόνιμο έδαφος για περαιτέρω παρατηρήσεις επί των παιδικών ταφικών συνόλων.

Το χρονικό πλαίσιο της μελέτης καθορίστηκε ως προς το ανώτερο όριο στο 1050 π.Χ. με το σκεπτικό να συμπεριληφθεί και το πρώιμο στάδιο της ΠΕΣ, δηλαδή η Πρωτογεωμετρική περίοδος, έτσι ώστε να ανιχνευτεί η μετάβαση από τη μια στην άλλη εποχή και να εντοπιστούν οι κοινωνικές εξελίξεις που καθόρισαν τις επιμέρους αλλαγές ή τη διατήρηση ορισμένων άλλων στοιχείων⁴. Το τέλος του 8ου αι. π.Χ. αποτελεί ούτως ή άλλως το συμβατικό όριο του τέλους της Γεωμετρικής εποχής. Οτιδήποτε εντοπίζεται εκτός των χρονικών αυτών ορίων δεν θα αποτελέσει αντικείμενο αυτής της μελέτης.

⁴ Για τις χρονολογήσεις των περιόδων που αναφέρονται στην παρούσα μελέτη, βλ. τον χρονολογικό πίνακα, σ. 203.

Στο πρώτο κεφάλαιο επιχειρείται η προσέγγιση της ταυτότητας του παιδιού μέσα από το πρίσμα της αρχαιολογίας. Αφού γίνει μια σύντομη ανασκόπηση της ιστορίας της έρευνας, θα εκτεθούν οι παράγοντες που θέτει η αρχαιολογία για τον καθορισμό της παιδικής ηλικίας. Στο δεύτερο κεφάλαιο θα παρουσιαστούν τα διαθέσιμα αρχαιολογικά δεδομένα. Οι περισσότερες παιδικές ταφές προέρχονται από μεγάλα και καλά ανεσκαμμένα νεκροταφεία, όπως αυτά της περιοχής της Αγοράς, του Κεραμεικού, του Θορικού και της Ελευσίνας. Σε αυτές τις περιπτώσεις οι πολυάριθμες και αναλυτικές δημοσιεύσεις υπήρξαν ιδιαίτερα ωφέλιμες ως προς την κατανόηση και την επεξεργασία των στοιχείων. Άλλες πάλι περιπτώσεις που αφορούν σε μικρότερης κλίμακας έρευνες, απέδωσαν σχετικά αποσπασματικά ανασκαφικά δεδομένα, συνεπώς οι παρατηρήσεις είναι περιορισμένες, πλην όμως σημαντικές.

Στο τρίτο κεφάλαιο, όπου γίνεται η σύνθεση των αρχαιολογικών δεδομένων, αρχικά θα εκτεθούν γενικές παρατηρήσεις σχετικά με τις ταφικές πρακτικές που σχετίζονται με τα παιδιά και θα ομαδοποιηθούν τα είδη των παιδικών τάφων. Ποσοστιαία, το μεγαλύτερο μέρος των υπό εξέταση τάφων είναι εγχυτρισμοί βρεφών, νηπίων και μικρών παιδιών σε ταφικά αγγεία. Αριθμητικά ακολουθούν οι ενταφιασμοί σε λακκοειδείς και κιβωτιόσχημους τάφους για τα μεγαλύτερα παιδιά, ενώ τέλος αναφέρονται ακόμη και ελάχιστες περιπτώσεις καύσεων-μια ταφική πρακτική ιδιαίτερα περιορισμένη για τα παιδιά, όπως θα αναλυθεί παρακάτω. Ακόμη, θα σχολιαστούν τα είδη των κτερισμάτων ως δείκτες διάκρισης του φύλου ή της κοινωνικής θέσης των τεθνεώτων.

Στο τέταρτο μέρος της εργασίας επιχειρείται η ανάλυση των παραπάνω δεδομένων, δηλαδή θα εκτεθούν παρατηρήσεις ως προς την χρονολογική και χωροταξική κατανομή που παρουσιάζουν οι παιδικές ταφές στην Αθήνα και την Αττική στο υπό εξέταση χρονικό πλαίσιο. Από τη λεπτομερή μελέτη του υλικού κατέστη σαφές ότι οι πολυπληθείς δημοσιεύσεις των τάφων αντιστοιχούν σε πολύ διαφορετικά στάδια εμβάθυνσης ως προς την αντίληψη των ταφικών εθίμων, με αποτέλεσμα να πρέπει να αντιμετωπιστεί με τρόπο παραγωγικό ή ανισότητα της γνώσης μας για κάθε ταφικό σύνολο.

Τέλος, συνεκτιμώντας τα παραπάνω δεδομένα, ακολουθούν τα γενικότερα συμπεράσματα ως προς την ανίχνευση της ταυτότητας της παιδικής ηλικίας κατά την ΠΕΣ, μέσα από την παρατήρηση των ταφικών πρακτικών που εφαρμόστηκαν. Ακολουθεί ο κατάλογος παιδικών τάφων, τα δεδομένα του οποίου αναλύθηκαν στο συνθετικό μέρος της μελέτης.

1. Το παιδί στην αρχαιολογία

1.1 Η Ιστορία της Έρευνας

Το θέμα της αναζήτησης της παιδικής ταυτότητας και της παιδικής ηλικίας στην αρχαιότητα έχει προσελκύσει το ενδιαφέρον πολλών μελετητών ήδη από τα μέσα του 19^{ου} και στη διάρκεια του 20^{ου} αι. Αναρίθμητες μελέτες θέτουν τις μεθοδολογικές βάσεις και εστιάζουν στην παρουσία των παιδιών στην αρχαιολογία, συνδέοντάς τα, συνήθως, με τα κατάλοιπα του υλικού πολιτισμού, όπως με συγκεκριμένες κατηγορίες τεχνέργων γλυπτικής⁵ ή κεραμικής⁶. Οι μελέτες αυτές προσανατολισμένες στις απεικονίσεις των παιδιών στην κλασική τέχνη⁷ και στις γραπτές μαρτυρίες των αρχαίων φιλολογικών πηγών αναζητούν τα στάδια της παιδικής ηλικίας από τη γέννηση μέχρι και την ενηλικίωση⁸.

Ωστόσο, τις τελευταίες δεκαετίες η έρευνα έχει επικεντρωθεί στην επανεξέταση των ταφικών πρακτικών, όπου πλέον δίνεται έμφαση στην αναγνώριση των ανασκαφικών δεδομένων σε συνδυασμό με άλλες διεπιστημονικούς κλάδους, όπως αυτούς της ανθρωπολογίας και της βιοαρχαιολογίας. Οι παιδικοί τάφοι, οι οποίοι κατά τις προηγούμενες δεκαετίες ήταν σχεδόν παραμελημένοι, επανεξετάζονται τώρα σε βαθμό τυπολογίας, ως προς τη χωροταξική και χρονολογική κατανομή τους⁹. Τα κτερίσματα πλέον ερμηνεύονται σε συνδυασμό με το αρχαιολογικό περιβάλλον απόθεσής τους και επιχειρείται η ανίχνευση ειδικών ταφικών τελετουργιών ή συμβολισμών¹⁰. Σε αρκετές περιπτώσεις, η επανεξέταση των

⁵ Για τις αναπαραστάσεις των παιδιών στις επιτύμβιες στήλες και τη γλυπτική, βλ. O. Hirsch-Dyczek, *Les représentations des enfants sur les stèles funéraires attiques*, Warszawa, 1983. C. Vorster, *Griechische Kinderstatuen*, Cologne, 1983.

⁶ Για τις απεικονίσεις των παιδιών στην Αττική κεραμική βλ., H. Rühfel, *Kinderleben in Klassischen Athen: Bilder auf Klassischen Vasen*, Mainz, 1984. Περίληπτικά βλ., J.H. Oakley, *Children in Archaic and Classical Greek Art*, J. Evans Grubbs – T. Parkin (επιμ.), *The Oxford Handbook of Childhood and Education in the Classical World*, Oxford, 2013, 147-171.

⁷ Beaumont 1994β, 81-96. J.H. Oakley – J. Neils, *Coming of age in Ancient Greece: Images of the Childhood in the Classical Past*, New Haven, 2003. A. Cohen – J.B Rutter (επίμ.), *Constructions of Childhood in Ancient Greece and Italy, Hesperia Supplements 41* (2007).

⁸ Garland 1990. Golden 1990. V. Dasen (επίμ.), *Naissance et petite enfance dans l'Antiquité. Actes du colloque de Fribourg, 28 novembre-1er décembre 2001*, Fribourg, 2004.

⁹ Morris 1987, 57-69. Morris 1992, 72-81, 138-141. Houby-Nielsen 1995. Houby-Nielsen 2000.

¹⁰ Langdon 2008. Βιζυηνού 2010.

σκελετικών καταλοίπων προσφέρει νέα δεδομένα, άγνωστα μέχρι πρότινος, τα οποία επιτρέπουν την ανάγνωση του αρχαιολογικού υλικού υπό νέο πρίσμα¹¹.

Παράλληλα στο πέρασμα από τον 20^ο στον 21^ο αι. σημειώνεται ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την αναζήτηση της παιδική ηλικίας ειδικότερα κατά την ΠΕΣ. Η αδημοσίευτη διατριβή της Α. Haentjens¹² εξετάζει τα αρχαιολογικά δεδομένα από τους παιδικούς τάφους της Αττικής έως την πρώιμη Αρχαϊκή περίοδο, ενώ λίγο αργότερα, το 2007 η Μ. Pomadère¹³ στη δημοσιευμένη διδακτορική της διατριβή συμπεριλαμβάνει τα δεδομένα από τους παιδικούς τάφους από τη Νεολιθική έως και την ΠΕΣ σε όλο τον ελλαδικό χώρο. Παράλληλα, το διάστημα αυτό, εκδίδονται σημαντικά άρθρα που εξετάζουν αποκλειστικά τα θέματα των παιδικών τάφων κατά την ΠΕΣ και αποτελούν χρήσιμες βιβλιογραφικές πηγές, όπως της Α. Haentjens¹⁴, της C. Sourvinou-Inwood¹⁵, του D. Williams¹⁶ και της S. Langdon¹⁷.

Τέλος, από το 2007 έως και το 2011 το ερευνητικό πρόγραμμα «*L'Enfant et la mort dans l'Antiquité, des pratiques funéraires à l'identité sociale*» (EMA) συγκέντρωσε τα δεδομένα που σχετίζονται με το ζήτημα της θέσης του παιδιού στην αρχαιότητα μέσα σε ένα ιδιαίτερα ευρύ χρονολογικό και γεωγραφικό πλαίσιο, που εκτείνεται από τη Γεωμετρική περίοδο μέχρι την ύστερη αρχαιότητα σε όλο τον μεσογειακό κόσμο. Τα πρακτικά των συνεδρίων δημοσιεύτηκαν σε τρεις τόμους το 2010 και 2012 και περιλαμβάνουν θεματικές, γεωγραφικές και χρονολογικές ενότητες¹⁸.

¹¹ Lagia 2007. Liston – Papadopoulos 2004. Little – Papadopoulos 1998. Papadopoulos 2000. Liston – Rotroff 2013, 62-81.

¹² A. Haentjens, *Attic Child Graves from the Submycenaean till the Orientalising Period (1100-600 B.C.). Contexts, Analysis and Interpretation*, Dissertation Ghent University, 2002.

¹³ M. Pomadère, *Les enfants dans le monde égéen du Néolithique au début de l'Âge du Fer*, PhD, Université de Paris I-Panthéon Sorbonne, 2007.

¹⁴ Haentjens 1999. Haentjens 2006.

¹⁵ Sourvinou-Inwood 1983. Sourvinou-Inwood 1995.

¹⁶ Williams 2000, 388-396.

¹⁷ Langdon 2007. Langdon 2008.

¹⁸ EMA I (2010), EMA II (2012), EMA III (2012). Για συνοπτική παρουσίαση του προγράμματος βλ. Hermary 2010. Ακόμη, καταρτίστηκε ηλεκτρονική τράπεζα δεδομένων για κάθε νεκρόπολη ξεχωριστά, προσβάσιμη στο: <http://www.mae.u-paris10.fr/ema/>

1.2 Καθορισμός της Παιδικής Ηλικίας στην Αρχαιολογία

Η χρονική οριοθέτηση της παιδικής ηλικίας είναι καθοριστικής σημασίας για την έρευνα των ταφικών εθίμων που σχετίζονται με αυτή την ξεχωριστή ομάδα νεκρών. Η ηλικία αποτελεί ένα κοινωνικό σχήμα με το οποίο καταγράφεται ο κύκλος της ζωής, σηματοδοτούνται τα στάδια της βιολογικής και κοινωνικής εξέλιξης, ρυθμίζονται οι διαπροσωπικές σχέσεις και καθορίζεται ο βαθμός συμμετοχής του ατόμου στο κοινωνικό γίνεσθαι¹⁹.

Στο πλαίσιο αυτό, η σύγχρονη αρχαιολογική έρευνα, αντλώντας πρότυπα, και ερευνητικές μεθόδους από τους κόλπους της ανθρωπολογίας και της κοινωνιολογίας, έχει δομήσει μια προβληματική που αφορά στην ανίχνευση της μεταβαλλόμενης, ανάλογα με το γεωγραφικό, κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον, σημασίας των ηλικιακών στερεοτύπων στις κοινωνίες του παρελθόντος²⁰.

Με βάση τα αρχαιολογικά δεδομένα, η μετάβαση από την παιδική στην ενήλικη ζωή, δεν είναι δυνατόν να καθοριστεί με ακρίβεια, αλλά μπορεί να προσεγγιστεί με σχετική σαφήνεια, όπως επίσης και τα ενδιάμεσα μεταβατικά στάδια αυτής της διαδικασίας. Ο ηλικιακός διαχωρισμός στην αρχαιολογία δεν συνάδει κατά βάση με τις κοινωνικές αντιλήψεις που μπορεί να είχαν οι πρόγονοι για τα στάδια της παιδικής ηλικίας²¹. Έτσι, καθίσταται αναγκαίο, να λαμβάνουμε υπόψη διάφορες παραμέτρους -όπως ο χρόνος και ο τόπος- και να τις εντάσσουμε κάθε φορά στο ειδικό τους πλαίσιο.

Κατά την Κλασική περίοδο και αργότερα, η εικονογράφηση των κύκλων ζωής των παιδιών στην τέχνη και οι πηγές της αρχαίας ελληνικής γραμματείας προσφέρουν πολύτιμες πληροφορίες²². Η μετάβαση από την βρεφική στην παιδική ηλικία γινόταν στην ηλικία των τριών περίπου χρόνων με την συμμετοχή των παιδιών στα

¹⁹ Crawford – Shepherd 2007. Cohen 2007.

²⁰ Dasen 2010, 19-21.

²¹ Beaumont 2012, 17-18. Scott 1999. Sofaer Derevenski J. (επιμ.), *Children and Material Culture*, London, New York, 2000.

²² Σχ. βλ. Golden 1990, 12-22, όπως παραδείγματος χάριν οι αναφορές του Πλάτωνα, του Αριστοφάνη και του Αριστοτέλη για την ανατροφή και την εκπαίδευση των παιδιών. Από την αρχαία ελληνική γραμματεία σώζονται πολλοί όροι που αναφέρονται στην παιδική ηλικία όπως: βρέφος, παιδίον, παιδάριον, παιδίσκος ή παῖς, αντιπαῖς ή μελλέφηβος ή έφηβος ή μειράκιον, νεανίσκος, νεανίας, καθένας από τους οποίους χαρακτηρίζει τα διαφορετικά στάδια της παιδικής ηλικίας. Για τις επίσημες διαβατήριες τελετές και τα σχετικά αποσπάσματα των αρχαίων πηγών, π.χ. τα Αμφιδρόμια, τη Δεκάτη, και τα Ανθεστήρια βλ. Golden 1990, 23 κ.ε. Dasen 2011. Dasen 2012β, 1-8. Η συμμετοχή σε διαβατήριες τελετουργίες ερμηνεύεται ως ένδειξη της ένταξης του ατόμου στην κοινωνία και το δημόσιο γίνεσθαι (Langdon 2008, 86).

Ανθεστήρια²³. Το χρονικό όριο λήξης της παιδικής ηλικίας παρότι ποικίλλει, είναι πιθανότερο να τοποθετείται στην ηλικία των δώδεκα χρόνων για τα κορίτσια και των δεκατεσσάρων για τα αγόρια²⁴.

Σχετικά με την ΠΕΣ, μέσω της ανάγνωσης των ταφικών δεδομένων είναι εφικτό να ανιχνεύσουμε μια σαφή ηλικιακή διάκριση βάσει της τυπολογίας των τάφων και των κτερισμάτων. Κατά τη Houby-Nielsen²⁵, σύμφωνα με τα είδη των τάφων προκύπτουν τρεις ηλικιακές κατηγορίες: τα βρέφη (0-1 ετών), τα μικρά παιδιά (1-3 έως 4 χρονών) και τα μεγαλύτερα παιδιά (3-4 έως 8-10 χρονών). Ελάχιστα διαφοροποιημένες ηλικιακές κατηγοριοποιήσεις προτείνει και η Dasen²⁶ συνεκτιμώντας τις βιολογικές μεταβολές που παρατηρούνται κατά τα στάδια της παιδικής ηλικιακής ανάπτυξης: την έκφυση των νεογιλών δοντιών (περίπου στην ηλικία των έξι μηνών), την έναρξη της ομιλίας και του βαδίσματος (πρώτος χρόνος ζωής), τον απογαλακτισμό (2-3 ετών) και τέλος την έκφυση της μόνιμης οδοντοστοιχίας (6-8 έτη).

Σε οποιαδήποτε περίπτωση, η μελέτη των ανασκαφικών δεδομένων καταδεικνύει ότι οι άνθρωποι της ΠΕΣ είχαν συνείδηση της ιδιαιτερότητας της παιδικής ηλικίας: οι τύποι των τάφων, η μεταχείριση του σώματος κατά την ταφή και τα κτερίσματα, παρουσιάζουν, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων, διακριτές διαφοροποιήσεις ανάλογα με την ηλικία των θανόντων. Σημαντικός παράγοντας για αυτές τις διακρίσεις αποτελεί, εκτός των άλλων παραμέτρων που θα αναλυθούν παρακάτω, το στάδιο ενσωμάτωσης στην κοινωνία κατά την ηλικία της ταφής.

²³ R. Hamilton, *Choes and Anthesteria: Athenian Iconography and Ritual*, Michigan, 1992.

²⁴ Garland 1990, 167-168, 210-213. Golden 1990, 28, 98. Beaumont 1994β, 82-88. Langdon 2008, 65. Golden 2003, 14. Το Για το στάδιο της ενηλικίωσης, η ηλικιακή διαφορά που παρατηρείται ανάμεσα στα αγόρια και τα κορίτσια έγκειται στην διαφορετική θέση που κατείχαν τα δύο φύλα στην κοινωνία. Τα κορίτσια μετέβαιναν πιο νωρίς στην εφηβεία, καθώς από την ηλικία των δεκατεσσάρων ή δεκαπέντε περίπου χρόνων άρχιζαν να υιοθετούν τον προδιαγεγραμμένο ρόλο τους στην κοινωνία, δηλαδή να παντρευτούν και να αποκτήσουν απογόνους. Αντίθετα, η ενηλικίωση των αγοριών, που γινόταν λίγο πιο αργά, αφορούσε την ενσωμάτωσή τους στην κοινωνική ζωή, η οποία γινόταν σταδιακά από τα δεκατέσσερα έως τα δεκαοκτώ χρόνια.

²⁵ Houby-Nielsen 1995, 177. Houby-Nielsen 2000, 152.

²⁶ Dasen 2012β, 8, η οποία αναγνωρίζει τέσσερα στάδια ηλικιακής ανάπτυξης ανιχνεύσιμα επίσης στα ταφικά αρχαιολογικά δεδομένα.

2. Τα αρχαιολογικά δεδομένα

2.1 Παιδικές ταφές της ΠΕΣ στην Αθήνα (Χάρτης, εικ. 1)

Αγορά – Άρειος Πάγος (εικ. 2)

Η περιοχή της μετέπειτα Αγοράς των Αθηνών οριοθετείται φυσικά στα Ν και Δ από τους λόφους του Άρειου Πάγου του Αγοραίου Κολωνού αντίστοιχα, στα Β από την κοίτη του Ηριδανού και στα Α προεκτείνεται μέχρι τις ΒΔ κλιτύες της Ακρόπολης.

Ίχνη της οικιστικής και ταφικής δραστηριότητας μαρτυρούνται ήδη από την Νεολιθική περίοδο²⁷, ενώ κατά την ΠΕΣ οι ενδείξεις για τη χρήση του χώρου αυξάνονται σημαντικά. Σύμφωνα με τις απόψεις παλαιότερων μελετητών, την υπό εξέταση περίοδο, πρόκειται για μια περιοχή με ταυτόχρονη οικιστική και ταφική χρήση²⁸. Αντίθετα με τις παραδοσιακές απόψεις, ο Paradoopoulos προτείνει ότι τα διάσπαρτα πηγάδια της Αγοράς ερμηνεύονται ως εγκαταστάσεις που εξυπηρετούσαν τις ανάγκες των κεραμικών που δραστηριοποιούνταν στην περιοχή και όχι ιδιωτικές οικίες. Ο ίδιος, συνεπώς, προτείνει ότι η περιοχή από την ΠρΓ έως και την Αρχαϊκή

²⁷ Camp 1986, 24-27, εικ. 7. Οι πρωιμότερες ενδείξεις κατοίκησης προέρχονται από ευρήματα κεραμικής της τελικής Νεολιθικής σε πηγάδια από την ευρύτερη περιοχή της Αγοράς, ενώ εντός της περιοχής της Αγοράς εντοπίστηκε ένα πηγάδι και μια μόνο ταφή ενήλικα της τελικής Νεολιθικής περιόδου. Κατά την εποχή του Χαλκού, οι ενδείξεις της χρήσης του χώρου εντείνονται και περιλαμβάνουν κεραμική όλων των φάσεων, καθώς και πληθώρα τάφων μεταξύ των οποίων και οι περίφημοι θαλαμοειδείς Μυκηναϊκοί τάφοι με πολλαπλές ταφές. Σε έναν από αυτούς, άνωθεν του οποίου είχε χτιστεί ο Ναός του Άρεως, εντοπίστηκε η ΥΠρΓ ταφή ΑΓ 10 παιδιού, ηλικίας περίπου πέντε ετών, [E.D. Townsend, *Hesperia* 24 (1955), 200-201, εικ. 1].

²⁸ Π.χ. Snodgrass 1971, 145, 363. Desborough 1972, 265. Camp 1986, 33-34. Morris 1987, 62-69. Whitley 1991, 61-64. Μάλιστα παρατηρείται ότι σταδιακά κατά την πάροδο των τριών αυτών αιώνων η κατοίκηση γίνεται ολοένα και πιο πυκνή, ενώ οι μικρές ομάδες οίκων συσπειρώνονται σχηματίζοντας μικρούς οικισμούς. Η παρουσία περίπου τριανταπέντε πηγαδιών της ΠΕΣ που έχουν εντοπιστεί διάσπαρτα στο χώρο, πιστοποιεί ότι επρόκειτο για μια κατοικήσιμη περιοχή. Για τα πηγάδια και το περιεχόμενό τους βλ.: E. Brann, Late Geometric Well Groups, *Hesperia* 30 (1960), 93-146. Thompson – Wycherley 1972, 10, πίν. 2, για τη διασπορά τους στον χώρο βλ. Morris 1987, 62-69, ιδίως εικ. 17-18 καθώς και Whitley 1991, 61-64. Από την ΠρΓ περίοδο και εξής ο αριθμός και η διασπορά τους στο χώρο αυξάνεται, έως τον 6^ο αι. π.Χ. όταν ο κύριος χώρος της Αγοράς διαμορφώνεται ως ο δημόσιος, πολιτικός και κοινωνικός τόπος της Αθήνας. Από τα μέσα του 8^{ου} έως και τις αρχές του 7^{ου} αι. πολλά από τα πηγάδια παύουν να χρησιμοποιούνται και σφραγίζονται. Σύμφωνα με τον Camp [Camp 1986, 33-34. J.M. Camp, *Hesperia* 48 (1979), 379-411], η εγκατάλειψη μέρους των πηγαδιών και η παράλληλη αύξηση των τάφων της ΥΠΙ-ΠΙ περιόδου πιθανώς σηματοδοτεί μια περίοδο εκτεταμένης ανομβρίας, η οποία πιθανώς προκάλεσε επιδημικές ασθένειες και κατ' επέκταση αύξηση του ποσοστού των τάφων. Ωστόσο αυτή η θεωρία δεν έτυχε ιδιαίτερης υποστήριξης, π.χ. βλ. Morris 1987, 72, εικ. 22, 160-161.

περίοδο χρησιμοποιήθηκε ως χώρος ταφής και ως χώρος δραστηριοποίησης των κεραμικών²⁹.

Καθώς τα οικιστικά αρχιτεκτονικά κατάλοιπα της ΠΕΣ είναι πενιχρά³⁰, η εσωτερική διαμόρφωση του οικισμού προσεγγίζεται μόνο έμμεσα, βάσει της κατανομής των τάφων και της διασποράς τους στο χώρο³¹. Μάλιστα, στην περιοχή της Αγοράς και του Αρείου Πάγου έχουν ανασκαφεί συνολικά περίπου ογδόντα διάσπαρτες ταφές³² που χρονολογούνται στη ΠρΓ και Γ περίοδο (**εικ. 2**) ορισμένες εκ των οποίων αναγνωρίζονται ως παιδικές. Πρόκειται για ενταφιασμούς μικρών και μεγαλύτερων παιδιών, καθώς και εγχυτρισμούς βρεφών, ενώ βάσει οστεολογικής μελέτης έχει αναγνωριστεί μια δευτερογενής καύση που αφορά ένα μικρό παιδί ηλικίας δύο-τριών ετών³³. Σε ορισμένες περιπτώσεις οι παιδικές ταφές εντάσσονται μαζί με ταφές ενηλίκων σε μικρά οικογενειακά νεκροταφεία³⁴ ή μικρές οικογενειακές ταφικές συστάδες³⁵, παρότι τις περισσότερες φορές δεν εντοπίζονται περιτοιχισμένοι

²⁹ Μάλιστα ο ίδιος χαρακτηρίζει την περιοχή ως «original Kerameikos–The Potters’ Quarter». Σχ. βλ. Little – Papadopoulos 1998, 376. Papadopoulos 1996, 107-128, ιδίως 124-128. Papadopoulos 2003. Ενδείξεις για τη δραστηριοποίηση των κεραμικών στην περιοχή της Αγοράς είχαν επισημανθεί και παλαιότερα (Thompson – Wycherley 1972,17).

³⁰ Τα έως τώρα οικιστικά αρχαιολογικά δεδομένα αφορούν μια ελλειψοειδή Γ οικία που εντοπίστηκε στην Β πλαγιά του Αρείου Πάγου [D. Butt, *Hesperia* 2 (1933), 542-640, **εικ. 2-3**]. Κάτω από το δάπεδο της οικίας ανιχνεύτηκε μια παιδική ταφή (**ΑΓ 28, **εικ. 2 v. 12****) και τουλάχιστον δύο ακόμη διαταραγμένες ταφές. Η κεραμική του τάφου χρονολογείται πρωιμότερα από την κεραμική που βρέθηκε στο δάπεδο χρήσης της οικίας, συνεπώς συνάγεται ότι η ταφή προϋπήρχε της αρχιτεκτονικής κατασκευής (ό.π., 551). Αντίθετα, η ταυτοποίηση της ελλειψοειδούς κατασκευής ως οικίας έχει αμφισβητηθεί από τον Thompson, ο οποίος την ερμηνεύει ως ένα πρώιμο ιερό [H.A. Thompson, *Hesperia* 37 (1968), 36-72, ιδίως 58 κ.ε.]. Ακόμη βλ. Mazarakis Ainian 1997, 86-87 και Papadopoulos 2003, 275.

³¹ Thompson – Wycherley 1972, 10, πίν. 2. Whitley 1991, **εικ. 4**. Για την χωροταξική διασπορά των τάφων ανά υποπερίοδο βλ. Morris 1987, 62-69, ιδίως **εικ. 17-18**. Ακόμη παρατηρείται ότι τα νεκροταφεία προσανατολίζονται βάσει των οδικών αρτηριών που διέσχισαν τον χώρο. Μάλιστα ορισμένα από τα παρόδια νεκροταφεία, ήδη στη Μυκηναϊκή εποχή, βρίσκονται παρατεταγμένα στους κύριους οδικούς άξονες, π.χ. παράβαλε τον ταφικό περίβολο στα Ν της Θόλου, στη ΝΑ πλαγιά του Αγοραίου Κολωνού (**εικ. 25**) και το Αρχαϊκό νεκροταφείο στη Δυτική πλάγια του Αρείου Πάγου (**εικ. 16, 18**).

³² Camp 1986, 28. Thompson – Wycherley 1972, 10.

³³ Πρόκειται για την ταφή **ΑΓ 9** που χρονολογείται την ΥΠρΓ περίοδο. Σε ορισμένες δημοσιεύσεις αναφέρεται ως έφηβος ηλικίας 10-14 ετών [R.S. Young, *Hesperia* 18 (1949), 277-278], ωστόσο η επιμέρους εξέταση του οστεολογικού υλικού κατέδειξε ότι πρόκειται για παιδί μικρότερο των τριών ετών (Liston – Papadopoulos 2004, 26).

³⁴ Π.χ. η ΜΠρΓ-ΥΠρΓ ταφή **ΑΓ 15** που έχει αναγνωριστεί ως ενταφιασμός παιδιού, περίπου έξι ετών, πιθανότατα κοριτσιού, βρέθηκε κάτω από το Β άκρο της στοάς του Αττάλου πλησίον άλλων δύο σύγχρονων τάφων ενηλίκων (**εικ. 2 v. 6**). Οι ταφές αναγνωρίζονται ως μικρή οικογενειακή συστάδα, ενώ στη θέση που βρέθηκαν προϋπήρχε κατακρεμνησμένος Μυκηναϊκός θαλαμοειδής τάφος. Σχ. βλ. H. Thompson, *Hesperia* 23 (1954), 58.

³⁵ Αντίθετα από την παραδοσιακή άποψη που υποστηρίζει ότι οι ταφές της ΠΕΣ στην περιοχή της μετέπειτα Αγοράς της Αθήνας αντιπροσωπεύουν ταφές που σχετίζονται με μεμονωμένους οικισμούς της περιόδου, σύμφωνα με τον Papadopoulos (Little – Papadopoulos 1998, 376. Papadopoulos 1996, 107-128, ιδίως 124-128. Papadopoulos 2003) οι ταφές αυτές ανήκουν σε διάφορα μεγάλα νεκροταφεία της περιοχής. Πιο συγκεκριμένα έχουν αναγνωριστεί τουλάχιστον τρεις καθορισμένοι χώροι ταφής της

περίβολοι³⁶. Οι ταφές της ΠρΓ και Γ περιόδου συγκεντρώνονται στους Α πρόποδες του Αγοραίου Κολωνού, στην περιοχή Β του Αρείου Πάγου και στα Ν του Ηριδανού³⁷ (εικ. 2).

Μέχρι στιγμής τεκμηριώνονται δεκαέξι τάφοι παιδιών της ΠρΓ εποχής (ΑΓ 1-16) και δεκατέσσερις χρονολογούνται κατά την Γ περίοδο (ΑΓ 17-30). Συνεπώς, με απόκλιση, η αναλογία των παιδικών ταφών έναντι των ενηλίκων υπολογίζεται περίπου στο 37,5%³⁸. Παρόλο που η συνολική δημοσίευση των ανασκαφικών πορισμάτων της ΠΕΣ από την περιοχή της μετέπειτα Αγοράς επίκειται³⁹, είναι δυνατόν να εκτεθούν ορισμένες παρατηρήσεις για τις παιδικές ταφές χωρισμένες στις δύο διακριτές χρονολογικές φάσεις της ΠΕΣ.

ΠΕΣ: στη Β πλαγιά του Αρείου Πάγου, στον Αγοραίο Κολωνό και στη Ν όχθη του Ηριδανού. Η πυκνότητα των τάφων σε αυτές τις περιοχές υποδεικνύει ότι δεν πρόκειται για μεμονωμένες ταφές μικρών οικισμών άλλα, όπως και το οργανωμένο νεκροταφείο του Κεραμεικού, ανήκουν σε διάφορες εκτεταμένες κοινωνικές ομάδες των οικισμών της Αθήνας.

³⁶ Μόνο σε δύο περιπτώσεις αναγνωρίστηκαν οικογενειακές ταφικές συστάδες που παρέμεναν σε χρήση για μεγάλες χρονικές περιόδους και περικλείονταν από περίβολο. Πρόκειται για τον ταφικό περίβολο στα Ν της Θόλου, στη ΝΑ πλαγιά του Αγοραίου Κολωνού που μεταξύ άλλων περιείχε επτά εγχυτρισμούς βρεφών (ΑΓ 21-ΑΓ 27, εικ. 2 ν. 11) και μικρών παιδιών που χρονολογούνται την ΥΓ περίοδο-αρχές 7^{ου} αι. π.Χ. (εκ των οποίων ο ένας, τάφος ΑΓ 23, αφορά διπλό, ταυτόχρονο, εγχυτρισμό νηπίων σε πίθο). Σχ. βλ. R.S. Young, *Hesperia Supplements* II (1939), 6-104. Ακόμη το Αρχαϊκό νεκροταφείο στα Δ του Αρείου Πάγου το οποίο περιλαμβάνει σαράντα οκτώ τάφους ενηλίκων (ενταφιασμοί και καύσεις) κυρίως του 6^{ου} αι. π.Χ και μόλις δύο παιδικούς τάφους, ο ένας εκ των οποίων εγχυτρισμός (ΑΓ 18) βρέφους 18 μηνών της ΥΓ II β περιόδου [R.S. Young, *Hesperia* 20 (1951), 82-83]. Σημειώνεται ότι ο ταφικός περίβολος και οι ταφές που περιέβαλε παρέμειναν άθικτες από την ανεγέρση των παρακείμενων αρχιτεκτονημάτων στο κέντρο της Αγοράς. Αυτό υπογραμμίζει την σημαντικότητα του ταφικού χώρου, ο οποίος πιθανώς ανήκε στα γένη κάποιας σημαντικής οικογένειας.

³⁷ Papadopoulos 1996 126-127. Οι ΠρΓ ταφές εντοπίζονται στις περιοχές όπου υπήρχαν οι προγενέστερες ΥποΜ ταφές.

³⁸ Στην παρούσα μελέτη δεν περιλαμβάνονται οι εξής τρεις Γ τάφοι που αναγνωρίζονται ως έφηβοι: 1) Τάφος Ε 14:13 [T.L. Shear, *Hesperia* 4 (1935), 359, 364-365, εικ. 16, 20-21. R.S. R.S. Young, *Hesperia Supplements* 2 (1939), 101-103, 231, εικ. 70-72], 2) Τάφος Αγ G 12:17 [T.L. Shear, *Hesperia* 5 (1936), 30-31, εικ. 28-29. R.S. Young, *Hesperia Supplements* II (1939), 76-87, 231, εικ. 1, 2, 51-57, 73] και 3) Τάφος Ι 18:1 [H. Thompson, *Hesperia* 17 (1948), 158-159, πίν. 41.1].

³⁹ Τα ανασκαφικά δεδομένα προς το παρόν πηγάζουν μόνο από τις σύντομες εκθέσεις των περιοδικών *Hesperia* και *AJA*. Η επερχόμενη δημοσίευση των καταλοίπων της ΠΕΣ από την περιοχή της μετέπειτα Αγοράς των Αθηνών θα δημοσιευτεί σε τόμο της σειράς «*Athenian Agora*» από τον J.K. Papadopoulos. Έπειτα από αυτή τη δημοσίευση, αναμένεται ότι τα δεδομένα θα διαφοροποιηθούν σημαντικά σχετικά με τις μέχρι τώρα γνώσεις μας για την δραστηριότητα και την ταφική χρήση της περιοχής καθ' όλη της διάρκειά της υπό συζήτηση περίοδο. Αναφορικά με τις ΠρΓ ταφές σημαντικό εγχειρίδιο παραμένει η μελέτη του Styrenius (1967, 75-121) όπως επίσης και της Lemos (2002, 151-157, 230-231). Χαρακτηριστικές ταφικές ομάδες της πρώιμης Γ περιόδου παρουσιάζονται στο C.W. Blegen, *Hesperia* 21 (1952), 279-294, ενώ για την ΥΓ περίοδο σημαντικές μονογραφίες αποτελούν τα: R.S. Young, *Late Geometric Graves and a Seventh Century Well in the Agora*, *Hesperia Supplements* II (1939) και E. Brann, *Late Geometric and Protoattic Pottery, mid. 8th to late 7th c. B.C.*, *Agora VIII* (1962), καθώς και το άρθρο E. Brann, *Hesperia* 29 (1960), 402-416.

Πρωτογεωμετρικοί παιδικοί τάφοι (εικ. 2 ν. 1-6)

Οι ΠρΓ παιδικοί τάφοι εκτείνονται σε όλη τη διάρκεια της περιόδου, ωστόσο τα παραδείγματα που χρονολογούνται στην ΥΠρΓ είναι σαφώς περισσότερα (11 τάφοι), έναντι της ΜΠρΓ που αντιπροσωπεύεται μόνο από ένα παράδειγμα ενταφιασμού και της ΠΠρΓ που συμπεριλαμβάνει τρεις ενταφιασμούς⁴⁰. Μια ακόμη ταφή σε κιβωτιόσχημο τάφο χρονολογείται στη μετάβαση από την ΜΠρΓ προς την ΥΠρΓ⁴¹. Στο σύνολο των δεκαέξι τάφων έχουν αναγνωριστεί τρεις εγχυτρισμοί αποκλειστικά της ΥΠρΓ, ένας ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο, πέντε ενταφιασμοί σε μικρά κατά κύριο λόγο αβαθή ορύγματα, έξι ενταφιασμοί σε κιβωτιόσχημους τάφους και τέλος μια δευτερογενής καύση σε τεφροδόχο αμφορέα.

Οι λιγοστοί εγχυτρισμοί που ήρθαν στο φώς αφορούν ένα βρέφος (ΑΓ 1) και δύο έμβρυα περίπου έξι (ΑΓ 12) και επτά μηνών (ΑΓ 4)⁴². Ως ταφικά αγγεία είχαν χρησιμοποιηθεί αμφορείς⁴³ που είχαν αποθεθεί πλαγίως εντός ορυγμάτων. Σε δύο περιπτώσεις το χείλος του ταφικού αγγείου έχει σφραγιστεί με όστρακο (ΑΓ 4, ΑΓ 12), ενώ μόνο στην τελευταία περίπτωση εκτός από το όστρακο είχε τοποθετηθεί και ένας λίθος για το ερμητικό σφράγισμα του χείλους. Σε κανέναν από τους παραπάνω εγχυτρισμούς δεν αναφέρονται αγγεία ή άλλα κτερίσματα.

Οι τάφοι ενταφιασμών, ένας λακκοειδής (ΑΓ 6), κιβωτιόσχημοι (ΑΓ 7-8, ΑΓ 11, ΑΓ 13-15) και μικρά ορύγματα, σχετίζονται κατά κύριο λόγο με παιδιά και μεγαλύτερα παιδιά, ενώ μάλιστα σε μερικές περιπτώσεις οι ανθρωπολογικές μελέτες προσφέρουν πολύτιμες πληροφορίες για την ηλικία ή το φύλο των παιδιών⁴⁴. Στις

⁴⁰ Σε ορισμένες περιπτώσεις, στις δευτερογενείς μελέτες δινόταν μια διαφορετική χρονολόγηση, από αυτή της πρωτογενούς πηγής, συνήθως χαμηλότερη, έτσι που για ορισμένους τάφους προτείνονται δύο ή και τρεις εναλλακτικές χρονολογήσεις, ανάλογα με τον μελετητή (βλ. κατάλογο τάφων όπου σημαίνονται όλες οι χρονολογήσεις). Σε αυτές τις περιπτώσεις διατήρησα την χρονολόγηση που συνέπιπτε μεταξύ των μελετητών και κυρίως της Lemos ως υστερότερης και πιο αξιόπιστης ερευνητριας για την χρονολόγηση της κεραμικής της ΠρΓ περιόδου. Συνεπώς οι παιδικοί τάφοι ομαδοποιούνται ως εξής: ΠΠρΓ: ΑΓ 2, ΑΓ 5, ΑΓ 10. ΜΠρΓ: ΑΓ 6. ΥΠρΓ: ΑΓ 1, ΑΓ 3, ΑΓ 4, ΑΓ 7, ΑΓ 8, ΑΓ 9, ΑΓ 11, ΑΓ 12, ΑΓ 13, ΑΓ 14, ΑΓ 16.

⁴¹ ΑΓ 15 (εικ. 13-15).

⁴² Δυστυχώς, για καμία από τις τρεις περιπτώσεις δεν αναφέρεται πρωτογενής βιβλιογραφική παραπομπή, ενώ οι μόνες διαθέσιμες πληροφορίες πηγάζουν από τη μελέτη του Styrenius (1976). Ο εγχυτρισμός ΑΓ 4 αναφέρεται από τη Smithson ως έμβρυο [E.L. Smithson, *Hesperia* 37 (1968), 81], ενώ ο Styrenius (1976, 96-97) τον επισημαίνει ως βρέφος. Άγνωστο παραμένει πως έχουν προκύψει οι ηλκικακοί προσδιορισμοί, ιδίως των εμβρύων, καθώς δεν σημειώνεται ανθρωπολογική μελέτη, παρότι ο Styrenius (ό.π. 97) σημειώνει ότι εντός των ταφικών αγγείων διασώθηκαν θραύσματα οστών.

⁴³ Για τον εγχυτρισμό ΑΓ 4 η Smithson αναφέρει ως ταφικό αγγείο ευρύστομη χύτρα (ό.π.), ενώ ο Styrenius αμφορέα (ό.π., 96).

⁴⁴ Ανθρωπολογικές μελέτες έχουν γίνει μόνο σε δύο περιπτώσεις: Στον διπλό ενταφιασμό του κιβωτιόσχημου τάφου ΑΓ 7 (εικ. 4-5) όπου αναγνωρίστηκε ένα παιδί ηλικίας έξι ετών και ένα μεγαλύτερο [J.L. Angel, *Hesperia* 14 (1945), 303], και στον ενταφιασμό ΑΓ 10 από τον P.E. Burns ως προκαταρκτική εξέταση, χωρίς επιμέρους δημοσίευση [T.L. Shear, *Hesperia* 44 (1975), 373-374]. Σε

περισσότερες όμως περιπτώσεις που απουσιάζουν οι εξειδικευμένες μελέτες, δείκτες για την κατηγοριοποίηση των παιδικών τάφων αποτελούν οι μικρές διαστάσεις των κατασκευών. Τα ορύγματα, συνήθως αβαθή (περ. 0,35 μ.) έχουν μικρές διαστάσεις, με μήκος που κυμαίνεται από 0,70 μ. έως 0,95 μ., ενώ οι κιβωτιόσχημοι και ο λακκοειδής, λίγο μεγαλύτερο, που ανέρχεται μεταξύ 1,00 μ. έως 1,40 μ.⁴⁵. Σε όσες περιπτώσεις διατηρούνται σκελετοί και εφόσον μπορεί να διακριθεί από την κατάσταση διατήρησης των οστών, οι νεκροί είχαν τοποθετηθεί σε εκτεταμένη, ύπτια θέση⁴⁶ με τα άνω άκρα παράλληλα στον κυρίως κορμό (εικ. 4, 6, 10, 13). Συχνά ο σκελετός καλύπτεται από λίθινες πλάκες ή αργούς λίθους⁴⁷, σε δύο περιπτώσεις το δάπεδο του τάφου ήταν επενδεδυμένο με επίπεδες λίθινες πλάκες⁴⁸, ενώ ακόμη σε δύο περιπτώσεις οι ταφές καλύπτονταν από σπασμένα τμήματα αγγείων, τα οποία φαίνεται ότι θραύστηκαν κατά χώραν κατά τη διάρκεια κάποιου τελετουργικού που πιθανώς πραγματοποιήθηκε πριν το κλείσιμο του τάφου⁴⁹. Οι ενταφιασμοί φέρουν αρκετά κτερίσματα, από δύο έως εννιά αγγεία⁵⁰ εκ των οποίων αρκετά μικρογραφικά

όλες τις άλλες περιπτώσεις οι ηλικιακοί προσδιορισμοί καθώς και τα πιθανά φύλα των παιδιών προκύπτουν από δευτερογενείς παρατηρήσεις, όπως από τα μήκη των τάφων, το μέγεθος των σκελετών ή τα κτερίσματα. Φυσικά τέτοιου είδους παρατηρήσεις είναι προσεγγιστικές και σε καμία περίπτωση δεν αντικαθιστούν τις ακριβείς μεθόδους της ανθρωπολογικής μελέτης που βασίζεται σε δείκτες μετρήσεων των μακρών οστών καθώς και στην συνεκτίμηση πολλών άλλων μετρήσεων για τον προσδιορισμό της ηλικίας ή του φύλου. Ωστόσο, καθώς οι προσδιορισμοί αυτοί αναφέρονται στη βιβλιογραφία, κρίθηκε απαραίτητο να ληφθούν υπόψη, βεβαίως με αρκετή επιφύλαξη.

⁴⁵ Μοναδική εξαίρεση αποτελεί ο τάφος ΑΓ 6 με μεγάλο μήκος που έφτανε τα 1,72 μ. Εντός του δεν διατηρήθηκαν σκελετικά υπολείμματα, γεγονός που σύμφωνα με τον Styrenius υποδεικνύει παιδική ταφή παρά τις μεγάλες διατάσεις, παρατήρηση που και ο ίδιος επισημαίνει (Styrenius 1967, 95). Αντίθετα, σύμφωνα με την Shear [T.L. Shear, *Hesperia* 6 (1937), 368] και τη Lemos (2002, 153-154, 230) πρόκειται για τάφο ενηλίκου.

⁴⁶ Στον διπλό ενταφιασμό ΑΓ 7 τα σώματα των δύο παιδιών είχαν τοποθετηθεί το ένα πάνω στο άλλο με κοινό προσανατολισμό των κρανίων προς τα ΝΑ. Σε εκτεταμένη, ύπτια θέση βρέθηκε και ο σκελετός ενός παιδιού 6 ετών πιθανώς κοριτσιού (ΑΓ 8), όπως επίσης του παιδιού της ταφής ΑΓ 10, ακόμη ενός κοριτσιού περίπου 6 ετών της ταφής ΑΓ 15, ενώ στον σκελετό ενός αγοριού περίπου πέντε ετών της ταφής ΑΓ 11 είχε τοποθετηθεί ένας λίθος κάτω από το κρανίο για την υποστήριξη του σε υψηλότερο επίπεδο. Στον τελευταίο αυτό σκελετό απουσίαζαν τα οστά από το μέσο των μηρών και κάτω. Η ανασκαφέας [E.D. Townsend, *Hesperia* 24 (1955), 200-201] σημειώνει ότι στο σημείο που απουσιάζουν τα οστά βρέθηκαν κλασικά όστρακα. Πρόκειται για μια σαφή ένδειξη διατάραξης, παρόλο που η ίδια χαρακτηρίζει την ταφή αδιατάραχτη.

⁴⁷ Ο σκελετός του τάφου ΑΓ 11 έφερε ασβεστολιθικές καλυπτήριες πλάκες μόνο στο μέρος του κρανίου, ενώ ο σκελετός της ταφής ΑΓ 8 καλυπτόταν από μικρούς λίθους κυρίως στην περιοχή του κρανίου. Στον ενταφιασμό ΑΓ 15 το ανώτερο τμήμα του τάφου ήταν καλυμμένο από μικρούς αργούς λίθους.

⁴⁸ Τάφοι ΑΓ 14 και ΑΓ 8.

⁴⁹ Στην περίπτωση του ενταφιασμού ΑΓ 10 ο σκελετός ήταν καλυμμένος με όστρακα αμφορέα [T.L. Shear, *Hesperia* 44 (1975), 373-374] και ο τάφος ΑΓ 2 καλυπτόταν με τα σπασμένα όστρακα ενός αμφορέα με λαβές στην κοιλιά και ενός πίθου (Styrenius 1967, 78). Αμφότεροι οι ενταφιασμοί δεν κτερίζονταν με άλλα αγγεία.

⁵⁰ Μόνο στην περίπτωση του ενταφιασμού ΑΓ 5 ανιχνεύτηκε ένα αγγείο.

(**εικ. 5**), ενώ επίσης αναφέρονται σπάνια ευρήματα, όπως ένα θήλαστρο⁵¹ (**ΑΓ 8, εικ. 7**) και βότσαλα⁵². Μερικές από τις ταφές είναι ιδιαίτερα πλούσιες και κτερίζονται με αρκετά κοσμήματα, όπως πόρπες⁵³, περόνες⁵⁴, βραχιόλια⁵⁵ και δαχτυλίδια⁵⁶ (**εικ. 15**). Βάσει της θέσης και της κατάστασης απόθεσης των κτερισμάτων, σε ορισμένα παραδείγματα, είναι δυνατόν να ανιχνευτούν ιδιαίτερες τελετουργίες που υποθέτουμε ότι θα λάμβαναν χώρα κατά τη διάρκεια του τελετουργικού της ταφής⁵⁷.

Τέλος, στην κατηγορία των ΥΠρΓ τάφων της Αγοράς θα πρέπει να συμπεριληφθεί μια ακτέριστη δευτερογενής καύση σε τεφροδόχο αμφορέα (**ΑΓ 9**), η οποία, σύμφωνα με τη μελέτη του σκελετικού υλικού, περιείχε μικρό παιδί, δύο έως τριών ετών⁵⁸. Η περίπτωση αυτή πράγματι αντιπροσωπεύει μια αρκετά ασυνήθιστη πρακτική για τα παιδιά αυτής της ηλικίας.

Γεωμετρικοί παιδικοί τάφοι (εικ. 2 ν.7 -14)

Συνολικά έχουν αποκαλυφθεί δεκατέσσερις ταφές τις Γ περιόδου από την περιοχή της Αγοράς που χρονολογούνται σχεδόν αποκλειστικά σε όλες τις υποπεριόδους της ΥΓ περιόδου, δηλαδή από τα μέσα του 8^{ου} έως και τον ύστερο 8^ο αι. π.Χ. Μόνο ένας ενταφιασμός μικρού αγοριού (τάφος **ΑΓ 28**) χρονολογείται πρωιμότερα, στην ΠΓ Ι περίοδο, ενώ απουσιάζουν αισθητά οι παιδικές ταφές της ΜΓ

⁵¹ T.L. Shear, *Hesperia* 6 (1937), 365. Επισημαίνεται ότι η προχοή του θηλάστρου έφερε ίχνη φθοράς, συνεπώς το αγγείο είχε χρησιμοποιηθεί πριν την απόθεσή του στον τάφο.

⁵² Πρόκειται για τον διπλό ενταφιασμό του κιβωτίοσημου τάφου **ΑΓ 7**, όπου αναγνωρίστηκαν τα κρανία, καθώς και τμήματα οστών ενός παιδιού ηλικίας έξι ετών, βάσει ανθρωπολογικής μελέτης, και ένα ακόμη μεγαλύτερο παιδί. Δεν είναι σαφές εάν οι ταφές είναι σύγχρονες, ωστόσο τα πλούσια κτερίσματα (δώδεκα, μερικά εκ των οποίων μικρογραφικά) και τα βότσαλα που εντοπίστηκαν αφορούν τον ανώτερο σκελετό, καθώς είχαν αποθεθεί επάνω και σε επαφή με αυτόν.

⁵³ Μια σιδερένια πόρπη συνόδευε, μεταξύ άλλων κτερισμάτων, την ταφή **ΑΓ 3** και μια χάλκινη πόρπη την ταφή **ΑΓ 8**.

⁵⁴ H. Thompson, *Hesperia* 23 (1954), 58. Η ταφή **ΑΓ 15 (εικ. 13, 15)** έφερε δύο περόνες (μια χάλκινη, μια σιδερένια), οι οποίες μάλιστα βρέθηκαν κατά χώραν, μια σε κάθε ώμο, στο σημείο όπου θα στερεωνόταν το ένδυμα.

⁵⁵ H. Thompson, *Hesperia* 23 (1954), 58. Η ταφή **ΑΓ 15** έφερε δύο χάλκινα βραχιόλια, ένα σε κάθε καρπό.

⁵⁶ Η ταφή **ΑΓ 8** κτεριζόταν με τρία χάλκινα δαχτυλίδια (ή σφυκωτήρες), ενώ η ταφή **ΑΓ 15** έφερε ένα χάλκινο δαχτυλίδι.

⁵⁷ Όπως στη περίπτωση των θραυσμένων αγγείων που επισημάνθηκαν πιο πάνω (**ΑΓ 10, ΑΓ 2**). Στην περίπτωση του διπλού ενταφιασμού **ΑΓ 7** δύο από τις ληκύθους βρέθηκαν σε κόγχη με απανθρακωμένη ύλη και οστά ζώων, που πιθανώς υποδεικνύουν τελετουργική πρακτική κατά τη διάρκεια της ταφής [T.L. Shear, *Hesperia* 5 (1936), 23-4. Styrenius 1967, 115]. Ακόμη, στον τάφο **ΑΓ 3** βρέθηκαν πέντε αποσπασματικές βάσεις σκύφων, ενώ στον τάφο **ΑΓ 16** η μια λήκυθος που βρέθηκε στην ανώτερη επίκωση του τάφου, σε συνδυασμό με τα οστά ζώων που ανιχνεύτηκαν, καθιστά πιθανή τη λατρεία νεκρού ή τη θυσία ζώου (Styrenius 1967, 115).

⁵⁸ R.S. Young, *Hesperia* 18 (1949), 277-278. Σε ορισμένες δημοσιεύσεις αναφέρεται ως έφηβος ηλικίας 10-14 ετών, ωστόσο η επιμέρους εξέταση του οστεολογικού υλικού κατέδειξε ότι πρόκειται για παιδί μικρότερο των τριών ετών (Papadopoulos – Liston 2004, 26).

περιόδου. Στη συντριπτική πλειονότητα πρόκειται για εγχυτρισμούς (79%), ενώ αναφέρονται μόλις τρεις ενταφιασμοί (21%), δύο σε κιβωτιόσχημους τάφους και ένας σε λακκοειδή.

Οι περισσότερες παιδικές ταφές συγκεντρώνονται σε συστάδες τάφων στη ΒΔ πλαγιά του Αρείου Πάγου, δύο διάσπαρτες ταφές βρίσκονται στον κεντρικό χώρο της μετέπειτα Αγοράς, ενώ ένας σημαντικός αριθμός εγχυτρισμών περικλείεται στον οικογενειακό ταφικό περίβολο στα Ν της Θόλου, στη ΝΑ πλαγιά του Αγοραίου Κολωνού (**εικ. 25**).

Σε αυτόν τον ταφικό περίβολο, διαστάσεων 6 x 17, 5 μ. αποκαλύφθηκαν συνολικά είκοσι δύο ταφές, εκ των οποίων οι είκοσι καλύπτουν μια περίοδο χρήσης περίπου εξήντα χρόνων ή δύο γενεών, από τα μέσα του 8^{ου} έως και τον πρώιμο 7^ο αι. π.Χ.⁵⁹. Δέκα ταφές ανήκουν σε παιδιά, ενώ οι υπόλοιπες δώδεκα σε ενήλικες. Σημαντικές ομοιότητες των σκελετικών υπολειμμάτων καταδεικνύουν ότι οι θανόντες είχαν στενούς οικογενειακούς δεσμούς, γεγονός που υπογραμμίζεται από την κατανομή των τάφων εντός του περιβόλου⁶⁰. Επτά από τις δέκα παιδικές ταφές χρονολογούνται στην ΥΓ ΙΙ περίοδο (**ΑΓ 21-27**) και σχετίζονται αποκλειστικά με εγχυτρισμούς βρεφών⁶¹, μάλιστα σε μια περίπτωση εντοπίστηκε ταυτόχρονος εγχυτρισμός δύο βρεφών σε πίθο (**ΑΓ 26**). Τα ταφικά αγγεία, τέσσερις αμφορείς⁶² (**εικ. 28, 30**), ένας πίθος⁶³ και δύο υδρίες⁶⁴ (**εικ. 32**) είχαν τοποθετηθεί πλαγίως εντός μικρών ορυγμάτων, ενώ τα περισσότερα σφραγίζονταν στο χείλος από άλλα ακέραια αγγεία, όστρακα ή βάσεις αγγείων και σε μια περίπτωση από μια λίθινη πλάκα. Σε τουλάχιστον μια περίπτωση ο ταφικός αμφορέας έφερε σπάσιμο στον λαιμό και στους ώμους για την εισαγωγή της σορού (**εικ. 28**)⁶⁵. Γενικώς παρατηρείται προσεκτική απόθεση των ταφικών αγγείων και προσπάθεια σταθεροποίησής τους, όπως στην περίπτωση του εγχυτρισμού **ΑΓ 22**, όπου μια βάση αμφορέα (**εικ. 27**) είχε τοποθετηθεί ως στήριγμα στον λαιμό του ταφικού αγγείου. Αρκετά κτερίσματα

⁵⁹ R.S. Young, *Hesperia Supplements* II (1939), 21-98. Συνολικά η περίοδος χρήσης του οικογενειακού περιβόλου καλύπτει μέχρι και τον ύστερο 7^ο ή τις αρχές του 6^{ου} αι. π.Χ.

⁶⁰ Thompson – Wycherley 1972, 10.

⁶¹ Ο.π., οι περισσότεροι των εγχυτρισμών διέσωζαν οστά που αναγνωρίστηκαν ως βρέφη, ωστόσο χωρίς εξειδικευμένη οστεολογική ανάλυση. Στην μελέτη δεν συμπεριλαμβάνεται ο ενταφιασμός G 12:17 που χρονολογείται στην ΥΓ Ια, καθώς αναγνωρίστηκε ως έφηβη νεαρή γυναίκα, 15 ετών [L. Shear, *Hesperia* 5 (1936), 30-31].

⁶² Τάφοι **ΑΓ 21-23**, **ΑΓ 25**.

⁶³ Τάφος **ΑΓ 26**.

⁶⁴ Τάφοι **ΑΓ 24**, **ΑΓ 27**.

⁶⁵ Τάφος **ΑΓ 23**. Πιθανώς και άλλα ταφικά αγγεία έφεραν σπασίματα για την εισαγωγή των σωμάτων, ωστόσο ορισμένοι εγχυτρισμοί βρέθηκαν διαταραγμένοι από την κατασκευή υστερότερων τάφων, συνεπώς δεν μπορούσε να εκτιμηθεί η κατάσταση της αρχικής απόθεσης των ταφικών αγγείων.

συνόδευαν τις ταφές, κυρίως μικρογραφικά αγγεία τοποθετημένα εντός ή εκτός των ταφικών αγγείων⁶⁶, ενώ στους περισσότερους εγχυτρισμούς εξωτερικά αλλά σε επαφή με τα ταφικά αγγεία είχε τοποθετηθεί κάθετα μια χρηστική χύτρα⁶⁷ (**εικ. 26-27, 31, 33**). Ακόμη, σε δύο περιπτώσεις επισημαίνονται ίχνη από προσφορές τροφής που ανιχνεύθηκαν εντός των ταφικών αγγείων και στα κτερίσματα⁶⁸.

Ένας ακόμη ακτέριστος εγχυτρισμός (**ΑΓ 18**) βρέφους, 18 μηνών⁶⁹ της ΥΓ ΙΙβ περιόδου εντοπίζεται εντός του οικογενειακού περιβόλου του Αρχαϊκού νεκροταφείου στα Δ του Αρείου Πάγου (**εικ. 18-19**) όπου περιλαμβάνονται σαράντα οκτώ τάφοι που χρονολογούνται κυρίως στον 6^ο αι. π.Χ.⁷⁰ Λίγο πιο δυτικά βρέθηκε ο επίσης ακτέριστος και ιδιαίτερα διαταραγμένος εγχυτρισμός βρέφους **ΑΓ 17** (**εικ. 16**), του ύστερου 8^{ου} αι. π.Χ., όπως αναγνωρίστηκε από τα διάσπαρτα διατηρημένα οστά που διέσωζε.

Σε μικρές ταφικές συστάδες Β του Αρείου Πάγου εντοπίστηκαν ακόμη τρεις παιδικόι τάφοι. Ο πρώτος, ένας εγχυτρισμός βρέφους περίπου δέκα μηνών⁷¹ (**ΑΓ 19, εικ. 2 v. 9**), της ΥΓ ΙΙα περιόδου, σε πίθο το χείλος του οποίου σφραγίζοταν με λίθινη πλάκα (**εικ. 20**) με πλούσια κτέριση από αγγεία (**εικ. 21**)-μερικά εκ των οποίων μικρογραφικά- καθώς και από μια χρηστική πρόχου με ίχνη καύσης που είχε τοποθετηθεί κάθετα εκτός του ταφικού αγγείου⁷². Σε άλλη μικρή ταφική συστάδα

⁶⁶ Οι περισσότεροι εγχυτρισμοί κτερίζονται με ένα έως έξι αγγεία, συνήθως μικρογραφικά. Εξαίρεση ακτέριστης ταφής αποτελεί ο εγχυτρισμός **ΑΓ 23**, στον οποίο ωστόσο την επίχωση εντοπίστηκε όστρακο λαιμού ενός περίτεχνα διακοσμημένου αμφορέα. Σχ. βλ. R.S. Young, *Hesperia Supplements* II (1939), εικ. 13. Αντιθέτως, η πιο πλούσια κτερισμένη ταφή που είχε χρησιμοποιηθεί για την ταυτόχρονη ταφή δύο βρεφών (**ΑΓ 26**) έφερε διπλάσια μικρογραφικά αγγεία και ένα δαχτυλίδι, ενώ η πληθώρα των κτερισμάτων σε αυτή την περίπτωση πιθανώς σχετίζεται με την ύπαρξη δύο σκελετών. Ιδιαίτερη περίπτωση απόθεσης των κτερισμάτων συναντάται στον εγχυτρισμό **ΑΓ 25** όπου ορισμένα από τα αγγεία είχαν τοποθετηθεί πριν την απόθεση του ταφικού αγγείου.

⁶⁷ Η τοποθέτηση ενός χρηστικού αγγείου, όπως μιας πρόχου ή μιας χύτρας συχνά με ίχνη καύσης, εκτός των νεκροδόχων αγγείων, συναντάται συχνά και σε άλλους εγχυτρισμούς, όπως στις περιπτώσεις από το Νότιο και το Δυτικό νεκροταφείο της Έλεουσινάς. Είναι μια συνήθης πρακτική, που πιθανώς συνδέεται με το περιεχόμενο αυτών των αγγείων τα οποία προφανώς περιείχαν προσφορές τροφίμων, για αυτό και τοποθετούνταν πάντοτε κάθετα. Σε ορισμένες άλλες περιπτώσεις, αλλά και στην χύτρα του εγχυτρισμού **ΑΓ 22** το χείλος του χρηστικού αγγείου έφραζε μια λίθινη πλάκα, για την διατήρηση του περιεχομένου του.

⁶⁸ Ο ταφικός αμφορέας του εγχυτρισμού **ΑΓ 23** (**εικ. 28**) περιείχε καμένο υλικό, ίσως υπολείμματα τροφών, ενώ αντίστοιχα ίχνη βρέθηκαν σε έναν μικρογραφικό κάρθαρο εντός του πίθου της ταφής **ΑΓ 26**.

⁶⁹ R.S. Young, *Hesperia* 20 (1951), 69, 72, 82-83. Σύμφωνα με την εξέταση του σκελετικού υλικού από τον J.L. Angel.

⁷⁰ Ο ταφικός περίβολος, διατάσεων 16 X 36 μ., περιείχε ενταφιασμούς και καύσεις ενηλίκων και μόλις δύο παιδικούς τάφους.

⁷¹ H. Thompson, *Hesperia* 19 (1950), 330-331. Ο προσδιορισμός της ηλικίας προκύπτει από την μελέτη του σκελετικού υλικού από τον J.L. Angel. Ωστόσο σε άλλη δημοσίευση [E. Brann, *Agora* VIII (1962), 125] αναφέρεται ως βρέφος δύο μηνών.

⁷² Για τη συνήθη αυτή πρακτική βλ. ό.π. υπ. 67.

εντοπίστηκε μια ιδιαίτερα πλούσια ταφή, ενός παιδιού έξι ετών, πιθανώς κοριτσιού (ΑΓ 20, εικ. 2 v. 10)⁷³. Ο λακκοειδής τάφος, ιδιαίτερα διαταραγμένος, διέσωξε μόνο το ανώτερο τμήμα του παιδικού σκελετού (εικ. 23), ενώ σιδερένιος δεσμός που βρέθηκε πλησίον του κρανίου πιθανώς ανήκε σε ξύλινο κιβώτιο το οποίο συγκρατούσε το άνω τμήμα του σκελετού και το κρανίο σε κεκλιμένη/καθιστή θέση. Πλούσια κτερίσματα συνόδευαν την ταφή (εικ. 22), όπως ένας μικρογραφικός σκύφος, 2 χάλκινα βραχιόλια και μια γυάλινη ψήφος, ενώ πιθανώς ένα πήλινο ομοίωμα ίππου (εικ. 24) προέρχεται επίσης από τον ίδιο ενταφιασμό⁷⁴. Αντίστοιχα πλούσιος είναι ένας ακόμη ενταφιασμός σε μικρό κιβωτιόσχημο τάφο (ΑΓ 28, μήκ. 1,00 μ.) που αποδίδεται σε μικρό αγόρι ηλικίας τεσσάρων έως έξι ετών⁷⁵ και αποτελεί τη μοναδική ταφή που χρονολογείται στην ΠΓ Ι περίοδο⁷⁶. Το παιδί είχε τοποθετηθεί σε ύπτια εκτεταμένη θέση, ενώ περιμετρικά είχαν τοποθετηθεί τα κτερίσματα (εικ. 34-35), μεταξύ των οποίων ιδιαίτερης μνείας αξίζουν μια λαβή αγγείου (πιθανότατα κύλικας) σε σχήμα ποδιού (ομοίωμα υποδήματος), δύο όστρεα, καθώς και ο σκελετός ενός ζώου, πιθανώς μικρού γουρουνιού. Τέλος, προστίθενται ακόμη δύο μεμονωμένες ταφές παιδιών: ένας εγχυτρισμός βρέφους ηλικίας ενός μηνός που κτεριζόταν με μικρογραφικά αγγεία⁷⁷ (εικ. 2 v. 14, εικ. 37-38), καθώς και ο ενταφιασμός σε κιβωτιόσχημο τάφο ενός κοριτσιού ηλικίας περίπου δέκα ετών που συνοδευόταν από δύο ζεύγη μικρογραφικών αγγείων⁷⁸ (εικ. 36).

Ακρόπολη. Νότια κλιτύς (εικ. 1)

Στην περιοχή νότια της Ακρόπολης συστηματικές ανασκαφικές έρευνες έφεραν στο φως εκτεταμένο τμήμα νεκροταφείου που βρισκόταν σε χρήση κατά την

⁷³ E. Brann, *Hesperia* 29 (1960), 402, 409-411. Ο ηλικιακός προσδιορισμός προκύπτει βάσει της μελέτης του σκελετικού υλικού από τον J.L. Angel, το φύλο συνάγεται από τη φύση των κτερισμάτων.

⁷⁴ Ο.π., η ψήφος βρέθηκε στο μέσον του σώματος και πιθανότατα αναρτούνταν από τον λαιμό του παιδιού με νήμα. Το πήλινο ομοίωμα αλόγου συλλέχθηκε σε προγενέστερες έρευνες κοντά στην περιοχή του τάφου, έτσι δεν είναι βέβαιο ότι ανήκει σε αυτή την ταφή.

⁷⁵ Burr, *Hesperia* 2 (1933), 552-554. Η μελέτη σκελετικού υλικού έγινε από τον Ι. Κούμαρη.

⁷⁶ Η ταφή βρέθηκε κάτω από το δάπεδο ελλειψοειδούς Γ κτίσματος στην Β πλαγιά του Αρείου Πάγου (εικ. 2 v.12) [D. Burr, *Hesperia* 2 (1933), 542-640, εικ. 2-3].

⁷⁷ Εγχυτρισμός ΑΓ 30. Το χείλος του ταφικού αγγείου σφραγιζόταν με τη βάση άλλου αγγείου (εικ. 37). Ο προσδιορισμός της ηλικίας προκύπτει βάσει της οστεολογική μελέτης του J.L. Angel. Σχ. βλ., E. Brann, *Hesperia* 29 (1960), 402-403, 414-416.

⁷⁸ Τάφος ΑΓ 29 (εικ. 2 v. 13). Ανθρωπολογική μελέτη από τον J.L. Angel. Ο τάφος βρέθηκε σε επαφή με το στόμιο ενός εγκαταλελειμμένου πηγαδιού (N 11:5). Ενδείξεις προτείνουν ότι στο σημείο υπήρχε μια μικρή ομάδα τάφων, ωστόσο άγνωστο παραμένει εάν είναι σύγχρονες με την παιδική ταφή. Σχ. βλ., E. Brann, *Hesperia* 29 (1960), 402-403, 413-414.

ΠρΓ και Γ περίοδο⁷⁹. Σχεδόν σε όλη την έκταση της ανασκαφής βρέθηκαν διασκορπισμένοι τάφοι (**εικ. 39**), στο σύνολό τους περίπου 50 ταφές, που αφορούν ενταφιασμούς και καύσεις ενηλίκων, ενώ οι παιδικές ταφές αντιπροσωπεύονται σε μεγάλο βαθμό από εγχυτρισμούς και λιγοστούς ενταφιασμούς σε κιβωτιόσχημους/λακκοειδείς τάφους. Με βάση τα ασφαλή ανεσκαμμένα δεδομένα, οι παιδικοί τάφοι υπολογίζονται σε δεκαοκτώ και περιλαμβάνουν έναν ενταφιασμό και δεκατέσσερις εγχυτρισμούς βρεφών και μικρών παιδιών αποκλειστικά της ΥΓ περιόδου, ενώ ακόμη τρεις εξ' αυτών αποτελούν δύο κιβωτιόσχημους και έναν λακκοειδή τάφο που χρονολογούνται στην ΠΠρΓ και ΥΠρΓ περίοδο (**AKP(N) 1-3**).

Σύμφωνα με τα παραπάνω, προκύπτει ότι η αναλογία των παιδικών τάφων έναντι των ενηλίκων είναι 36%. Ωστόσο, το ποσοστό αυτό αλλάζει σημαντικά εάν συνυπολογίσουμε τις ιδιαίτερες συνθήκες διατήρησης ή σαφέστερα της διατάραξης ορισμένων τάφων, καθώς σε αρκετές περιπτώσεις οι αλληπάλληλες μεταγενέστερες χρήσεις του χώρου προκάλεσαν εκτεταμένη διατάραξη⁸⁰. Αναφορικά με τις παιδικές ταφές, εκτός των καλά επιβεβαιωμένων και διατηρημένων τάφων, συχνά σημειώνονται περιπτώσεις διαταραγμένων επιχώσεων⁸¹ και κενών λάκκων⁸² οι οποίοι με αρκετή ή λιγότερη αμφιβολία ταυτίζονται με παιδικούς εγχυτρισμούς ή παιδικούς ενταφιασμούς. Πιο αναλυτικά, ανασκάφηκαν δεκατρείς ορθογώνιοι μικρού βάθους λάκκοι με μικρές διαστάσεις, με μήκος που κυμαινόταν από 0,60-1,00 μ. και πλάτος από 0,40 έως 0,90 μ. Στο σύνολό τους βρέθηκαν κενοί και δεν διέσωζαν ίχνη οστών ή κατάλοιπα κτερισμάτων⁸³. Προσθέτοντας στο ποσοστό των επιβεβαιωμένων παιδικών τάφων τις δεκατρείς πιθανές περιπτώσεις εγχυτρισμών που διασώθηκαν ως κενοί λάκκοι, το ποσοστό αντιπροσώπευσης της ηλικιακής ομάδας των παιδιών αυξάνεται σημαντικά, φθάνοντας το 62%.

⁷⁹ Οι ανασκαφές νοτίως της Ακροπόλεως διεξήχθησαν από το 1955 έως και το 1959. Οι ετήσιες δημοσιεύσεις των ανασκαφών δημοσιεύτηκαν στα *ΠΑΕ* (1955, 1956, 1957, και 1959). Συνθετική έκθεση των ανασκαφικών δεδομένων δημοσιεύτηκε στο: Ι. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 (1973), *Μελέτες*, 1-63.

⁸⁰ Ι. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 (1973), *Μελέτες*, 3. Έντονη διατάραξη διαπιστώθηκε στο Α τμήμα της ανασκαφής στην περιοχή του Ιερού της Νύμφης, η ίδρυση του οποίου σαφώς κατέστρεψε άγνωστο αριθμό τάφων, όπως επιβεβαιώνεται από την παρουσία κενών λάκκων και διασκορπισμένων οστράκων. Πρβλ. τον εγχυτρισμό **AKP(N) 14**, ο οποίος είχε διατηρηθεί παρότι εντοπίστηκε εν μέρει κάτω από τα θεμέλια του περιβόλου του Ιερού της Νύμφης.

⁸¹ Π.χ. στην περίπτωση του τάφου **AKP(N) 13** βρέθηκαν τέσσερα όστρακα από το λαιμό αμφορέα (τα τρία συνανήκοντα και συγκολλώμενα) τα οποία ο ανασκαφέας αποδίδει με επιφύλαξη σε παιδικό εγχυτρισμό.

⁸² Εντοπίστηκαν οι εξής κενοί λάκκοι: **AKP(N) 13**, **AKP(N) 15-23**, **AKP(N) 27**, **AKP(N) 29**.

⁸³ Είναι ενδεικτικό ότι επτά από αυτούς δεν σημειώνονται στο τοπογραφικό σχέδιο. Πρόκειται για τη συστάδα τάφων στον περίβολο του Ιερού της Νύμφης: **AKP(N) 15-19** και στον ανατολικό τομέα, περί της ανατολικής ελληνιστικής οικίας: **AKP(N) 26**.

Πρωτογεωμετρικοί παιδικοί τάφοι

Η ΠρΓ περίοδος αντιπροσωπεύεται μόλις από τρεις ενταφιασμούς μεγάλων παιδιών σε κιβωτιόσχημους τάφους⁸⁴. Ο πρωιμότερος από όλους τους τάφους -και ο μόνος που ανήκει στην ΠΠρΓ περίοδο- είναι ο κιβωτιόσχημος τάφος **AKP(N) 3** στην Α περιοχή της ανασκαφής. Ο τάφος, μικρών διαστάσεων (μήκ.: 1,15 μ., πλ.: 0,65 μ., βάθ.: 0,50-0,55 μ.) αποδίδεται σε ανήλικο άτομο, πιθανώς σε μεγάλο παιδί. Η κάλυψη του τάφου είχε γίνει με όστρακα εύθρυπτου πίθου που έφεραν εγχάρακτη και πλαστική διακόσμηση. Ο μέτρια διατηρημένος σκελετός κτεριζόταν με πήλινα αγγεία (**εικ. 42**), με δύο χρυσούς σφηκωτήρες και έναν φακόσχημο σφραγιδόλιθο από ορεία (;) κρύσταλλο με παράσταση ελαφιού. Σύμφωνα με τον ανασκαφέα, ο σφραγιδόλιθος χρονολογείται με επιφύλαξη κατά τη Μυκηναϊκή εποχή, συνεπώς ερμηνεύεται ως οικογενειακό κειμήλιο⁸⁵.

Οι επόμενοι χρονολογικά τάφοι εντοπίστηκαν στο κεντρικό τμήμα του ανασκαμμένου χώρου, ανήκουν σε πυκνή ταφική συστάδα στην περιοχή της μεταγενέστερης οικίας Α και βρίσκονται σε μικρή απόσταση μεταξύ τους. Πρόκειται για τον κιβωτιόσχημο **AKP(N) 2** και τον λακκοειδή τάφο **AKP(N) 1**, που χρονολογούνται αμφότεροι μεταξύ της ΜΠρΓ και ΥΠρΓ περιόδου⁸⁶. Εντός του κιβωτιόσχημου τάφου **AKP(N) 2** ανιχνεύτηκαν δύο ταφές παιδιών, καθώς εντοπίστηκαν δύο κρανία με κοινό προσανατολισμό (**εικ. 40**). Μικρογραφικά και άλλα αγγεία που κτέριζαν τη διπλή ταφή (**εικ. 41**), καθώς και οι μικρές διαστάσεις του τάφου (μήκ.: 1,05 (Δ) – 1,20 (Α) μ.) υποδεικνύουν ότι πρόκειται για μικρά ή μεγαλύτερα παιδιά. Βάσει της πρωιμότερης χρονολόγησης της μιας εκ των τριών ληκύθων που συνόδευαν τον διπλό ενταφιασμό συνάγεται ότι οι ταφές δεν ήταν σύγχρονες, σαφώς η μια εκ των δύο είναι προγενέστερη. Αμέσως πιο Δ ανιχνεύτηκε η όμορη ταφή **AKP(N) 1** που πρόκειται για ένα λακκοειδές όρυγμα μικρών διαστάσεων (μήκ.: 1,15 μ., πλ.: 0,46-0,56 μ.) με καλυπτήριες πλάκες, εντός του οποίου διατηρήθηκαν ελάχιστα οστά που αποδίδονται σε παιδί. Την ενίσχυση αυτής της υπόθεσης επιβεβαιώνει η μικρογραφική οινόχρηστη που είχε τοποθετηθεί ως κτέρισμα.

⁸⁴ Ο.π., 41-44. Λιγοστές επίσης είναι και οι ταφές των ενηλίκων, που κατά κύριο λόγο πρόκειται για καύσεις με χρήση τεφροδόχου και χρονολογούνται προς το τέλος της ΠρΓ εποχής.

⁸⁵ Εντός του τάφου συλλέχθηκαν επίσης σπασμένα όστρακα αγγείων, ενώ μια έκφυση λαβής έφερε εμφανή ίχνη φωτιάς που είχαν συντελεστεί μετά το σπάσιμο. Τα όστρακα αυτά σε συνδυασμό με τα σπασμένα τεμάχια πίθου που κάλυπταν την ταφή θα μπορούσαν να υποδεικνύουν νεκρόδειπνο ή τελετουργικές πράξεις κατά τη διάρκεια της ταφής.

⁸⁶ Σύμφωνα με τον ανασκαφέα οι ταφές χρονολογούνται στην ΜΠρΓ περίοδο (ό.π., 43), ωστόσο η Lemos (2002, 154, 231) τις χρονολογεί υστερότερα, κατά την ΥΠρΓ.

Γεωμετρικοί παιδικοί τάφοι

Τέλος μια σειρά αποκλειστικά από ΥΓ εγχυτρισμούς -ιδίως της προχωρημένης φάσης της- βρέθηκαν διασκορπισμένοι σε όλη την έκταση της ανασκαφής (**AKP(N) 4-29**). Στις περισσότερες περιπτώσεις τα ταφικά αγγεία διέσωζαν ίχνη οστών από μικρά παιδιά και ιδίως βρέφη⁸⁷. Οι ταφές εγχυτρισμών εντοπίζονται σε συστάδες και παρουσιάζουν έντονη πυκνότητα σε ορισμένα σημεία, όπως στα Β, Δ και Ν της Δυτικής Ρωμαϊκής Δεξαμενής, περιμετρικά του περιβόλου του Νυμφαίου και της μεταγενέστερης οικίας Α, καθώς επίσης στο Α τμήμα της ανασκαφής βόρεια από την Ανατολική Ρωμαϊκή Δεξαμενή (**εικ. 39**). Βεβαίως, τα κενά διαστήματα μεταξύ των συστάδων πιθανότατα οφείλονται στις ιδιαίτερες συνθήκες διατήρησης και συνεπώς είναι αμφίβολο ότι αντικατοπτρίζουν τις συνθήκες της εποχής. Όπως τονίστηκε και προηγουμένως, λόγω της εκτεταμένης διατάραξης κατά τη μεταγενέστερη χρήση του χώρου, είναι βέβαιο ότι αρκετές ταφές και εγχυτρισμοί δεν διατηρήθηκαν⁸⁸. Οι διασωθείσες περιπτώσεις αφορούν εγχυτρισμούς κατά κύριο λόγο σε αμφορείς⁸⁹ (**εικ. 43-46, 49, 52-53**), λιγότεροι σε πίθους (**εικ. 48, 51**), ενώ ακόμη αναφέρεται μια περίπτωση εγχυτρισμού βρέφους σε υδρία (**εικ. 50**). Τα ταφικά αγγεία άλλοτε σφραγίζονται στο χείλος από ακέραια αγγεία, πιο συχνά όμως από λίθους ή λίθινες πλάκες. Σε ορισμένες περιπτώσεις μικροί λίθοι είχαν τοποθετηθεί κάτω από τα αγγεία ή περιμετρικά στον λαιμό, για την στήριξή τους (**εικ. 44**). Οι ειδικές συνθήκες διατάραξης ορισμένων εγχυτρισμών δεν επιτρέπουν να αναγνωριστούν πάντοτε τυχόν ελλείψεις των ταφικών αγγείων που θα είχαν γίνει σκόπιμα για την εισαγωγή των νεκρών παιδιών. Ωστόσο, σε ορισμένα από αυτά φαίνεται πως είχαν αποσπαστεί οπωσδήποτε διάφορα μέρη που θα εξυπηρετούσαν αυτόν τον σκοπό (**εικ. 52**)⁹⁰.

Αναφορικά με τα κτερίσματα, οι εγχυτρισμοί στο σύνολό τους συνοδεύονται από μικρογραφικά και μη αγγεία (**εικ. 47, 49**) τα οποία συχνότερα κατατίθενται εκτός των ταφικών αγγείων, ωστόσο σε λιγοστές περιπτώσεις είχαν τοποθετηθεί και εντός

⁸⁷ Ο.π., 42.

⁸⁸ Ο.π., 43-44. π.χ. Στην επίχωση του εγχυτρισμού **AKP(N) 24**, βρέθηκε ελλιπής ένας ακόμη αμφορέας με λαβές στην κοιλιά (διατηρούνταν μόνο τμήματα από το σώμα και η μια διπλή λαβή), ο οποίος σύμφωνα με τον ανασκαφέα, αποτελεί το ταφικό αγγείο ενός άλλου εντελώς διαταραγμένου εγχυτρισμού. Εκτός των κενών λάκκων που εντοπίστηκαν και αποδίδονται επισφαλώς ως παιδικοί εγχυτρισμοί/ενταφιασμοί (;), μια μεγάλη ποσότητα διασκορπισμένων ευρημάτων υποδεικνύει την ύπαρξη κατεστραμμένων τάφων. Μάλιστα, σύμφωνα με τα στρωματογραφικά δεδομένα, οι υστερότερες κατασκευαστικές επεμβάσεις στον χώρο της Ν κλιτύος υπαγόρευαν την ισοπέδωση του χώρου και τη μεταφορά των επιχώσεων.

⁸⁹ Ο αμφορέας της **AKP(N) 7**, έφερε μολύβδινο σύνδεσμο για την επιδιόρθωση του αγγείου.

⁹⁰ Π.χ. στην περίπτωση του εγχυτρισμού **AKP(N) 26**.

τους (**εικ. 53**). Χαρακτηριστική είναι η ομοιομορφία στον αριθμό⁹¹ και στα σχήματα των αγγείων-κατά κύριο λόγο πρόκειται για οينوχόες, κύπελλα ή σκύφους-, ενώ αισθητή είναι η απουσία οποιουδήποτε άλλου είδους κτερίσματος⁹². Εντοπίστηκαν μόνο τρεις ακτέριστοι εγχυτρισμοί (**AKP(N) 7-8, AKP(N) 25**) για τους οποίους τα ανασκαφικά δεδομένα είναι ελλιπή, καθώς τα ταφικά αγγεία είχαν διασωθεί μόνο κατά ένα τμήμα τους, συνεπώς δεν είναι βέβαιο ότι οι συνθήκες ανεύρεσης συμπίπτουν με τις συνθήκες απόθεσης.

Στην κατηγορία των ΥΓ τάφων προστίθεται ακόμη ένας ενταφιασμός σε λακκοειδές όρυγμα που ανιχνεύτηκε έξω από το Ν μέρος του Α τοίχου της Δυτικής Ρωμαϊκής Δεξαμενής (**AKP(N) 9**). Στο ορθογώνιο όρυγμα, μικρών διαστάσεων (μήκ.: 1,10 μ., πλ.: 0,94 μ.), εντοπίστηκε σκελετός μέτρια διατηρημένος που ανήκε ασφαλώς σε παιδί. Η ταφή βρέθηκε ακτέριστη, πιθανώς είχε συλληθεί ήδη από την αρχαιότητα, κατά την κατασκευή ενός τοίχου του 4^{ου} αι. π.Χ. που είχε καλύψει σχεδόν όλο το τμήμα του λάκκου.

Από τα παραπάνω καθίσταται σαφές ότι στην περιοχή της Ν κλιτύς της Ακρόπολης το νεκροταφείο που βρισκόταν σε χρήση ήδη από την ΠΠρΓ περίοδο έως και τον ύστατο 8^ο αι. π.Χ. χρησιμοποιήθηκε κατά κύριο λόγο για την ταφή των παιδιών και δευτερευόντως για τους ενήλικες. Στην πάροδο των τριών αυτών περίπου αιώνων, η κατανομή των τάφων παρουσιάζει ανομοιομορφία, λόγω της έντονης διατάραξης, ενώ φαίνεται ότι οι ταφές καλύπτουν ορισμένα μόνο, μεμονωμένα διαστήματα τόσο χρονικά όσο και χωροταξικά.

Η υποαντιπροσώπευση των παιδικών τάφων της ΠρΓ εποχής δεν αφήνει πολλά περιθώρια για την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με τις ταφικές πρακτικές της περιόδου. Μόνο μια ταφή τοποθετείται στην ΠΠρΓ περίοδο, ενώ οι επόμενοι χρονικά τάφοι τοποθετούνται στη μέση ή στην ύστερη ΠρΓ περίοδο. Όπως επίσης, τα δύο πρώτα στάδια της Γ περιόδου μένουν τελείως ακάλυπτα σε αντίθεση με την πληθώρα ΥΓ εγχυτρισμών που πιστοποιούν μεγάλη χρήση του χώρου κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 8^{ου} αι. π.Χ. Συνεπώς αναμένουμε ότι, τουλάχιστον κατά το τελευταίο αυτό στάδιο, στο νεκροταφείο επικρατούσαν οι παιδικές ταφές, ενώ οι

⁹¹ Συνήθως τους εγχυτρισμούς συνόδευαν τρία έως πέντε αγγεία. Μόνο ο εγχυτρισμός **AKP(N) 6** έφερε εννέα αγγεία εκτός του ταφικού αγγείου (**εικ. 47**) και ο μικρός πίθος του εγχυτρισμού **AKP(N) 14** που κτεριζόταν με έναν μόνο σκύφο.

⁹² Σε κανέναν εγχυτρισμό δεν διαπιστώθηκαν πλούσια κτερίσματα, όπως κοσμήματα από πολύτιμα μέταλλα, ή σημασιολογικού χαρακτήρα προσφορές όπως πήλινα ειδώλια κ.α.

ταφές των ενηλίκων σαφώς θα πρέπει να αναζητηθούν σε κάποιο νεκροταφείο πιο μακριά από τον κατοικημένο χώρο.

Ακρόπολη, Δυτική κλιτύς (εικ. 1)

Πρωτογεωμετρικοί παιδικοί τάφοι

Οι ανασκαφικές έρευνες στην περιοχή της Δ κλιτύος της Ακρόπολης στα τέλη του 19^{ου} αι. και τις αρχές του 20^{ου}, αναφέρονται σε δύο παιδικές ταφές που χρονολογούνται στη μετάβαση από την ΥπΜ στην ΠΠρΓ περίοδο (**ΑΚΡ(Δ) 1-2**)⁹³. Πρόκειται για δύο κιβωτιόσχημους τάφους μικρών διαστάσεων (1,00 και 1,30 μ. μήκ. αντίστοιχα) που διέσωζαν παιδικούς σκελετούς και κτερίζονταν με αγγεία, ορισμένα εκ των οποίων μικρογραφικά, ενώ αναφέρονται ακόμη και δύο κοσμήματα (**εικ. 54**).

Γεωμετρικοί παιδικοί τάφοι

Η Ε.Λ. Smithson βάσει των ημερολογίων των ανασκαφών του W. Dörpfeld⁹⁴ περιγράφει ακόμη δύο παιδικούς ενταφιασμούς που χρονολογούνται στην ΠΓ περίοδο και κτερίζονται με λίγα αγγεία, χωρίς ωστόσο να αναφέρονται παραπάνω λεπτομέρειες (**ΑΚΡ(Δ) 3-4**).

Περιοχή Νότια της Ακρόπολης και περιοχές Θησείου και Ψυρρή (εικ. 1)

Στην περιοχή νότια της Ακρόπολης κατά τη διάρκεια σωστικών ανασκαφών έχουν έρθει στο φώς αποσπασματικές ταφές της ΠρΓ και Γ περιόδου, οι οποίες πιθανώς ανήκουν σε μεγαλύτερα ή μικρότερα παρακείμενα νεκροταφεία.

Ένα οργανωμένο νεκροταφείο με σημαντική διάρκεια χρήσης, από την ΥποΜ έως και τη Γ περίοδο, έχει εντοπιστεί επί της οδού Ερεχθείου⁹⁵. Έχουν ανασκαφεί τουλάχιστον δεκατέσσερις τάφοι (ενταφιασμοί και καύσεις), οι οποίοι σχηματίζουν μια ταφική συστάδα και περικλείονταν από κατασκευή μικρών λίθων που χρονολογείται στη Γ περίοδο και ερμηνεύεται ως μικρός οικογενειακός ταφικός

⁹³ Για τον τάφο **ΑΚΡ(Δ) 1** βλ. Kraiker-Kübler 1939, 133-134, πίν. 37 και Canciani F., 1996. *Corpus Vasorum Antiquorum*, Deutschland 27, Heidelberg 3 (1996), 33-37. Ο δεύτερος τάφος (**ΑΚΡ(Δ) 2**) ανασκάφηκε από τον Dörpfeld τα τέλη του 19^{ου} αι. Οι επισημάνσεις της Smithson βασίζονται στη μελέτη του ημερολογίου ανασκαφής [E.L. Smithson, *Hesperia* 43 (1974), 389-390].

⁹⁴ E.L. Smithson, *Hesperia* 43 (1974), 372-374. Ημερολόγιο ανασκαφής W. Dörpfeld στις 13/12/1895.

⁹⁵ Brouskari 1980, 13-31. Lemos 2002, 231. Morris 1987, 63.

περίβολος⁹⁶. Εκτός των άλλων τάφων, στον χώρο αυτό ανιχνεύτηκαν δύο δευτερογενείς καύσεις της ΠΠρΓ περιόδου, οι οποίες βάσει της οστεολογικής μελέτης ταυτίζονται ως παιδικές⁹⁷, πρόκειται για ένα αγόρι ηλικίας εννέα έως δέκα ετών (AKP-N 2) και ένα κορίτσι πέντε έως δέκα ετών (AKP-N 3). Οι τεφροδόχοι αμφορείς είχαν τοποθετηθεί κάθετα εντός αβαθών, μικρών ορυγμάτων (εικ. 55-56). Στην περίπτωση της ακτέριστης καύσης του αγοριού μία λίθινη καλυπτήρια πλάκα έφρασε το χείλος του τεφροδόχου (εικ. 55), ενώ στην καύση του κοριτσιού μια λίθινη πλάκα κάλυπτε το άνοιγμα του ορύγματος. Χαρακτηριστικά κτερίσματα του γυναικείου φύλου συνόδευαν την ταφή του κοριτσιού: πρόκειται για δύο χρυσούς σφηκωτήρες οι οποίοι είχαν τοποθετηθεί εντός του τεφροδόχου και μια χρηστική εγχάρακτη πυξίδα που βρέθηκε εκτός.

Κατά τη διάρκεια σωστικής ανασκαφής επί της οδού Μακρυγιάννη ερευνήθηκε τμήμα ενός οργανωμένου νεκροταφείου με διάρκεια χρήσης από την ΥποΜ έως και την ΥΓ περίοδο⁹⁸. Οι δύο εγχυτρισμοί που εντοπίστηκαν, ένας σε αμφορέα (AKP-N 6) και ένας σε άβαφη πρόχου (AKP-N 7), χρονολογούνται στην ΥΓ περίοδο, ενώ μόνο ο ένας έφερε λιγοστά κτερίσματα μεταξύ αυτών και ένα θήλαστρο. Σε μετέπειτα έρευνες για την κατασκευή του Μετρό, επί της ίδιας οδού, ήρθε στο φώς ένας ενταφιασμός σε μικρό λακκοειδή τάφο (μήκ.: 1,20 μ., πλ.: 0,27 μ.) που καλυπτόταν από σχιστολιθικές πλάκες και χρονολογείται κατά την ΠΠρΓ περίοδο. Εντός είχε διατηρηθεί ο σκελετός ενός κοριτσιού περίπου πέντε ετών (AKP-N 4)⁹⁹, ενώ η ταφή κτεριζόταν μεταξύ άλλων με πλούσια κτερίσματα όπως μια χάλκινη περόνη, 4 δαχτυλίδια και 2 χρυσά ενώτια (εικ. 57-58). Επί της οδού Παρθενώνος σε τμήμα νεκροταφείου μεταξύ άλλων τάφων αποκαλύφθηκε ένας λακκοειδής τάφος (AKP-N 8) της ΥΓ περιόδου, οι μικρές διαστάσεις (μήκ.: 1,10μ) του οποίου υποδεικνύουν παιδική ταφή. Ο σκελετός κτεριζόταν με αγγεία καθώς και με δέκα

⁹⁶ Brouskari 1980, 16-19. Οι ταφές εσωκλείονται σε περίβολο, η κατασκευή του οποίου χρονολογείται υστερότερα, κατά την Κλασική περίοδο. Ωστόσο, εσωτερικά αυτού αποκαλύφθηκαν και τα κατάλοιπα ενός περιβόλου που χρονολογείται στη Γ περίοδο. Αντίστοιχη περίπτωση οικογενειακού ταφικού περιβόλου της ΠρΓ περιόδου αποτελεί το νεκροταφείο της Ν. Ιωνίας, σχ. βλ. E. L. Smithson, *Hesperia* 30 (1961), 147-178.

⁹⁷ Brouskari 1980, 13-31. Η μελέτη του αποτεφρωμένου σκελετικού υλικού για την ταυτοποίηση της ηλικίας και του φύλου των νεκρών έγινε από τον Α. Κοντόπουλο. Στη μελέτη δεν συμπεριλαμβάνονται οι δευτερογενείς καύσεις “Γ” και “Δ” που αφορούν αντίστοιχα ένα έφηβο άτομο ηλικίας έντεκα έως δεκαέξι ετών και τη διπλή, ταυτόχρονη καύση ενός αγοριού ηλικίας δεκαοκτώ ετών και μιας έφηβης δεκαεπτά ετών. Ό.π., σύμφωνα με την Brouskari η διπλή ταυτόχρονη καύση αφορά πιθανώς δύο αδέρφια.

⁹⁸ Ο. Αλεξανδρή, *ΑΔ* 23 Β (1968), 73-74. Συνολικά ανασκάφηκαν δεκατρείς τάφοι.

⁹⁹ Καλλιγά 2000, 44-45. Ο προσδιορισμός της ηλικίας έγινε βάσει της οστεολογικής μελέτης του ανθρωπολόγου Θ. Πίτσιου.

πήλινα σφαιρικά σφονδύλια, που αποτελούν ένα σπάνιο εύρημα στους παιδικούς τάφους¹⁰⁰. Στον χώρο του ίδιου νεκροταφείου βρέθηκαν δύο ακόμη ΥΓ εγχυτρισμοί, οι οποίοι διατηρούσαν μικρογραφικά αγγεία (**ΑΚΡ-N 9-10**). Άλλες μεμονωμένες παιδικές ταφές ερευνήθηκαν στις οδούς Αλωπεκής¹⁰¹, Ρ. Γκάλλι¹⁰² και Δράκου¹⁰³.

Στην μετέπειτα περιοχή του Θησειού κατά τη διάρκεια σωστικών ανασκαφών έχουν έρθει στο φώς δύο μόλις παιδικές ταφές. Επί της οδού Αμφικτίωνος (**εικ. 1**) ερευνήθηκε μικρός (μήκ.: 0,80 μ.) λακκοειδής τάφος (**ΘΗ 1**) που διέσωζε τμήματα παιδικού σκελετού. Ο τάφος χρονολογείται κατά την ΥΠρΓ περίοδο ενώ μεταξύ άλλων αγγείων κτεριζόταν με παιδικό παιχνίδι, ένα ειδώλιο ίππου με τροχούς¹⁰⁴ (**εικ. 59**). Σε μικρή απόσταση επί της οδού Πουλοπούλου 20 αποκαλύφθηκε ένας ακόμη παιδικός ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο (**ΘΗ 2**) που χρονολογείται βάσει διαφόρων οστράκων στη ΠΓ περίοδο, ωστόσο τα στοιχεία για αυτόν είναι αποσπασματικά, καθώς ο τάφος είχε συλληθεί¹⁰⁵.

Στην περιοχή του Ψυρρή, σε τμήμα ενός μεγάλου νεκροταφείου επί της οδού Κριεζή (**εικ. 1**) εντοπίστηκε αδιατάρακτος εγχυτρισμός του ύστερου 8^{ου} αι. π.Χ. σε άβαφη χρηστική πρόχου που κτεριζόταν με δύο μικρογραφικά αγγεία¹⁰⁶. Σε τμήμα ενός άλλου σημαντικού νεκροταφείου επί της οδού Σαπφούς (**εικ. 1**) ερευνήθηκαν εννέα εγχυτρισμοί χρονολογούμενοι στο σύνολό τους στην ΥΓ περίοδο¹⁰⁷. Ως ταφικά αγγεία είχαν χρησιμοποιηθεί αμφορείς (**ΨΥ 2**)¹⁰⁸, υδρίες (**ΨΥ 3, 6**), πίθοι (**ΨΥ 5, ΨΥ 7**), ενώ αναφέρεται ακόμη και μία πρόχους (**ΨΥ 8**). Τα ταφικά αγγεία είχαν

¹⁰⁰ Ο. Αλεξανδρή, *ΑΔ* 23 Β (1968), 73-74. Ο τάφος αυτός ήταν ο μοναδικός ασύλητος και μη διαταραγμένος από το σύνολο των ευρεθέντων τάφων του νεκροταφείου.

¹⁰¹ Κ. Κουρουγιώτης, *ΑΕ* 1911, 251, εικ. 20. Ερευνήθηκε κιβωτιόσχημος τάφος της ΥΠρΓ περιόδου ο οποίος λόγω των μικρών του διαστάσεων (μήκ.: 1,00 μ. Χ πλ.: 0,60 μ.) αποδίδεται σε μικρό παιδί. Ο Styrenius (1967, 108, 116) επίσης συγκαταλέγει την ταφή στην κατηγορία των παιδικών τάφων.

¹⁰² Θ. Καράγιωργα-Σταθακοπούλου, *ΑΔ* 34 Β1 (1979), 16. Στη συμβολή των οδών Γκάλλι 10 και Καρυατίδων 14 ανιχνεύτηκε παιδικός εγχυτρισμός σε αμφορέα που διατηρούσε τμήματα των οστών. Ο εγχυτρισμός κτεριζόταν με αγγεία όπως επίσης και με κοσμήματα (δύο χάλκινα βραχιόλια, και μια περόνη). Η ταφή χρονολογείται απροσδιοριστως στην ΠρΓ περίοδο.

¹⁰³ Ο. Αλεξανδρή, *ΑΔ* 32 Β (1977), 19. Πρόκειται για δευτερογενή καύση της ΜΓ περιόδου σε πυξίδα με πώμα. Το τεφροδόχο αγγείο είχε τοποθετηθεί εντός ορύγματος που καλυπτόταν με πλακοειδείς λίθους. Παρότι δεν αναφέρεται το κριτήριο του προσδιορισμού της ηλικίας του νεκρού, η καύση αποδίδεται σε παιδί. Τρεις χάλκινες πόρπες κτέριζαν την ταφή. Morris 1987, 63.

¹⁰⁴ Ο. Αλεξανδρή, *ΑΔ* 22 Β (1967), 49. Xagorari 1996, 90-91. Lemos 2002, 231.

¹⁰⁵ Ο. Αλεξανδρή, *ΑΔ* 22 Β (1967), 110-112. Κατά την ίδια ανασκαφή, σε μικρή απόσταση ερευνήθηκε ένας ακόμη τάφος της ίδιας περιόδου, που αφορούσε πιθανώς ενήλικα και έφερε εντυπωσιακά πλούσια κτερίσματα.

¹⁰⁶ Θ. Καράγιωργα-Σταθακοπούλου, *ΑΔ* 34 Β (1979), 23-24. Η ταφική χρήση του χώρου ξεκινά κατά τον ύστερο 8^ο αι. π.Χ. Από τα τέλη του 6^{ου} αι. έως και τα μέσα του 4^{ου} αι. π.Χ. το νεκροταφείο χρησιμοποιείται εντατικά με επάλληλες ταφές που διατάραζαν τις προγενέστερες. Morris 1987, 63, 79.

¹⁰⁷ Ο. Αλεξανδρή, *ΑΔ* 23 Β (1968), 91, σχ. 40.

¹⁰⁸ Ο.π. Στις περιπτώσεις των εγχυτρισμών **ΨΥ 9** και **ΨΥ 10** είχαν χρησιμοποιηθεί οξυπύθμενοι αμφορείς. Αυτά τα ταφικά αγγεία ήταν τα μόνα που δεν κτερίζονταν στο σύνολο των εννέα εγχυτρισμών που ερευνήθηκαν.

τοποθετηθεί πλαγίως εντός μικρών ορυγμάτων και συνοδεύονταν το καθένα από λίγα πήλινα αγγεία (**εικ. 60**). Τέλος, μια ακόμη σημαντική ταφή της ΠΓ Ι περιόδου ανιχνεύτηκε επί της οδού Αγίου Δημητρίου (**ΨΥ 11, εικ. 61**)¹⁰⁹. Πρόκειται για τον ενταφιασμό σε λακκοειδή τάφο ενός μεγάλου παιδιού που ταυτίζεται πιθανώς με κορίτσι, σύμφωνα με τη φύση των κτερισμάτων. Το Β τμήμα της ταφής είχε καταστραφεί, ωστόσο διατηρήθηκαν τα άκρα του σκελετού και μεγάλος αριθμός πλούσιων κτερισμάτων: τρία ομοιώματα οξυπύθμενων πυξίδων (σβούρες), δύο μικρογραφικές σφαιρικές πυξίδες, ψήφοι από φαγεντιανή και πηλό, δύο ζεύγη πήλινων υποδημάτων, πήλινο ομοίωμα πέλματος με οπές ανάρτησης, τρία κομβία (το ένα από στεατίτη), τέσσερα χάλκινα ψέλια και τμήματα δύο ειδωλίων (**εικ. 62-63**).

Κεραμεικός (εικ. 1, 64-65)

Το νεκροταφείο του Κεραμεικού, η πιο γνωστή και καλά ανεσκαμμένη νεκρόπολη στην περιοχή της Αθήνας, βρισκόταν σε συνεχή χρήση ήδη από την Υστεροελλαδική περίοδο έως και τη Ρωμαϊκή. Οι πρωιμότεροι τάφοι (12ος-10ος αιώνας π.Χ.), σκάφτηκαν από τον Α. Brueckner και τον Κ. Kübler την περίοδο του 1927 και 1930. Τα δεδομένα από τις ταφές δημοσιεύθηκαν από τους W. Kraiker και Κ. Kübler στους τόμους της σειράς *Kerameikos*¹¹⁰.

Πρωτογεωμετρικοί παιδικοί τάφοι

Οι ΠρΓ ταφές εντοπίστηκαν στην περιοχή του Πομπείου, Β και Ν του Ηριδανού¹¹¹. Αυτές αποτελούνται από πενήντα επτά ταφές καύσης ενηλίκων και μόνο δύο ενταφιασμούς μεγάλων παιδιών της ΠΠρΓ περιόδου¹¹². Πρόκειται για μια ταφή παιδιού σε κιβωτιόσχημο τάφο με καλυπτήριες πλάκες (**ΚΕ 1**) και τον διπλό ενταφιασμό σε κιβωτιόσχημο τάφο ενός εφήβου αγοριού, περίπου δεκαέξι ετών και

¹⁰⁹ Γ' Αρχαιολογική Περιφέρεια, *ΑΔ* 19 Β (1964), 54-55.

¹¹⁰ Kraiker – Kübler 1939. Kübler 1954. Το 1964 ο Β. Schlörb-Vierneisel έφερε στο φως μερικούς τάφους στην περιοχή της Ιεράς Οδού, που δημοσιεύθηκαν δύο χρόνια αργότερα, Schlörb Vierneisel 1966. Από το 1966 έως 1995 αρκετοί τάφοι ανασκάφτηκαν από τον W. Hoepfner, Β. von Freytag gen. Löringhoff, και την U. Knigge. Αυτές οι ταφές δημοσιεύθηκαν από τον F. Ruppenstein [Ruppenstein F., 2007. *Die submykenische Nekropole: Neufunde und Neubewertung, Kerameikos XVIII*, Hirmer, München].

¹¹¹ Οι ΠρΓ ταφές δημοσιεύτηκαν στους τόμους *Kerameikos I* (Kraiker-Kübler 1939, 89-130, 180-220) και *Kerameikos IV* (Kübler 1943).

¹¹² Πρόκειται για τις ταφές **ΚΕ 1** [Κ. Kübler, *ΑΔ* 19 Β (1963), 41-42. Β. Schlörb-Vierneisel, *ΑΜ* 81 (1966), 4-7] και τον διπλό ενταφιασμό ενός εφήβου και ενός παιδιού, του τάφου **ΚΕ 2** [F. Willemsen, *ΑΜ* 78 (1963), 148-153].

ενός μικρότερου παιδιού (**ΚΕ 2**)¹¹³. Στον τελευταίο αυτό τάφο, ο οποίος είχε ιδιαίτερα μεγάλο μήκος (έφτανε στα 3,20 μ.) είχαν αποτεθεί οι δύο σκελετοί και τα κτερίσματά τους, τα οποία διαχωρίζονταν πλήρως, καθώς τα κρανία τους είχαν τοποθετηθεί αντικριστά (BA/ΝΔ) και γύρω από αυτά τα κτερίσματα. Οι σκελετοί είχαν ύψος 0,80 μ. και 1,05 μ., ενώ είναι πιθανότερο ότι οι ταφές δεν ήταν σύγχρονες¹¹⁴.

Γεωμετρικοί παιδικοί τάφοι

Συνολικά, οι ταφές των Γ χρόνων, καύσεις και ενταφιασμοί, αναπτύχθηκαν στις όχθες Β και Ν του Ηριδανού (**εικ. 64-65**) και φθάνουν σε αριθμό περίπου τις 100. Από αυτές ταυτοποιήθηκαν ως παιδικές είκοσι οκτώ ταφές (δηλαδή περίπου το 28% του συνόλου των ταφών), εκ των οποίων δεκατρείς εγχυτρισμοί βρεφών που χρονολογούνται αποκλειστικά στην ΥΓ, δώδεκα ενταφιασμοί παιδιών (δύο της ΜΓ Ι και ΙΙ και δέκα της ΥΓ), καθώς και τρεις καύσεις μεγαλύτερων παιδιών (μία καύση ΠΓ Ι, και δύο καύσεις ΥΓ). Ορισμένοι από τους τάφους ή τα ταφικά αγγεία είχαν διαταραχθεί σε μεγάλο βαθμό από την κατασκευή υστερότερων τάφων.

Οι δεκατρείς εγχυτρισμοί που ανιχνεύθηκαν και χρονολογούνται αποκλειστικά στην ΥΓ περίοδο, αφορούν κυρίως βρέφη και μικρά παιδιά. Καθώς δεν αναφέρονται ανθρωπολογικές μελέτες και οι ενδείξεις διατηρημένων σκελετικών υπολειμμάτων σπανίως εντοπίζονται, δείκτες ταυτοποίησης των εγχυτρισμών με την ηλικιακή ομάδα των παιδιών αποτελούν τα μικρογραφικά αγγεία που συνόδευαν τις ταφές, καθώς και οι μικρές διαστάσεις των αγγείων που κυμαίνονται από 0,40-0,70 μ.

Ως ταφικά αγγεία χρησιμοποιούνται, στη συντριπτική πλειονότητα των εγχυτρισμών, αμφορείς¹¹⁵, ιδίως επιλαίμιοι, σε δύο περιπτώσεις πίθοι¹¹⁶ και σε ακόμη δύο περιπτώσεις χειροποίητες χύτρες¹¹⁷. Τα ταφικά αγγεία είχαν τοποθετηθεί πλαγίως εντός ορυγμάτων¹¹⁸, ενώ σε δύο μόνο περιπτώσεις το στόμιό τους φράσσονταν με

¹¹³ Ανθρωπολογική μελέτη έχει γίνει μόνο στον ένα σκελετό που ανήκει σε έφηβο αγόρι, περίπου δεκαέξι ετών [A. Lagia 2007, *The Human Skeletal Remains, Die submykenische Nekropole. Neufunde und Neubewertung, Kerameikos XVIII*, 275]. Σε καμία από τις δημοσιεύσεις δεν αναφέρεται σε ποιόν από τους δύο σκελετούς έγινε η ανθρωπολογική μελέτη, δηλαδή σε αυτόν που το κρανίο του είχε τοποθετηθεί στο ΒΑ άκρο του τάφου ή στον άλλο σκελετό που είχε το κρανίο προς τα ΝΔ.

¹¹⁴ Σύμφωνα με την Lemos (Lemos 2002, 155) τα κτερίσματα του ενός σκελετού χρονολογούνται στην ΥποΜ και του άλλου στην μετάβαση από την ΥποΜ στην ΠΠΓ περίοδο.

¹¹⁵ Τάφοι **ΚΕ 6, ΚΕ 9-10, ΚΕ 16, ΚΕ 23, ΚΕ 26-27, ΚΕ 29-30.**

¹¹⁶ **ΚΕ 17-18.**

¹¹⁷ **ΚΕ 11 (εικ. 67), ΚΕ 19.**

¹¹⁸ Στην περίπτωση του εγχυτρισμού **ΚΕ 9** (περί το 740 π.Χ.) το ταφικό αγγείο είχε τοποθετηθεί είχε τοποθετηθεί εντός διαταραγμένου λακκοειδή τάφου (περί το 745 π.Χ.) όπου είχε ενταφιαστεί ενήλικος

πώμα¹¹⁹. Όλους του εγχυτρισμούς συνόδευαν αγγεία μικρογραφικά και μη, είτε εντός των ταφικών αγγείων είτε εκτός και πλησίον αυτών¹²⁰.

Από τους δώδεκα ενταφιασμούς παιδιών σε λακκοειδείς ή κιβωτιόσχημους τάφους, μόνο δύο εξ' αυτών ανάγονται στη ΜΓ, ενώ οι υπόλοιποι δέκα χρονολογούνται στην ΥΓ περίοδο. Οι περισσότεροι αφορούν λακκοειδείς τάφους (εικ. 68-69, 71), ενώ λιγότεροι είναι οι κιβωτιόσχημοι. Ορισμένοι έφεραν καλυπτήριες πλάκες (εικ. 68), ενώ σε δύο περιπτώσεις παρατηρήθηκαν εξάρματα στις μακριές πλευρές για την προσαρμογή των πλακών¹²¹. Ενδιαφέρον στοιχείο αποτελεί η διατήρηση, σε δύο περιπτώσεις, τμημάτων των ξύλινων φερέτρων εντός των οποίων είχαν τοποθετηθεί οι σοροί¹²². Κάποιοι από τους σκελετούς είχαν διατηρηθεί σε καλή κατάσταση, ώστε ήταν εφικτό να υπολογιστούν οι διαστάσεις τους ή με προσέγγιση ακόμη και η ηλικία τους¹²³. Όπου αναφέρεται, οι σκελετοί ήταν τοποθετημένοι σε εκτεταμένη, ύπτια θέση με τα άνω άκρα παράλληλα στον κυρίως κορμό. Εντύπωση προκαλεί ότι σε κάποιες περιπτώσεις το μήκος των τάφων ήταν αρκετά μεγαλύτερο (περίπου 1-1,5 φορές μεγαλύτερο) σε σχέση με το ύψος των σκελετών. Παραδείγματος χάριν, ο σκελετός του τάφου **ΚΕ 14** που βρέθηκε σε καλή κατάσταση και το μήκος του έφθανε τα 0,83 μ., ήταν τοποθετημένος σε όρυγμα μήκους 2,00 μ.¹²⁴ Αντίστοιχα, ο τάφος **ΚΕ 8** με διαστάσεις 2,20 μ. μήκος περιείχε την ταφή ενός παιδιού με ύψος μόλις 1,05 μ. Η ίδια παρατήρηση, σε μικρότερη κλίμακα, ισχύει και για τον τάφο **ΚΕ 15** με 1,00 μ. (μήκ.) που περιείχε σκελετό μήκους 0,65 μ. Τα κτερίσματα που συνοδεύουν τις ταφές των μεγαλύτερων αυτών παιδιών σε

σε φέρετρο. Ο εγχυτρισμός βρέθηκε στην επίχωση του τάφου στο δυτικό τμήμα, κάτω από το εξάρμα για την τοποθέτηση των καλυπτήριων πλακών, παρόλο που σύμφωνα με τον ανασκαφέα ο εγχυτρισμός είναι υστερότερος.

¹¹⁹ Στην περίπτωση του εγχυτρισμού **ΚΕ 6** το στόμιο του αμφορέα έφρασε όστρακο κρατήρα και στην περίπτωση του εγχυτρισμού **ΚΕ 19** στο στόμιο της χειροποίητης χύτρας είχε τοποθετηθεί ως πώμα η βάση ενός αμφορέα.

¹²⁰ Σε ορισμένες ταφές δεν ήταν δυνατόν να διακριθεί εάν τα κτερίσματα προέρχονταν από το εσωτερικό των αγγείων ή εκτός, καθώς αρκετοί από τους εγχυτρισμούς είχαν υποστεί διατάραξη σε μεγάλο βαθμό (το ταφικό αγγείο σωζόταν αποσπασματικά). Σε ορισμένες περιπτώσεις αναφέρεται ότι η τοποθέτηση των κτερισμάτων εκτός του εγχυτρισμού γινόταν εκατέρωθεν του λαιμού του ταφικού αγγείου. Μοναδική εξαίρεση ακτέριστου εγχυτρισμού αποτελεί ο εγχυτρισμός **ΚΕ 11**.

¹²¹ **ΚΕ 12, ΚΕ 14.**

¹²² **ΚΕ 8, ΚΕ 28.**

¹²³ Αντιθέτως στην περίπτωση του τάφου **ΚΕ 12**, το δυτικό τμήμα του οποίου είχε καταστραφεί από την κατασκευή υστερότερου τάφου, λόγω της διατάραξης τα κάτω άκρα του σκελετού απουσίαζαν, ενώ η διατήρηση των σκελετικών καταλοίπων ήταν ιδιαίτερος κακή. Δεν ήταν εφικτό να προσδιοριστεί εάν πρόκειται για μεγάλο παιδί ή έφηβο. Αντίστοιχα στην περίπτωση του τάφου **ΚΕ 5** το δυτικό μέρος είχε αποσαθρωθεί. Δεν αναφέρονται διαστάσεις του σκελετού, αλλά αναγνωρίζεται ως τάφος μεγάλου παιδιού ή εφήβου.

¹²⁴ Το κρανίο του σκελετού απείχε από το Β τμήμα του τάφου 0,25 μ., ενώ τα κατώτερα άκρα από το Ν τμήμα του τάφου 0,82 μ.

μερικές περιπτώσεις είναι εντυπωσιακά, υπογραμμίζοντας την οικονομική ευμάρεια των οικογενειών τους¹²⁵.

Τέλος, από τις ανασκαφές του Κεραμεικού προέρχονται πιθανώς τρία παραδείγματα πρωτογενών καύσεων που σχετίζονται, με περιορισμένες ωστόσο αποδείξεις, με παιδικούς σκελετούς¹²⁶. Αφενός, προβληματική παραμένει η περίπτωση του τάφου **ΚΕ 3** που χρονολογείται στην ΠΓ Ι¹²⁷. Εντός του ορύγματος ανιχνεύτηκαν ίχνη πυράς, ωστόσο χωρίς οποιαδήποτε παρουσία οστών. Η ταφή, που κατά πάσα πιθανότητα πρόκειται για πρωτογενή καύση (:) συνοδευόταν από δεκαοκτώ μικρογραφικά αγγεία επιμελώς τοποθετημένα (**εικ. 66**). Η Smithson¹²⁸ προτείνει ότι ο τάφος θα μπορούσε να είναι παιδικός, καθώς κτεριζόταν με μικρογραφικά αγγεία, πάραυτα υπογραμμίζει ότι παραμένει επιφυλακτική για τον προσδιορισμό της ηλικίας του νεκρού¹²⁹. Αντίστοιχες περιπτώσεις, με τα ίδια ακριβώς επιχειρήματα και τις ίδιες ελλείψεις αποδείξεις, χαρακτηρίζονται και οι περιπτώσεις των καύσεων **ΚΕ 7**¹³⁰ και **ΚΕ 21**¹³¹.

Παρατηρείται ότι κατά την ΠρΓ και τις δύο πρώτες φάσεις της Γ περιόδου, δηλαδή την ΠΓ και ΜΓ περίοδο, οι ταφές των παιδιών στον Κεραμεικό είναι ιδιαίτερος περιορισμένες, σχεδόν απουσιάζουν¹³². Αντίθετα, σημειώνεται μεγάλη αύξηση κατά την ΥΓ περίοδο, όπου ανήκουν οι 26/30 (86,66%) τάφοι της

¹²⁵ Από τους δώδεκα ενταφιασμούς ανηλίκων στο νεκροταφείο του Κεραμεικού, μόνο ο λακκοειδής τάφος **ΚΕ 15** βρέθηκε ακτέριστος. Αντιθέτως, παράδειγμα εντυπωσιακά πλούσιας ταφής αποτελεί ο τάφος **ΚΕ 8** όπου μεταξύ άλλων αγγείων αναφέρονται πέντε ειδώλια ζώων, χρυσή ταινία και σιδερένιο μαχαίρι. Ακόμη, στα κτερίσματα του τάφου αυτού συγκαταλέγεται ένα περιάπτο, ένα ομοίωμα πουλιού από πυριτόλιθο και ένα πήλινο ομοίωμα ροδιού (**εικ. 66**).

¹²⁶ Στη μελέτη δεν συμπεριλαμβάνεται ο Τάφος G 13, μια δευτερογενής καύση εντός τεφοροδόχου αμφορέα ενός έφηβου αγοριού, βάσει της οστεολογικής μελέτης (από τον E. Breitingger), που χρονολογείται περί το 825-800 π.Χ. Σχ. βλ. Kübler 1975, 26, 209, 218-220.

¹²⁷ Kübler 1975, 6, 209, 212-213.

¹²⁸ Smithson 1974, 373.

¹²⁹ Ο Morris (1987, 60) αναφέρει ότι πρόκειται για παιδί ηλικίας 9 ετών. Ωστόσο ο προσδιορισμός της ηλικίας δεν γίνεται σε καμία από τις λοιπές δημοσιεύσεις [Kübler 1975, 6, 209, 212-213, πίν. 14. Smithson 1974, 373. Krause 1975, Tab. 29. Kurtz –Boardman 1994, 64. Coldstream 1977, 374. Strömberg 1993, 161]. Παραμένει λοιπόν προβληματικός ο προσδιορισμός της ηλικίας του νεκρού, καθώς σύμφωνα με τον Kübler η επίχωση δεν διέσωζε καθόλου οστά. Η υπόθεση ότι πρόκειται για παιδικό τάφο συνάγεται από τα μικρογραφικά κτερίσματα που συνόδευαν την ταφή.

¹³⁰ Και σε αυτή την περίπτωση δεν ήταν δυνατόν να διευκρινιστεί ο τύπος της ταφής, πιθανώς λόγω της εκτεταμένης διατάραξης του τάφου. Σύμφωνα με τη Smithson (1974, 332) πρόκειται για πρωτογενή ταφή τέφρας. Ανιχνεύτηκαν λίγα υπολείμματα στάχτης, δεν αναφέρονται υπολείμματα οστών, ενώ όλα τα κτερίσματα ήταν μικρογραφικά. Σύμφωνα με τον Kübler (1975, 6, 209, 242-243) είναι πιθανό ότι πρόκειται για παιδικό τάφο.

¹³¹ Στο κατώτερο τμήμα του λάκκου βρέθηκαν τα τμήματα των κτερισμάτων και δύο μικρά τμήματα οστών. Πάνω από τα κτερίσματα βρέθηκε λεπτό στρώμα από καμένο χώμα, πιθανώς τα υπολείμματα της πρωτογενής πυράς. Ο Kübler (1975, 6, 260) στη δημοσίευση του τάφου δεν αναφέρει το είδος της ταφής, ενώ σύμφωνα με τη Smithson (1974, 332) πρόκειται για πρωτογενή καύση.

¹³² Houby-Nielsen 2000, 155.

νεκρόπολης του Κεραμεικού που σχετίζονται με την ηλικιακή ομάδα των παιδιών. Η αύξηση του ποσοστού των παιδικών ταφών και η εκ παραλλήλου μείωση των τάφων των ενηλίκων κατά την περίοδο αυτή, θα πρέπει οπωσδήποτε να αναζητηθεί σε εσωτερικές κοινωνικές διεργασίες. Φαίνεται λοιπόν ότι η ομάδα (ή οι ομάδες) που χρησιμοποιεί την περιοχή του Κεραμεικού για να θάψει τους νεκρούς της χρησιμοποιεί πλέον άλλους χώρους για την ταφή των ενηλίκων ατόμων, ενώ αντίθετα προτιμάει να θάβει πλέον τα παιδιά της εκεί.

Οι ταφές του Κεραμεικού ωστόσο δεν περιορίζονται αποκλειστικά σε παιδιά. Ο τομέας «Plattenbau» (εικ. 64) Ν του Ηριδανού περιλαμβάνει τάφους ατόμων διαφόρων ηλικιών, από βρέφη έως ενηλίκους, και συνεπώς έχει ερμηνευτεί ως ένα οικογενειακό ταφικό σύνολο σε χρήση από το 760 π.Χ. και εξής, για περίπου τρεις γενιές¹³³. Πρόκειται για οκτώ εγχυτρισμούς (ΚΕ 6, ΚΕ 9-11, ΚΕ 16-18, ΚΕ 29), έξι ενταφιασμούς μεγαλύτερων παιδιών (ΚΕ 5, ΚΕ 8, ΚΕ 12, ΚΕ 14, ΚΕ 15, ΚΕ 28) και ένδεκα τάφους ενηλίκων (ενταφιασμοί και δύο καύσεις).

Ακαδημία Πλάτωνος (εικ. 72)

Η περιοχή της Ακαδημίας Πλάτωνος βρίσκεται σε απόσταση περίπου ενάμιση χιλιόμετρο Βόρεια από το Δίπυλο, πλησίον της όχθης του ποταμού Κηφισού. Οι πρώτες ανασκαφικές εργασίες υπό την αιγίδα της Ακαδημίας Αθηνών¹³⁴ και οι μετέπειτα έρευνες του Φ. Σταυρόπουλλου¹³⁵, υπό την αιγίδα της Εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας, αποκάλυψαν μεταξύ άλλων αρχαιότητες της ΠΕΣ¹³⁶. Σε επαφή με Πρωτοελλαδική οικία¹³⁷, βρέθηκε βαθύς λάκκος¹³⁸ (διάμ.: 1,20 μ., βάθ.: 4

¹³³ Coldstream 1977, 120. Morris 1987, 82. Στη συνέχεια ο χώρος αυτός χρησιμοποιείται περισσότερο για ταφές παιδιών του 7^{ου} και 6^{ου} αι. π.Χ. (Houby-Nielsen 1995. Houby-Nielsen 2000, 156-157).

¹³⁴ Οι ανασκαφές διεξήχθησαν το 1929 και 1940 από τον αρχιτέκτονα Π. Αριστόφρων και υπό την επίβλεψη του Κ. Κουρουνιώτη. Σχετικά βλ.: Κ. Κουρουνιώτης, *ΠΑΑ* 5 (1930), 420-424. Π. Αριστόφρων, *ΠΑΑ* 8 (1933), 70 κ.ε. Π. Αριστόφρων – Κ. Κουρουνιώτης, *ΠΑΑ* 8 (1933), 246-248.

¹³⁵ Φ. Σταυρόπουλλος, *ΠΑΕ* 1955, 53-61. Φ. Σταυρόπουλλος, *ΠΑΕ* 1956, 45-54. Φ. Σταυρόπουλλος, *ΠΑΕ* 1958, 5-13. Φ. Σταυρόπουλλος, *ΠΑΕ* 1959, 8-11. Φ. Σταυρόπουλλος, *ΠΑΕ* 1960, 318-323. Φ. Σταυρόπουλλος, *ΠΑΕ* 1961, 5-13. Φ. Σταυρόπουλλος, *ΠΑΕ* 1962, 5-11. Φ. Σταυρόπουλλος, *ΠΑΕ* 1963, 5-28. Φ. Σταυρόπουλλος, *ΑΔ* 16 (1960) Β, 33-35.

¹³⁶ Τα πρώτα κατάλοιπα που χρονολογούνται στη ΠΕΣ αποκαλύφθηκαν από τον Κ. Κουρουνιώτη το 1932-1933 στην περιοχή ΝΔ του Γυμνασίου και αφορούν Γ κτήρια και μια σύγχρονη αυτών νεκρόπολη. Ωστόσο, τα αποτελέσματα αυτών των ανασκαφών δεν δημοσιεύτηκαν ποτέ λεπτομερώς. Για τα ευρήματα αυτής της ανασκαφής βλ. Mazarakis Ainian 1997, 123, 140-142, 315, εικ. 129-132. Ιδίως βλ. Mazarakis Ainian – Livieratou 2010, Mazarakis Ainian – Alexandridou 2011 και Alexandridou 2015, όπου και η αναλυτική βιβλιογραφία.

¹³⁷ Mazarakis Ainian 1997, 143. Σύμφωνα με τον ανασκαφέα, στο ΥΓ σύμπλεγμα δωματίων που αποκαλύφθηκε («Ιερά Οικία») λάμβαναν χώρα θυσίες προς τιμή του τοπικού ήρωα Ακάδημου, ενώ η αψιδωτή πρωτοελλαδική οικία που βρέθηκε αμέσως πιο βόρεια ταυτίζεται με την κατοικία του ήρωα

μ.) ο οποίος περιείχε απόθεση με περίπου σαράντα ακέραια αγγεία¹³⁹ (**ΑΚ 1, εικ. 73**). Τα περισσότερα από αυτά βρέθηκαν άδεια, ενώ μερικά περιείχαν στη βάση τους χώμα¹⁴⁰. Τα αγγεία, είχαν προσεκτικώς τοποθετηθεί στο πλάι σε εννέα διαδοχικά στρώματα (πάχους από 0,10 έως 0,90 μ.) το καθένα από τα οποία διαχωριζόταν από μια λεπτή στρώση καθαρού χώματος¹⁴¹ (**εικ. 73**). Ο βαθύς αυτός λάκκος είχε διαταράξει έναν πρωιμότερο λάκκο μικρότερου βάθους (διάμ.: 3,20 μ., βάθ.: 2 μ.) (**ΑΚ 2**), ο οποίος περιείχε αγγεία και όστρακα¹⁴², ενώ τα τοιχώματά του καλύπτονταν από καμένα χώματα. Στο κατώτερο τμήμα του λάκκου πιθανώς είχε αποτεθεί ένας παιδικός εγχυτρισμός σε αμφορέα¹⁴³ (**ΑΚ 3**). Η πληθώρα των ευρεθέντων αγγείων, καθώς και ο τρόπος απόθεσής τους στο πλάι, υποδεικνύει παιδικούς εγχυτρισμούς¹⁴⁴.

Ένας δεύτερος λάκκος (διάμ.: 2,20 μ., βάθ.: 5,25 μ.) ΝΔ της Πρωτοελλαδικής οικίας περιείχε δώδεκα αγγεία, σχεδόν ακέραια αλλά και όστρακα, τα περισσότερα εκ των οποίων αμφορείς¹⁴⁵. Μολονότι το περιεχόμενό αυτού του λάκκου δεν δημοσιεύτηκε λεπτομερώς¹⁴⁶, οι ενδείξεις σαφώς συσχετίζουν τη λειτουργία του με τον ανάλογο προαναφερθέντα λάκκο, δηλαδή ως λάκκο που περιείχε αγγεία παιδικών εγχυτρισμών. Σε αυτό συνηγορεί το γεγονός ότι τα αγγεία βρέθηκαν άδεια και ακέραια σε διάφορα βάθη εντός του λάκκου. Τα αγγεία χρονολογούνται βάσει του

(Σταυρόπουλλος, *ΠΑΕ* 1958, 7-9). Στην «Ιερά Οικία» βρέθηκε κεραμική που χρονολογείται κυρίως στο δ' τέταρτο του 8^{ου} και στις αρχές του 7^{ου} αι. π.Χ. και σχετίζεται πιθανώς με προγονική λατρεία και συμποσιασμούς. Για τα ευρήματα και την πιθανή ερμηνεία της λειτουργίας του κτηρίου βλ. Mazarakis Ainian – Livieratou 2010, 94-96 και Mazarakis Ainian – Alexandridou 2011, 110-113. Alexandridou 2015.

¹³⁸ Φ. Σταυρόπουλλος, *ΠΑΕ* 1956, 52. Το ΒΔ τμήμα της αυλίδας είχε διαταραχτεί από τη διάνοιξη του βαθύ λάκκου.

¹³⁹ Τα περισσότερα ήταν αμφορείς με διακόσμηση ταινιών, ωστόσο αναφέρονται οινοχόες, σκύφοι κ.α., όπως επίσης και σιδερένια αντικείμενα (Mazarakis Ainian – Alexandridou 2011, 113-114).

¹⁴⁰ Σύμφωνα με το ημερολόγιο ανασκαφής σε μερικές περιπτώσεις αναφέρονται και θραύσματα ξυλάνθρακα. Εντός του λάκκου, σε μια μόνο περίπτωση ως ευρήματα αναφέρονται ακόμη και οστά, τα οποία ωστόσο σύμφωνα με τον ανασκαφέα ήταν καμένα (Mazarakis Ainian – Alexandridou 2011, 113).

¹⁴¹ Φ. Σταυρόπουλλος, *ΠΑΕ* 1956, 52.

¹⁴² Για τα ευρήματα, που χρονολογούνται στην ΥΓ II β, βλ. Φ. Σταυρόπουλλος, *ΠΑΕ* 1956, 52, πίν. 3β-γ και Mazarakis Ainian – Alexandridou 2011, 114.

¹⁴³ Δεν είναι σαφές εάν η ταφή σχετίζεται αποδεδειγμένα με τον λάκκο. Εντός του ταφικού αγγείου είχαν τοποθετηθεί ως κτερίσματα δύο κύπελλα, και εκτός αυτού μια χονδροειδής πρόχους. Πάραυτα, το ταφικό αγγείο και τα κτερίσματα δεν έχουν εντοπιστεί μεταξύ των ευρημάτων της ανασκαφής, συνεπώς οι δυνατότητες εξαγωγής συμπερασμάτων είναι περιορισμένες (Mazarakis Ainian – Alexandridou 2011, 114).

¹⁴⁴ Mazarakis Ainian – Alexandridou 2011, 114.

¹⁴⁵ Φ. Σταυρόπουλλος, *ΠΑΕ* 1958, 8 όπου αναφέρονται επτά αμφορείς και πέντε πρόχοι ως ακέραια αγγεία, αλλά και διάφορα όστρακα άλλων αγγείων. Το ύψος των αμφορέων κυμαινόταν από 0,32 έως 0,44 μ. ενώ των πρόχων από 0,38 έως 0,34 μ.

¹⁴⁶ Οι πληροφορίες βασίζονται στη μελέτη του ημερολογίου της ανασκαφής, ενώ οι περισσότεροι από τους εν λόγω αμφορείς δεν έχουν εντοπιστεί μεταξύ των ευρημάτων της ανασκαφής (Mazarakis Ainian – Alexandridou 2011, 115).

σχήματος και της διακόσμησής τους από τα γ' τέταρτο του 8^{ου} αι. έως και τις αρχές του 7^{ου} αι. π.Χ., δηλαδή είναι σύγχρονα με τα αγγεία του πρώτου λάκκου.

Στην επίχωση της Πρωτοελλαδικής οικίας αναφέρονται ακόμη επτά ταφικά αγγεία (**AK 4-10**), σε μικρή απόσταση μεταξύ τους, τα οποία περιέχουν, σύμφωνα με τον ανασκαφέα, καμένα υπολείμματα παιδικών οστών¹⁴⁷ (**εικ. 75**). Τα αγγεία χρονολογούνται από το 740/730 π.Χ. έως και τις αρχές του 7^{ου} αι. π.Χ. Τα υπολείμματα πυρών που βρέθηκαν σε ορισμένες περιπτώσεις πλησίον των ταφικών αγγείων ερμηνεύονται ως χώροι τέλεσης των αρχικών καύσεων¹⁴⁸.

Αναφορικά με το περιεχόμενο των δύο λάκκων, η πληθώρα των αγγείων και η ανομοιομορφία τους καταδεικνύει ότι πρόκειται για μια ενδεικτική περίπτωση ομαδικών παιδικών εγχυτρισμών σε ιδιαίτερα βαθείς λάκκους¹⁴⁹. Η μελέτη των αγγείων από τους λάκκους κατέδειξε ότι τα διαδοχικά στρώματα και η απόθεση των αγγείων σε αυτά δεν ακολούθησε κάποιου είδους χρονολογική αλληλουχία, μάλιστα σε ορισμένες περιπτώσεις παρατηρήθηκαν ακόμη και χρονολογικές αποκλίσεις σε αγγεία του ίδιου στρώματος¹⁵⁰. Συνεπώς, φαίνεται προφανές ότι η απόθεση των αγγείων συντελέστηκε ταυτόχρονα, πιθανώς κατά τις αρχές του 7^{ου} αι. π.Χ., σύμφωνα με τα υστερότερα παραδείγματα του συνόλου. Βάσει αυτής της παρατήρησης μπορεί να στηριχθεί η υπόθεση ότι αρχικώς οι ταφικοί αμφορείς είχαν αποτεθεί σε κάποιο άλλο σημείο και για άγνωστους λόγους επανατοποθετήθηκαν υστερότερα ενός των βαθέων λάκκων¹⁵¹. Το μεγάλο βάθος των λάκκων με τη σχετικά μικρή διάμετρο, θα μπορούσε να ερμηνευτεί με την παραδοχή ότι πρόκειται για υπό κατασκευή πηγάδια, τα οποία εν τέλει χρησιμοποιήθηκαν ως χώροι ομαδικών τάφων που προορίζονταν για παιδιά¹⁵².

¹⁴⁷ Φ. Σταυρόπουλλος, *ΠΑΕ* 1956, 49-51, εικ. 3, τάφος 1 και τάφοι 3-8 (ο τάφος 2 πρόκειται για δευτερογενή ταφή καύσης εντός τεφροδόχου και αφορά πιθανότατα ενήλικα). Βλ. επίσης Mazarakis Ainian – Livieratou 2010, 97-98. Mazarakis Ainian – Alexandridou 2011, 115-117. Τα οστά δεν έχουν εντοπιστεί μεταξύ των ευρημάτων της ανασκαφής ώστε να μελετηθούν περαιτέρω, συνεπώς δεν μπορεί να επιβεβαιωθεί ή παρατήρηση ότι πρόκειται για «κεκαυμένα οστά».

¹⁴⁸ Φ. Σταυρόπουλλος, *ΠΑΕ* 1956, 51.

¹⁴⁹ Αντίστοιχα βαθείς λάκκοι οι περισσότεροι των οποίων περιείχαν αγγεία εγχυτρισμών, χωρίς ωστόσο να διασώζουν υπολείμματα οστών, έχουν εντοπιστεί εντός του Γ οικισμού στον Ωρωπό (Vlachou 2007).

¹⁵⁰ Alexandridou 2015. Mazarakis Ainian – Alexandridou 2011, 114: π.χ. αμφορέας του πρώτου στρώματος χρονολογείται στο δ' τέταρτο του 8^{ου} αι. ενώ σε κατώτερο στρώμα βρέθηκαν αμφορείς του ύστερου 8^{ου} – αρχών του 7^{ου} αι. π.Χ.

¹⁵¹ Για την πρακτική της επανατοποθέτησης (δευτερογενής απόθεση) εγχυτρισμών, βλ. την περίπτωση του αποθέτη/πηγάδι του 3^{ου}-2^{ου} αι. π.Χ. στην αρχαία Μεσσήνη (Bourbou – Themelis 2010, 113-114).

¹⁵² Αντίστοιχες περιπτώσεις ταφών σε πηγάδια έχουν αναφερθεί, οι οποίες ωστόσο τις περισσότερες φορές συσχετίζονται με κοινωνικούς απόκληρους (Little – Papadopoulos 1998 και Papadopoulos 2000, 110-111). βλ. επίσης L.M. Little 1991, *AJA* 103, 284 και Liston – Papadopoulos 2004, 23-24 όπου γίνεται αναφορά στο Ελληνιστικό πηγάδι (G 5:3) στη Β. Πλαγιά του Αγοραίου Κολωνού (περί το 150

Παρόλο που οι παιδικές ταφές καύσης σπανίως απαντώνται, στην περίπτωση της Ακαδημείας Πλάτωνος η μόνη πιθανή εξήγηση για την επιλογή αυτού του τρόπου ταφής, μάλιστα σε μεγάλο αριθμό, υποδεικνύει τις ιδιαίτερες συνθήκες που θα επικρατούσαν στη συγκεκριμένη αυτή περίπτωση¹⁵³. Αξίζει να αναφερθεί ότι στην ευρύτερη περιοχή της Ακαδημείας Πλάτωνος οι ανασκαφικές εργασίες αποκάλυψαν, εκτός των παιδικών τάφων και των λάκκων με τις αποθέσεις αγγείων, λιγοστούς διασκορπισμένους τάφους ενηλίκων¹⁵⁴ και διάφορα άλλα κτήρια¹⁵⁵ η παρουσία των οποίων υποδεικνύει ότι πιθανότατα στην περιοχή υπήρχαν οικίες και ότι δεν ήταν μια περιοχή που χρησιμοποιήθηκε αποκλειστικά για ταφικές ή τελετουργικές πρακτικές¹⁵⁶. Οι σποραδικές ταφές δεν φαίνεται ότι ανήκουν σε μια οργανωμένη νεκρόπολη, αλλά σε διαφορετικά μικρότερου μεγέθους νεκροταφεία τα οποία κάλυπταν τις ανάγκες των μικρών παρακείμενων οικιστικών πυρήνων¹⁵⁷.

Βοτανικός

Σε τμήμα παρόδιου νεκροταφείου κατά μήκος της αρχαίας Ιεράς Οδού αποκαλύφθηκαν ταφές που τεκμηριώνουν την αδιάκοπη χρήση του χώρου από τον ύστερο 8^ο αι. π.Χ. έως και τους ύστερους Ρωμαϊκούς χρόνους¹⁵⁸. Τις ταφές του

π.Χ.) το οποίο περιείχε σκελετικά υπολείμματα από 450 έμβρυα, βρέφη και μικρά παιδιά, περισσότερα από 130 οστά σκύλων, οστά ενός ενήλικου άνδρα και τέλος τα οστά ενός παιδιού ηλικίας περίπου έντεκα χρόνων. Τα ευρήματα του πηγαδιού σχετίζονται με θυσίες ζώων, παιδοκτονία ή θνησιμότητα λόγω επιδημικών ασθενειών και λιμών, παρά το γεγονός ότι αυτός ο τρόπος απόθεσης προοριζόταν για τα μέλη της κοινωνίας που θεωρούνταν ακατάλληλα να δεχθούν τους συνήθεις τρόπους ταφής, όπως ίσχυε για τα νεογέννητα βρέφη. Βλ. επίσης φρέαρ στην Αγορά της Μεσσήνης με παιδικούς εγχυτρισμούς (Π. Θέμελης, *Εργον* 2004, 24-32 και Π. Θέμελης, *ΠΑΕ* 2004, 27-53 και Bourbou – Themelis 2010).

¹⁵³ Mazarakis Ainian – Alexandridou 2011, 117, 119. Οι λόγοι ίσως σχετίζονται με κάποια επιδημική ασθένεια.

¹⁵⁴ Φ. Σταυρόπουλλος, *ΠΑΕ* 1958, 8. Βλ. Mazarakis Ainian – Alexandridou 2011, 117 για τις ταφές ενηλίκων (χρονολογούνται από την ΥΓ έως και τον 6^ο αι. π.Χ.) με τη σχετική βιβλιογραφία.

¹⁵⁵ Φ. Σταυρόπουλλος, *ΠΑΕ* 1960, 321.

¹⁵⁶ Εντός της «Ιεράς Οικίας» τα υπολείμματα πυρών και οι τελετουργικές πρακτικές που ανιχνεύονται δείχνουν ότι σχετίζονται με νεκρική λατρεία που στη συγκεκριμένη περίπτωση φαίνεται ότι αφορά κυρίως παιδιά, μολονότι είναι ιδιαίτερος ασυνήθιστο λατρευτικές πρακτικές τέτοιου βαθμού να απευθύνονται αποκλειστικά σε τάφους παιδιών. Ωστόσο, σύμφωνα με τα αρχαιολογικά δεδομένα η έναρξη της λατρείας είναι πρωιμότερη της απόθεσης των ταφικών αγγείων και μάλιστα κατά τις αρχές του 7ου αι. π.Χ. η παρουσία των τελετουργικών αυτών πρακτικών φθίνει. Ωστόσο παραμένει προβληματική η απόδοση του ιερού χαρακτήρα της «Ιεράς Οικίας», η οποία θα μπορούσε να σχετίζεται ακόμη και με προγονολατρεία (Mazarakis Ainian – Livieratou 2010, 99 και Mazarakis Ainian – Alexandridou 2011, 118-119).

¹⁵⁷ Mazarakis Ainian 2007-2008, 376-377.

¹⁵⁸ Ι. Τσιριγώτη-Δρακώτου, *ΑΔ* 42 Β (1987), 23. Η ανασκαφική έρευνα αποκάλυψε τμήμα νεκροταφείου όπου η διατάραξη ήταν εκτεταμένη, αφενός λόγω των αλλεπάλληλων κατασκευών υστερότερων τάφων και αφετέρου εξαιτίας της σύγχρονης οικοδομικής δραστηριότητας. Συνολικά αποκαλύφθηκαν εικοσιπέντε τάφοι. Η αρχαιότερη χρήση του χώρου κατά τον ύστερο 8^ο αι. π.Χ. δεν

ύστερου 8^{ου} αι. π.Χ. αποτελούν πέντε ταφικά αγγεία που σύμφωνα με τα κτερίσματα και τα αποσπασματικά κατάλοιπα οστών που διατηρήθηκαν σε ορισμένες περιπτώσεις εντός τους, ταυτίζονται ως παιδικοί εγχυτρισμοί (**BO 1-5**). Δύο αμφορείς, μια πρόχους, μια λεκανίδα, καθώς και μια ελλιπή υδρία, το κατώτερο μέρος της οποίας είχε αποκοπεί προφανώς για την εισαγωγή του σώματος ενώ η οπή είχε καλυφθεί από ένα τμήμα λεκανίδας, χρησιμοποιήθηκαν ως νεκροδόχα αγγεία. Αυτό το τελευταίο αγγείο διέσωζε τμήματα οστών, ενώ το χείλος του είχε σφραγιστεί από τη βάση ενός άλλου αγγείου.

μαρτυρείται μόνο από τους παιδικούς εγχυτρισμούς που εντοπίστηκαν, αλλά επίσης από όστρακα μεγάλων Γ αγγείων που συλλέχθηκαν στην έκταση του οικοπέδου.

2.2 Παιδικές ταφές της ΠΕΣ στην Αττική (Χάρτης)

Νότια Αττική

Καλλιθέα (Χάρτης)

Κατά τη διάρκεια αποσπασματικής σωστικής ανασκαφής επί της οδού Θησέως στην Καλλιθέα αποκαλύφθηκε μικρή συστάδα τάφων¹⁵⁹. Πιο συγκεκριμένα, ερευνήθηκαν τρεις λακκοειδείς ταφές ενηλίκων, καθώς και δύο εγχυτρισμοί παιδιών σε αμφορείς (ΚΑ 1-2)¹⁶⁰. Αμφότερα τα ταφικά αγγεία περιείχαν μικρογραφικά αγγεία ως κτερίσματα.

Παλαιό Φάληρο (Χάρτης)

Στην περιοχή του Παλαιού Φαλήρου στη θέση Βοϊδολίβαδο ανασκάφηκε και δημοσιεύτηκε το 1911, από τον Κ. Κουρουνιώτη, εκτεταμένο νεκροταφείο η χρήση του οποίου ανάγεται από τις τελευταίες δεκαετίες του 8^{ου} αι. π.Χ. και συνεχίζει μέχρι τους ΠρΑ χρόνους¹⁶¹. Ο ανασκαφέας στην περιληπτική δημοσίευσή του αναφέρει ότι ανέσκαψε εξήντα οκτώ ταφές (καύσεις, ενταφιασμούς, εγχυτρισμούς) εκ των οποίων σαράντα επτά σχετίζονται με την ηλικιακή ομάδα των παιδιών¹⁶². Δυστυχώς, στην ολιγοσέλιδη αναφορά δεν επισημαίνονται τα επιμέρους χαρακτηριστικά κάθε ταφής, ενώ αναφορικά με τους παιδικούς εγχυτρισμούς δίνονται μόνο μερικά γενικά συμπεράσματα τα οποία αφορούν συνολικά την παρουσία τους στο χώρο του νεκροταφείου, καθ' όλη την περίοδο χρήσης¹⁶³.

Έπειτα, κατά το έτος 1916 ο Σ. Πελεκίδης διενέργησε ανασκαφικές έρευνες σε μεγαλύτερη κλίμακα εντοπίζοντας τη συνέχεια του ίδιου νεκροταφείου που

¹⁵⁹ D. Callipolitis-Feytmans, *BCH* 87 (1963), 404-430. Σε άλλο σημείο επί της οδού Θησέως (συμβολή με οδό Καλυψούς) είχε αποκαλυφθεί συστάδα λακκοειδών τάφων της ΥΓ περιόδου (ό.π. 404-412) καθώς και ταφές της Αρχαϊκής περιόδου.

¹⁶⁰ Β. Καλλιπολίτης, *ΑΔ* 19 Β (1964), 65-67, πίν. 62α.

¹⁶¹ Κ. Κουρουνιώτης, *ΑΕ* 1911, 246-231.

¹⁶² Πρόκειται για σαράντα τέσσερις εγχυτρισμούς παιδιών και τρεις παιδικούς ενταφιασμούς που χρονολογούνται από την ΥΓ και την ΠρΑ περίοδο (ό.π., 246-247). Το ποσοστό των παιδικών τάφων έναντι ενηλίκων υπολογίζεται περίπου στο 69%.

¹⁶³ Ό.π. Απεικονίζονται ορισμένες φωτογραφίες των ταφικών αγγείων και των κτερισμάτων που ανευρέθηκαν ως σύνολα στους τάφους, χωρίς ωστόσο να φέρουν επιμέρους ενδείξεις των αριθμών των τάφων.

περιελάμβανε πληθώρα τάφων της ίδιας περιόδου¹⁶⁴. Σύμφωνα με την έκθεση της ανασκαφής, ερευνήθηκαν ογδόντα επτά ταφές εκ των οποίων σαράντα επτά παιδικοί εγχυτρισμοί, η πλειονότητα των οποίων διέσωζε ίχνη οστών στο εσωτερικό των ταφικών αγγείων¹⁶⁵. Παρ' ότι ο ίδιος δημοσίευσε ξεχωριστά κάθε ταφή με το περιεχόμενό της, η χρονολόγηση των ταφών δεν είναι ακριβής και συνεπώς συγχέονται τα δεδομένα που αφορούν τους εγχυτρισμούς της ΥΓ και της Αρχαϊκής περιόδου. Έπειτα από την μελέτη του υλικού της ανασκαφής του 1916 από τον R.S. Young, προκύπτει ότι μόνο δύο εγχυτρισμοί χρονολογούνται κατά τον ύστερο 8^ο αι. π.Χ. (ΦΑΛ 2-3) ενώ οι υπόλοιποι εκτείνονται μέχρι και τον ύστερο 7^ο αι. π.Χ.¹⁶⁶

Από τις παραπάνω αναφορές προκύπτει ότι για τους εγχυτρισμούς των παιδιών επιλέχθηκαν πρωτίστως επιλαίμιοι αμφορείς (ΦΑΛ 2-3) και πίθοι. Τα ταφικά αγγεία τοποθετήθηκαν σε όλες τις περιπτώσεις πλαγίως, σε κάποια από αυτά το χείλος φράζονταν με τμήμα άλλου αγγείου ή από μια λίθινη πλάκα. Σε αρκετές περιπτώσεις, όταν το στόμιο των ταφικών αγγείων δεν ήταν αρκετά ευρύχωρο για την εισαγωγή του σκελετού, έχει αποσπαστεί μέρος της κοιλιάς ή της βάσης του, ενώ μετά την ένθεση του νεκρού το τμήμα επαναπροσαρμοζόταν για την κάλυψη του ανοίγματος. Φαίνεται λοιπόν πως στην περίπτωση του Φαλήρου οι συνήθεις πρακτικές που χαρακτηρίζουν τις ταφές εγχυτρισμών δεν διαφοροποιούνται αισθητά. Στα παραδείγματα των δύο ΥΓ εγχυτρισμών εντός των ταφικών αγγείων αναφέρονται διατηρημένα τμήματα των παιδικών σκελετών, ενώ αμφότεροι οι παιδικοί εγχυτρισμοί κτερίζονταν με αγγεία.

Από τις συμπληρωματικές νεώτερες έρευνες της ΚΣΤ' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων που βρίσκονται ακόμη σε εξέλιξη¹⁶⁷, προκύπτει ότι στην περιοχή του σημερινού Δέλτα Φαλήρου λειτουργούσε ένα εκτεταμένο νεκροταφείο με μεγάλη διάρκεια χρήσης (ύστερος 8^{ος} – πρώιμος 5^{ος} αι.

¹⁶⁴ Σ. Πελεκίδης, *ΑΔ* 2 (1916), 13-64.

¹⁶⁵ Το ποσοστό των παιδικών τάφων έναντι ενηλίκων υπολογίζεται περίπου στο 54%.

¹⁶⁶ R.S. Young, *Graves from the Phaleron Cemetery*, *AJA* 46 (1942), 23-57. Δημοσιεύονται μόνο εικοσιπέντε από τους σαράντα επτά παιδικούς εγχυτρισμούς. Στην μελέτη του Young δεν συμπεριλαμβάνονται όσοι εγχυτρισμοί ήταν ακτέριστοι και όσους δεν κατάφερε να ταυτοποιήσει στην αποθήκη όπου φυλάσσονταν το ανασκαφικό υλικό. Συνεπώς το ποσοστό των ΥΓ εγχυτρισμών θα μπορούσε ενδεχομένως είναι μεγαλύτερο.

¹⁶⁷ Από το 2012 και εξής, στο πλαίσιο κατασκευής του Κέντρου Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος διενεργούνται ανασκαφικές έρευνες στις οποίες εντοπίστηκαν συνολικά 1.069 ταφές εκ των οποίων 358 εγχυτρισμοί νηπίων και παιδιών που χρονολογούνται από τον ύστερο 8^ο αι. π.Χ. έως και τον πρώιμο 5^ο αι. π.Χ. Η μελέτη του υλικού βρίσκεται ακόμη σε πρώιμο στάδιο, ενώ δεν έχουν δημοσιευτεί εκθέσεις των ανασκαφών. Περιληπτική αναφορά των εργασιών δίνεται στον κόμβο: <http://www.snfcc.org/construction/archaeological-findings/?lang=el> Τα αποτελέσματα των προκαταρκτικών αυτών πορισμάτων δεν συνυπολογίσθηκαν για την μέτρηση της ποσοστιαίας αναλογίας των παιδικών τάφων.

π.Χ.), το οποίο προφανώς αποτέλεσε μια από τις σημαντικότερες νεκροπόλεις της Αττικής, ιδίως κατά την Αρχαϊκή περίοδο¹⁶⁸. Η αναλογία των παιδικών τάφων έναντι των ενηλίκων είναι σαφώς πολύ μεγάλη, μάλιστα το ποσοστό υπολογίζεται περίπου στο 61% με βάση τα δεδομένα των παλαιών ανασκαφών. Η πυκνή διάταξη των εγχυτρισμών ενδιάμεσα από τις σχετικά λιγότερες ταφές των ενηλίκων υποδεικνύει ότι το νεκροταφείο, ή τουλάχιστον ένα τμήμα αυτού, χρησιμοποιήθηκε σχεδόν αποκλειστικά για τις παιδικές ταφές. Είναι πιθανό ότι έπειτα από τη δημοσίευση των νεότερων ανασκαφικών και ανθρωπολογικών πορισμάτων, η εικόνα για την χρήση του νεκροταφείου κατά τον ύστερο 8^ο αι. π.Χ. θα αποκατασταθεί πλήρως.

Νοτιοανατολική Αττική

Ανάβυσσος (Χάρτης, εικ. 76)

Η Ανάβυσσος (αρχαία Ανάφλυστος¹⁶⁹) βρίσκεται στη νοτιοανατολική Αττική και απέχει περίπου 50 χιλιόμετρα από την Αθήνα. Στην περιοχή του Αγίου Παντελεήμονα Αναβύσσου ανασκάφηκε σημαντικό, εκτεταμένο νεκροταφείο των Γ χρόνων που βρισκόταν σε χρήση από την ΠΓ ΙΙ (875-850 π.Χ.) μέχρι την ΥΓ ΙΙβ (720-700)¹⁷⁰ (εικ. 76). Μάλιστα αποτελεί το μοναδικό Γ νεκροταφείο της Αττικής που έχει ερευνηθεί εξ' ολοκλήρου, αποκαλύπτοντας στο σύνολό του παραπάνω από εκατό τάφους¹⁷¹.

Οι ταφές αφορούν ενήλικες (ορθογώνια ορύγματα και λάκκοι καύσης), ενώ μόνο κατά την ΥΓ Ιβ-ΙΙβ περίοδο απαντώνται στο ΒΑ άκρο του νεκροταφείου

¹⁶⁸ Τη σπουδαιότητα του νεκροταφείου αυτού είχε ήδη επισημάνει το 1911 ο Κουρουνιώτης (Κ. Κουρουνιώτης, *ΑΕ* 1911, 246).

¹⁶⁹ Π. Καστριώτης – Α. Φιλαδελφεύς, *ΠΑΕ* 1911, 110-131.

¹⁷⁰ Το μεγαλύτερο μέρος του νεκροταφείου ερευνήθηκε από τον έφορο αρχαιοτήτων Κ. Δαβάρα το 1965 (Ν. Βερδελής – Κ. Δαβάρας, *ΑΔ* 21 Β (1966), 97-98) και τον Ε. Μαστροκώστα το διάστημα 1969-1970 (τα ανασκαφικά δεδομένα δεν δημοσιεύτηκαν). Οι έρευνες στο νεκροταφείο ολοκληρώθηκαν το 1973 (Π. Θέμελης, *ΑΔ* 29 Β (1973-74), 108-109, πίν. Γ). Η οργάνωση του νεκροταφείου προκύπτει από την πυκνή και παράλληλη τοποθέτηση των τάφων, οι οποίοι εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων έχουν κοινή κατεύθυνση από Β προς Ν.

¹⁷¹ Οι πληροφορίες για τη δραστηριότητα των κατοίκων της περιοχής της Αναβύσσου κατά την Γ περίοδο προέρχονται αποκλειστικά από ταφικά σύνολα. Στην περιοχή έχουν εντοπιστεί και ανασκαφτεί μόνο νεκροταφεία ενώ απουσιάζουν, τουλάχιστον μέχρι σήμερα, τα δεδομένα των οικισμών (Κακαβογιάννη – Πετρόχειλος 2013, 69-73).

λιγιστές παιδικές ταφές (1 εγχυτρισμός, 4 ενταφιασμοί)¹⁷². Οι τάφοι **AN 1-2** και **4-6** παρόλο που δεν διέσωζαν οστά στο εσωτερικό τους αναγνωρίστηκαν ως παιδικοί λόγω των μικρών διατάσεών τους. Οι ταφές αυτές συνιστούν μικρούς, απλούς λάκκους, χωρίς επένδυση λίθων, εντός των οποίων αναμένεται ότι θα είχαν συντελεστεί οι ενταφιασμοί των παιδιών. Δύο εξ' αυτών κτερίζονταν με δύο-τρία αγγεία (**εικ. 77, 79**). Αναφέρεται και ένας μικρός κιβωτιόσχημος τάφος, ο οποίος ωστόσο δεν διασώθηκε σε ικανοποιητικό βαθμό, καθώς ήταν επιφανειακός (**AN 1**). Ο τάφος δεν περιείχε κτερίσματα, ενώ είναι πιο πιθανό ότι θα είχε εξυπηρετήσει την ταφή ενός παιδιού. Στο σύνολο των παιδικών τάφων συμπεριλαμβάνεται και ένας ακτέριστος εγχυτρισμός βρέφους (**AN 3, εικ. 78**) σε χρηστική πρόχου.

Από την περιοχή της Αναβύσσου αναφέρεται και ένας ακόμη ακτέριστος παιδικός εγχυτρισμός (**AN 6**) των Γ χρόνων που εντοπίστηκε σε τύμβο μαζί με άλλες δύο Γ ταφές ενηλίκων (β' μισό 8^{ου} αι. π.Χ.) και πληθώρα τάφων του 7^{ου} και 6^{ου} αι. π.Χ. (μεταξύ των οποίων εγχυτρισμοί παιδιών, καύσεις και ενταφιασμοί ενηλίκων)¹⁷³. Η υποαντιπροσώπευση των Γ ταφών στον τύμβο οφείλεται πιθανώς στην καταστροφή τους κατά την κατασκευή των μεταγενέστερων τάφων του 7^{ου} και 6^{ου} αι. π.Χ., που παρουσιάζουν πυκνή διάταξη. Τα ανασκαφικά δεδομένα έχουν καταδείξει ότι στην ευρύτερη περιοχή της Αναβύσσου υπήρχαν διάσπαρτες ταφές Γ περιόδου (ακόμη και τύμβοι)¹⁷⁴, ωστόσο μέχρι στιγμής για τις ταφές της ηλικιακής ομάδας των παιδιών της περιοχής δεν μπορούμε να συνάγουμε άλλες παρατηρήσεις.

Παλαιά Φώκαια (Χάρτης)

Στην περιοχή της Π. Φώκαιας, που εκτεινόταν εντός των ορίων του αρχαίου δήμου Αναφλύστου, κατά τις σωστικές ανασκαφές του 1985/86 εντοπίστηκε και

¹⁷² Σύμφωνα με τη χρονολογική κατάταξη των κτερισμάτων είναι δυνατόν να διακριθούν επιμέρους συστάδες τάφων που αναπτύσσονται αρχικώς κυρίως στο ΝΔ τμήμα του νεκροταφείου και σταδιακά, κατά την ΥΓ Πα-β περίοδο, επεκτείνονται και πληθαίνουν προς το ΒΑ τμήμα, όπου εντοπίζονται οι παιδικές ταφές. Τη στρωματογραφική εξέλιξη, τις ταφικές συστάδες καθώς και την επέκταση του νεκροταφείου προς τα ΒΑ απέδωσε σε κατόψεις ο Morris (1987, εικ. 24-26).

¹⁷³ Ο. Κακαβογιάννη, *ΑΔ* 39 Β (1984), 43-45, σχ. 3. Κακαβογιάννη – Πετρόχειλος 2013, 69-73. Οι ανασκαφές διενεργήθηκαν στον οικισμό της Αγροτικής Τράπεζας Ελλάδος κατά το 1983/4.

¹⁷⁴ Π. Καστριώτης – Α. Φιλαδελφεύς, *ΠΑΕ* 1911, 110-131, όπου αναφέρονται τάφοι Γ περιόδου, καθώς και πληθώρα αγγείων, ωστόσο χωρίς περιγραφές τάφων ή ενδείξεις των κτερισμάτων. Μεταξύ αυτών και ένα εγχάρακτο θήλαστρο σε σχήμα αμφορέα. Για παρόμοιο θήλαστρο παράβαλε το κτέρισμα από τον εγχυτρισμό στη θέση Μαρκόπουλο (Ο. Κακαβογιάννη, *ΑΔ* 38 (1983), 61-62, πίν. 30γ, αριστερά).

ερευνήθηκε τμήμα ενός τύμβου με επάλληλες ταφές η διάρκεια χρήσης του οποίου τοποθετείται από τα μέσα του 8^{ου} αι. π.Χ. έως και τα τέλη του 6^{ου} αι. π.Χ.¹⁷⁵. Παρά το γεγονός ότι ο τύμβος κατά το παρελθόν είχε υποστεί εκτεταμένη ανασκαφή και παρά την αποσπασματική διατήρηση ορισμένων εξ' αυτών λόγω της κατασκευής μεταγενέστερων τάφων, εντοπίστηκε ένας ενταφιασμός βρέφους σε λακκοειδή τάφο, καθώς και τρεις εγχυτρισμοί παιδιών (**ΦΩ 1-2**)¹⁷⁶. Μόνο στην περίπτωση του βρεφικού ενταφιασμού αναφέρονται δύο κτερίσματα, ενώ δεν σημειώνονται ευρήματα από τους εγχυτρισμούς οι οποίοι πάντως χρονολογούνται κατά το β' μισό του 8^{ου} αι. π.Χ.

Καθώς ο τύμβος είναι μερικώς ανεσκαμμένος και τα μόνο προκαταρκτικά συμπεράσματα έχουν δημοσιευτεί προς το παρόν, η εικόνα που παρουσιάζεται είναι αποσπασματική. Ωστόσο, από το μικρό δείγμα των ερευνημένων τάφων καθίσταται σαφές ότι στον ταφικό τύμβο πλησίον των ενήλικων τάφων συμπεριλαμβάνονταν επίσης ενταφιασμοί παιδιών και εγχυτρισμοί βρεφών ή μικρών παιδιών.

Θορικός (Χάρτης, εικ. 80)

Ο Θορικός βρίσκεται στη ΒΑ ακτή της Λαυρεωτικής στο ΝΑ τμήμα της Αττικής και απέχει περίπου πενήντα χιλιόμετρα από την Αθήνα. Αποτελέσε έναν από τους αρχαιότερους οικισμούς της Αττικής με μακραίωνη κατοίκηση¹⁷⁷. Κτηριακές εγκαταστάσεις της Γ περιόδου επιβεβαιώνουν τη συνεχή χρήση του χώρου κατά την ΠΕΣ. Η δραστηριότητα κατά την Γ περίοδο και κυρίως της ΥΓ περίοδο πιστοποιείται ακόμη από τον εντοπισμό τάφων αυτής της περιόδου στο Δυτικό νεκροταφείο¹⁷⁸. Στο

¹⁷⁵ Ο. Κακαβογιάννη, *ΑΔ 42 Β* (1987), 96-97, πίν. 49α. Κακαβογιάννη – Πετρόχειλος 2013, 69-73, εικ. 2α.

¹⁷⁶ Ο τύμβος ερευνήθηκε αποσπασματικά, ενώ στον ανεσκαμμένο χώρο εντοπίστηκαν συνολικά σαράντα τέσσερις ταφές. Από αυτές μόνο πέντε χρονολογούνται στη Γ περίοδο, πρόκειται για τέσσερις ταφές παιδιών (τρεις εγχυτρισμοί, ένας ενταφιασμός) και μια ακτέριστη ταφή ενηλίκου σε λακκοειδή τάφο [Ο. Κακαβογιάννη, *ΑΔ 42 Β* (1987), 96-97].

¹⁷⁷ Τα πρωιμότερα ίχνη παρουσίας στο λόφο Βελατούρι ανάγονται ήδη στην προϊστορική εποχή και εκτείνονται έως την ύστερη Κλασική περίοδο. Για περιληπτική ανασκόπηση των ανασκαφέντων χώρων βλ. Mussche 1974 και για μια περισσότερο ενημερωμένη, διαχρονική και συγκεντρωτική παρουσίαση των αρχαιοτήτων της θέσης βλ. Mussche 1998.

¹⁷⁸ Στον Θορικό έχουν ερευνηθεί τέσσερις νεκροπόλεις: α) Νότιο νεκροταφείο (είκοσι τάφοι), όπου υπήρχαν σχεδόν αποκλειστικά ταφές παιδιών μικρής ηλικίας που χρονολογούνται κυρίως από το β' μισό του 7^{ου} αι. π.Χ. και εξής [Mussche 1974, 25. Servais J., "La nécropole Sud sur le Vélatur", *L'Antiquité Classique* 34 (1965), 17]. β) Δυτικό νεκροταφείο (εκατόν σαράντα τρεις τάφοι), εκ των οποίων δεκατρείς παιδικές ταφές που χρονολογούνται στην ΥΓ II α-β περίοδο. Η χρήση αυτού του νεκροταφείου εκτείνεται μέχρι τον 4^ο αι. π.Χ. γ) Νεκροταφείο D1 (ένδεκα ταφές ενηλίκων κυρίως της Αρχαϊκής περιόδου) και δ) Νεκροταφείο νότια του θεάτρου (τριάντα εννέα τάφοι που χρονολογούνται

χώρο αυτό οι συστηματικές ανασκαφικές έρευνες της Βελγικής Αρχαιολογικής Σχολής έφεραν στο φώς μεταξύ άλλων παιδικές ταφές που χρονολογούνται στην ΥΓ II α-β περίοδο.

Πρόκειται για δεκατρείς τάφους εκ των οποίων δώδεκα εγχυτρισμοί και ένας ενταφιασμός σε κιβωτιόσχημο τάφο¹⁷⁹. Όλες οι ταφές χρονολογούνται στο τελευταίο τέταρτο του 8^{ου} αι. και είναι συγκεντρωμένες κυρίως στο ΒΑ τμήμα του νεκροταφείου¹⁸⁰. Στην πλειονότητά τους οι εγχυτρισμοί πραγματοποιούνται σε χρηστικά αγγεία όπως πίθους (εικ. 81-83)¹⁸¹, χύτρες¹⁸² αναφέρεται όμως και ένα παράδειγμα ταφής σε αμφορέα (εικ. 87) και υδρία¹⁸³. Οι ύψος των ταφικών αγγείων κυμαίνεται για τους πίθους από 0,40-0,70 μ. και για τις χύτρες το μέσο ύψος φθάνει τα 0,25 μ. Τα αγγεία στο σύνολό τους είχαν αποθεθεί πλαγίως εντός λάκκων, οι οποίοι τις περισσότερες φορές έφεραν πλευρική και επιφανειακή κάλυψη από λίθους ή πλάκες (εικ. 81, 83-84). Παρατηρείται ότι στο νεκροταφείο του Θορικού όλα τα αγγεία εγχυτρισμών είχαν τοποθετηθεί με ιδιαίτερη επιμέλεια: σε ορισμένες περιπτώσεις τα νεκρικά αγγεία στηρίζονταν από λίθους¹⁸⁴, ενώ πάντοτε το χείλος σφραγίζονταν με επίπεδο λίθο (εικ. 81, 85-86) ή με ένα όστρακο είτε ακόμη με ένα ακέραιο αγγείο (π.χ. πινάκιο)¹⁸⁵. Σε ελάχιστα παραδείγματα διασώθηκαν οστά εντός των ταφικών αγγείων¹⁸⁶ ενώ σε αρκετές περιπτώσεις τα αγγεία έφεραν πλευρικά σπασίματα για την εισαγωγή της σορού¹⁸⁷. Τα κτερίσματα¹⁸⁸ των εγχυτρισμών δεν

από το 570-360 π.Χ.). Σχετικά βλ. Mussche 1974, 23-29 και ιδίως Mussche 1998, 22-44 όπου όλες οι παραπάνω ταφές δίνονται σε περιληπτικό πίνακα με επισημάνσεις της σχετικής βιβλιογραφίας.

¹⁷⁹ Εγχυτρισμοί: Τάφοι ΘΟΡ 1, 3-13. Κιβωτιόσχημος: τάφος ΘΟΡ 2.

¹⁸⁰ Ο Mussche σε υστερότερη δημοσίευσή του προτείνει για ορισμένες παιδικές ταφές μια ελαφρά υψηλότερη χρονολόγηση. Πρόκειται για τους εγχυτρισμούς (ΘΟΡ 3-4, ΘΟΡ 7, ΘΟΡ 9-12) τους οποίους χρονολογεί κατά την Υπογεωμετρική περίοδο, κατά τον πρώιμο 7^ο αι. π.Χ., τονίζοντας τη δυσκολία ακριβούς χρονολόγησης της κεραμικής (Mussche 1998, 28).

¹⁸¹ Τάφοι ΘΟΡ 3-7, ΘΟΡ 9, ΘΟΡ 11-12. Μάλιστα ο πίθος της ταφής ΘΟΡ 8 έφερε δύο μολύβδινους συνδέσμους για επιδιόρθωση.

¹⁸² Τάφοι ΘΟΡ 6, ΘΟΡ 13.

¹⁸³ Αμφορέας: τάφος ΘΟΡ 10 (εικ. 87). Υδρία: τάφος ΘΟΡ 1.

¹⁸⁴ Π.χ. τάφος ΘΟΡ 5, ΘΟΡ 7, ΘΟΡ 9, ΘΟΡ 1 (το ταφικό αγγείο είχε τοποθετηθεί επάνω σε λίθο). Στην περίπτωση της ταφής ΘΟΡ 6 ένα πώμα πυξίδας είχε τοποθετηθεί οριζοντίως για τη στήριξη του ταφικού αγγείου.

¹⁸⁵ Στον εγχυτρισμό ΘΟΡ 8, το χείλος του πίθου σφραγίστηκε με πινάκιο, το οποίο στερεωνόταν από έναν επίπεδο λίθο (Thorikos VIII, εικ. 74).

¹⁸⁶ Λόγω της χαμηλής ασβεστοποίησης τα οστά των παιδιών δεν διατηρήθηκαν. Μόνο στην περίπτωση του τάφου ΘΟΡ 9 αναγνωρίστηκαν τμήματα οστών όπως και στον τάφο ΘΟΡ 7 όπου ανιχνεύτηκαν ελάχιστα υπολείμματα κρανιακής κάψας παιδιού.

¹⁸⁷ Τάφος ΘΟΡ 10 (εικ. 87). Τάφος ΘΟΡ 12: το ταφικό αγγείο βρέθηκε σπασμένο ελλειπές ως προς το τμήμα της βάσης του, το οποίο πιθανώς είχε αφαιρεθεί για την εισαγωγή του σώματος. Τάφος ΘΟΡ 13: το ταφικό αγγείο βρέθηκε σπασμένο αλλά πλήρες, οι καταπονήσεις στην επιφάνειά του προφανώς έγιναν για την διευκόλυνση της εισαγωγής του σώματος.

¹⁸⁸ Μόνο τρεις από τους δεκατρείς παιδικούς τάφους δεν φέρουν κανένα κτερίσμα (τάφος ΘΟΡ 1, ΘΟΡ 6, ΘΟΡ 8).

είναι ιδιαίτερα πλούσια (π.χ. απουσιάζουν αντικείμενα από χαλκό ή σίδηρο), αλλά είναι αρκετά αντιπροσωπευτικά. Περιορίζονται σε αγγεία, συχνά μικρογραφικά, όπως οινοχόες, κύπελλα, πρόχοι, τα οποία σε ορισμένες περιπτώσεις φέρουν πλούσια διακόσμηση με γεωμετρικά μοτίβα. Στην περίπτωση του τάφου **ΘΟΡ 7** αναφέρεται και ένα θήλαστρο (**εικ. 85**), εύρημα όχι ιδιαίτερα συχνό στους παιδικούς τάφους της Γ περιόδου. Τέλος, ένας μικρός κιβωτίοσχημος τάφος¹⁸⁹ (μήκ.: 1,10 μ., πλ.: 0,54 μ.) αναγνωρίζεται, λόγω των μικρών του διαστάσεων, ως παιδικός, παρότι δεν διέσωζε οστά. Την υπόθεση ότι πρόκειται για παιδικό τάφο ενισχύουν ακόμη τα κτερίσματα, εννέα αγγεία, κυρίως μικρογραφικά στα οποία θα πρέπει να προστεθεί και ένα τμήματα από μικρό ειδώλιο ίππου.

Η διάταξη των τάφων του νεκροταφείου δεν ακολουθεί κάποια οριοθέτηση βάσει χρονολογικών ή τοπογραφικών κριτηρίων (**εικ. 80**). Απεναντίας, Γ, Αρχαϊκές και Κλασικές ταφές συνυπάρχουν στο χώρο, χωρίς κάποια χωροταξική οργάνωση¹⁹⁰. Είναι εμφανής η απουσία οργανωμένου σχεδίου και δεν παρατηρείται διατήρηση σταθερού προσανατολισμού κατά την τοποθέτηση των ταφικών αγγείων. Η διατάραξη που έχει συντελεστεί σε αυτόν τον τομέα, καθώς και οι αποσπασματικές ανασκαφές, δυσχεραίνουν τον ακριβή υπολογισμό του συνολικού αριθμού των τάφων της ΥΓ περιόδου και επομένως δεν επιτρέπει να αντιληφθούμε την αντιστοιχία των παιδικών ταφών. Ωστόσο σε όλη τη διάρκεια χρήσης του εν λόγω νεκροταφείου το ποσοστό των παιδικών ταφών φαίνεται αυξημένο. Γενικώς παρατηρείται ότι οι παιδικές ταφές ενσωματώνονται και συνυπάρχουν στον διαθέσιμο ελεύθερο χώρο μεταξύ των τάφων των ενηλίκων.

Ανατολική Αττική-Μεσόγεια

Μαρκόπουλο (Χάρτης)

Στο Β τμήμα του Μαρκόπουλου κατά τη διάρκεια σωστικών ανασκαφών ερευνήθηκε τμήμα εκτεταμένου νεκροταφείου που βρίσκεται σε χρήση από την Πρωτοελλαδική έως και την Ελληνιστική περίοδο¹⁹¹. Σε αυτό, μέχρι στιγμής, έχουν

¹⁸⁹ Πρόκειται για τον κιβωτίοσχημο τάφο **ΘΟΡ 2** του οποίου το Δ τμήμα είχε συληθεί.

¹⁹⁰ Mussche 1998, 28, εικ. 44.

¹⁹¹ Ι. Παπαχριστοδούλου, *ΑΔ* 26 (1971), 38-41.

ερευνηθεί λιγιστές ταφές της Γ περιόδου, ενώ σημειώνονται μόλις δύο παιδικοί εγχυτρισμοί σε πιθοειδή αγγεία που χρονολογούνται κατά το β΄ μισό του 8^{ου} αι. π.Χ.¹⁹². Το ταφικό αγγείο του εγχυτρισμού **ΜΑΡΚ 2** είχε αποτεθεί πλαγίως εντός ευμεγέθη λάκκου (1,80 X 0,50 μ. X 0,55 μ.), εκτός και περιμετρικά του έφερε οκτώ μικρογραφικά αγγεία, εκ των οποίων ένα ιδιαίτερα εντυπωσιακό εγχάρακτο, χειροποίητο θήλαστρο σε σχήμα αμφορίσκου¹⁹³ (εικ. 88).

Μερέντα (Μυρρινούς) (Χάρτης)

Στην περιοχή της Μερέντας, η οποία ταυτίζεται με τη θέση που κατείχε στην αρχαιότητα ο δήμος του Μυρρινούντος¹⁹⁴, τα μέχρι στιγμής διαθέσιμα αρχαιολογικά δεδομένα για τη χρήση του χώρου κατά την ΠΕΣ προέρχονται από τα τέσσερα μεγάλα Γ νεκροταφεία, που αναπτύσσονται στη Ν πλαγιά του αρχαιολογικού χώρου¹⁹⁵. Πρόκειται για τα νεκροταφεία των «γεωμετρικών και αρχαϊκών» χρόνων όπου εντοπίστηκαν πολυάριθμες ταφές των Γ χρόνων, οι οποίες απέδωσαν πλούσιο αριθμό σημαντικών κτερισμάτων¹⁹⁶, και για τα δύο νεώτερα ανεσκαμμένα νεκροταφεία, το «γεωμετρικό νεκροταφείο»¹⁹⁷ και το «νοτιοανατολικό νεκροταφείο»¹⁹⁸. Στα νεκροταφεία αυτά συνολικά ερευνήθηκαν περίπου εκατό ταφές

¹⁹² Ο. Κακαβογιάννη, *ΑΔ* 38 (1983), 61-62, πίν. 30α-γ. Σχετικά με τον **ΜΑΡΚ 1**, από την έκθεση της ανασκαφής δεν καθίσταται σαφές εάν πρόκειται για λακκοειδή τάφο ή για εγχυτρισμό σε πιθοειδές αγγείο. Βεβαίως λόγω της εγγυτητάς του με τον εγχυτρισμό **ΜΑΡΚ 2**, θα μπορούσε με επιφύλαξη να θεωρηθεί ως παιδικός εγχυτρισμός.

¹⁹³ Παρόμοιο εγχάρακτο θήλαστρο σε σχήμα αμφορέα είχε εντοπιστεί στην περιοχή της Αναβύσσου (Π. Καστριώτης – Α. Φιλαδελφύς, *ΠΑΕ* 1911, 125, εικ. 29).

¹⁹⁴ Η περιοχή κατοικήθηκε ήδη από τη Αρχαιότερη Νεολιθική περίοδο, ενώ τα υστερότερα αρχαιολογικά δεδομένα ανάγονται στη Ρωμαϊκή περίοδο (Κακαβογιάννη 2009, 127-142). Για την τοπογραφία και την οργάνωση του δήμου, βλ. Ε. Βιβλιοδέτης, *ΑΕ* 144 (2005).

¹⁹⁵ Προς το παρόν δεν έχουν εντοπιστεί οι οικισμοί της Γ περιόδου, ωστόσο ανιχνεύτηκαν αποθέτες κεραμικής της ΠρΓ και της Γ περιόδου που σχετίζονται με δραστηριότητες λατρευτικού χαρακτήρα (Πέτρου κ.α. 2009, 127. Κακαβογιάννη 2009, 58).

¹⁹⁶ Οι τάφοι του κοινοτικού νεκροταφείου χρονολογούνται από το β΄ μισό του 8^{ου} αι. π.Χ. έως και την Κλασική εποχή. Ι. Παπαδημητρίου, *Έργον* 1960, 30-37. *Έργον* 1961, 37-38. Δ. Λαζαρίδης, *ΑΑΑ* 1 (1968), 31-35. Α. Βαβρίτσας, *ΑΔ* 25 (1970), 127-129, σχ. 1. Για το ιστορικό των ερευνών βλ. Κακαβογιάννης 2003, 11 και Ε. Βιβλιοδέτης, *ΑΕ* 144 (2005). Για το υλικό των Γ χρόνων που προέρχεται από τις ανασκαφές του Ι. Παπαδημητρίου, βλ. Χαγοράρι-Gleissner 2005. Για την κεραμική των νεκροταφείων της Αρχαϊκή, Κλασικής και Ρωμαϊκής περιόδου, βλ. Ε. Βιβλιοδέτης, *ΑΕ* 146 (2007), 79-129.

¹⁹⁷ Πέτρου – Πιτσικούλης 2003, 30-31. Στο «γεωμετρικό» νεκροταφείο εντοπίστηκαν εξήντα δύο ταφές (επάλληλες ταφές με πλούσια ευρήματα που χρονολογούνται από τον 8^ο αι. έως και τον 4ο αι. π.Χ.) εκ των οποίων είκοσι έξι της Γ περιόδου (ορθογώνια λαξεύματα με τεφροδόχα αγγεία).

¹⁹⁸ Αργυρόπουλος – Σκλάβος 2003, 32. Πρόκειται για συστάδα πέντε τάφων που ανήκουν σε ενήλικες, που πιθανότατα ανήκουν σε ένα μεγαλύτερο νεκροταφείο χρονολογούμενο στους Γ χρόνους. Οι ταφές απέδωσαν πλούσια κτερίσματα. Η έρευνα στο εν λόγω νεκροταφείο αναμένεται να ολοκληρωθεί μελλοντικά.

που χρονολογούνται στη Γ περίοδο, ενώ η χρήση τους συνέχιζε αδιάκοπη κατά τους Αρχαϊκούς και Κλασικούς χρόνους¹⁹⁹.

Μολονότι στην Μερέντα καταγράφεται πλήθος Γ τάφων που σχετίζονται με ενήλικες, τα δεδομένα για τις παιδικές ταφές είναι αντιστρόφως ανάλογα και μάλιστα πενιχρά. Από τις δημοσιευμένες ανασκαφικές εκθέσεις μόνο μια περίπτωση παιδικής ταφής τεκμηριώνεται στην περιοχή του Γεωμετρικού νεκροταφείου που ερευνήθηκε κατά τις σωστικές έρευνες του 1960 (ΜΕΡ 1)²⁰⁰. Ο τάφος είχε διαταραχθεί από την άροση του αγρού και συνεπώς ορισμένα στοιχεία είναι αποσπασματικά. Είναι πιο πιθανόν ότι πρόκειται για ενταφιασμό παιδιού και όχι για εγχυτρισμό, ενώ άγνωστο παραμένει εάν διασώζονταν οστά. Παρ' όλα αυτά, σύμφωνα με τον ανασκαφέα, πρόκειται για παιδική ταφή που συνοδευόταν μάλιστα από πληθώρα πλούσιων κτερισμάτων, βάσει των οποίων χρονολογείται περί το 760-750 π.Χ. Συνολικά από τον παιδικό τάφο συνελέγησαν περίπου σαράντα αγγεία και ευρήματα ιδιαίτερης σημασιολογίας, όπως τα εικονιστικά κτερίσματα που στον συγκεκριμένο τάφο αποτελούνται από δύο ανθρωπόμορφα ειδώλια (εικ. 90) και ένα ειδώλιο ίππου με τροχούς (εικ. 89).

Αξίζει να αναφερθεί ότι επισημαίνεται η πιθανότητα ύπαρξης παιδικών εγχυτρισμών στο Αρχαϊκό νεκροταφείο που ερευνήθηκε σε μικρή απόσταση από το Γεωμετρικό νεκροταφείο²⁰¹. Ωστόσο, παραμένει άγνωστος ο ακριβής αριθμός τους και τα σχετικά δεδομένα.

Η ύπαρξη ενός τόσο πλούσια κτερισμένου παιδικού τάφου στο β' μισό του 8^{ου} αι. π.Χ. προφανώς αποδεικνύει την κοινωνική και παράλληλα την οικονομική ισχύ της οικογένειας του θανόντος, αντίστοιχα με τους πλούσια κτερισμένους τάφους ενηλίκων της Μερέντας²⁰². Αναμένουμε ότι στην περίπτωση της Μερέντας η αντιπροσώπευση των νεκρών της ηλικιακής κατηγορίας των παιδιών θα είναι μεγαλύτερη, ελλείψει όμως σχετικών παρατηρήσεων μόνο υποθέσεις μπορούμε να συνάγουμε. Συνεπώς, δεν μας επιτρέπεται η ασφαλή και εκτεταμένη συναγωγή συμπερασμάτων σχετικά με την οργάνωση του νεκροταφείου, τα ταφικά έθιμα της

¹⁹⁹ Εξαιτίας τις πυκνής χρήσης του χώρου ορισμένοι τάφοι των Γ χρόνων σώζονται αποσπασματικά καθώς οι υστερότεροι τάφοι διανοίχθηκαν πάνω από τους προγενέστερους καταστερέφοντάς τους. Επίσης, η διατάραξη που παρουσιάζουν σε πολλές περιπτώσεις ορισμένοι τάφοι, οφείλεται στις εργασίες άροσης των αγρών (Πέτρου κ.α. 2009, 132).

²⁰⁰ Ι. Παπαδημητρίου, Έργον 1960, 30-37. Xagorari-Gleissner 2005, 63-71.

²⁰¹ Πέτρου κ.α. 2009, 131.

²⁰² Xagorari-Gleissner 2005.

περιοχής και την διαχείριση των παιδιών, όπως αυτή αντανακλάται στα κτερίσματα ενός νεκροταφείου.

Βόρεια Αττική

Νέα Ιωνία (Χάρτης, εικ. 91)

Στην περιοχή της Ν. Ιωνίας εντοπίστηκε μικρός οικογενειακός ταφικός περίβολος η χρήση του οποίου καλύπτει ένα μικρό χρονικό φάσμα και τοποθετείται κατά το β' μισό του 10^{ου} αι. π.Χ.²⁰³ Εντός του περιτοιχισμένου περιβόλου ερευνήθηκαν τουλάχιστον τέσσερις καύσεις ενηλίκων και δύο παιδικοί ενταφιασμοί σε κιβωτιόσχημους τάφους²⁰⁴ (εικ. 91). Οι κιβωτιόσχημοι τάφοι, αναγνωρίστηκαν ως παιδικοί λόγω των μικρών τους διαστάσεων²⁰⁵, ενώ μόνο ο **ΝΙ 1** διατηρούσε στο εσωτερικό του ίχνη οστών. Στην περίπτωση του ενταφιασμού **ΝΙ Ι** το δάπεδο της ταφής είχε διαμορφωθεί από λίθους και μεγάλα όστρακα πίθου, ενώ καλυπτήριες πλάκες είχαν τοποθετηθεί στο ανώτερο τμήμα. Τρία μικρογραφικά αγγεία εκ των οποίων και ένα θήλαστρο (εικ. 92) που συλλέχθηκαν στην επίχωση εκτός αλλά σε μικρή απόσταση από τον τάφο πιθανότατα σχετίζονται με αυτόν, καθώς το Ν τμήμα του είχε υποχωρήσει, λόγω της κεκλιμένης φυσικής διαμόρφωσης του εδάφους. Ο τάφος **ΝΙ 2** δεν περιείχε κτερίσματα, ωστόσο στην ανώτερη επίχωσή του μεταξύ των καλυπτήριων λίθων βρέθηκαν σπασμένα τα όστρακα ενός σκυφοειδούς κρατήρα.

Ο μεμονωμένος χαρακτήρας των λιγοστών αυτών τάφων της ΥΠρΓ δεν επιτρέπει την εξαγωγή συμπερασμάτων ως προς τη γενικότερη διαμόρφωση του χώρου. Στην ευρύτερη περιοχή παρότι δεν ανιχνεύτηκαν άλλες ταφές²⁰⁶, τα διασκορπισμένα όστρακα που εντοπίστηκαν υποδεικνύουν την ανθρώπινη παρουσία στον χώρο κατά την ΠρΓ περίοδο. Σε οποιαδήποτε περίπτωση είναι φανερό ότι η συγκέντρωση των τάφων, που εσωκλείονται εντός του περιβόλου, σχετίζεται με μια μικρή οικογενειακή ομάδα. Σε αυτό συναινεί και η μικρή χρονική απόκλιση των

²⁰³ E. L. Smithson, *Hesperia* 30 (1961), 147-178. Lemos 2002, 154.

²⁰⁴ Ο.π., οι ταφές των ενηλίκων είναι του τύπου «trench-and-hole» και βάσει κτερισμάτων πιθανώς πρόκειται για τρεις γυναικείες και μια ανδρική καύση.

²⁰⁵ Βλ. E. L. Smithson, *Hesperia* 30 (1961), 152 όπου αναφέρονται μόνο οι ακριβείς διαστάσεις του **ΝΙ 1** (0,80 X 0,40 X 0,20 μ.), ενώ ο **ΝΙ 2** χαρακτηρίζεται απλώς “μικρός”.

²⁰⁶ Ο.π. Καθότι στην ευρύτερη περιοχή δεν ανιχνεύτηκαν άλλες ταφές, φαίνεται πιο πιθανό ότι ο μικρός ταφικός περίβολος δεν αποτελούσε τμήμα κάποιας ευρείας νεκρόπολης.

τάφων, παρότι απουσιάζουν οι εξειδικευμένες αναλύσεις που θα επέτρεπαν την ανίχνευση της συγγένειας μεταξύ των νεκρών.

Μενίδι (Χάρτης)

Στην περιοχή των Αχαρνών δεν έχουν ακόμη εντοπιστεί θέσεις οικισμών²⁰⁷, ενώ τα κατάλοιπα της ΠρΓ και Γ περιόδου, προέρχονται κατ' αποκλειστικότητα από τάφους που ήρθαν στο φως κατά τη διάρκεια σωστικών ανασκαφών.

Το 1980, τμήμα σημαντικού νεκροταφείου εντοπίστηκε κατά τις εργασίες επί της οδού Σαλαμίνας 35, κοντά στο κέντρο του σημερινού δήμου. Συνολικά ανασκάφηκαν έξι Γ τάφοι²⁰⁸, εκ των οποίων δύο εγχυτρισμοί μικρών παιδιών ή βρεφών. Ο πρώτος εγχυτρισμός (**MEN 2**) που διαταράχτηκε από το εκσκαφικό μηχάνημα, περιελάμβανε πιθαμοφόρισκο, το χείλος του οποίου είχε σφραγιστεί με σκύφο. Στο εσωτερικό του περιείχε δύο μικρότερα αγγεία και μια χρυσή ταινία με έκτυπη διακόσμηση (**εικ. 93**). Ένας επιλαίμιος αμφορέας είχε χρησιμοποιηθεί για τον εγχυτρισμό ενός άλλου παιδιού (**MEN 3**), ο οποίος ωστόσο δεν συνοδεύταν από κτερίσματα. Αμφότεροι οι εγχυτρισμοί χρονολογούνται το γ' τέταρτο του 8^{ου} αι. π.Χ.

Σε μικρή απόσταση (περ. 500 μ.), επί της οδού Δεκελείας και Δημοσθένους, αποκαλύφθηκαν περίπου σαράντα οκτώ ταφές και πυρές, που ανήκαν σε νεκροταφείο με πυκνή διάταξη, με διάρκεια χρήσης από την ΥΓ έως και την κλασική περίοδο²⁰⁹. Ο συνολικός αριθμός των Γ τάφων παραμένει άγνωστος, ωστόσο αναφέρεται ένας εγχυτρισμός παιδιού (**MEN 1**), του ύστερου 8^{ου} αι. π.Χ., σε αμφορέα εντός του οποίου είχαν αποθεθεί λίγα κτερίσματα.

Αναφορικά με την ΠρΓ περίοδο, τα δεδομένα για την χρήση του χώρου απουσιάζουν εντελώς, ενώ η ανθρώπινη παρουσία δεν έχει επιβεβαιωθεί αρχαιολογικά. Ωστόσο, η ταυτόχρονη χρήση των δύο παραπάνω νεκροταφείων τουλάχιστον κατά τα τέλη του 8ου αι. π. Χ., τα οποία βρίσκονται μάλιστα σε μικρή απόσταση μεταξύ τους, υποδεικνύει σαφώς την παρουσία εγκατάστασης και δραστηριότητας στον χώρο.

²⁰⁷ Πλάτωνος-Γιώτα 2004, 97. Η απουσία οικιστικών λειψάνων στην περιοχή, τόσο της ΠρΓ, όσο και της Γ περιόδου μπορεί να είναι τυχαία ή να είναι δηλωτική της απουσίας έντονης κατοίκησης.

²⁰⁸ Ό.π., 119-20. Πρόκειται για δύο εγχυτρισμούς παιδιών, ενταφιασμούς ενηλίκων και μια δευτερογενή καύση.

²⁰⁹ Ό.π. 118-119. Η σημερινή οδός Δεκελείας αποτελούσε τον άξονα αρχαίου δρόμου, κατά μήκος των πλευρών του οποίου εκτείνονταν αρχαία νεκροταφεία.

Βορειοανατολική Αττική

Μαραθώνα (Χάρτης)

Στη κτηματική περιφέρεια του Μαραθώνα, σε περιοχές όπως το Πλάσι²¹⁰, η Οινόη²¹¹ και το Κάτω Σούλι²¹² έχουν εντοπιστεί ταφές της ΠΕΣ που πιστοποιούν την ανθρώπινη παρουσία και τη διαχρονική χρήση του χώρου. Λιγιστοί παιδικοί τάφοι της εποχής, κυρίως της ΥΓ περιόδου, είναι γνωστοί από τις έρευνες στις θέσεις Βρανά, Βαλαρία καθώς και επί της λεωφόρου Μαραθώνος στη Νέα Μάρχη.

Στη θέση Βρανά Μαραθώνα σε ανασκαφικές έρευνες του 1934 και 1939 ανασκάφηκαν τμήματα εκτεταμένων νεκροταφείων που βρισκόταν σε χρήση από τη Γ έως και την Κλασική εποχή²¹³. Το Α άκρο της εκτεταμένης νεκρόπολης καταλάμβαναν παιδικές ταφές. Πρόκειται για άγνωστο αριθμό ταφών που αφορούν κατά κύριο λόγο νήπια και μεγαλύτερα παιδιά ηλικίας οκτώ έως δέκα ετών²¹⁴. Παρότι η έκθεση της ανασκαφής είναι περιληπτική αναφέρονται: α) κιβωτιόσχημοι τάφοι με τέσσερις πλευρικές πλάκες και μία καλυπτήρια, οι οποίοι κτεριζόντουσαν με αγγεία για την ταφή μεγάλων παιδιών²¹⁵, β) εγχυτρισμοί σε πίθους μερικοί εκ των σφραγιζόντουσαν στο χείλος από πλάκες για την ταφή μικρότερων παιδιών και γ)

²¹⁰ Ευ. Μαστροκόστας, *AAA* 3 (1970), 14-21. S. Marinatos, *AAA* 3 (1970), 153-154. Πετράκος 1995, 55-57. Από τη θέση Πλάσι προέρχονται Γ ταφές όπως επίσης οικιστικά λείψανα και ίχνη κατοίκησης ήδη από τη νεολιθική περίοδο και εξής. Μεταξύ αυτών αναφέρονται ίχνη ΠρΓ οικίας εντός της οποίας εντοπίστηκε κιβωτιόσχημος τάφος πολεμιστή, ωστόσο παραμένει άγνωστο εάν η ταφή είναι σύγχρονη με τα αρχιτεκτονικά λείψανα (H.W Catling, *AR* 1984-85, 11. Mazarakis Ainian 2007-2008, 376).

²¹¹ Ξ. Αραπογιάννη, *ΑΔ* 40 Α (1985), 207-227. Ξ. Αραπογιάννη, *ΑΔ* 42 (1987), 99-100. Κατά τη διάρκεια σωστικής ανασκαφής επί της αγροτικής οδού που οδηγεί από τον Μαραθώνα στην Οινόη, ερευνήθηκε τμήμα εκτεταμένου νεκροταφείου που βρισκόταν σε χρήση ιδίως τον 7^ο-6^ο αι. π.Χ. Μεταξύ αυτών αναφέρονται λιγιστοί ταφές ενηλίκων της Γ περιόδου, καθώς και δέκα εγχυτρισμοί παιδιών σε πίθους και αμφορείς της ΠρΑ περιόδου.

²¹² A. Pitt, *AR* 2010-2011, 43-44. Από την περιοχή του Κάτω Σουλίου αναφέρονται είκοσι έξι ταφές (κυρίως καύσεις και εγχυτρισμοί) που χρονολογούνται από την ΥΓ έως και τον 5^ο αι. π.Χ., χωρίς ωστόσο να δίνονται περισσότερες πληροφορίες για τη χρονολόγηση ή τα είδη των τάφων.

²¹³ Γ. Σωτηριάδης, *ΠΑΕ* 1934, 29-38. Γ. Σωτηριάδης, *ΠΑΕ* 1939, 27-39. Αμφότερα τα νεκροταφεία βρίσκονταν πλησίον του θολωτού Μυκηναϊκού τάφου. Το Ανατολικό νεκροταφείο περιελάμβανε τάφους της Γ περιόδου. Σε αυτό συνολικά ανασκάφηκαν περίπου είκοσι έξι ταφές της Γ περιόδου. Η επέκταση του νεκροταφείου είχε γίνει οριζοντίως, οι ταφές δεν υπερκαλύπτονταν ούτε είχαν διαταραχθεί από την κατασκευή υστερότερων τάφων. Οι τάφοι, που εκτείνονται σε ένα σχετικά μικρό χρονικό φάσμα (τον 9^ο έως και το β' μισό του 8^{ου} αι. π.Χ.) παρουσίαζαν ομοιογένεια ως προς τον προσανατολισμό, καθώς ελαχίστων εξαιρέσεων τα κρανία είχαν τοποθετηθεί προς τα Α.

²¹⁴ Γ. Σωτηριάδης, *ΠΑΕ* 1934, 35-38.

²¹⁵ Π.χ. ο κιβωτιόσχημος **ΜΑΡΑ 2** είχε μικρές διαστάσεις (μήκ.: 1,25 μ., πλ.: 0,55 μ.), συνεπώς θα μπορούσε με επιφύλαξη να αποδοθεί σε παιδί μεγάλης ηλικίας, παρόλο που αυτή η παρατήρηση δεν σχολιάζεται από τον ανασκαφέα [Γ. Σωτηριάδης, *ΠΑΕ* 1939, 35, εικ. 6-7].

αγγεία μικρού μεγέθους που έφεραν μικρογραφικά κτερίσματα εντός ή εκτός τους, τα οποία ο ανασκαφέας ερμηνεύει ως δευτερογενείς παιδικές καύσεις²¹⁶.

Στην περιοχή της Βαλαρίας Μαραθώνος οι διαθέσιμες ενδείξεις για την χρήση του χώρου κατά τη Γ περίοδο είναι ελάχιστες. Ωστόσο, στο πλαίσιο περιορισμένης σωστικής ανασκαφής ερευνήθηκε ενταφιασμός σε κιβωτιόσχημο τάφο, ο οποίος λόγω των μικρών διαστάσεών του (μῆκ.: 0,90 μ., πλ.: 0,34-0,43 μ.) αποδίδεται σε άτομο νεαρής ηλικίας, πιθανώς σε μεγάλο παιδί²¹⁷ (**εικ. 94**). Η διατήρηση των σκελετικών υπολειμμάτων ήταν αποσπασματική, ωστόσο ο σκελετός πιθανώς είχε τοποθετηθεί τουλάχιστον με το ένα σκέλος λυγισμένο. Ένας σκύφος και μια χάλκινη πόρπη είχαν τοποθετηθεί ως κτερίσματα.

Κατά τη διάρκεια σωστικής ανασκαφής επί της Λεωφόρου Μαραθώνος ανασκάφηκαν μερικώς δύο ταφικοί περίβολοι που περιλάμβαναν μεταξύ άλλων ταφές ενηλίκων και παιδιών της Γ περιόδου²¹⁸. Πιο συγκεκριμένα, στην περιφέρεια ενός ταφικού περιβόλου ερευνήθηκε ομάδα παιδικών τάφων (**ΜΑΡΑ 4-6**), ενώ σε μικρή απόσταση (περίπου 80 μ.) αποκαλύφθηκε μια ακόμη συστάδα τάφων, εκ των οποίων μια δευτερογενής καύση σε τεφοδόχο που ανήκει σε νεαρό άτομο ηλικίας 10-20 ετών²¹⁹. Οι παιδικές ταφές στο σύνολό τους χρονολογούνται στην ΥΓ περίοδο. Στον πρώτο περίβολο εντοπίστηκαν δύο ενταφιασμοί σε λακκοειδείς τάφους που σχετίζονται πιθανώς με νεαρά άτομα, ίσως μεγάλα παιδιά (;). Ο τάφος **ΜΑΡΑ 5** κτερίζονταν με δύο σκύφους που χρονολογούνται στην ΥΓ Ιβ και ο λακκοειδής τάφος **ΜΑΡΑ 6** έφερε ένα πήλινο κωνικό αντικείμενο, πιθανώς ομοίωμα σιταποθήκης (;). Στον ίδιο ταφικό περίβολο ανήκει επίσης ένας παιδικός εγχυτρισμός σε χειροποίητη πρόχου, εκτός της οποίας είχε αποτεθεί ως κτερίσμα ένα πήλινο ειδώλιο ίππου (**εικ. 95**).

²¹⁶ Ο.π., αναφορικά με τους παιδικούς τάφους που εντοπίστηκαν δεν γίνεται αναφορά σε συγκεκριμένες ταφές, χρονολόγηση, κτερίσματα ή περαιτέρω σχετικές πληροφορίες. Επίσης κανένα παραπάνω σχόλιο δεν τίθεται για την περίπτωση των δευτερογενών καύσεων σε τεφοδόχα αγγεία που αποδίδονται σε παιδιά μεγάλης ηλικίας.

²¹⁷ Μ. Παυλιώργη, *ΑΔ* 47 Β (1992), 57, πίν. 23ε.

²¹⁸ Mazarakis Ainian 2011, 703-716. Η σωστική ανασκαφή διεξήχθη το 1995 στον περίβολο της πρώην Αμερικανικής βάσης στη Νέα Μάκρη. Εκτός των Γ ταφών αναφέρονται ακόμη τουλάχιστον έξι καύσεις την ύστερης Αρχαϊκής και ταφές της Κλασικής περιόδου. [βλ. επίσης, Κ. Ευστρατίου, *ΑΔ* 40 (1985), 72-73].

²¹⁹ Mazarakis Ainian 2011, 704. Εντοπίστηκαν τμήματα του κρανίου και του άνω κορμού του σκελετού. Το οστεολογικό υλικό μελετήθηκε από την Α. Παπαθανασίου.

Ωρωπός (Χάρτης, εικ. 96)

Η αρχαία πόλη του Ωρωπού εκτείνεται κάτω από τη σύγχρονη πόλη της Σκάλας Ωρωπού, στο ΒΑ τμήμα της Αττικής.

Στη θέση αυτή, εκτός άλλων αρχαιοτήτων, εντοπίστηκαν εκτεταμένα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα ενός οικισμού η χρονολόγηση του οποίου ανάγεται στην ΠΕΣ²²⁰. Πιο συγκεκριμένα, η θέση εντοπίστηκε κατά τις εργασίες ανοικοδόμησης σε οικόπεδο που ανήκε στον Οργανισμό Σχολικών Κτηρίων²²¹.

Τα ταφικά σύνολα που εντοπίστηκαν εντός των ορίων του οικισμού²²², αφορούν εγχυτρισμούς και ενταφιασμούς βρεφών και παιδιών, που είχαν πραγματοποιηθεί στον υπαίθριο χώρο σε κοντινή όμως απόσταση από τα κτήρια. Οι περισσότερες παιδικές ταφές προέρχονται από τον χώρο του Κεντρικού Τομέα. Τρεις εγχυτρισμοί εντοπίστηκαν στον Δυτικό Τομέα και δύο μεγάλοι λάκκοι στον Νότιο Τομέα. Οι ταφές μπορούν να ομαδοποιηθούν σε τρεις διακριτούς τύπους: α) εγχυτρισμοί σε ρηχούς λάκκους β) ταφές σε λακκοειδή ορύγματα και κιβωτιόσημους τάφους γ) λάκκοι μεγάλου βάθους.

Στην πρώτη κατηγορία ανήκει η πλειονότητα των ταφών του Ωρωπού και αφορά στις ταφές **ΩΡ 11-13, ΩΡ 2-3, ΩΡ 5, ΩΡ 7, ΩΡ 10** και τους εγχυτρισμούς **ΩΡ 14-16**. Πρόκειται για ρηχούς λάκκους ωοειδούς και κυκλικού σχήματος²²³ που χρησιμοποιήθηκαν για την εναπόθεση αγγείων που περιείχαν εγχυτρισμούς βρεφών ή νηπίων²²⁴. Συνήθως χρησιμοποιούνται χειροποίητα αγγεία μικρού μεγέθους (περίπου

²²⁰ Τα κτήρια του οικισμού έχουν αποδοθεί σε επτά διαδοχικές αρχιτεκτονικές φάσεις που χρονολογούνται από το β' μισό του 8^{ου} αι. π.Χ. έως και τις αρχές του 7^{ου} αι. π.Χ., με εξαίρεση την πρώτη φάση του οικισμού στην οποία δεν έχουν αποδοθεί κτηριακά οικοδομήματα (Mazarakis Ainian 2002β, 184-197, εικ. 67-69.)

²²¹ Για το ιστορικό της ανασκαφής στον χώρο βλ. Mazarakis Ainian 2007β, 22-25. Μεταξύ των νεότερων στοιχείων, για την έκθεση των πορισμάτων της πρώτης ανασκαφής της περιόδου 1985-1987, μέσα από την ανασύνθεση των ημερολογίων, βλ. Α. Μαζαράκης Αινιάν, *ΠΑΕ* 151 (1996), 21-124. Τα ανασκαφικά πορίσματα των ερευνών από το 1996 και εξής δημοσιεύονται χρονιαία στα *ΠΑΕ* και στο *Έργον*. Εκτός από τις εκθέσεις των ανασκαφών έχουν δημοσιευτεί συγκεντρωτικές μελέτες [Mazarakis Ainian Α. (επίμ.), 2007. *Oropos and Euboea in the Early Iron Age. Acts of an International Round Table, University of Thessaly, June 18-20, 2004, Volos 2007*] και διάφορα άρθρα του ανασκαφέα (Mazarakis Ainian 1998. Mazarakis Ainian 2002α. Mazarakis Ainian 2002β. Μαζαράκης Αινιάν 2004).

²²² Το οργανωμένο νεκροταφείο του οικισμού δεν έχει ακόμη εντοπιστεί (Mazarakis Ainian 2007-2008, 376).

²²³ Οι ρηχοί λάκκοι έχουν διαστάσεις περίπου 0,60 X 0,45 μ. και βάθος γύρω στα 0,30 μ. Παρατηρείται ότι σε όλες τις περιπτώσεις το βάθος του λάκκου προσαρμόζεται ανάλογα με τη διάμετρο της κοιλίας του αγγείου (Βλάχου 2004, 76, 146).

²²⁴ Στις περισσότερες περιπτώσεις τα αγγεία περιείχαν λίγα τρίμματα οστών τα οποία αναγνωρίστηκαν βάσει της οστεολογικής μελέτης με οστά νηπίων. Τρίμματα οστών εντοπίστηκαν μέσα στα αγγεία εγχυτρισμών **ΩΡ 11, ΩΡ 3-5, ΩΡ 7, ΩΡ 9, ΩΡ 10**. Από αυτά αναγνωρίστηκαν ως οστά νηπίων όσα

0,30 μ.), όπως χειροποίητες μόνωτες πρόχοι (εικ. 97-99), ένας χειροποίητος αμφορίσκος (ΩΡ 10) ακόμη και πίθοι (ΩΡ 11-12)²²⁵. Ορισμένες φορές τα χυτροειδή ευρύστομα ταφικά αγγεία παρατηρείται ότι φέρουν ίχνη καύσης, ιδίως στα κατώτατα εξωτερικά τοιχώματά τους, υποδηλώνοντας την προγενέστερη χρήση τους ως οικιακά σκεύη. Σε όλες τις περιπτώσεις τα ταφικά αγγεία είχαν τοποθετηθεί πλαγίως στο εσωτερικό ενός ρηχού λάκκου. Κάποιες φορές λίγοι αργοί λίθοι τοποθετούνται γύρω από το αγγείο για την καλύτερη στήριξή του (π.χ. ΩΡ 14). Το στόμιο του αγγείου είτε σφραγίζεται από ακέραιο αγγείο (π.χ. σκύφος στην περίπτωση της ταφής ΩΡ 2), από όστρακο άλλου αγγείου (π.χ. ταφές ΩΡ 3, ΩΡ 5, ΩΡ 9-11, ΩΡ 16, εικ. 9), από πλακοειδή λίθο (ταφή ΩΡ 8, ΩΡ 15, εικ. 100), είτε παραμένει ανοιχτό, (π.χ. ταφές ΩΡ 4, ΩΡ 5). Ο προσανατολισμός των εγχυτρισμών ποικίλλει και δεν φαίνεται να ακολουθεί κάποια κανονικότητα ακόμη και σε περιπτώσεις σύγχρονων αγγείων που εντοπίστηκαν μάλιστα σε κοντινή απόσταση. Οι περισσότεροι από τους εγχυτρισμούς αυτούς ανήκουν στην ίδια χρονική περίοδο ή χρονικά απέχουν ελάχιστα μεταξύ τους. Κατά κανόνα είναι ακτέριστοι²²⁶, μόνο ελάχιστα όστρακα κεραμικής και λίγα οστά ζώων προέρχονται από τις επιχώσεις αυτών των ρηχών λάκκων.

Η δεύτερη περίπτωση, αυτή των ταφών σε λακκοειδή ορύγματα και τους κιβωτιόσημους τάφους αντιπροσωπεύεται από τέσσερα παραδείγματα, δύο για την κάθε κατηγορία (Λακκοειδείς τάφοι: ΩΡ 1, ΩΡ 5) (Κιβωτιόσημοι τάφοι: ΩΡ 11 και

προέρχονται από τα αγγεία των εγχυτρισμών ΩΡ 3, 7, 9, 10 ενώ για τα υπόλοιπα ήταν δύσκολη η ταύτισή τους λόγω της κακής τους διατήρησης. Όπως προκύπτει από η μελέτη του οστεολογικού υλικού, η καστανή απόχρωση που διαπιστώνεται σε όλα τα οστά των παιδικών ταφών του Ωρωπού οφείλεται στην αλλοιώσή τους λόγω της παραμονής τους σε υγρό περιβάλλον και όχι λόγω πιθανής καύσης τους (Βλάχου 2004, 76, 146, 148). Στην περίπτωση της ταφής ΩΡ 11 συνάγεται ότι πρόκειται για μικρό παιδί κάτω των 5 ετών καθώς εκτός από τμήματα οστών εντοπίστηκε και ένα δόντι [Α. Μαζαράκης Αινιάν, ΠΑΕ 151 (1996), 89-90]. Ακόμη βλ. την περίπτωση του συνεσταλμένου σκελετού παιδιού ηλικίας περίπου 7 ετών του ΩΡ 15 (Α. Μαζαράκης Αινιάν, ΠΑΕ 156 (2001), 41-42) και την περίπτωση του ΩΡ 14 όπου εντοπίστηκε οστό προμετωπίδας κρανίου στο οποίο σώζεται το άνω τμήμα των δύο οφθαλμικών κογχών και ανήκει σε βρέφος σύμφωνα με την οστεολογική μελέτη [Α. Μαζαράκης Αινιάν, ΠΑΕ 156 (2001), 41-42].

²²⁵ Εξαίρεση αποτελεί η περίπτωση της ταφής ΩΡ 8 όπου είχε χρησιμοποιηθεί αγγείο λεπτής κεραμικής (αμφορέας) και όχι χειροποίητο αγγείο. Επίσης ιδιαίτερος είναι και ο τρόπος απόθεσης του αγγείου κατακόρυφα [Μαζαράκης Αινιάν, ΠΑΕ 151 (1996), 101].

²²⁶ Στις περιπτώσεις των τάφων ΩΡ 4 και ΩΡ 7 βρέθηκαν στις επιχώσεις των ρηχών λάκκων αντίστοιχα ένα σιδερένιο και ένα χάλκινο καρφί [Μαζαράκης Αινιάν, ΠΑΕ 151 (1996), 99-100]. Εξαίρεση αποτελεί η περίπτωση της ταφής ΩΡ 11 όπου εντός του ταφικού αγγείου ανιχνεύτηκαν όστρακα αγγείων και εκτός του (πάνω στα τοιχώματα της κοιλιάς τους αγγείου) οστέινη πόρπη με χάλκινη βελόνη [Α. Μαζαράκης Αινιάν, ΠΑΕ 151 (1996), 89-90, πίν. 28α-γ]. Μοναδική είναι και η περίπτωση του εγχυτρισμού ΩΡ 15 όπου είχε χρησιμοποιηθεί οξυπύθμενος αμφορέας για την ταφή ενός περίπου επτάχρονου παιδιού, σε συνεσταλμένη στάση που κτεριζόταν από ένα σκύφο [Α. Μαζαράκης Αινιάν, ΠΑΕ 156 (2001), 41-42, εικ. 3, πίν. 26β, 27α].

ΩΡ 23²²⁷). Ο λακκοειδής τάφος **ΩΡ 1** είχε ωοειδές σχήμα, το κατώτερο εσωτερικό τμήμα του ήταν υπενδεδυμένο με πλίθρες και περιείχε τον σκελετό ενός παιδιού όχι μεγαλύτερο των πέντε ετών. Ο λακκοειδής τάφος **ΩΡ 6** είχε ορθογώνιο σχήμα με αποστρογγυλεμένες τις γωνίες και περιείχε σκελετό μικρού παιδιού, τα τμήματα του οποίου με δυσκολία αναγνωρίστηκαν. Αμφότερες οι λακκοειδείς ταφές ήταν ακτέριστες. Στην περίπτωση των κιβωτιόσχημων τάφων, ο **ΩΡ 23** εντοπίστηκε διαταραγμένος, διέσωζε μόνο τρεις πλευρές του, ενώ εντός του δεν διαπιστώθηκαν οστά. Αντίθετα οστά ανιχνεύτηκαν εντός του κιβωτιόσχημου **ΩΡ 22**, τα οποία ωστόσο δεν διατηρήθηκαν σε καλή κατάσταση και ήταν αδύνατη η ταυτοποίησή τους. Πάραυτα, οι μικρές διαστάσεις του τάφου (μήκ. 0,55 μ.), καθώς και τα μικρογραφικά αγγεία που βρέθηκαν εντός του σχεδόν ακέραια, δύο κύπελλα και ένας κάνθαρος, προτείνουν ότι η ταφή αφορούσε παιδί.

Η τελευταία κατηγορία αφορά τους λάκκους μεγάλου μεγέθους η λειτουργία των οποίων σχετίζεται λιγότερο ή περισσότερο εμφανώς με ταφικές πρακτικές που αφορούν τα παιδιά²²⁸. Το βάθος αυτών των λάκκων κυμαίνεται από 1,15 μ. (**ΩΡ 20**) έως 1,75 μ. (**ΩΡ 19**), ενώ η διάμετρος της άνω τους επιφάνειας από 1,00 μ. (**ΩΡ 21**) έως 1,40 μ. (**ΩΡ 20**). Το σχήμα τους είτε είναι κυκλικό διατηρώντας την ίδια διάμετρο έως τον πυθμένα τους, είτε κωνικό με τη διάμετρο στον πυθμένα τους να φτάνει το μισό της διαμέτρου της άνω επιφάνειας. Οι λάκκοι είχαν πληρωθεί με επίχωση χώματος που περιείχε κατά κύριο λόγο, λίγα θραύσματα οστών ζώων, λίγα κάρβουνα και αποσπασματικά όστρακα κεραμικής, έπειτα από την εναπόθεση ορισμένων αγγείων στον πυθμένα τους. Τα τελευταία τα οποία ερμηνεύονται ως ταφικά, βρίσκονται πλησίον του δαπέδου του λάκκου, είναι συνήθως χειροποίητες πρόχοι τοποθετημένες πλαγίως²²⁹. Στον χώρο γύρω από τα ταφικά αγγεία

²²⁷ Στην παρούσα μελέτη δεν συμπεριλαμβάνεται ο τάφος XIa [Α. Μαζαράκης Αινιάν, *ΠΑΕ* 151 (1996), 94, πίν. 30α] που πρόκειται για έφηβο άτομο περίπου, 16 ετών, σύμφωνα με το ύψος του σκελετού που έφθανε τα 1,30-1,40 μ. Πιθανώς πρόκειται για ενταφιασμό κατά χώραν, καθώς δεν μπόρεσε να διαπιστωθεί ένα ο σκελετός ήταν τοποθετημένος σε όρυγμα. Πρόκειται για μοναδική περίπτωση ενταφιασμού στον οικισμό του Ωρωπού ατόμου εκτός της ηλικιακής ομάδας των παιδιών.

²²⁸ Λάκκοι μεγάλου βάθους χωρίς ενδείξεις ταφικής χρήσης έχουν εντοπιστεί στον Κεντρικό Τομέα ανασκαφών του οικισμού. Η ερμηνεία της χρήσης τους τις περισσότερες φορές είναι προβληματική, ωστόσο θα πρέπει να σχετίζεται με τις πρώιμες αρχιτεκτονικές φάσεις του οικισμού [Βλ. Βλάχου 2004, 141-146, σποραδικά Α. Μαζαράκης Αινιάν, *ΠΑΕ* 151 (1996), 21-124 και Vlachou 2007, 217].

²²⁹ Εξαιρέση αποτελεί ο λάκκος **ΩΡ 17** εντός του οποίου δεν ανιχνεύτηκε ταφικό αγγείο και η ταφή θα μπορούσε να είχε αποτεθεί απευθείας στον πυθμένα του λάκκου. Την ταφική λειτουργία του λάκκου ενισχύει η παρουσία ενός σχεδόν ακέραιου κυπέλλου και μιας οινόχους μικρού μεγέθους. Στην περίπτωση του λάκκου μεγάλου βάθους **ΩΡ 18**, οι δύο πρόχοι που βρέθηκαν θα μπορούσαν να ερμηνευτούν είτε ως δυο συσχετιζόμενοι εγχυτρισμοί (π.χ. διδύμων ;), είτε η μια πρόχους να ερμηνευτεί ως ταφική και η άλλη το κτέρισμά της (ό.π. υπ. 67, όπου αναλύεται το σύνθηες φαινόμενο της όρθιας πρόχου σε εγχυτρισμούς).

ανιχνεύτηκαν σπασμένα αγγεία (κυρίως πόσεως). Ωστόσο, στα αγγεία των λάκκων μεγάλου μεγέθους που ερμηνεύονται ως ταφικά δεν ανιχνεύτηκαν οστά με μοναδική εξαίρεση την περίπτωση του λάκκου **ΩΡ 21**. Στο λάκκο αυτό, λίγα τρίμματα οστών εντοπίστηκαν μέσα στη χειροποίητη πρόχου που ήταν τοποθετημένη κοντά στον πυθμένα του, τα οποία ανήκαν σε παιδί, βάσει της οστεολογικής μελέτη²³⁰. Οι υπόλοιποι λάκκοι μολονότι δεν διέσωζαν οστά, εμφανίζουν παρόμοια χαρακτηριστικά με τον λάκκο **ΩΡ 21** ο οποίος εμπεριστατωμένα εξυπηρετούσε παιδικό εγχυτρισμό. Έτσι, και οι υπόλοιποι λάκκοι θα μπορούσαν να ερμηνευτούν ως ταφικοί. Η απουσία οστών σαφώς δυσχεραίνει την ταύτιση αυτών των συνόλων με ταφικά σύνολα. Ωστόσο, όπως όλες οι ενδείξεις καταδεικνύουν, εάν πρόκειται για εγχυτρισμούς νηπίων, η διατήρηση των οστών θα ήταν πράγματι αδύνατη λόγω του μικρού βαθμού οστεοποίησης που παρατηρείται σε αυτές τις ηλικίες²³¹. Λίθινη επένδυση έφεραν μόνο δύο από τους λάκκους, ο λάκκος **ΩΡ 20** σκεπαζόταν από λίθινο τύμβο ύψους 0,50 μ., ενώ ο λάκκος **ΩΡ 18**²³² είχε κτιστό περιχέλιωμα (ύψ.: 0,30-0,40 μ.). Σημαντική παρατήρηση είναι ότι ορισμένα όστρακα οινόχους που βρέθηκαν στο εσωτερικό του λάκκου **ΩΡ 20** συνανήκαν και συγκολλούσαν με άλλα όστρακα του ίδιου αγγείου που βρέθηκαν ανάμεσα στους λίθους του τύμβου. Αυτή η πρακτική ερμηνεύεται ως κάποιου είδους τελετουργία, καθώς αποδεικνύεται ότι το αγγείο είχε σπάσει ήδη έξω από το λάκκο²³³.

Οι παιδικές ταφές του Ωρωπού εκτείνονται από τα μέσα του 8^{ου} αι. π.Χ. έως και τις αρχές του 7^{ου} αι. π.Χ. και είναι δυνατόν να διακρίνουμε τη διασπορά τους στο χώρο ενώ ακόμη να τις συσχετίζουμε με τις φάσεις 3-5 του οικισμού²³⁴. Κατά τις φάσεις 3 και 4 (Φάση 3: 740/735-730/725 π.Χ.. Φάση 4: 730/725-720/710) συναντώνται περισσότερο εγχυτρισμοί εντός ρηχών λάκκων και λακκοειδών ορυγμάτων, ενώ παρατηρείται ότι οι ταφές συγκεντρώνονται στα Α της εγκατάστασης. Κατά την 4^η φάση (730/725-720/710 π.Χ.) αρχίζουν να χρησιμοποιούνται οι λάκκοι μεγάλου βάθους. Αυτοί συνεχίζουν να χρησιμοποιούνται

²³⁰ Βλάχου 2004, 141, 143.

²³¹ Η οστεολογική τεκμηρίωση των παιδιών παραμένει ελλιπής λόγω της ανεπαρκούς οστεολογικής διατήρησης των παιδικών σκελετών.

²³² Αυτός ο λάκκος διέθετε εσωτερική επένδυση από κόκκινο πηλόχωμα σε όλο το βάθος του [Α. Μαζαράκης Αινιάν, *ΠΑΕ* 151 (1996), 102, εικ. 20].

²³³ Φαίνεται ότι αγγεία πόσεως και οινόχους χρησιμοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια μιας μικρής τελετής πάνω από τον λάκκο πριν το γέμισμά του. Οστά ζώων και όστρακα αποτελούν υπολείμματα κάποιου δείπνου πριν το σφράγισμα του λάκκου, τα οποία περιλαμβάνονται μέσα στο γέμισμά του [Βλάχου 2004, 144 και Α. Μαζαράκης Αινιάν, *ΠΑΕ* 154 (1999), 57-60]

²³⁴ Βλάχου 2004, 138. Φάση 1-2: 760/750-740/735 π.Χ. Φάση 3: 740/735-730/725 π.Χ.. Φάση 4: 730/725-720/710 π.Χ. Φάση 5: 720/710-690 π.Χ. (Vlachou 2007, 214, εικ. 3.)

και κατά τη διάρκεια της 5^η φάσης (720/710-690 π.Χ.), όταν τα ταφικά σύνολα εκτείνονται πιο Δυτικά.

Αξίζει να αναφερθεί ότι αναφορικά με τα κτερίσματα παρουσιάζεται μια εμφανής διαφορά κατά τη διάρκεια των οικιστικών φάσεων. Στις ταφές των παιδιών τα κτερίσματα εμφανίζονται για πρώτη φορά κατά την οικιστική φάση 4²³⁵, ενώ στην επόμενη φάση, την 5, όλες οι ταφές περιέχουν κτερίσματα, είτε πρόκειται για μεγάλους λάκκους, είτε για ρηχά ορύγματα. Σε αυτή την τελευταία φάση ανήκουν οι πλουσιότερες ταφές του οικισμού²³⁶.

Σχετικά με τη χωροταξική διασπορά των παιδικών τάφων διαπιστώνεται ότι οι ταφές πραγματοποιούνται κοντά στα κτήρια ή στα οικιστικά σύνολα που ορίζονται από περιβόλους. Διαφαίνεται λοιπόν μια οργάνωση τόσο οικιστική²³⁷ όσο και ταφική, πιθανότατα σε επίπεδο οικογένειας-οίκου, όπου κάθε μικρή οικογενειακή ομάδα ενταφιάζει τα παιδιά της στον υπαίθριο χώρο πλησίον του οίκου της που ορίζεται από περίβολο²³⁸. Οι περίβολοι, εκτός από χρηστική λειτουργία, οριοθετούν το σύνολο των κτισμάτων μιας οικογένειας στο γενικότερο οικιστικό σύνολο²³⁹. Οι παιδικές ταφές ωστόσο εξαιρούνται αυτής της οργάνωσης και πραγματοποιούνται πάντοτε εκτός του οργανωμένου οικιστικού χώρου, αλλά πλησίον αυτού²⁴⁰.

Δυτική Αττική

Ελευσίνα (Χάρτης)

Η Ελευσίνα βρίσκεται περίπου είκοσι τρία χιλιόμετρα δυτικά της Αθήνας. Η πόλη, χτισμένη σε στρατηγική θέση²⁴¹, κατοικείται ήδη στην Πρώιμη Εποχή του

²³⁵ Βλ. μεγάλους λάκκους **ΩΡ 17-18**.

²³⁶ Π.χ. βλ. Τάφος **ΩΡ 11** όπου οστίνη πόρπη συνόδευε την ταφή [Α. Μαζαράκης Αινιάν, *ΠΑΕ* 151 (1996), 89-90, πίν. 28α-γ].

²³⁷ Mazarakis Ainian 2007β, 28.

²³⁸ Βλάχου 2004, 138-139.

²³⁹ Mazarakis Ainian 2002α, 166-168. Mazarakis Ainian 2002β. Μαζαράκης Αινιάν 2003, 955-957. Mazarakis Ainian 2007α, 157-168.

²⁴⁰ Vlachou 2007, 220-221.

²⁴¹ Η Ελευσίνα αναπτύχθηκε σε μια εύφορη κοιλάδα στις παρυφές του Θριάσιου Πεδίου, ενώ βρίσκεται σε κομβικό σημείο απ' όπου ελέγχει τους κύριους οδικούς άξονες που συνδέουν την Αττική με την Πελοπόννησο και τη Βοιωτία [J. Travlos 1949, *Hesperia* 18 (1949), 138-147. Μυλωνάς 2010, 51-53]. Εξάλλου, η διαμόρφωση της κεντρικής οδικής αρτηρίας που συνδέει την Ελευσίνα με τη Θήβα αποδεικνύεται ακόμη από τον εντοπισμό ΥΓ και ΠρΑ τάφων διατεταγμένων κατά μήκος της μεταγενέστερης οδού προς Θήβα [Παπαγγελή 2004, 403-405. Ο. Αλεξανδρή, *ΑΔ* 22 (1967), 122-126].

Χαλκού²⁴². Κατά την Υστεροελλαδική ΙΙΒ και την ΠΠρΓ τα αρχαιολογικά δεδομένα μειώνονται, ενώ σύμφωνα με τις ενδείξεις ο χώρος φαίνεται πως επανακατοικείται στα τέλη του 10^{ου} αι. π.Χ. (ΥΠρΓ) και εξής²⁴³. Τα νεκροταφεία της υπό εξέταση περιόδου (Νότιο και Δυτικό Νεκροταφείο) ερευνήθηκαν συστηματικά και συνεπώς οι πληροφορίες που μας παρέχονται είναι πολύτιμες και ενδεικτικές για την κατανόηση των ταφικών πρακτικών που εφαρμόστηκαν.

Νότιο Νεκροταφείο

Οι πρώτες ανασκαφικές έρευνες πραγματοποιήθηκαν κατά τα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αι. από τον Α. Σκιά στον χώρο του Νότιου Νεκροταφείου, την «*Πανάρχαια Ελευσινιακή Νεκρόπολις*» επί της Ν κλιτύος της ακρόπολης²⁴⁴. Πρόκειται για ένα εκτεταμένο νεκροταφείο, η χρήση του οποίου αρχίζει κατά την ΥΠρΓ περίοδο και εκτείνεται έως τη Ρωμαϊκή, και μάλιστα ιδιαίτερα μεγάλου μεγέθους καθώς οι ερευνηθέντες τάφοι της ΠΕΣ υπερβαίνουν τους εκατόν πενήντα²⁴⁵. Από αυτούς περίπου σαράντα έξι ταφές (περισσότεροι από τριάντα έξι εγχυτρισμοί, επτά ενταφιασμοί και τρεις περιπτώσεις πρωτογενών καύσεων) σχετίζονται με παιδιά και χρονολογούνται στη Γ περίοδο (ΕΛ 1-43). Ο ακριβής

Παρόδιο νεκροταφείο αποτελεί και το Δυτικό Νεκροταφείο της Ελευσίνας το οποίο εντοπίστηκε κατά μήκος της αρχαίας οδού που οδηγούσε από την Ελευσίνα προς τα Μέγαρα (Μυλωνάς 1975 τ. Α').

²⁴² Για τις πρώιμες ενδείξεις παρουσίας στον χώρο βλ. Μυλωνάς 2010, 51-90.

²⁴³ Βλ., Παπαγγελή 2004, 404-405, όπου σύμφωνα με την ίδια η απουσία των αρχαιολογικών ενδείξεων από το τέλος της Υστεροελλαδικής ΙΙΒ έως και την ΥΠρΓ περίοδο φανερώνει την ασυνέχεια της αδιάκοπης κατοίκησης του χώρου που είχαν αντιθέτως προτείνει οι παλιότεροι ανασκαφείς (π.χ. Μυλωνάς 2010, 63). Οι ενδείξεις της χρήσης του χώρου κατά την ΠΕΣ αφορούν ίχνη εγκατάστασης που ανιχνεύτηκαν στο λόφο της προϊστορικής Ακρόπολης, σε διάσπαρτα οικιστικά λείψανα προερχόμενα από την ευρύτερη περιοχή της Ακρόπολης και φυσικά στην ύπαρξη τάφων στις δύο νεκροπόλεις (Νότιο και Δυτικό Νεκροταφείο). Ακόμη, ενδείξεις κατοίκησης για την υπό εξέταση περίοδο αποτελούν τα ευρήματα κεραμικής που έχουν βρεθεί σποραδικά. Συνεπώς προκύπτει ότι εκτός από τον κεντρικό πυρήνα του οικισμού της ακρόπολεως αναπτύχθηκαν περιμετρικά αυτού δορυφορικές οικιστικές ενότητες που λειτουργούσαν ως κώμες. Οι ενδείξεις για την κατοίκηση ανάγονται ήδη από την ΠρΓ περίοδο, ενώ κατά τη διάρκεια της Γ και ιδίως της ΥΓ περιόδου παρατηρείται η συνεχής αύξηση των οικιστικών μονάδων γύρω από τον κεντρικό πυρήνα της ακρόπολεως.

²⁴⁴ Ο χώρος του Νότιου Νεκροταφείου ερευνήθηκε σε τρεις ανασκαφικές περιόδους. Αρχικώς από τον Α. Σκιά την περίοδο 1895-1897, με δαπάνες της Αρχαιολογικής Εταιρείας. Τα πορίσματα αυτών των ανασκαφικών εργασιών δημοσιεύτηκαν στην Αρχαιολογική Εφημερίδα του 1898 (Σκιάς 1898, 30-122). Κατόπιν κατά τα έτη 1898 και 1902, επίσης υπό του Α. Σκιά οι έρευνες προεκτάθηκαν προς Α και Β, ενώ τα αποτελέσματα αμφοτέρων αυτών των δύο περιόδων δημοσιεύτηκαν στην Αρχαιολογική Εφημερίδα του 1912 (Σκιάς 1912, 1-39). Παλαιότερες δοκιμαστικές τομές στην περιοχή είχε επιχειρήσει και ο Δ. Φίλιος (Δ. Φίλιος, ΠΑΕ 1884, 83-87. Δ. Φίλιος, ΑΕ 1889, 171-187).

²⁴⁵ Σκιάς 1898. Σκιάς 1912. Οι νεώτερες σωστικές ανασκαφές στην περιοχή αποκαλύπτουν τη συνέχεια του προ ετών ανασκαφέντος νεκροταφείου [Ο. Αλεξανδρή, ΑΔ 22 (1967), 122-126]. Παπαγγελή 2004, 406.

αριθμός των εγχυτρισμών δεν είναι δυνατόν να καθοριστεί²⁴⁶, εντούτοις οι παιδικές ταφές της Γ περιόδου φαίνεται ότι αποτελούν το 1/3 των ανεσκαμμένων τάφων σε αυτό το νεκροταφείο²⁴⁷. Στις περιπτώσεις των εγχυτρισμών, ελλείπει διατηρημένων οστών²⁴⁸, τα νεκροδόχα αγγεία, που τίθενται πάντοτε οριζοντίως²⁴⁹ εντός ορυγμάτων, αναγνωρίζονται ως παιδικοί τάφοι λόγω του μικρού μεγέθους τους καθώς και λόγω του ότι τις περισσότερες φορές κτερίζονται με διάφορα αγγεία, κυρίως μικρογραφικά. Στο Νότιο νεκροταφείο της Ελευσίνας, ταφικά αγγεία εγχυτρισμών συνήθως αποτελούν γραπτά ή άβαφα χειροποίητα και χρηστικά σκεύη όπως αμφορείς, χειροποίητες πρόχοι, πίθοι και στάμνοι. Τα αγγεία αυτά προορίζονται για τις ταφές βρεφών, νηπίων ή μικρών παιδιών και οι διαστάσεις τους είναι ανάλογες ως προς την ηλικία των παιδιών²⁵⁰. Το ύψος των αγγείων σε γενικές γραμμές κυμαίνεται από 0,35μ. έως και 0,60-0,70 μ. Εξαίρεση αποτελούν δύο περιπτώσεις εγχυτρισμών σε αμφορείς μεγάλων διατάσεων: ένας μεγάλος διακοσμημένος αμφορέας ύψους 1,04 μ. που χρησιμοποιήθηκε για τον ταυτόχρονο ενταφιασμό δύο παιδιών²⁵¹ καθώς και ένας ακόμη επιλαίμιος αμφορέας με ύψος 1,16 μ. εντός του οποίου είχε ενταφιαστεί παιδί περίπου δέκα ετών²⁵². Τα ταφικά αγγεία στις περισσότερες περιπτώσεις δεν σφραγίζονται από λίθους ή άλλα ακέραια αγγεία²⁵³, όπως παρατηρείται συνήθως στους εγχυτρισμούς, ενώ σε μόνο δύο περιπτώσεις τα αγγεία καλύπτονταν με λίθινες πλάκες²⁵⁴. Αρκετά αγγεία βρέθηκαν ελλιπή ως προς τμήματα του λαιμού ή της

²⁴⁶ Οι ανασκαφικές έρευνες στην Ελευσίνα ξεκίνησαν στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου}, όταν οι ανασκαφικές μέθοδοι και οι τρόποι τεκμηρίωσης ήταν σε αρχικό στάδιο. Σε αρκετές περιπτώσεις στις παλαιές δημοσιεύσεις των ανασκαφών της Αρχαιολογικής Εταιρείας (Σκιάς 1898 και Σκιάς 1912) δεν γινόταν λεπτομερής αναφορά σε κάθε τάφο, ενώ όσον αφορά στους εγχυτρισμούς, συχνά δεν διακρίνονταν σαφώς, ενώ για την εύρεσή τους (όταν και εφόσον αναγνωρίζονταν) αρκούσε μια μικρή αναφορά, χωρίς να σχολιάζονται τα σχήματα των αγγείων, το περιεχόμενό τους ή οι ιδιαίτερες συνθήκες απόθεσής τους.

²⁴⁷ Στις δημοσιεύσεις ο Σκιάς απλώς εντάσσει τις ταφές στο γενικό χρονικό φάσμα της Γ περιόδου, δεν επιχειρεί επιμέρους χρονολογήσεις των τάφων (Σκιάς 1898, Σκιάς 1912). Χαρακτηριστικό είναι ότι καμία παιδική ταφή δεν χρονολογείται στην ΠρΓ περίοδο.

²⁴⁸ Ωστόσο ο ανασκαφέας συχνά αναφέρει ότι διατηρούνταν εντός των ταφικών αγγείων ίχνη οστών (Σκιάς 1898, Σκιάς 1912, 39).

²⁴⁹ Σε αντίθεση με τα νεκροδόχα αγγεία που τοποθετούνταν κάθετα μέσα στα ορύγματα (Παπαγγελή 2004, 407).

²⁵⁰ Σκιάς 1912, 39.

²⁵¹ Σκιάς 1898, 91. Στη συγκεκριμένη περίπτωση πιθανώς επιλέχθηκε αγγείο μεγάλων διαστάσεων λόγω του ότι περιείχε διπλή ταφή. Αντίθετα, αναφέρεται ένας ακόμη διπλός εγχυτρισμός σε χρηστική πρόχοι, το ύψος της οποίας έφτανε μόλις τα 0,36 μ. Δεδομένου ότι το μέγεθος του ταφικού αγγείου ήταν ανάλογο προς την ηλικία των νεκρών, στην περίπτωση του διπλού εγχυτρισμού στον αμφορέα αναμένουμε ότι θα είχαν ενταφιαστεί παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας.

²⁵² Σκιάς 1898, 30, 90-91, πίν. 3:1. Ωστόσο επισημαίνεται ότι ο προσδιορισμός της ηλικίας του νεκρού δεν προέκυψε από μελέτη του οστεολογικού υλικού.

²⁵³ Π.χ. οι εγχυτρισμοί (ΕΛ 17) και (ΕΛ 24) όπου τις ταφικές πρόχους καλύπτουν αντίστοιχα μια ακέραιη κύλικα και ένα ακέραιο πινάκιο.

²⁵⁴ Τάφος ΕΛ 30 και Τάφος ΕΛ 34.

κοιλιάς. Στα αποσπασμένα τμήματα είχαν τοποθετηθεί λίθοι για την επικάλυψη των οπών, οι οποίες προφανώς είχαν γίνει σκοπίμως για την εισαγωγή του σώματος εντός του αγγείου²⁵⁵. Σχεδόν το ήμισυ του συνολικού αριθμού των εγχυτρισμών συνοδευόταν από κτερίσματα, συνήθως μικρογραφικά, τα οποία είχαν τοποθετηθεί είτε εντός είτε εκτός του ταφικού αγγείου. Μεταξύ άλλων, οι πιο πλούσια κτερισμένες ταφές έφεραν εντυπωσιακό αριθμό μικρογραφικών αγγείων²⁵⁶, ενώ σε μια περίπτωση εντός του νεκροδόχου αγγείου αναφέρεται μια χάλκινη πόρπη και ένα σιδερένιο αντικείμενο²⁵⁷. Σε αρκετές περιπτώσεις εξωτερικά και σε επαφή με το ταφικό αγγείο τοποθετείται κάθετα μια άβαφη χειροποίητη πρόχους που ίσως θα χρησίμευε στην τέλεση κάποιου τυπικού κατά τη διάρκεια της ταφής²⁵⁸. Αυτό ενισχύεται από το γεγονός ότι ορισμένες διέσωζαν ίχνη λευκής ουσίας, πιθανώς υπολείμματα προσφορών τροφής. Τα αγγεία που περιείχαν την προσφορά, σφραγίζονταν στο χείλος τους με λίθο για τη διατήρηση του περιεχομένου τους. Η πρακτική του σφραγίσματος ορισμένων κτερισμάτων με λίθους ή όστρακα αγγείων συναντάται και σε ανοιχτά αγγεία, όπως π.χ. σε κύπελλα ή κυάθους που θα είχαν αντίστοιχη χρησιμότητα κατά το τελετουργικό της ταφής²⁵⁹.

Στο Νότιο νεκροταφείο αναφέρονται ακόμη επτά περιπτώσεις παιδικών ενταφιασμών στο σύνολό τους σε λακκοειδείς τάφους, με μοναδική εξαίρεση έναν κιβωτιόσχημο²⁶⁰. Εξ' αυτών, μόνο στην περίπτωση ενός λακκοειδή τάφου αναφέρονται καλυπτήριες πλάκες, ενώ στον ίδιο τάφο ακατέργαστος λίθος που βρέθηκε, θα μπορούσε να λειτουργεί ως ταφικό σήμα (ΕΛ 40). Εντός ορισμένων τάφων διατηρούνταν ακόμη τμήματα από τους σκελετούς των παιδιών, μάλιστα στην περίπτωση του κιβωτιόσχημου τάφου μπόρεσε να υπολογιστεί το ύψος του σκελετού

²⁵⁵ Σκιάς 1912, 39.

²⁵⁶ Τάφος ΕΛ 20: εντός του ταφικού αγγείου είχαν τοποθετηθεί δεκαέξι μικρογραφικά αγγεία. Αυτός ο εγχυτρισμός είναι ο πλουσιότερα κτερισμένος παιδικός τάφος του Νότιου νεκροταφείου της Ελευσίνας. Επίσης πλούσιος είναι και ο εγχυτρισμός τάφος ΕΛ 26 εντός του οποίου είχαν τοποθετηθεί έντεκα αγγεία και εκτός μια πρόχους.

²⁵⁷ Τάφος ΕΛ 8: εντός του ταφικού αγγείου είχαν τοποθετηθεί δεκατρία αγγεία, τμήμα χάλκινου αντικειμένου (πόρπη ;) και αδιάγνωστο τμήμα σιδερένιου αντικειμένου.

²⁵⁸ Σκιάς 1912, 39. Σε μερικούς εγχυτρισμούς η κάθετα τοποθετημένη πρόχους αποτελούσε το μοναδικό κτερίσμα (ΕΛ 5, ΕΛ 14), ενώ σε άλλες περιπτώσεις συνυπήρχε με άλλα αγγεία πάντοτε όμως τοποθετημένη εκτός του νεκροδόχου αγγείου (π.χ. ΕΛ 26).

²⁵⁹ Στους τάφους ΕΛ 24-25, το μοναδικό κτερίσμα, ένα κύπελλο, που βρέθηκε εκτός των ταφικών αγγείων, είχε καλυφθεί από όστρακο. Αντίστοιχα, στην περίπτωση του τάφου ΕΛ 22, οι δύο κύαθοι που βρέθηκαν σε επαφή με το ταφικό αγγείο ήταν επικαλυμμένοι αμφότεροι στο χείλος τους από ένα τεμάχιο λίθινης πλάκας.

²⁶⁰ Λακκοειδείς τάφοι: αρ. ΕΛ 6, 9, 29, 36, 37, 40. Κιβωτιόσχημος: ΕΛ 11.

το οποίο έφθανε τα 1,20 μ.²⁶¹ Οι περισσότεροι τάφοι δεν κτερίζονται, είτε περιλαμβάνουν λιγιστά αγγεία (π.χ. πρόχους, ληκύθους, πυξίδες). Μοναδική εξαίρεση πλούσιας ταφής αποτελεί η περίπτωση του τάφου **ΕΛ 9**, εντός του οποίου περισυλλέχθηκαν εκτός των άλλων ένα περιδέραιο με ψήφους από γυαλί και ήλεκτρο, καθώς και ένα πήλινο ομοίωμα ροδιού²⁶².

Σύμφωνα με τον ανασκαφέα, ακόμη τρεις πρωτογενείς καύσεις σε ορύγματα του Νότιου νεκροταφείου ανήκαν σε παιδιά. Παρά την απουσία κτερισμάτων και στις τρεις περιπτώσεις καθώς και οστεολογικής μελέτης, ο ανασκαφέας θεωρεί με βεβαιότητα ότι πρόκειται για καμένα οστά παιδιών βάσει των υπολειμμάτων τέφρας και των οστών που διέσωζαν²⁶³. Στις πρωτογενείς καύσεις **ΕΛ 12-13** τα ορύγματα είχαν μικρές διαστάσεις (μήκ.: περ. 0,40 μ., πλ.: 0,33 μ. βάθ.: 0,40 μ.), μάλιστα το ορύγμα της ταφής **ΕΛ 12** περιβαλλόταν από πλίνθους, πρακτική που αναγνωρίζεται ως μια προσπάθεια οριοθέτησης του χώρου στον οποίο συντελέστηκε η καύση. Αντίθετα στην περίπτωση της καύσης **ΕΛ 39** χρησιμοποιήθηκε για την καύση του παιδιού ένας αρκετά μεγάλος λάκκος (μήκ.: 1,30 μ., πλ.: 0,30-0,70 μ.), οι διαστάσεις του οποίου υποδεικνύουν ότι πιθανότατα εντός αυτού αποτεφρώθηκε παιδί μεγαλύτερης ηλικίας. Εντός του τελευταίου αυτού ορύγματος βρέθηκαν άκαυστα οστά ζώων και όστρεα, τα οποία ερμηνεύονται ως κατάλοιπα περιδειπνου²⁶⁴.

Ως προς τη διάταξη των τάφων μέσα στο χώρο του Νότιου νεκροταφείου είναι εμφανής η απουσία οργανωμένου σχεδίου, ενώ δεν παρατηρείται τάση για διατήρηση κάποιου σταθερού προσανατολισμού²⁶⁵. Απεναντίας, συχνά προγενέστεροι τάφοι παραβιάζονται από τα ορύγματα μεταγενεστέρων. Οι αλληπάλληλες κατασκευές τάφων στον χώρο προκάλεσαν σε ορισμένες περιπτώσεις τη διατάραξη των υποκείμενων τάφων²⁶⁶. Άλλωστε, η περίοδος χρήσης του εν λόγω νεκροταφείου είναι αρκετά μεγάλη και συνεχίζεται σε μεταγενέστερες περιόδους της αρχαιότητας. Σε οποιαδήποτε περίπτωση η νεκρόπολη αυτή είναι αναμφίβολα το κυριότερο

²⁶¹ Δυστυχώς για κανέναν από τους τάφους δεν γνωρίζουμε τις διαστάσεις του, ώστε να μπορέσουμε να τον ταυτίσουμε με παιδικό, ωστόσο ελλείψει οποιονδήποτε άλλων στοιχείων, δεν μπορούμε παρά να δεχτούμε τον χαρακτηρισμό αυτών των τάφων ως παιδικών, σύμφωνα με την άποψη του ανασκαφέα.

²⁶² Πήλινα ομοιώματα ροδιών είναι γνωστά και από άλλους τάφους των Γ χρόνων. Για τον συμβολισμό του ροδιού (νεκρικές και γονιμικές αναφορές) καθώς και για άλλα παραδείγματα βλ. Ζώση 2005, 80-81. Τιβέριος 2009, 467.

²⁶³ Σκιάς 1898, 90.

²⁶⁴ Σκιάς 1912, 38.

²⁶⁵ Σκιάς 1912, 37.

²⁶⁶ Σκιάς 1989, 93. Σκιάς 1912, 32.

νεκροταφείο της περιόδου, ενώ παρατηρείται ότι η αναλογία των παιδικών ταφών προς των ενηλίκων είναι σαφώς μεγάλη²⁶⁷.

Δυτικό Νεκροταφείο (εικ. 103)

Το Δυτικό Νεκροταφείο, που εκτεινόταν κατά μήκος της οδού που οδηγούσε προς τα Μέγαρα²⁶⁸, υπήρξε σημαντική νεκρόπολη κατά τη Μέση και Ύστερη Εποχή του Χαλκού. Κατά το τέλος της ΥΕ ΙΙΙ Β2 περιόδου το νεκροταφείο αυτό πιθανόν εγκαταλείφθηκε για να επαναχρησιμοποιηθεί μερικώς κατά το α΄ μισό του 9^{ου} αι. π.Χ., δηλαδή την ΙΙΓ εποχή. Σε αυτό, οι συστηματικές ανασκαφές του Γ. Μυλωνά²⁶⁹, αποκάλυψαν είκοσι τάφους²⁷⁰ που χρονολογούνται την ΠΕΣ και πιο συγκεκριμένα από τον 9^ο αι. π.Χ. και εξής, γεγονός που καταδεικνύει ότι κατά την περίοδο αυτή η Δυτική νεκρόπολη χρησιμοποιήθηκε σε λιγότερο βαθμό, σε αντίθεση με το παρακείμενο Νότιο νεκροταφείο. Από το συνολικό αριθμό των τάφων της Γ περιόδου έντεκα τάφοι αναγνωρίζονται ως παιδικοί, δηλαδή 55% επί του συνόλου, που αποτελεί αναλογικά ένα αυξημένο ποσοστό. Εννέα από τους δώδεκα παιδικούς τάφους βρίσκονται διασκορπισμένες στον Τομέα Γ γεγονός που καταδεικνύει ότι το τμήμα αυτό του νεκροταφείου είχε αφιερωθεί εν μέρει στην ταφή των παιδιών (εικ. 103). Αντίθετα σποραδικές είναι οι παιδικές ταφές στους άλλους τομείς, όπου από μια παιδική ταφή διαπιστώθηκε στον Τομέα Δ και στον Τομέα Θ. Χρονολογικά οι ταφές εκτείνονται από την ΙΙΓ Ι (ΕΛ 54), τη ΜΓ (ΕΛ 45, 47-48) και πληθαίνουν κατά την ΥΓ περίοδο (ΕΛ 44, 46, 49-53)²⁷¹.

Από αυτές πέντε αφορούν εγχυτρισμούς αποκλειστικά σε πίθους, ένας εκ των οποίων σφραγίζονταν στο χείλος με λίθο (ΕΛ 49, εικ. 111), ένας καλυπτόταν στο στόμιο από τμήμα χείλους κρατήρα (ΕΛ 45, εικ. 106), ενώ τα στόμια των υπολοίπων ήταν ασφράγιστα. Το ύψος των πίθων κυμαίνεται από 0,75-0,85 μ. Όλοι βρέθηκαν

²⁶⁷ Παρατήρηση που έχει ήδη διατυπώσει ο ανασκαφέας (Σκιάς 1912, 32).

²⁶⁸ Μυλωνάς 1975 τ. Α΄, 3.

²⁶⁹ Το Δυτικό Νεκροταφείο ανασκάφτηκε συστηματικά από τον Μυλωνά κατά τα έτη 1952-1956 υπό την αιγίδα της Εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας. Τα πορίσματα των ανασκαφών δημοσιεύτηκαν στο τρίτομο έργο «*Το Δυτικό Νεκροταφείον της Ελευσίνας*», σχετικά βλ. Μυλωνάς 1975 τ. Α΄, τ. Β΄, τ. Γ΄. Παλαιότερες έρευνες στον χώρο είχαν γίνει από τους Ι. Τραυλό και Κ. Κουρουνιώτη, οι οποίοι είχαν επισημάνει την ύπαρξη του εκτεταμένου νεκροταφείου ήδη από το 1938 (Ι. Τραυλός, Άνασκαφαι ἐν Ἐλευσίνι, *ΠΑΕ* 1950, 127-137).

²⁷⁰ Στον τομέα Γ αναφέρονται δεκατρείς ταφές εκ των οποίων εννέα σχετίζονται με παιδιά. Στον τομέα Δ αναφέρεται μόνο ένας εγχυτρισμός. Στον τομέα Θ τρεις ταφές εκ των οποίων η μια πρόκειται για ενταφιασμό παιδιού και τέλος στον τομέα Λ αναφέρονται τρεις ταφές που σχετίζονται αποκλειστικά με ενηλίκους (Μυλωνάς 1974 τ. Β΄, 257-264, πίν. ΙΙΙ-ΙV).

²⁷¹ Αντίστοιχα, περισσότερες είναι οι ταφές των ενηλίκων κατά την ΥΓ περίοδο με αναλογία 7/2 σε σύγκριση με την ΜΓ. Στην ΙΙΓ δεν αναφέρεται καμία ταφή ενηλίκου (Μυλωνάς 1975 τ. Β΄, πίν. ΙΙΙ).

τοποθετημένοι πλαγίως εντός ορυγμάτων. Εντός των ταφικών πύλων είχαν αποθεθεί μικρά ή μεγαλύτερα παιδιά, όπως μαρτυρούν τα σκελετικά υπολείμματα που διασώθηκαν σε όλες τις περιπτώσεις²⁷². Μάλιστα, ήταν δυνατόν να διακριθεί ακόμη και ο τρόπος απόθεσης των νεκρών εντός των αγγείων. Στην περίπτωση του εγχυτρισμού **ΕΛ 45** αναγνωρίστηκε, έπειτα από ανθρωπολογική μελέτη, ένα παιδί ηλικίας περίπου πέντε ετών, σε εκτεταμένη στάση, το σώμα του οποίου είχε εισαχθεί με τα κάτω άκρα προς τη μεριά του πυθμένα και το κρανίο προς το χείλος του αγγείου (**εικ. 106**)²⁷³. Όλες ανεξαιρέτως τις ταφές πύλων συνόδευαν κτερίσματα είτε εντός, είτε εκτός του ταφικού αγγείου, όπως θήλαστρα²⁷⁴, κύπελλα, οινοχόες ή πυξίδες²⁷⁵ (**εικ. 104-105, 107, 110-112**). Η πιο πλούσια ταφή (**ΕΛ 55**) χρονολογείται στην ΥΓ και περιείχε έντεκα μικρογραφικά αγγεία. Στην περίπτωση του τάφου **ΕΛ 49** περιορισμένα ίχνη πυράς που ανιχνεύτηκαν ερμηνεύονται ως κατάλοιπα εναγισμών, ενώ στην περίπτωση του τάφου **ΕΛ 44** «εξαγνιστική προσφορά» θεωρήθηκε η απόθεση μιας οινοχόης εκτός του ταφικού αγγείου έπειτα από την τυχαία διατάραξη μιας πρωιμότερης ταφής ενήλικα²⁷⁶.

Αναφορικά με τους ενταφιασμούς των παιδιών, ερευνήθηκαν ακόμη τρεις λακκοειδείς και ένας κιβωτιόσχημος τάφος που χρονολογούνται σε όλο το φάσμα της Γ περιόδου, την ΠΓ (λακκοειδής **ΕΛ 54**), τη ΜΓ (κιβωτιόσχημος **ΕΛ 48**) και τέλος την ΥΓ (δύο λακκοειδείς τάφοι: **ΕΛ 51-52**). Η ΜΓ ταφή (**ΕΛ 48**) στον κιβωτιόσχημο

²⁷² Σύμφωνα με το μέγεθος των αγγείων και δεδομένου ότι σε όλους τους εγχυτρισμούς διασώθηκαν οστά μπορούμε να υποθέσουμε ότι πρόκειται για παιδιά μικρής ή μεγαλύτερης ηλικίας και όχι για βρέφη. Οστεολογική ανάλυση έγινε μόνο σε ένα σκελετό εγχυτρισμού, του τάφου **ΕΛ 45**, όπου σύμφωνα με τον J.L. Angel πρόκειται για παιδί ηλικίας περίπου πέντε ετών (Μυλωνάς 1975 τ.Α', 97).

²⁷³ Ο.π.

²⁷⁴ Στο Δυτικό νεκροταφείο της Ελευσίνας απαντώνται δύο εγχυτρισμοί που κτερίζονταν με θήλαστρα. Ο εγχυτρισμός **ΕΛ 44** (**εικ. 104-105**) εκτός των άλλων κτεριζόταν με δύο θήλαστρα και ο εγχυτρισμός **ΕΛ 49** με ένα (**εικ. 111**). Το ένα εκ των δύο θηλάστρων της ταφής **ΕΛ 44** και το θήλαστρο της ταφής **ΕΛ 49** είχαν τοποθετηθεί στις βάσεις των ταφικών αγγείων, προφανώς για να διατηρηθεί το περιεχόμενό τους. Μάλιστα, στην ταφή **ΕΛ 44** πρόκειται για δύο θήλαστρα τα οποία βάσει της τυπολογίας τους είναι σύγχρονα. Δεδομένου ότι τα θήλαστρα κατά τη Γ περίοδο δεν είναι συχνά κτερίσματα στους τάφους (σε σχέση με την Μυκηναϊκή εποχή) ίσως το διπλό αυτό παράδειγμα οδηγεί στην υπόθεση ότι στον πύλο αυτό ενταφιάστηκαν δύο νήπια. Βέβαια, η υπόθεση αυτή δεν είναι δυνατόν να βεβαιωθεί από τα ελάχιστα διασωθέντα οστά (Μυλωνάς 1975 τ.Β', 269). Παρά τις ελλείψεις ενδείξεις λιγοστά παραδείγματα διπλών εγχυτρισμών γνωρίζουμε και από άλλες νεκροπόλεις, π.χ. και από την παρακείμενη νότια νεκρόπολη της Ελευσίνας (Σκιάς 1898, 91).

²⁷⁵ Γνωρίζουμε ότι οι πυξίδες συνηθίζονταν ως κτερίσματα στους τάφους των γυναικών και των κοριτσιών (Strömberg 1993, 74-75). Ένδεκα από τις δεκαπέντε πυξίδες που βρέθηκαν στους τάφους της Γ εποχής, προκύπτουν από ταφές παιδιών.

²⁷⁶ Κατά τη διάνοιξη του λάκκου για την τοποθέτηση του εγχυτρισμού είχε διαταραχθεί προγενέστερος ενταφιασμός ενήλικου ανδρός (μόνο στην περιοχή του κρανίου, ο υπόλοιπος σκελετός δεν είχε διαταραχθεί). Τα οστά του κρανίου της πρωιμότερης αυτής ταφής είχαν τοποθετηθεί εκ νέου και ο ανασκαφέας θεωρεί την τοποθέτηση της οινοχόης, που βρέθηκε εκτός του εγχυτρισμού, ως «εξαγνιστική προσφορά» έπειτα από την ακούσια διατάραξη της προγενέστερης ταφής (Μυλωνάς 1975 τ.Α', 94-95, πίν. 228α).

τάφο αφορούσε ένα παιδί ηλικίας περίπου 7 ετών, σύμφωνα με την ανθρωπολογική μελέτη από τα υπολείμματα οστών. Ο τάφος (μήκους 1,60 μ.), κτισμένος με αλληπαλλήλες στρώσεις πλακών φαίνεται ότι κατασκευάστηκε για να φιλοξενήσει το παιδί μιας επιφανούς οικογένειας της εποχής, κρίνοντας από την επιμελέστατη τοιχοδομία και φυσικά από τα πλούσια κτερίσματα που συνόδευαν τον νεκρό (εικ. 109-110). Πρόκειται για δεκαέξι αγγεία μικρογραφικά και μη²⁷⁷, τρεις πήλινες σφαίρες²⁷⁸ και ένα διπλό σφονδύλι. Ελάχιστα ίχνη καύσης που ανιχνεύθηκαν στη ΒΔ γωνία του τάφου σύμφωνα με τον ανασκαφέα ερμηνεύονται ως κατάλοιπα εναγισμών²⁷⁹. Οι λακκοειδείς τάφοι, τρεις στον αριθμό, αφορούν στην περίπτωση των τάφων ΕΛ 52 και ΕΛ 54 μικρά τετράπλευρα ορύγματα (μήκ. 0,70-0,88 μ., πλάτ. 0,44-0,50 μ.) και στην περίπτωση του τάφου ΕΛ 51 μικρό όρυγμα κυκλικής διατομής (0,30 μ. διάμετρος). Οι μικρές διαστάσεις των τάφων, καθώς και η παρουσία θρυμματισμένων οστών καταδεικνύουν ότι πρόκειται για παιδικούς ενταφιασμούς. Η ταφή του κυκλικού λάκκου (ΕΛ 51) είχε καλυφθεί από λίθους και τεμάχια πίθου, ενώ ο σκελετός της ταφής ΕΛ 52 είχε αποθεθεί πάνω σε ένα μεγάλο όστρακο πίθου, το οποίο κάλυπτε σχεδόν όλο το δάπεδο του τετράπλευρου ορύγματος. Τα κτερίσματα των λακκοειδών τάφων είναι περιορισμένα, πρόκειται για ταφές που κτερίζονται με ένα έως τρία μόνο αγγεία, κυρίως μικρογραφικά²⁸⁰.

Τέλος, στο νεκροταφείο της δυτική κλιτύς της Ελευσίνας ανήκουν δύο παραδείγματα δευτερογενών καύσεων που σχετίζονται με την ηλικιακή ομάδα των παιδιών²⁸¹. Στην περίπτωση του τάφου ΕΛ 47 το τεφροδόχο αγγείο (επιλαίμιος αμφορέας), το στόμιο του οποίου σφραγίζοταν από διώτο σκύφο, είχε τοποθετηθεί κάθετα, εντός κιβωτιόσχημου τάφου, ο οποίος είχε χρησιμοποιηθεί αρχικώς για

²⁷⁷ Δύο από τους έξι αμφορίσκους είχαν τοποθετηθεί όρθιοι και τα στόμιά τους σφραγίζονταν από πώματα (Μυλωνάς 1975 τ.Β', 267, πίν. 244, 245α-β). Προφανώς τα αγγεία αυτά περιείχαν υγρές προσφορές όπως μέλι, λάδι ή γάλα, καθώς η κάλυψη του στόμιού τους δεν μπορεί να ερμηνευτεί διαφορετικά. Μάλιστα ο ανασκαφέας διευκρινίζει ότι στον πυθμένα ενός αμφορίσκου βρέθηκαν κατάλοιπα γλοιώδους ουσίας, που θα μπορούσε πιο πιθανά να πρόκειται για μέλι. Κατάλοιπα τροφών σε αγγεία αναφέρονται από τον Α. Σκιά στο Νότιο νεκροταφείο της Ελευσίνας (Σκιάς 1898, 99 και εξής).

²⁷⁸ Οι πήλινες σφαίρες ερμηνεύονται ως παιδικά παιχνίδια. Παρόμοιες σφαίρες ή σβώλους αναφέρει και ο Α. Σκιάς από τους Γ τάφους στη Ν κλιτύ της Ελευσίνας (Σκιάς 1898, 92, 104, 107).

²⁷⁹ Τα ίχνη καύσης και τέφρας περιορίζονταν σε μικρή έκταση (0,20 X 0,35 μ.) και δεν σχετίζονταν με τον σκελετό ο οποίος καταφανώς δεν είχε καεί, αλλά ενταφιαστεί (Μυλωνάς 1975 τ.Β', 261).

²⁸⁰ Ο ΠΓ λακκοειδής τάφος ΕΛ 54 είχε συληθεί και είναι πιθανό ότι αρχικά περιείχε και άλλα κτερίσματα, εκτός του δίνου, τα οποία κατόπιν αφαιρέθηκαν (Μυλωνάς 1975 τ.Β', 100-101).

²⁸¹ Χωρίς ωστόσο να αναφέρεται ανθρωπολογική μελέτη, ούτε σχετικά επιχειρήματα του ανασκαφέα που θα μπορούσαν να δικαιολογούν την ταύτιση αυτών των καύσεων με παιδιά. Τα κτερίσματα και των δύο πυρών δεν είναι μικρογραφικά συνεπώς είναι πιο πιθανό ότι η εκτίμηση του ανασκαφέα προέρχεται από την παρατήρηση των καμένων σκελετικών υπολειμμάτων.

ενταφιασμούς της ύστερης ΜΕ περιόδου (εικ. 108). Στο Α μισό του τάφου, το οποίο δεν καλυπτόταν από τις καλυπτήριες πλάκες, βρέθηκε ο τεφοδόχος αμφορέας με τα κτερίσματά του, τα οποία είχαν τοποθετηθεί περιμετρικά του. Κατά την επαναχρησιμοποίηση του τάφου στη ΜΓ περίοδο, τα οστά στο Ανατολικό μισό του τάφου παραμερίστηκαν προς τη βόρεια γωνία, μαζί με τα μινύεια όστρακα, που θα ανήκαν στα κτερίσματα του αρχαιότερου τάφου. Στην περίπτωση του ΥΓ Ια τάφου ΕΛ 50 η καύση του νεκρού είχε συντελεστεί εντός τάφου, στη ΒΑ γωνία της οποίας τοποθετήθηκε κάθετα το τεφοδόχο αγγείο με τα καμένα υπολείμματα των περισυλλεγμένων οστών. Πρόκειται για ευρύστομη διακοσμημένη πρόχου το χείλος της οποίας σφραγίστηκε με σκύφο. Εντός της τεφοδόχου ανιχνεύτηκαν πυρακτωμένα οστά παιδιού και υπολείμματα τέφρας. Τα κτερίσματα της ταφής, ένας κάρναρος και μια πυξίδα με ίχνη καύσης, βρέθηκαν σε μικρή απόσταση από το τεφοδόχο, εντός της τάφου.

Παρά το γεγονός ότι το Δυτικό νεκροταφείο της Ελευσίνας αριθμεί μόλις είκοσι ταφές των Γ χρόνων, εντούτοις η αναλογία των παιδικών τάφων (11/20), ιδίως το εγχυτρισμών της ΥΓ περιόδου, είναι αρκετά μεγάλη. Διαπιστώνεται ότι τουλάχιστον ένα τμήμα του νεκροταφείου (Τομέας Γ, εικ. 103) χρησιμοποιείται σχεδόν αποκλειστικά για παιδικές ταφές ήδη από τα τέλη του 8^{ου} αι. π.Χ. και εξής²⁸². Οι ταφές δεν ακολουθούν σταθερό προσανατολισμό αλλά κτίζονται ελεύθερα στον διαθέσιμο χώρο, σε κάποιες περιπτώσεις υπερκαλύπτοντας ή διαταράσσοντας άλλες προγενέστερες ταφές. Ενδεικτικό της οικονομικής ισχύος της ομάδας (ή των ομάδων) που έθαβαν τα παιδιά τους σε αυτό το νεκροταφείο είναι το γεγονός ότι όλες οι παιδικές ταφές έφεραν κτερίσματα σε πολλές περιπτώσεις μικρογραφικά, ειδικά κατασκευασμένα για τις ταφές των παιδιών, τα οποία τις περισσότερες περιπτώσεις είναι επιμελώς διακοσμημένα.

Πειραιάς. Παλαιά Κοκκινιά (Χάρτης, εικ. 113)

Στην Παλαιά Κοκκινιά του Πειραιά κατά τη διάρκεια σωστικής ανασκαφής ήρθε στο φώς τμήμα νεκρόπολης, με συνολικά ένδεκα ταφές της Γ περιόδου²⁸³. Οι

²⁸² Η πυκνότητα των παιδικών τάφων στον Τομέα Γ εντείνεται ιδιαίτερος κατά τον 7ο και 6ο αι. π.Χ. όπου η αναλογία των παιδικών ταφών προς αυτές των ενηλίκων είναι 13/1. Σχετικά βλ. Μυλωνάς 1975 τ.Β', κατάλογος Ζ.

²⁸³ Δ. Θεοχάρης, ΠΑΕ 1951, 116-122, πίν. 2, εικ. 32-34.

ταφές, λαξευμένες κατά συστάδες με κοινό προσανατολισμό, αποτελούνταν από ενταφιασμούς και δευτερογενείς καύσεις ενηλίκων, ενώ διαπιστώθηκαν και δύο ταφές που σχετίζονται με παιδιά. Ερευνήθηκε αφενός ένας διαταραγμένος πίθος (**KOK 1**) με τρία κτερίσματα που είχε χρησιμοποιηθεί για την ταφή ενός παιδιού, η χρονολόγηση του οποίου τοποθετείται γενικώς στη Γ περίοδο και αφετέρου ένας ΥΓ κιβωτιόσχημος τάφος (**KOK 2**) που διέσωζε τον σκελετό ενός μεγάλου παιδιού, σε ύπτια στάση, το ύψος του οποίου έφθανε τα 1,30 μ. (**εικ. 114**). Ο τάφος, ιδιαίτερα επιμελημένης κατασκευής είχε βοτσαλωτό δάπεδο. Η ταφή κτεριζόταν από οκτώ, κατά κύριο λόγο, μικρογραφικά αγγεία με πλούσια διακόσμηση.

3. Σύνθεση αρχαιολογικών δεδομένων

3.1 Ταφικές πρακτικές

Η αναγνώριση των παιδικών ταφών γίνεται βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων²⁸⁴. Αρχικά, οι ανθρωπολογικές μελέτες, αν και λιγοστές για τις παιδικές ταφές της ΠΕΣ, προσφέρουν πολύτιμες πληροφορίες τόσο για την ηλικία, όσο και για το φύλο των θανόντων²⁸⁵. Από τα πορίσματα των οστεολογικών μελετών έχουν αναγνωριστεί λιγοστά έμβρυα ή νεογνά, βρέφη (0 έως 1 έτους), καθώς και παιδιά μικρότερης (1-3 έως 4 ετών) ή μεγαλύτερης ηλικίας (3-4 έως 8-10 ετών). Στις περιπτώσεις όπου δεν διασώζονται οστά, καθώς οι σκελετοί των νεαρών ατόμων, λεπτότεροι και λιγότερο ασβεστοποιημένοι από εκείνους των ενηλίκων, έχουν την τάση με την πάροδο του χρόνου να διαλύονται ιδιαίτερα σε όξινα περιβάλλοντα, συνεκτιμώνται διάφοροι άλλοι παράγοντες, όπως το είδος και το μέγεθος του τάφου²⁸⁶ ή τα κτερίσματα που συνοδεύουν την ταφή.

Παράγοντες όπως η ηλικία, το φύλο, η κοινωνική θέση και οι επιταγές των ταφικών εθίμων της εκάστοτε κοινωνίας επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό το είδος της ταφής των παιδιών. Κατά την ΠρΓ περίοδο συντελείται μια σημαντική αλλαγή στις ταφικές πρακτικές με την εισαγωγή και τη σταδιακή επικράτηση του έθιμου της καύσης για τους ενήλικες²⁸⁷. Αυτή η πρακτική εφαρμόζεται σχεδόν αποκλειστικά στους ενήλικες έως τον ύστερο 8^ο αι. π.Χ., όταν επανέρχεται η πρακτική του ενταφιασμού²⁸⁸. Ωστόσο η κατηγορία των παιδιών εξαιρείται αυτής της πρακτικής, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων, καθώς αυτά συνεχίζουν να ενταφιάζονται. Κατά την ΥΠρΓ περίοδο αρχίζει να χρησιμοποιείται για τα βρέφη, όπως επίσης και τα

²⁸⁴ Για τα κριτήρια αναγνώρισης των παιδικών ταφών βλ. ενδεικτικά Hermary – Satre 2012, 561.

²⁸⁵ Ανθρωπολογικές μελέτες έχουν γίνει μόνο σε εικοσιοκτώ παιδικούς τάφους (από το σύνολο των 233 καταγεγραμμένων, σχετικά βλ. στον κατάλογο τάφων). Σε ελάχιστες περιπτώσεις προσδιορίζεται το φύλο και μόνο στα μεγάλα παιδιά όπου συνεκτιμάται και η φύση των κτερισμάτων.

²⁸⁶ Houby-Nielsen 1995, 177-178 όπου αναλύει τα βασικά κριτήρια για τον καθορισμό των ηλικιακών ομάδων για τις ταφές των παιδιών του Κεραμικού της Αρχαϊκής περιόδου. Λόγω της απουσίας στοιχείων για την ανάπτυξη των παιδικών σκελετών στην αρχαιότητα, γίνονται παραλληλισμοί με σημερινά δεδομένα, καθώς τα ανώτερα όρια ύψους για τις γυναίκες και τους άνδρες από την Κλασική εποχή μέχρι και σήμερα δεν διαφοροποιούνται σε μεγάλο βαθμό.

²⁸⁷ Snodgrass 1971, 143-147. Morris 1987, 60-61. Lemos 2002, 152-153.

²⁸⁸ Ο.π. Morris. Πρόκειται κατά κύριο λόγο για δευτερογενείς καύσεις. Η πρακτική αυτή συναντάται σποραδικά έως και τον 5^ο αι. π.Χ.

μικρότερα παιδιά, ο εγχυτρισμός, μια ταφική πρακτική που θα διαρκέσει και θα επικρατήσει καθ' όλη τη διάρκεια της ΠΕΣ αλλά και υστερότερα.

3.2 Τα Είδη των Τάφων

3.2.1 Εγχυτρισμός

Ο πιο κοινός τρόπος ταφής των εμβρύων, των βρεφών και σε μερικές περιπτώσεις των μικρότερων παιδιών είναι ο εγχυτρισμός, δηλαδή η τοποθέτηση του σώματος εντός αγγείου²⁸⁹. Όπως μας πληροφορεί ο Αριστοτέλης (περ. 350 π.Χ.), στην πλειοψηφία τους τα παιδιά πέθαιναν πριν συμπληρώσουν την πρώτη εβδομάδα ζωής²⁹⁰. Οι ανθρωπολογικές αναλύσεις ωστόσο παρέχουν ορισμένες διευκρινίσεις σχετικά με την ηλικία των παιδιών που θάβονται με τη διαδικασία του εγχυτρισμού. Τις περισσότερες φορές πρόκειται για έμβρυα που αποβάλλονται πριν ολοκληρωθεί η διαδικασία της κύησης λόγω επιπλοκών²⁹¹ ή για βρέφη που πέθαναν κατά τη διαδικασία της γέννας, τις πρώτες εβδομάδες ή μήνες της ζωής τους²⁹². Λίγες ωστόσο περιπτώσεις εγχυτρισμών αφορούν και μεγαλύτερα παιδιά²⁹³.

Τα αγγεία που χρησιμοποιούνται στους εγχυτρισμούς είναι στη συντριπτική πλειονότητά τους χονδροειδή, κατά κύριο λόγο αμφορείς, πίθοι, υδρίες, πρόχοι ακόμα

²⁸⁹ Συνολικά καταγράφηκαν εκατόν σαράντα δύο εγχυτρισμοί στο σύνολο των διακοσίων τριάντα τριών παιδικών ταφών της Αθήνας και της Αττικής. Ετυμολογικά η λέξη προέρχεται από το συνθετικό έν και το ρήμα χυτρίω, δηλαδή τοποθετώ σε χύτρα. Ο εγχυτρισμός αποτελεί τη συνηθέστερη πρακτική ταφής κυρίως λόγω του χαμηλού κόστους (ιδίως όταν πρόκειται για χρηστικά αγγεία) σε σχέση με την πρακτική της καύσης και για λόγους ευκολίας σε σχέση με τον ενταφιασμό. Βεβαίως συναισθηματικοί λόγοι θα μπορούν να συνεκτιμηθούν, καθώς συμβολικά το ταφικό αγγείο παραλληλίζεται με τη μήτρα της μητέρας, καθώς εξάλλου τα οικοκυρικά σκεύη χρησιμοποιούνταν αποκλειστικά από τις γυναίκες (Michalaki-Kollia 2010, 164-165. Dasen 2012β, 8). Εντός των ταφικών αγγείων, τα εύθραυστα σώματα των παιδιών θα ήταν προστατευμένα μακριά από τις μητέρες τους (Haentjens 2006, 477-478).

²⁹⁰ *Περί Ζώων Ιστορίας*, 588a8. s

²⁹¹ Στη βιβλιογραφία αναφέρονται δύο πρόωρα έμβρυα χωρίς οστεολογική εξέταση (ΑΓ 4, ΑΓ 12), αλλά ο αριθμός τους αναμένεται ότι ήταν σαφώς μεγαλύτερος. Στην Ερέτρια, σύμφωνα με ανθρωπολογική μελέτη έχουν αναγνωρισθεί δύο πρόωροι εγχυτρισμοί εμβρύων πέντε έως έξι μηνών (Blandin 2007β, 63).

²⁹² Σχετικά με τα έμβρυα και τα βρέφη βλ., Dasen 2013, 33-35.

²⁹³ Σύμφωνα με οστεολογική μελέτη ο τάφος ΩΡ 15 στον Ωρωπό σε οξυπύθμενο αμφορέα (0,70 μ. ύψ.) περιείχε μεγάλο παιδί ηλικίας περίπου επτά ετών, ενώ στο Δυτικό νεκροταφείο της Ελευσίνας ο τάφος ΕΛ 49 σε ευμεγέθη πίθο (0,88 μ. ύψ.) περιείχε ένα παιδί ηλικίας πέντε ετών. Στην Ερέτρια, από τον 7^ο αι. π.Χ., φαίνεται ότι θάβονταν με τη διαδικασία του εγχυτρισμού και μεγαλύτερα παιδιά, γεγονός που συνδέεται με την χρήση αγγείων μεγαλύτερων διαστάσεων (Blandin 2007α, 200).

και λεκανίδες²⁹⁴. Ωστόσο μερικά ταφικά αγγεία φέρουν διακόσμηση με χαρακτηριστικά γεωμετρικά μοτίβα, ενώ συχνότερα απαντώνται διακοσμημένοι αμφορείς. Η επιλογή τόσο των χρηστικών, όσο και των περισσότερο επιμελημένων αγγείων από πηλό καλής ποιότητας φαίνεται ότι καθορίζεται από οικονομικούς και κοινωνικούς παράγοντες. Το ύψος των ταφικών αγγείων κυμαίνεται από 0,25-0,85 μ., με μέσο ύψος τα 0,55 μ. Στις περισσότερες περιπτώσεις τα πόδια του νεκρού τοποθετούνται στο κάτω μέρος του αγγείου, ενώ το κεφάλι στηρίζεται στην πλευρά του ανοίγματος²⁹⁵ (**εικ. 106**). Θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα σώματα είτε εισάγονταν από το χείλος του αγγείου εφόσον αυτά ήταν ευρύστομα²⁹⁶, είτε σκοπίμως αφαιρούσαν τμήμα του σώματος, της βάσης ή του λαιμού προκειμένου να τοποθετήσουν το σώμα (**εικ. 53**)²⁹⁷. Σε ορισμένες περιπτώσεις, μετά την εισαγωγή του σώματος το αποσπασμένο τμήμα επανατοποθετούνταν ώστε να καλυφθεί η οπή²⁹⁸. Έπειτα, το αγγείο τοποθετούνταν σε οριζόντια θέση²⁹⁹ εντός σκαμμένου ορύγματος, συνήθως ωοειδούς, κυκλικού ή ακανόνιστου σχήματος, σύμφωνα με τις διαστάσεις του αγγείου (**εικ. 51**). Το χείλος του αγγείου συνήθως σφραγιζόταν ερμητικά, με πλακοειδείς λίθους (**εικ. 20, 77**), με μεγάλο όστρακο αγγείου (**εικ. 37**), ή με ένα ακέραιο μικρότερο αγγείο. Σε πολλές περιπτώσεις παρατηρείται ιδιαίτερα επιμελημένη απόθεση των ταφικών αγγείων, με μικρότερους λίθους να σταθεροποιούν πλευρικά το αγγείο ή να οριοθετούν την περίμετρο και το άνοιγμα του

²⁹⁴ Τα χρηστικά αγγεία πολλές φορές φέρουν στα κατώτερα τμήματά τους ίχνη καύσης και υπερθέρμανσης, λόγω της προηγούμενης οικιστικής τους χρήσης, το οποίο επιβεβαιώνει αυτό που ήδη γνωρίζουμε για τα αυτά αγγεία, ότι δηλαδή είναι κοινά, ευρέως διαδεδομένα και ότι δεν χρησιμοποιούνται αποκλειστικά για ταφές. Πιθανώς ακόμη, αγγεία με παλαιότερα σπασίματα να αποδεικνύονται καταλληλότερα για τις παιδικές ταφές (Papadopoulos – Smithson 2002, 185).

²⁹⁵ Αντίθετα, στην περίπτωση του παιδικού εγχυτρισμού 11 από το οικόπεδο Μπουρατζιά στην Ερέτρια, η σορός είχε τοποθετηθεί έτσι ώστε το κρανίο να βρίσκεται στη βάση του ταφικού αγγείου (Blandin 2007β, 58, υπ. 449).

²⁹⁶ Papadopoulos – Smithson 2002, 185. Σύμφωνα με κρανιακές μετρήσεις μέχρι τον πρώτο χρόνο ζωής, οι αμφορείς με διάμετρο χείλους περίπου 0,20 μ. ήταν αρκετά ευρύχωροι ώστε να εισαχθεί το σώμα ενός παιδιού από το χείλος. Στις ταφές σε πίθους, αγγεία που διαθέτουν μεγαλύτερη διάμετρο χείλους, τα πλευρικά σπασίματα δεν θα ήταν αναγκαία.

²⁹⁷ Από το δείγμα των διατηρημένων οστών σε καμία περίπτωση δεν προκύπτουν σημάδια τραυματισμού ή σπασίματος αυτών κατά την προσπάθεια να εισαχθεί το σώμα στο ταφικό αγγείο, η απόθεση του οποίου θα πρέπει να είχε ολοκληρωθεί εντός τριών ημερών προκειμένου να αποφευχθεί η νεκρική ακαμψία που συντελείται μετά από αυτό το χρονικό διάστημα. Δεν είναι σαφές εάν η μεταφορά του σώματος στον χώρο ταφής γινόταν όταν αυτό είχε ήδη εισαχθεί στο ταφικό αγγείο, ή το αντίστροφο, δηλαδή η κατά χώρα τοποθέτηση των κτερισμάτων και του σώματος εντός του αγγείου (Haentjens 2006, 477-478).

²⁹⁸ Σε ορισμένα ταφικά αγγεία διακρίνονται πλευρικά σπασίματα για την εισαγωγή των σωμάτων, ωστόσο η αποσπασματική διατήρηση ορισμένων δεν επιτρέπει τέτοιου είδους παρατηρήσεις με ασφάλεια.

²⁹⁹ Τα ταφικά αγγεία τοποθετούνται οριζοντίως, ωστόσο αναφέρονται λιγοστά παραδείγματα όπου είχαν αποτεθεί στο πλάι, π.χ. **ΩΡ 8** και **ΕΛ 44**. Επίσης, για έξι αντίστοιχες περιπτώσεις από την Ερέτρια βλ., Blandin 2007α, 198-199 και 2007β, 62, υπ. 502.

ορύγματος (εικ. 83-84)³⁰⁰. Όταν υπήρχαν κτερίσματα τοποθετούνταν είτε στο εσωτερικό του αγγείου (εικ. 53, 82, 104, 112), είτε σε επαφή με αυτό εξωτερικά, συνήθως πλησίον του λαιμού (εικ. 37). Εν συνεχεία ο λάκκος καλύπτονταν με χώμα που πιθανότατα είχε αφαιρεθεί κατά την διάνοιξή του, ενώ τις περισσότερες φορές δεν γινόταν σήμανση του τάφου με την τοποθέτηση κάποιου αγγείου ή λίθου, εξωτερικά³⁰¹.

3.2.2 Ενταφιασμός

Ο ενταφιασμός αποτελεί τον πιο κοινό τρόπο ταφής των μεγαλύτερων παιδιών κατά την ΠΕΣ³⁰². Σε όσες περιπτώσεις διασώζονται οστά και υπάρχουν διαθέσιμες ανθρωπολογικές μελέτες, υποδεικνύεται ότι τα παιδιά από την ηλικία των τεσσάρων έως δέκα χρόνων ενταφιάζονται³⁰³. Οι κιβωτιόσχημοι τάφοι είναι ορθογώνιες κατασκευές που επενδύονται εσωτερικά με λίθους ή πλάκες (εικ. 13, 40, 109), ενώ πιο συχνά απαντώνται οι λακκοειδείς ορθογώνιοι τάφοι (εικ. 68-69, 71) ή τα απλά, συνήθως αβαθή, λακκοειδή ορύγματα. Το μήκος των παιδικών τάφων ποικίλλει από 0,50-1,40 μ., με μέση τιμή τα 0,85 μ.³⁰⁴ Το μέγεθος του τάφου τείνει να προσαρμόζεται ανάλογα με το ύψος του σκελετού, ωστόσο σποραδικά παρατηρούνται διαφοροποιήσεις, έτσι που ορισμένοι παιδικοί τάφοι έχουν δυσανάλογα μεγάλες διαστάσεις³⁰⁵.

³⁰⁰ Παρατηρείται ότι στο σύνολό τους οι εγχυτρισμοί του Θορικού έχουν αποτεθεί με ιδιαίτερη επιμέλεια, όπως επίσης και τα ταφικά αγγεία στο Δυτικό νεκροταφείο της Ελευσίνας.

³⁰¹ Ωστόσο στην περίπτωση του εγχυτρισμού ΑΓ 23 άνωθεν του ταφικού αγγείου είχε τοποθετηθεί λιθοσωρός για τη σήμανση της θέσης της ταφής.

³⁰² Συνολικά καταγράφηκαν εβδομήντα δύο περιπτώσεις ενταφιασμών στο σύνολο των διακοσίων τριάντα τριών παιδικών ταφών της Αθήνας και της Αττικής.

³⁰³ Η πρακτική του ενταφιασμού δεν χρησιμοποιούνταν αποκλειστικά για τα παιδιά, αλλά αφορούσε και τους ενήλικες. Μάλιστα τόσο οι έφηβοι όσο και οι ενήλικοι είτε καίγονταν είτε ενταφιάζονταν ακόμη και κατά τις περιόδους που επικρατούσε η καύση, ενισχύοντας την άποψη πως το είδος της ταφής ήταν θέμα προσωπικής επιλογής είτε του θανόντος, είτε των συγγενών του (Kurtz – Boardman 1971, 37).

³⁰⁴ Η αντίστοιχη μέση τιμή για τους ενήλικες κυμαίνεται περίπου στα 1,65 μ. (Morris 1987, εικ. 15).

³⁰⁵ Π.χ. ένας λακκοειδής τάφος ενηλίκου, (τάφος XLVII) στη Ν κλιτύ της Ακρόπολης είχε μικρές διαστάσεις, (0,70X0,70 μ.), ενώ αντίθετα μικροί σκελετοί τοποθετήθηκαν σε τάφους μεγάλου μήκους (π.χ. πρβλ. τάφος ΚΕ 14: ύψ. σκελετού 0,83 μ., μήκ. τάφου 2,00 μ. και τάφος ΚΕ 8: ύψ. σκελετού 1,05 μ., μήκ. τάφου 2,20 μ.). Αντίστοιχο παράδειγμα παιδικού τάφου μεγάλων διαστάσεων αποτελεί ο τάφος 12 στην νεκρόπολη του Ηρώου στην Ερέτρια με μήκος 1,40 μ. που περιείχε παιδί ηλικίας μόλις δύο έως τεσσάρων ετών (Blandin 2007β, 54). Αυτές οι αποκλίσεις καταδεικνύουν τα περιθώρια σφάλματος όταν η αναγνώριση των παιδικών τάφων γίνεται αποκλειστικά από τις διαστάσεις των τάφων.

Στους ενταφιασμούς το σώμα εναποτίθεται απευθείας στον τάφο σε εκτεταμένη ύπτια θέση και περιμετρικά αυτού τα κτερίσματα (**εικ. 10, 13, 24, 69, 109**). Σε ορισμένες περιπτώσεις τα δάπεδα των τάφων ήταν διαμορφωμένα³⁰⁶, το σώμα καλυπτόταν με την επίχωση χώματος που είχε αφαιρεθεί για τη διάνοιξή του³⁰⁷ και σε ορισμένες περιπτώσεις ο τάφος καλύπτονταν με πλάκες. Παρότι το ξύλο, ως οργανικό υλικό, δεν διατηρείται εύκολα, σε λιγοστές περιπτώσεις αναγνωρίστηκαν ενδείξεις ξύλινων φέρετρων³⁰⁸.

3.2.3 Καύση

Η καύση ως ταφική πρακτική είναι πολύ περιορισμένη για τα παιδιά³⁰⁹. Μάλιστα, αρκετά αργότερα ο Πλίνιος ο Πρεσβύτερος (1ος αι. μ.Χ.) μας πληροφορεί ότι δεν ήταν γενικώς αποδεκτό, το έθιμο της καύσης να χρησιμοποιείται σε άτομα που δεν είχαν ακόμη αποκτήσει δόντια³¹⁰. Παρά τη σπανιότητα αυτού του εθίμου περιορισμένες πρωτογενείς³¹¹ και δευτερογενείς³¹² παιδικές καύσεις αναφέρονται στη βιβλιογραφία. Οι λιγοστές οστεολογικές μελέτες στα αποτεφρωμένα υπολείμματα κατέδειξαν ότι οι καύσεις αφορούσαν παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας από πέντε έως δέκα χρονών, ενώ μόνο σε μία περίπτωση αναγνωρίστηκε μικρό παιδί ηλικίας δύο

³⁰⁶ Π.χ. στον κιβωτιόσημο τάφο **ΚΕ 14** το δάπεδο είχε επιχρισμένα τοιχώματα. Στον κιβωτιόσημο τάφο **ΜΑΡΑ 4** και στον τάφο **ΚΟΚ 2** τα δάπεδα ήταν βοτσαλωτά. Στους τάφους **ΑΓ 14-15** το δάπεδο έφερε επένδυση με λίθινες πλάκες. Στον λακκοειδή τάφο **ΕΛ 52** από το Δυτικό νεκροταφείο της Ελευσίνας ο σκελετός είχε τοποθετηθεί πάνω σε όστρακο πίθου το οποίο κάλυπτε σχεδόν όλο το δάπεδο του ορύγματος.

³⁰⁷ Σπανίως το σώμα του νεκρού καλύπτεται με όστρακα σπασμένων αγγείων, όπως πχ. στον τάφο **ΑΚΡ(Ν) 3** με όστρακα πίθου, στον τάφο **ΕΛ 51** από το Δυτικό νεκροταφείο της Ελευσίνας με λίθους και όστρακα πίθου και στον τάφο **ΑΓ 2** με τα σπασμένα όστρακα αμφορέα και ενός πίθου.

³⁰⁸ Στους λακκοειδείς τάφους **ΚΕ 8** και **ΚΕ 28** διασώθηκαν τμήματα ξύλινου φέρετρου. Στον λακκοειδή τάφο **ΑΓ 20** ο σιδερένιος δεσμός που βρέθηκε πλησίον του κρανίου πιθανώς ανήκε σε ξύλινο κιβώτιο το οποίο συγκρατούσε το άνω τμήμα του σκελετού σε κεκλιμένη θέση (**εικ. 22**).

³⁰⁹ Για διαχρονική ανασκόπηση της πρακτικής της καύσης βλ., Μελάς 2001, 15-29.

³¹⁰ *Φυσική Ιστορία*, VII.72. Ο Πλίνιος δεν αναφέρεται στα νεογιλά δόντια που εκφύονται από την ηλικία των έξι μηνών έως και τα δύομιση χρόνια, αλλά στα μόνιμα τα οποία από την ηλικία των έξι χρόνων αντικαθιστούν σταδιακά τα νεογιλά. Garland 1998, 79. Dasen 2010, 22. Michalaki-Kollia 2010, 164-165.

³¹¹ Συνολικά αναφέρονται έξι πρωτογενείς καύσεις: τρεις στον Κεραμεικό (**ΚΕ 3, ΚΕ 7, ΚΕ 21**) και τρεις στο Νότιο νεκροταφείο της Ελευσίνας (**ΕΛ 12, ΕΛ13, ΕΛ39**), σε καμία από τις οποίες δεν έχει γίνει οστεολογική μελέτη. Οι πρωτογενείς καύσεις ακόμη και στους ενήλικες είναι λιγότερες σε σχέση με τις δευτερογενείς (Morris 1987, 60).

³¹² Από τη βιβλιογραφία προκύπτουν έντεκα περιπτώσεις δευτερογενών καύσεων: έξι στην Ακαδημία Πλάτωνος (**ΑΚ 4-9**), δύο στο Δυτικό νεκροταφείο της Ελευσίνας [**ΕΛ 47 (εικ. 108), ΕΛ 50**], δύο στην οδό Ερεχθείου (**ΑΚΡ-Ν 2**: αγόρι, 9-10 ετών. **ΑΚΡ-Ν 3**: κορίτσι, 5-10 ετών), μια επί της λεωφόρου Μαραθώνος (**ΜΑΡΑ 7**: μεγάλο παιδί/έφηβος, 10-20 ετών) και μια στην Αγορά (**ΑΓ 9**: 2-3 ετών).

έως τριών ετών³¹³. Παρότι δεν διαθέτουμε σαφείς ηλικιακές ενδείξεις για τις περισσότερες περιπτώσεις, φαίνεται ότι η πληροφορία του Πλίνιου επιβεβαιώνεται από τα αρχαιολογικά δεδομένα. Έχει προταθεί πως η ηλικία των έξι ετών υπήρξε καθοριστική για την μετάβαση από την παιδική ηλικία στην αρχή της ενήλικης ζωής³¹⁴. Η βιολογική ωρίμανση που σημειώνεται σε αυτή την ηλικία με την σταδιακή απόκτηση της μόνιμης οδοντοστοιχίας πιθανώς καθόρισε το ηλικιακό κριτήριο για το πρακτικό της καύσης.

Οι αντιλήψεις σχετικά με το έθιμο της καύσης δεν απορρέουν μόνο βάσει των πολιτισμικών συγκροτήσεων της εκάστοτε κοινωνίας, αλλά επίσης διαμορφώνονται από τις ψυχολογικές παραμέτρους που καθορίζουν την κοινωνική συμπεριφορά απέναντι στη διαχείριση του νεκρού³¹⁵. Αναμένουμε ότι εκτός από τις κοινωνικές προσταγές, την υπό εξέταση περίοδο θα ίσχυε το αρχέγονο μητρικό ένστικτο στοργής και φροντίδας προς το παιδί, σύμφωνα με το οποίο η καύση δεν ενδείκνυται για αυτή την ομάδα θανόντων³¹⁶. Επιπλέον, είναι πιθανό ότι οικονομικές παράμετροι καθόρισαν την επιλογή του ενταφιασμού ή του εγχυτρισμού ως τις πλέον κατάλληλες πρακτικές για τα παιδιά, καθώς η καύση απαιτούσε αρκετό κόστος για την απαραίτητη ξυλεία³¹⁷. Η παράμετρος αυτή θα πρέπει να ήταν καθοριστική για την επιλογή του τρόπου ταφής, δεδομένης της αυξημένης παιδικής θνησιμότητας³¹⁸.

3.2.4 Διπλές ταφές

Κατά κύριο λόγο τα παιδιά, αντίστοιχα με τους ενήλικες, ενταφιάζονταν ατομικά, είτε στα ταφικά αγγεία, είτε στους ορυκτούς τάφους³¹⁹. Ωστόσο σε λιγοστές

³¹³ Ο.π.

³¹⁴ Haentjens 2006, 478.

³¹⁵ Μελάς 2001, 26-27.

³¹⁶ Pomadère 2005, 158-159.

³¹⁷ Liston – Papadopoulos 2004, 16, 19. Βάσει πειραμάτων έχει υπολογιστεί ότι για την πλήρη καύση ενός ενήλικα βάρους περίπου 70 κιλών χρειάζεται σταθερή θερμοκρασία 700-800°C που επιτυγχάνεται έπειτα από 6-7 ώρες συνεχούς καύσης, ενώ συνολικά απαιτούνται περίπου 120 κιλά ξυλείας. Η αντίστοιχη απαιτούμενη ξυλεία για την καύση των παιδιών αναμένεται ότι θα ήταν λιγότερη. Η πειραματική αρχαιολογία κατέδειξε ότι για την πλήρη αποτέφρωση ενός εμβρύου χρειαζόταν πυρά διάρκειας από 20 έως 55 λεπτών. Σχετικά, για περισσότερες βιβλιογραφικές παραπομπές βλ. Blandin 2007β, 64, υπ. 533.

³¹⁸ Parkin 2013, 47. Golden 1988, 155. Golden 1990, 83. Η παιδική θνησιμότητα υπολογίζεται ότι έφθανε σε ποσοστό περίπου 30-40%.

³¹⁹ Morris 1987, 58.

περιπτώσεις αναφέρονται διπλές ταφές, είτε πρόκειται για δύο παιδιά, είτε για συνδυασμό ενήλικου και παιδιού.

Σύμφωνα με τα οστεολογικά κατάλοιπα διαπιστώθηκαν έξι περιπτώσεις διπλών παιδικών ενταφιασμών³²⁰: πρόκειται για τρεις διπλές ταφές σε κιβωτιόσημους τάφους³²¹ και τρεις διπλούς εγχυτρισμούς³²². Οι ενταφιασμοί αφορούν κατά βάση παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας, από έξι ετών και άνω και είναι πιο πιθανό ότι δεν ήταν σύγχρονοι³²³. Αντίθετα, ταυτόχρονοι φαίνεται ότι ήταν οι εγχυτρισμοί των βρεφών, τα οποία υποθετικά θα μπορούσαν να είναι δίδυμα³²⁴. Ιδίως στην περίπτωση μιας μικρής χρηστικής πρόχου (ύψ. 0,36 μ., **ΕΛ 24**) είναι πιθανό ότι είχαν τοποθετηθεί δίδυμα έμβρυα ή πρόωρα βρέφη³²⁵.

Στην κατηγορία της διπλής ταφής μητέρας και παιδιού, ανήκουν οι περιπτώσεις που οι γυναίκες και τα έμβρυα ή νεογέννητα πέθαναν είτε κατά την διάρκεια της κύησης, είτε κατά τη διαδικασία του τοκετού³²⁶. Τα ποσοστά της θνησιμότητας κατά την κύηση αναμένεται ότι θα ήταν ιδιαιτέρως αυξημένα χωρίς τη χρήση αντιβιοτικών ή εξειδικευμένης ιατρικής περίθαλψης. Παράγοντες όπως η κακή κατάσταση υγείας των μητέρων, η ελλειπής διατροφή, η ανεπαρκής φροντίδα και η ακατάλληλη διαχείριση των επιπλοκών κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης ή του τοκετού, οι κακές συνθήκες υγιεινής κατά τη διάρκεια της γέννας και τις πρώτες κρίσιμες ώρες μετά τη γέννηση του νεογνού θα μπορούσαν να προκαλέσουν τόσο το θάνατο της μητέρας, όσο και του εμβρύου/νεογνού³²⁷.

³²⁰ Στη μελέτη δεν συμπεριλαμβάνεται η διπλή δευτερογενής καύση “Δ” στον ταφικό περίβολο της οδού Ερεχθείου όπου αναγνωρίστηκε ένα αγόρι ηλικίας δεκαοκτώ ετών και μια έφηβη δεκαεπτά ετών. Σύμφωνα με την Μπρούσκαρη (Brouskaří 1980, 13-31) η διπλή ταυτόχρονη καύση αφορά πιθανώς δύο αδέρφια. Η Lemos δεν αποκλείει ακόμη και την περίπτωση suttee (Lemos 2002, 154).

³²¹ Αγορά, τάφος **ΑΓ 7**: παιδί έξι ετών και παιδί μεγαλύτερο. Δεν σχολιάζεται εάν οι ταφές ήταν σύγχρονες. Ακρόπολη Ν κλιτύς, **ΑΚΡ(Ν) 2**: δύο παιδιά, χωρίς οστεολογική μελέτη. Οι ταφές δεν ήταν σύγχρονες, λόγω χρονολόγησης των κτερισμάτων. Κεραμικός, τάφος **ΚΕ 2**: παιδί και έφηβο αγόρι 16 ετών. Δεν σχολιάζεται εάν οι ταφές ήταν σύγχρονες.

³²² Αγορά, τάφος **ΑΓ 27**: διπλός εγχυτρισμός σε πίθο. Ακρόπολη Ν κλιτύς, τάφος **ΕΛ16**: διπλός εγχυτρισμός σε επιλαίμιο αμφορέα. Ακρόπολη Ν κλιτύς, τάφος **ΕΛ 24**: διπλός εγχυτρισμός σε χειροποίητη πρόχου.

³²³ Στην Ερέτρια αναγνωρίστηκαν με σχετική βεβαιότητα, βάσει ανθρωπολογικής μελέτης και σύμφωνα με τον τρόπο απόθεσης των σορών, δύο περιπτώσεις δίδυμων παιδικών ενταφιασμών (Blandin 2007β, 58).

³²⁴ Σχετικά με τις θεωρίες των αρχαίων συγγραφέων όπως του Αριστοτέλη (*Περί Ζώων Ιστορίας*, 7.584a-b) για την σύλληψη και τη γέννηση διδύμων, βλ. Dasen 2008, 109-122.

³²⁵ Σκιάς 1912, 32, 39.

³²⁶ Demand 1994. Μερικές από τις αιτίες, όπως αιμορραγίες, πυελικές παραμορφώσεις ή ανάδρομες κυήσεις, αναφέρονται μεταξύ των πιο συχνών επιπλοκών στους αρχαίους συγγραφείς (π.χ. Ιπποκράτης, *Περί Επιδημιών*).

³²⁷ Parkin 2013. Bourbou – Themelis 2010, 113-114.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο λεγόμενος τάφος της «Πλούσιας Αθηναίας» (850 π.Χ.) στη Β πλαγιά του Αρείου Πάγου³²⁸, καθώς η επανεξέταση των αποτεφρωμένων υπολειμμάτων της καύσης απέδειξε την ύπαρξη ενός εμβρύου 32 έως 36 εβδομάδων³²⁹. Η ενήλικη γυναίκα, ηλικίας 30-35 χρόνων, είναι πιο πιθανό ότι πέθανε κατά την διάρκεια της εγκυμοσύνης και αποτεφρώθηκε μαζί με το έμβρυο που κυοφορούσε³³⁰. Αντίστοιχα παραδείγματα προέρχονται και από άλλες περιοχές του ελλαδικού χώρου, ενώ οι οστεολογικές αναλύσεις θα μπορούσαν σαφώς να καταδείξουν ακόμη περισσότερες³³¹.

³²⁸ Ο τάφος αυτός (H 16:6) δεν συμπεριλαμβάνεται στον παρόντα κατάλογο, καθώς η καύση δεν αφορά μεμονωμένα το έμβρυο. Για τις αρχικές δημοσιεύσεις βλ. H.A. Thompson, *Hesperia* 37 (1968), 58-60 και E.L. Smithson, *Hesperia* 37 (1968), 77-116. Τα νεότερα πορίσματα δημοσιεύονται στο Liston – Papadopoulos 2004.

³²⁹ Κατά την αρχική οστεολογική εξέταση τα οστά του βρέφους ταυτοποιήθηκαν ως οστά ζώων. Η μελέτη έγινε από τον J.L. Angel και διευκρινίζεται ρητά ότι δεν προέκυψαν παιδικά οστά (Smithson, *ό.π.*, 81). Ωστόσο, κατά την επανεξέταση των οστών, αναγνωρίστηκε έμβρυο ηλικίας περίπου 8 μηνών. Από την εξέταση του βρεγματικού οστού του εμβρύου προκύπτει ότι η γυναίκα πέθανε κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης και όχι κατά τη διαδικασία του τοκετού (Liston – Papadopoulos 2004).

³³⁰ Liston – Papadopoulos 2004, 30, 33. Langdon 2008, 94. Σχετικά με τον τάφο της «Πλούσιας Αθηναίας» και κατόπιν της αναγνώρισης του εμβρύου, τείνει να επικρατήσει η άποψη ότι η πληθώρα και ο πλούτος των κτερισμάτων σχετίζονται με την παρουσία του βρέφους και ίσως ακόμη να απευθύνονται σε αυτό.

³³¹ Στη Βάρη, εντοπίστηκε πρωτογενής καύση των αρχών του 6^{ου} αι. π.Χ. πλησίον της οποίας βρέθηκε εγχυτρισμός βρέφους σε πίθο, που ταυτίζεται ως μητέρα και παιδί (Alexandridou 2012, 43-44, εικ. 5). Καμένα υπολείμματα εμβρύων έχουν αναγνωριστεί σε τουλάχιστον τρεις περιοχές της Ελλάδας: Μερικές ΥΓ καύσεις από τη περιοχή του Βρόντα στο Καβούσι περιείχαν καμένα κατάλοιπα εμβρύων και βρεφών σε συνδυασμό με οστά ενήλικων γυναικών. Οι ταφές σχετίζονται με γυναίκες και παιδιά που πέθαναν στην γέννα ή κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης (Liston – Papadopoulos 2004, 27-28). Την ίδια περίοδο στην Τορώνη της Χαλκιδικής αναφέρεται μια δευτερογενής καύση νεαρής μητέρας και παιδιού (Liston – Papadopoulos 2004, 27-28). Ανάλογη περίπτωση διπλής δευτερογενής καύσης της ΠρΑ περιόδου αναφέρεται στα Άβδηρα όπου η οστεολογική μελέτη κατέδειξε μια νεαρή γυναίκα ηλικίας 23-28 ετών και ένα παιδί 3-4 χρόνων. Στο ίδιο νεκροταφείο έχει βρεθεί ένας διπλός ενταφιασμός γυναίκας, πλησίον της οποίας είχε τοποθετηθεί σε ταφικό αγγείο το παιδί της (Skarlatidou 2001, 333-334).

3.3. Κτερίσματα

Κατά την ομαδοποίηση και την ερμηνεία των κτερισμάτων προκύπτουν διάφορες μεθοδολογικές δυσκολίες, οι οποίες εστιάζονται μεταξύ άλλων σε παράγοντες όπως η κατάσταση διατήρησης των κτερισμάτων, στα προβλήματα χρονολόγησης και απόκλισης μεταξύ των μελετητών, στην ανισομερή εμβάθυνση στην ανάγνωση των ταφικών συνόλων, τη συχνή απουσία οστεολογικής μελέτης και της συσχέτισης του κτερίσματος με την ταυτότητα του εκάστοτε νεκρού³³². Η τοποθέτηση των αντικειμένων στις ταφές προσδιορίζεται από έναν συνδυασμό κοινωνικών, εσχατολογικών, συναισθηματικών, τελετουργικών και πρακτικών παραμέτρων, στοιχεία τα οποία δεν είναι δυνατό να ανακτηθούν καθολικά μέσω της τυπικής έρευνας³³³. Παρά τις προκλήσεις αυτές είναι δυνατό, σε θεωρητικό πλαίσιο, να διερευνηθούν μέσω των κτερισμάτων όψεις ιδιοκτησίας, πλούτου, κοινωνικής θέσης, φύλου, ηλικίας και ταυτότητας που αντανακλούνται στα προσφερόμενα υλικά αντικείμενα στον τάφο³³⁴.

Στις περιπτώσεις των ενταφιασμών τα κτερίσματα τοποθετούνται στο εσωτερικό του τάφου συνήθως πλησίον του κεφαλιού, ή παρά τα κάτω άκρα (**εικ. 10, 34, 109**)³³⁵. Ομοίως στους εγχυτρισμούς τα κτερίσματα τοποθετούνται εντός των ταφικών αγγείων, συχνά όμως και εκτός αυτού, πλησίον του στομίου ή της βάσης (**εικ. 37, 81**).

Οι τύποι των αγγείων στους παιδικούς τάφους δεν διαφοροποιούνται ως προς την τυπολογία σε σχέση με τους τύπους των τάφων των ενηλίκων³³⁶. Κατά κύριο λόγο πρόκειται για αγγεία πόσης, όπως κύπελλα, σκύφους και κάνθαρους και αγγεία χοών όπως οινοχόες, ληκύθους και πρόχους. Ωστόσο, η σημαντική διαφοροποίηση έγκειται στο μέγεθος των αγγείων, καθώς περίπου το 1/3 των παιδικών τάφων

³³² Για τους μεθοδολογικούς προβληματισμούς που προκύπτουν κατά την ομαδοποίηση των κτερισμάτων βλ. Βιζυηνού 2010, 13-24.

³³³ Langdon 2005, 2. Η διανομή των κτερισμάτων σε ένα νεκροταφείο οφείλει ιδανικά να εξετάζεται σε συνάρτηση με διάφορες μεταβλητές όπως η ηλικία, το φύλο, η τάξη, η εθνικότητα, η συγγένεια, καθώς και άλλες πτυχές της κοινωνικής και προσωπικής ταυτότητας.

³³⁴ Dubois 2012, 329.

³³⁵ Σε ορισμένες περιπτώσεις οι σκελετοί φέρουν κοσμήματα σε διάφορα σημεία του σώματος. π.χ. η ταφή **ΑΓ 15** (**εικ. 13, 15**) έφερε δύο περόνες μια σε κάθε ώμο στο σημείο όπου θα στερεωνόταν το ένδυμα, και δύο χάλκινα βραχιόλια σε κάθε έναν από τους δύο καρπούς. Επίσης στον τάφο **ΑΓ 20** (**εικ. 22-23**) μια νήφος βρέθηκε στο μέσον του σώματος και πιθανότατα αναρτούνταν από τον λαιμό του παιδιού με νήμα, ενώ δύο χάλκινα βραχιόλια ήταν περασμένα στους βραχιόνες.

³³⁶ Collin-Bouffier 1999, 91.

κτηρίζονται με μικρογραφικά αγγεία (εικ. 29, 112)³³⁷. Τα περισσότερα κλειστά αγγεία έχουν ύψος λιγότερο από 0,10 μ. καθώς προορίζονται για παιδιά, ενώ σε μερικές περιπτώσεις οι μικρές διαστάσεις των αγγείων αποκλείουν την πρακτική χρήση τους, σύμφωνα με τον συνήθη χαρακτήρα του τύπου του αγγείου³³⁸. Χαρακτηριστική κεραμική στους παιδικούς τάφους αποτελεί η χειροποίητη, η οποία απαντάται σε σχήματα όπως χύτρες, πρόχους, οινοχόες (εικ. 20, 27, 33)³³⁹. Παρότι οι πυξίδες είναι περισσότερο κτερίσματα ενηλίκων και λιγότερο παιδιών, διότι χρησιμοποιούνται κυρίως από τις γυναίκες (για τον καλλωπισμό ή τη φύλαξη των κοσμημάτων τους), συχνά εντοπίζονται σε παιδικούς τάφους, πιθανώς νεαρών κοριτσιών (εικ. 66, 77, 110)³⁴⁰. Σε ορισμένες περιπτώσεις τα πώματα φέρουν πλαστικούς ίππους, ένα σχήμα γνωστό ιδίως κατά την ΥΓ περίοδο στους γυναικείους τάφους, τα οποία ερμηνεύονται ως σύμβολα κύρους και ιδιαίτερης κοινωνικής θέσης (εικ. 66)³⁴¹. Επίσης, λιγοστοί κάλαθοι εντοπίζονται στους παιδικούς τάφους, ενώ το σχήμα αυτό απαντάται κυρίως σε γυναικείους τάφους (εικ. 60, 79)³⁴². Ένα χαρακτηριστικό σχήμα που εντοπίζεται μόνο στους παιδικούς τάφους, αλλά ιδιαίτερος σπάνια, είναι τα θήλαστρα, τα οποία δεν σχετίζονται τόσο με τα νεογέννητα βρέφη, αλλά κυρίως με τα μικρά παιδιά, καθώς χρησιμοποιούνται αρκετούς μήνες ή και χρόνια μετά τη γέννηση και τον θηλασμό (εικ. 7, 85, 88, 92, 105, 111)³⁴³.

Εκτός από τα αγγεία, οι παιδικές ταφές σε ορισμένες περιπτώσεις κτηρίζονται με παιχνίδια ή αντικείμενα ιδιαίτερου συμβολικού χαρακτήρα. Στην κατηγορία των παιχνιδιών συγκαταλέγονται τα πήλινα ειδώλια ίππων (εικ. 66, 95)³⁴⁴, ενώ σε δύο

³³⁷ Ωστόσο σε ελάχιστες περιπτώσεις έχουν αναγνωριστεί μικρογραφικά αγγεία σε ταφές ενηλίκων, π.χ. σε δύο ενταφιασμούς στον Θορικό: *Thorikos VIII*, 122 και *Thorikos IV*, 91.

³³⁸ Βιζζήνου 2010, 54-55.

³³⁹ Για τη συνήθη πρακτική της τοποθέτησης μιας όρθιας πρόχου ή μιας χύτρας εκτός των εγχυτρισμών η οποία περιείχε προσφορές τροφής, βλ. ό.π., υπ., 67. Γενικώς η χειροποίητη κεραμική σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με γυναικείες και παιδικές ταφές (Strömberg 1993, 97-99).

³⁴⁰ Strömberg 1993, 46-51. Collin-Bouffier 1999, 92. Langdon 2005, 8-9.

³⁴¹ Langdon 2005, 11-12. Είθισται οι αναπαραστάσεις των ίππων να συνδέονται με την κοινωνική θέση των ανδρών και το γενναίο ήθος των πολεμιστών, ωστόσο συχνά εντοπίζονται ως κτερίσματα σε γυναικείους τάφους και σποραδικά σε παιδικές ταφές. Είναι περισσότερο πιθανό ότι οι ίπποι λειτουργούν ως σύμβολα ιδιοκτησίας και αριστοκρατικής καταγωγής.

³⁴² E.L. Smithson, *Hesperia* 37 (1968), 98-103. Strömberg 1993, 56, 66-67, 73, 86. Langdon 2005, 12. Langdon 2008, 138. Οι κάλαθοι συχνά βρίσκονται σε οικιστικά περιβάλλοντα, αλλά απαντώνται επίσης ως κτερίσματα σε τάφους και ως αφιερώματα σε ιερά.

³⁴³ Collin-Bouffier 1999, 92-93. Θήλαστρα απαντώνται σε ελάχιστους τάφους: τάφος ΑΓ 8 (με ίχνη χρήσης στην προχοή), Οδός Μακρυγιάννη 23: ΑΚΡ-Ν 6, ΘΟΡ 7, ΜΑΡΚ 2, ΝΙ 1, ΕΛ 44 (δύο), ΕΛ 49. Η διάρκεια του θηλασμού είναι άγνωστη, ωστόσο ο απογαλακτισμός θα πρέπει να συντελείται το διάστημα μεταξύ της ηλικίας των έξι μηνών και των τριών ετών (Parkin 2013, 50-57), όπου το παιδί θωρακίζεται μέσω του μητρικού γάλατος κατά των παιδικών νοσημάτων (Dasen 2011, 294-295).

³⁴⁴ Πήλινα ομοιώματα ίππων αναφέρονται στους τάφους: ΑΓ 20 (πιθανώς), ΘΟΡ 2, ΜΑΡΑ 6.

περιπτώσεις είχαν προσαρτηθεί τροχοί (**εικ. 59, 89**)³⁴⁵. Ομοιώματα ίππων κατασκευαζόταν από οργανικά υλικά, όπως ξύλο ή δέρμα τα οποία ωστόσο δεν διασώζονται. Τα πήλινα ειδώλια είναι πιθανόν ότι αποτελούσαν αντίγραφα ξύλινων παιχνιδιών, ωστόσο μερικά από αυτά φέρουν εσωτερικά μάζες πηλού ώστε να ηχούν όταν κινούνται³⁴⁶. Άλλα παιχνίδια που συναντώνται σποραδικά είναι οι αστράγαλοι³⁴⁷, οι στρόβιλοι, δηλαδή οι σβούρες³⁴⁸, οι πήλινες σφαίρες (**εικ. 110**)³⁴⁹, τα εγχάρακτα κωδωνόσχημα ειδώλια³⁵⁰, καθώς και τα ανθρωπόμορφα ή ζωόμορφα ειδώλια (**εικ. 66, 90**)³⁵¹. Συμβολικού χαρακτήρα αντικείμενα συνδέονται περισσότερο με μεγαλύτερα παιδιά, ιδίως με νεαρά κορίτσια, και φέρουν χθόνιες, νεκρικές, αλλά και γονιμικές ή γαμήλιες αναφορές, ως ένδειξη για την αδυναμία τους να ολοκληρώσουν τον ρόλο τους ως γυναίκες. Τέτοιου είδους αντικείμενα αποτελούν τα πήλινα ομοιώματα ροδιών (**εικ. 66**)³⁵² και τα πήλινα ομοιώματα υποδημάτων (**εικ. 62**)³⁵³.

³⁴⁵ **ΘΗ 1. ΜΕΡ 1.** Για περισσότερα αντίστοιχα παραδείγματα βλ. Williams 2000, 388-390 και Beaumont 1994.

³⁴⁶ Oakley –Neils 2003, 265-266. Αντίστοιχα συχνά σε παιδικούς τάφους αναφέρονται ως κτερίσματα πλαταγές, συνήθως ως μικρά ειδώλια σε σχήματα ζώων από πηλό, καθότι αποτελούσαν κατεξοχήν παιδικά παιχνίδια.

³⁴⁷ Ο τάφος **ΚΕ 8** μεταξύ άλλων κτεριζόταν με πέντε πήλινες σφαίρες ενώ τρεις πήλινες σφαίρες εντοπίστηκαν στον τάφο **ΕΛ 48**.

³⁴⁸ **ΨΥ 11.**

³⁴⁹ **ΚΕ 3.**

³⁵⁰ Τμήματα δύο κωδωνόσχημων εγχάρακτων ειδωλίων εντοπίστηκαν στον τάφο **ΨΥ 11**, στην Οδό Αγίου Δημητρίου 20 (Xagorari 1996, 74). Χαρακτηριστικά αυτού του τύπου κούκλας αποτελούν το κωδωνόσχημο σώμα, ο μακρύς λαιμός, το μικρό κεφάλι, τα ακίνητα άνω άκρα και τα λεπτά κινητά κάτω άκρα, ενώ δείγματα αυτού του τύπου προέρχονται από την ΥΓ εποχή. Για περισσότερα παραδείγματα, βλ. Langdon 2008, 130-132 και Elderkin, K. 1930. Jointed Dolls in Antiquity, *AJA* 34, 455-479.

³⁵¹ Σύμφωνα με την Xagorari (1996, 64), η πλειοψηφία των ειδωλίων απαντάται στους τάφους των γυναικών και των παιδιών (στα παιδιά ιδίως κατά την ΥΓ περίοδο). Τα εικονιστικά κτερίσματα σχετίζονται με συναισθηματικούς και κοινωνικούς λόγους και ερμηνεύονται ως ένδειξη φροντίδας των συγγενών προς τον νεκρό, αλλά επίσης και ως μέσο κοινωνικής προβολής.

³⁵² Τάφοι **ΚΕ 8, ΕΛ 9**. Η προσφορά ροδιών έχει συμβολικό χαρακτήρα. Το ρόδι, λόγω της πολυσπερμίας του, θεωρείται σύμβολο γονιμότητας και ευκαρπίας, έχει ωστόσο και χθόνιο χαρακτήρα καθώς συνδέεται με τον μύθο της Περσεφόνης και τον Κάτω Κόσμο, σχ. βλ. Ζώση 2005, 80-81 και Τιβέριος 2009, 467. Ακόμη βλ. S.A. Immerwahr, The Pomegranate Vase: Its Origins and Continuity, *Hesperia* 58 (1989), 397-410.

³⁵³ Langdon 2005, 13, 16. Langdon 2008, 134-136. Δύο ζεύγη πήλινων υποδημάτων προέρχονται από τον τάφο Οδός Αγίου Δημητρίου 20, **ΨΥ 1**, και μια λαβή με σχήμα υποδήματος από τον τάφο **ΑΓ 28**. Άλλα παραδείγματα προέρχονται από γυναικείους τάφους στην Αγορά [Οδός Μητσαίων, τάφος Β: Α. Ανδειωμένου, *ΑΔ* 21 (1966), 84-85] και από την Ελευσίνα (Σκιάς 1898, Σκιάς 1912, 35-36). Οι παλαιότερες ερευνητές (π.χ. Σκιάς 1898, 104. F. Poulsen, 1905. *Die Dipylongräber und die Dilylonvasen*. Leipzig, 30-31) θεωρούσαν ότι τα αντικείμενα αυτά συμβόλιζαν το μακρύ ταξίδι των θανόντων προς την άλλη ζωή, ωστόσο σύμφωνα με τη Morgan αναγνωρίζονται ως «Νυμφίδες», τα νυφικά δηλαδή υποδήματα με συμβολικό χαρακτήρα, τα οποία τοποθετούνται στον τάφο κατ'αντιστοιχία με τα γαμήλια αγγεία (C. Morgan, 1999. *The late Bronze Age Settlement and Early Iron Age Sanctuary, Isthmia VIII*, Princeton, 336-38).

Τα κοσμήματα στους παιδικούς τάφους είναι σχετικά σπάνια, ενώ κατά βάση συγκεντρώνονται σε περισσότερο πλούσιες ταφές με πληθώρα άλλων κτερισμάτων³⁵⁴. Πρόκειται κυρίως για χάλκινα και λιγότερο σιδερένια κοσμήματα όπως πόρπες, περόνες, βραχιόλια και δαχτυλίδια (εικ. 15, 23, 54, 58). Ιδιαίτερα περιορισμένα είναι τα κοσμήματα από χρυσό, όπως οι σφηκωτήρες που σχετίζονται αποκλειστικά με τις γυναικείες ταφές, ιδίως νεαρών κοριτσιών³⁵⁵. Ακόμη, δύο παιδικοί τάφοι κτερίζονται με χρυσές ταινίες³⁵⁶, αντικείμενα τα οποία απαντώνται κυρίως σε ανδρικές ταφές³⁵⁷.

Στους εγχυτρισμούς των βρεφών σπάνια γίνεται έκδηλη η διαφοροποίηση του φύλου μέσω των κτερισμάτων, υποδεικνύοντας ότι αυτή η παράμετρος δεν είχε ουσιαστικό ρόλο στα πρώτα χρόνια της ζωής ενός παιδιού³⁵⁸. Οι περισσότεροι εγχυτρισμοί κτερίζονται κατά βάση μόνο με αγγεία, σε πολλές περιπτώσεις μικρογραφικά, ενώ σπάνια απαντώνται πλούσια κτερίσματα στα βρέφη³⁵⁹.

Από τη φύση και τη διασπορά των κτερισμάτων γίνεται αντιληπτό ότι οι πιο πλούσιες ταφές αφορούν κυρίως μεγαλύτερα παιδιά και ιδίως κορίτσια, ο αριθμός των οποίων φαίνεται ιδιαίτερα αυξημένος έως και τη ΜΓ περίοδο³⁶⁰. Οι πλούσιες ταφές των μεγαλύτερων παιδιών συνεχίζουν σποραδικά και στην ΥΓ περίοδο³⁶¹, αλλά από τα μέσα του 8^{ου} αι. π.Χ. και εξής παρατηρείται αντιστοιχία στους τάφους των δύο φύλων ή τουλάχιστον η παρουσία των κτερισμάτων γυναικείου φύλου μετριάζεται³⁶².

³⁵⁴ Χαρακτηριστικά αναφέρονται οι τάφοι: **AKP-N 1, AKP-N 4, AKP-N 5, ΨΥ 11, ΚΕ 7, ΑΓ 8, ΑΓ 15, AKP(N) 3, ΚΕ 8**.

³⁵⁵ Strömberg 1993, 56-57.

³⁵⁶ **MEN 2 (εικ. 93)** και **KER 8 (εικ. 66)**. Whitley 1991, 132. Strömberg 1993, 47, 75.

³⁵⁷ Langdon 2008, 130-131. Strömberg 1993, 68,76.

³⁵⁸ Dasen 2010, 26.

³⁵⁹ Π.χ. εξαίρεση αποτελεί ο εγχυτρισμός **MEN 2** που κτεριζόταν με χρυσή ταινία (εικ. 93).

³⁶⁰ Langdon 2008, 142-143. Π.χ. οι τάφοι **ΨΥ 11, ΚΕ 3, ΑΓ 28**.

³⁶¹ Π.χ. **ΑΓ 20, ΑΓ 26, ΚΕ 8, ΚΕ 13**.

³⁶² Houby-Nielsen 1995, 144-45. Houby-Nielsen 2000, 162. Η Haentjens (1999, 182-183) συσχετίζει αυτή την παρατήρηση με την κοινωνική αλλαγή που σημειώθηκε στην Αθήνα κατά την ΥΓ περίοδο. Σύμφωνα με την ίδια, ακμάζουσες κοινωνίες τείνουν να δείχνουν περισσότερη προσοχή στους άνδρες και τα αρσενικά παιδιά. Αυτό επιβεβαιώνεται και από τα αρχαιολογικά δεδομένα στους τάφους των ενήλικων γυναικών, καθώς από τα μέσα του 8^{ου} αι. π.Χ. παρατηρείται μείωση των κτερισμάτων. Σχ. βλ. Langdon 2005, 19-20 και 2008, 142 κ.ε., η οποία ωστόσο σχετίζει αυτή τη μεταστροφή με την αύξηση των εικονιστικών θεμάτων στην κεραμική.

4. Ανάλυση αρχαιολογικών δεδομένων

4.1 Η κατανομή των παιδικών τάφων στα νεκροταφεία

4.1.1. Πρωτογεωμετρική περίοδος, Αθήνα-Αττική (Γράφημα 1-2)

Από το σύνολο των δεδομένων που έχουν εντοπιστεί προκύπτει ότι, τα παραδείγματα των ΠρΓ παιδικών τάφων φθάνουν σε αριθμό μόλις τους τριάντα ένα. Αξιοσημείωτο είναι ότι όλες οι παιδικές ΠρΓ ταφές εντοπίζονται στην περιοχή της Αθήνας, ενώ μόλις δύο -στον οικογενειακό ταφικό περίβολο της Νέας Ιωνίας- προέρχονται από την περιοχή της ευρύτερης Αττικής. Από το δείγμα αυτό, το μεγαλύτερο ποσοστό αφορά ενταφιασμούς σε λακκοειδή ορύγματα και κιβωτιόσχημους τάφους (24 ενταφιασμοί, 77%), λιγότερους εγχυτρισμούς (4 εγχυτρισμοί, 13%) και μόλις τρεις δευτερογενείς καύσεις (10%). Παρατηρείται ωστόσο ότι η χρονολογική διασπορά των τάφων στις υποπεριόδους της ΠρΓ δεν είναι αναλογική. Τα περισσότερα παραδείγματα χρονολογούνται στην ΥΠρΓ περίοδο (17 τάφοι, 55%), λιγότερα στην ΠΠρΓ (12 τάφοι, 39%) και μόλις μια περίπτωση ενταφιασμού χρονολογείται με βεβαιότητα στη ΜΠρΓ περίοδο (3%)³⁶³.

Το μεγαλύτερο ποσοστό παιδικών τάφων βρίσκεται συγκεντρωμένο πλησίον άλλων διάσπαρτων τάφων ενηλίκων στην περιοχή της Αγοράς και του Αρείου Πάγου. Συνολικά αναφέρονται δεκαέξι παραδείγματα που αφορούν ακτέριστους εγχυτρισμούς βρεφών, ενταφιασμούς μικρών και μεγαλύτερων παιδιών σε μικρών διαστάσεων τάφους και μια ακτέριστη δευτερογενή καύση σε τεφροδόχο αμφορέα (τάφος ΑΓ 9), όπου, σύμφωνα με τη μελέτη του σκελετικού υλικού, πρόκειται για μικρό παιδί, δύο έως τριών ετών³⁶⁴. Από το σύνολο, ιδιαίτερης προσοχής αξίζουν δύο κιβωτιόσχημοι τάφοι παιδιών καθώς σχετίζονται με επαναχρησιμοποίηση Μυκηναϊκών τάφων. Πρόκειται για τον ΥΠρΓ κιβωτιόσχημο τάφο ΑΓ 10 παιδιού ηλικίας περίπου πέντε ετών που είχε κατασκευαστεί στο δρόμο ενός Μυκηναϊκού

³⁶³ Στα παραπάνω ποσοστά θα πρέπει να προστεθεί ένας ακόμη εγχυτρισμός σε αμφορέα που εντοπίστηκε στη συμβολή των οδών Ρ. Γκάλλι και Καρνατίδων (ΑΚΡ-Ν 1) η χρονολόγηση του οποίου δεν είναι βεβαιωμένη, ωστόσο τοποθετείται εντός του χρονικού φάσματος της ΠρΓ περιόδου. Σχετικά βλ., Θ. Καράγιωργα-Σταθακοπούλου, *ΑΔ* 34 Β1 (1979), 16.

³⁶⁴ R.S. Young, *Hesperia* 18 (1949), 277-278. Σε ορισμένες δημοσιεύσεις αναφέρεται ως έφηβος ηλικίας 10-14 ετών, ωστόσο η επιμέρους εξέταση του οστεολογικού υλικού κατέδειξε ότι πρόκειται για παιδί μικρότερο των τριών ετών (Liston – Papadopoulos 2004, 26).

θαλαμοειδούς τάφου (**εικ. 2 v. 3, εικ. 8**)³⁶⁵ και ενός ακόμη που βρισκόταν στην κατακρημνισμένη οροφή ενός άλλου Μυκηναϊκού θαλαμοειδούς τάφου κάτω από τη Στοά του Αττάλου που έφερε πλούσια κτέριση και αποδίδεται πιθανώς σε κορίτσι ηλικίας περίπου έξι ετών (**ΑΓ 15, εικ. 2 v. 6, εικ. 13-14**). Η τελευταία αυτή ταφή εντοπίστηκε πλησίον άλλων δύο σύγχρονων τάφων ενηλίκων, ενώ το σύνολο έχει αναγνωριστεί ως μικρή οικογενειακή ταφική συστάδα³⁶⁶. Δεδομένου ότι η χρονολογική απόσταση από τη Μυκηναϊκή έως την ΠρΓ περίοδο καλύπτει ένα φάσμα περίπου δύο αιώνων, είναι δύσκολο να θεωρήσουμε ότι πρόκειται για μια σαφή ένδειξη σύνδεσης με το παρελθόν. Τουλάχιστον για την ταφή του αγοριού στα θεμέλια του Ναού του Άρεως, είναι πιο πιθανό, οι άνθρωποι που έσκαψαν τους ΠρΓ τάφους να μην γνώριζαν την ύπαρξη των πρωιμότερων τάφων³⁶⁷. Άλλωστε, η περιοχή αυτή χαρακτηρίζεται από αδιάκοπη ταφική χρήση ήδη από την Υστεροελλαδική περίοδο. Σε κάθε περίπτωση πάντως η επαναχρησιμοποίηση των τάφων ίσως υποδεικνύει μια έμμεση προσπάθεια σύνδεσης με τους προγόνους.

Στο νεκροταφείο του Κεραμεικού όπου συγκεντρώνονται περίπου εξήντα ΠρΓ ταφές, μόνο δύο σχετίζονται με παιδιά, εκ των οποίων καμία δεν αφορά βρέφος ή μικρό παιδί³⁶⁸ και χρονολογούνται στην ΠΠρΓ. Σύμφωνα με τα παραπάνω, θα μπορούσε να υποτεθεί ότι κατά την ΠρΓ περίοδο, οι ομάδες που έθαβαν τους ενήλικους νεκρούς τους στον Κεραμεικό, έθαβαν τα παιδιά τους στην περιοχή της Αγοράς, ωστόσο τα λιγοστά παραδείγματα που έχουν εντοπιστεί στον χώρο αυτό δεν είναι αρκετά ώστε να υποστηρίξουν αυτή την υπόθεση, εξάλλου ταφές ενηλίκων την ίδια εποχή συναντούμε και στην περιοχή της Αγοράς.

Τα υπόλοιπα ταφικά σύνολα είναι περιορισμένα και προέρχονται κατά κύριο λόγο από τις περιοχές νότια της Ακρόπολης όπου εντοπίστηκαν οργανωμένα νεκροταφεία με μεγάλη διάρκεια χρήσης³⁶⁹. Επί της οδού Ερεχθείου, σε ένα μικρό οικογενειακό ταφικό περίβολο εντοπίστηκαν δύο δευτερογενείς καύσεις της ΠΠρΓ

³⁶⁵ E.D. Townsend, *Hesperia* 24 (1955), 200-201. Ο τάφος βρέθηκε στα θεμέλια του Ναού του Άρεως. Στο ανώτερο μέρος της επίχωσης του θαλαμοειδούς τάφου εντοπίστηκαν μερικά όστρακα και ανθρώπινα οστά τα οποία ταυτίζονται με διαταραγμένες ΠρΓ ταφές.

³⁶⁶ H. Thompson, *Hesperia* 23 (1954), 58.

³⁶⁷ Ο.π. Townsend.

³⁶⁸ Πρόκειται έναν ενταφιασμό παιδιού σε κιβωτιόσχημο τάφο με καλυπτήριες πλάκες (τάφος **ΚΕ 1**) και τον διπλό ενταφιασμό σε κιβωτιόσχημο τάφο ενός εφήβου αγοριού, περίπου δεκαέξι ετών [ανθρωπολογική μελέτη: A. Lagia 2007, *The Human Skeletal Remains, Die submykenische Nekropole. Neufunde und Neubewertung, Kerameikos XVIII*, 275] και ενός μικρότερου παιδιού (τάφος **ΚΕ 2**). Houby-Nielsen 2000, 156.

³⁶⁹ Όπως π.χ. επί της οδού Μακρυγιάννη [O. Αλεξανδρή, *ΑΔ* 23 Β (1968), 73-74. Καλλιγά 2000, 44-45].

περιόδου³⁷⁰: πρόκειται για ένα αγόρι ηλικίας εννέα έως δέκα ετών (**AKP-N 2**) και ένα κορίτσι πέντε έως δέκα ετών (**AKP-N 3**). Σε άλλον έναν μικρό οικογενειακό ταφικό περίβολο εκτός της Αθήνας, στη Νέα Ιωνία, πλησίον τεσσάρων καύσεων ενηλίκων εντοπίστηκαν δύο παιδικοί ενταφιασμοί σε κιβωτιόσχημους τάφους³⁷¹ (**εικ. 91, ΝΙ 1-2**). Σε αυτή την περίπτωση, όπως και στον μικρό ταφικό περίβολο επί της οδού Ερεχθείου, οι οικογενειακές σχέσεις μεταξύ των θανόντων δικαιολογούν αυτή την ομαδοποίηση. Είναι φανερό ότι και στις δύο περιπτώσεις πλησίον των ενηλίκων επιλέχθηκε να ταφούν και τα νεότερα μέλη (βρέφη, παιδιά και έφηβοι) της οικογένειας, διατηρώντας κατ' αυτόν τον τρόπο τους δεσμούς αίματος και μετά θάνατον.

4.1.2. Γεωμετρική Περίοδος, Αθήνα (Γράφημα 3-4)

Στο χρονικό φάσμα της Γ περιόδου στις περιοχές εντός της Αθήνας συγκαταλέγονται ογδόντα εννέα επιβεβαιωμένες περιπτώσεις τάφων³⁷². Τα είδη των τάφων περιλαμβάνουν πενήντα επτά εγχυτρισμούς (64%), εικοσιένα ενταφιασμούς σε λακκοειδείς και κιβωτιόσχημους τάφους (24%), οκτώ δευτερογενείς καύσεις³⁷³ (9%) και μόλις τρεις περιπτώσεις πρωτογενών καύσεων³⁷⁴ (3 %). Μόνο ένας πολύ μικρός αριθμός παιδικών τάφων μαρτυρείται κατά την ΠΓ (6 τάφοι, 5%) και τη ΜΓ (2 τάφοι,

³⁷⁰ Brouskari 1980, 13-31. Συνολικά αναφέρονται τουλάχιστον δεκατέσσερις τάφοι: καύσεις και ενταφιασμοί ενηλίκων, εφήβων και δύο παιδιών.

³⁷¹ E.L. Smithson, *Hesperia* 30 (1961), 147-178, ιδίως 152. Lemos 2002, 154. Η χρήση του οικογενειακού περιβόλου καλύπτει ένα μικρό χρονικό φάσμα και τοποθετείται κατά το β' μισό του 10^{ου} αι. π.Χ. Οι καύσεις των ενηλίκων αναγνωρίστηκαν βάσει των κτερισμάτων ως τρεις γυναικείες και μια ανδρική.

³⁷² Είναι πιθανόν ότι πολλές ακόμη περιπτώσεις, χωρίς ωστόσο επαρκείς αποδείξεις, σχετίζονται με παιδικές ταφές. Οι ενδείξεις τις περισσότερες φορές δεν επαρκούν για την επιβεβαιωμένη ταύτιση του είδους ή της απόλυτης χρονολόγησης, παρόλο που συναινούν στην ταυτοποίησή τους ως παιδικές ταφές. Τέτοιες περιπτώσεις αφορούν κυρίως διαταραγμένες ταφές και μεμονωμένα ευρήματα σε λάκκους. Χαρακτηριστικές περιπτώσεις αποτελούν οι βαθιοί λάκκοι της Ακαδημίας Πλάτωνος και διάφοροι λάκκοι στη Ν κλιτύ της Ακρόπολης. Όλες οι παραπάνω περιπτώσεις δεν συμπεριλήφθηκαν στον υπολογισμό των ποσοστιαίων μετρήσεων αλλά συνεκτιμώνται ως ταφικά σύνολα που σχετίζονται με τις παιδικές ταφές της Γ εποχής.

³⁷³ Σε καμία από τις παραπάνω περιπτώσεις δεν έχει γίνει οστεολογική μελέτη του υλικού για την ταύτιση της ηλικίας. Η μια περίπτωση αφορά τάφο επί της οδού Δράκου [σχ. βλ. Ο. Αλεξανδρή, *ΑΔ* 32 Β (1977), 19] και οι υπόλοιπες επτά προκύπτουν από την περιοχή της Ακαδημίας Πλάτωνος. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, η άποψη του ανασκαφέα (Φ. Σταυρόπουλλος, *ΠΑΕ* 1956, 49-51) ότι πρόκειται για παιδικές καύσεις έχει αμφισβητηθεί, σχ. βλ. Mazarakis Ainian – Livieratou 2010, 97-98. Mazarakis Ainian – Alexandridou 2011, 115-117.

³⁷⁴ Οι πρωτογενείς καύσεις είναι πράγματι πολύ σπάνιες ακόμη και στους ενήλικες, ωστόσο στα τρία αυτά παραδείγματα που προέρχονται από την περιοχή του Κεραμεικού (**ΚΕ 21, ΚΕ 7, ΚΕ 3**) τα αρχαιολογικά δεδομένα είναι ελλιπή και ασαφή.

2%) περίοδο, ενώ αντιστρόφως ανάλογα, η ΥΓ περίοδος αντιπροσωπεύεται σε ποσοστό 91% (81 τάφοι).

Τα λιγοστά παραδείγματα της ΠΓ περιόδου σχετίζονται μόνο με την ευρύτερη περιοχή της Αθήνας και πρόκειται για δύο ενταφιασμούς στη Δ κλιτύ της Ακρόπολης (**ΑΚΡ(Δ) 3-4**)³⁷⁵, μια συλημένη ταφή επί της οδού Πουλοπούλου (**ΘΗ 2**)³⁷⁶, μια πλούσια πρωτογενή καύση στον Κεραμεικό (**ΚΕ 3**)³⁷⁷ και έναν ενταφιασμό ενός μικρού αγοριού τεσσάρων έως έξι ετών που ανιχνεύτηκε κάτω από το δάπεδο της ελλειψοειδούς Γ οικίας στην Β πλαγιά του Αρείου Πάγου (**ΑΓ 28**)³⁷⁸. Είναι αξιοσημείωτο ότι κανένας άλλος τάφος αυτής της περιόδου δεν απαντάται στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας.

Οι λιγοστές επίσης περιπτώσεις παιδικών τάφων που χρονολογούνται στη ΜΓ περίοδο, αφορούν μονάχα μια δευτερογενή καύση στην περιοχή Νότια της Ακρόπολης³⁷⁹ και έναν ενταφιασμό στο νεκροταφείο του Κεραμεικού (**ΚΕ 24**), η χρονολόγηση του οποίου παραμένει υπό αμφισβήτηση³⁸⁰.

Από τα παραπάνω διαπιστώνεται μια σημαντική υποαντιπροσώπηση των παιδικών τάφων κατά τις δύο πρώτες περιόδους της Γ εποχής. Βεβαίως δεν είναι δυνατόν να αποδεχθούμε ότι τα διαθέσιμα αρχαιολογικά δεδομένα αποδίδουν τα ποσοστά παιδικής θνησιμότητας της περιόδου. Αντιθέτως, από τα μέσα έως και την ύστερη φάση του 8^{ου} αι. π.Χ. φαίνεται πως τα δεδομένα αντιστρέφονται δραματικά έτσι που σε ορισμένα νεκροταφεία οι παιδικές ταφές υπερτερούν σε σχέση με αυτές των ενηλίκων. Ακόμη, παρατηρείται έντονα η ενσωμάτωση των παιδικών τάφων στα οργανωμένα νεκροταφεία, όπως αυτό του Κεραμεικού και ένα ακόμη στη Νότια κλιτύ της Ακρόπολης στην περιοχή του Νυμφαίου, όπως επίσης η ενσωμάτωσή τους σε μικρούς οικογενειακούς ταφικούς περιβόλους ή μικρές συστάδες τάφων. Η κατακόρυφη αυτή αύξηση των παιδικών τάφων της ΥΓ περιόδου αντικατοπτρίζεται

³⁷⁵ Οι τάφοι ανασκάφηκαν από τον W. Dörpfeld και δημοσιεύτηκαν από τη E.L. Smithson [Smithson, *Hesperia* 43 (1974), 372-374]. Τα δεδομένα είναι αποσπασματικά. Από την περιοχή αναφέρονται και άλλοι τάφοι ενηλίκων την ίδια περίοδο.

³⁷⁶ Ο. Αλεξανδρή, *ΑΔ* 22 Β (1967), 110-112.

³⁷⁷ Kübler 1975, 6, 209, 212-213.

³⁷⁸ D. Burr, *Hesperia* 2 (1933), 542-640. Ο τάφος ωστόσο είναι πρωιμότερος του κτίσματος. Στον χώρο ανιχνεύτηκαν ενδείξεις από τουλάχιστον άλλες δύο διαταραγμένες ταφές. Για τις πιθανές ερμηνείες σχετικά με τη λειτουργία του κτίσματος βλ., Mazarakis Ainiian 1997, 86-87.

³⁷⁹ Ο. Αλεξανδρή, *ΑΔ* 32 (1977), 19 (**ΑΚΡ-Ν 5**).

³⁸⁰ Ο Kübler (1954, 6, 266) χρονολογεί τον τάφο κατά τον 6ο αι. π.Χ., ενώ η Smithson στη ΜΓ ΙΙ [E.L. Smithson, *Hesperia* 43 (1974), 373]. Η περίπτωση της χρονολόγησης του τάφου παραμένει προβληματική, καθώς στην επίχωση της ταφής βρέθηκαν όστρακα του 6^{ου} αι. π.Χ., ενώ σύμφωνα με τον Kübler δεν υπάρχουν σαφείς ενδείξεις διατάραξης, παρότι τα υπόλοιπα κτερίσματα χρονολογούνται υστερότερα.

όχι μόνο στην περιοχή της Αθήνας, αλλά και σε όλη την έκταση του λεκανοπεδίου Αττικής.

Ήδη από την τις προηγούμενες περιόδους η περιοχή της Αγοράς και του Άρειου Πάγου είναι μια ζώνη η οποία φαίνεται ότι διατηρεί έναν χαρακτήρα μεικτό, ταυτόχρονα οικιστικό, βιοτεχνικό και ταφικό³⁸¹. Στον χώρο αυτό, εκτός από τις ταφές των ενηλίκων απαντάται ένας μεγάλος αριθμός βρεφικών τάφων, ουσιαστικά νεογέννητων³⁸². Αυτές οι ταφές, απομονωμένες ή ομαδοποιημένες, βρίσκονται πιθανώς σε μικρούς παραχωρημένους ιδιωτικούς χώρους οι οποίοι φαίνεται ότι δεν είναι αποκομμένοι από τους χώρους κοινής ωφέλειας. Από τα μέσα έως και τον ύστερο 8^ο αι. π.Χ. στην περιοχή της Αγοράς μερικές από τις παιδικές ταφές συγκεντρώνονται σε μικρές συστάδες τάφων μαζί με ταφές ενηλίκων (ΑΓ 19³⁸³) (ΑΓ 20³⁸⁴), ενώ επτά εγχυτρισμοί βρεφών (ΑΓ 21-25, ΑΓ 27) περικλείονται εντός του οικογενειακού ταφικού περιβόλου στα Ν της Θόλου³⁸⁵ (εικ. 2 ν. 11, εικ. 25). Εδώ οι ταφές των παιδιών είναι ομαδοποιημένες στο Α τμήμα χωρίς ωστόσο να είναι απομακρυσμένες από τις ταφές των ενηλίκων. Ένας ακόμη εγχυτρισμός βρέφους (ΑΓ 18³⁸⁶) της ΥΓ ΙΙβ περιόδου εντοπίζεται εντός ενός άλλου οικογενειακού περιβόλου στο Αρχαϊκό νεκροταφείο στα Δ του Αρείου Πάγου (εικ. 18).

Μια σημαντική εξέλιξη για τη διαφοροποίηση των χώρων ταφής, βάσει κριτηρίου ηλικίας συναντάται στην ΥΓ εποχή, και κυρίως στο τέλος αυτής της φάσης, στο εκτεταμένο νεκροταφείο στη Ν κλιτύ της Ακρόπολης Α του Νυμφαίου (εικ. 39). Στο χώρο αυτό έχει ερευνηθεί ένας σημαντικός αριθμός παιδικών τάφων³⁸⁷, ενώ σύμφωνα με τον ανασκαφέα πρόκειται για ένα νεκροταφείο που προορίζεται σχεδόν αποκλειστικά για παιδικές ταφές κατά την ΥΓ περίοδο και δευτερευόντως για τους ενήλικες-οι τάφοι των οποίων είναι περισσότεροι κατά τις προηγούμενες περιόδους

³⁸¹ Papadopoulos 2003.

³⁸² Papadopoulos – Smithson 2002, 184-185. Είναι χαρακτηριστικό ότι στην περιοχή αυτή έντεκα από το σύνολο των δεκατεσσάρων τάφων της Γ περιόδου αποτελούν εγχυτρισμούς βρεφών.

³⁸³ H. Thompson, *Hesperia* 19 (1950), 330-331.

³⁸⁴ E. Brann, *Hesperia* 29 (1960), 402, 409-411.

³⁸⁵ R.S. Young, *Hesperia Supplements* II (1939), 21-98, ιδίως 21-42. Ο J.L. Angel βάσει οστεολογικής μελέτης επισήμανε δεσμούς αίματος μεταξύ των ενηλίκων νεκρών. Σχετικά βλ. ό.π., 236-246. Morris 1987, 65. Whitley 1991, 65. Αντίστοιχες περιπτώσεις, του 7^{ου} και 6^{ου} αι. π.Χ., με ενσωμάτωση των παιδικών τάφων εντός οικογενειακών ταφικών περιβόλων αναφέρονται από την περιοχή της Βάρης (Alexandridou 2012).

³⁸⁶ R.S. Young, *Hesperia* 20 (1951), 69, 72, 82-83.

³⁸⁷ I. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 (1973), *Μελέτες*, 1-63. Αναφέρονται δεκαπέντε επιβεβαιωμένες παιδικές ταφές αποκλειστικά της ΥΓ περιόδου, ενώ ακόμη τουλάχιστον δεκατρείς πιθανές, όπου εντοπίστηκαν ως διαταραγμένοι λάκκοι που ερμηνεύονται ως καταστραμμένοι παιδικοί εγχυτρισμοί ή ενταφιασμοί.

και φαίνεται ότι περιορίζονται αισθητά από τα μέσα του 8^{ου} αι. π.Χ. και εξής όταν αυξάνονται σημαντικά οι ταφές των παιδιών³⁸⁸.

Αναφορικά με το νεκροταφείο του Κεραμεικού κατά την ΥΓ ΙΙ περίοδο, ο I. Morris έχει ήδη επισημάνει στοιχεία για την παράλληλη διαδικασία που ακολουθείται, με την ενσωμάτωση των παιδικών ταφών και την μείωση των τάφων των ενηλίκων³⁸⁹. Από τους εικοσιοκτώ συνολικά παιδικούς τάφους της Γ περιόδου του Κεραμεικού, είκοσι έξι χρονολογούνται στην ΥΓ και κυρίως στην ΥΓ ΙΙβ³⁹⁰. Είναι λοιπόν φανερό ότι σημειώνεται μια σημαντική αύξηση των παιδικών τάφων και παράλληλα μείωση των ενηλίκων, οι ταφές των οποίων προφανώς τελούνταν σε άλλους παρακείμενους χώρους³⁹¹. Στον τομέα «Plattenbau» βρίσκεται μια πυκνή συγκέντρωση παιδικών τάφων που συνυπάρχει με έντεκα τάφους ενηλίκων (καύσεις και ενταφιασμούς) (εικ. 64). Ο χώρος αυτός έχει ερμηνευτεί ως ταφικό οικογενειακό σύνολο με διάρκεια χρήσης για περίπου δύο γενιές³⁹². Οι παιδικές ταφές αφορούν οκτώ εγχυτρισμούς βρεφών (ΚΕ 6, ΚΕ 9-11, ΚΕ 16-18, ΚΕ 29) και έξι ενταφιασμούς μεγαλύτερων παιδιών (ΚΕ 5, 8, 12, 14, 15, 28). Συνάγεται λοιπόν ότι και σε αυτή την περίπτωση τα βρέφη και τα παιδιά θάβονται πλησίον των ενηλίκων σε μια ζώνη που χρησιμοποιείται αδιαλείπτως για περίπου δύο γενιές. Η αδιάκοπη χρήση του χώρου σχεδόν αποκλειστικά για παιδικές ταφές συνεχίζεται τον 7^ο και 6^ο αι. π.Χ.³⁹³

Μια άλλη σημαντική θέση υπήρξε η περιοχή της Ακαδημείας Πλάτωνος προσβάσιμη αργότερα μέσω του Διπύλου από το Δημόσιο Σήμα μόλις ενάμιση χιλιόμετρο πιο ΒΔ. Κατά την ΥΓ περίοδο παιδικές ταφές εντοπίζονται στην Ακαδημεία Πλάτωνος, ενώ σχετίζονται σχεδόν αποκλειστικά με δευτερογενείς καύσεις, σύμφωνα με τα ανασκαφικά δεδομένα, παρότι η υπόθεση αυτή έχει

³⁸⁸ Ο.π.

³⁸⁹ Morris 1987, 82.

³⁹⁰ Kübler 1954.

³⁹¹ J.N. Coldstream, *Geometric Greece 900-700 B.C.*, London, 2003, 120. Morris 1987, 82. Επισημαίνεται ότι το νεκροταφείο του Κεραμεικού χρησιμοποιείται συστηματικά για τις ταφές των παιδιών κατά τον 7^ο και 6^ο αι. π.Χ. (Houby-Nielsen 2000, 157. Houby-Nielsen 1995).

³⁹² Kübler 1954. Krause 1975.

³⁹³ Houby-Nielsen 1995. Houby-Nielsen 2000, 156-157, 162. Από τον 7^ο αι. π.Χ. και εξής η περιοχή χρησιμοποιείται συστηματικά για τις παιδικές ταφές. Στην Αρχαϊκή και Κλασική περίοδο κατά μήκος της Ιεράς Οδού οικογενειακοί περίβολοι περιλαμβάνουν έναν αξιοσημείωτο μεγάλο αριθμό παιδιών. Η καίρια θέση των νεκροταφείων αυτών χτισμένα επί της Ιεράς Οδού, που οδηγεί στο ιερό Δήμητρας και Κόρης στην Ελευσίνα με χθόνιες και γονιμικές αναφορές, κάθε άλλο παρά συμπτωματική μπορεί να θεωρηθεί, ενώ αποδεικνύει την σημαντικότητα των παιδικών τάφων. Στην περιοχή του Βοτανικού, ένα ακόμη παρόδιο νεκροταφείο επί της Ιεράς Οδού, με αδιάκοπη χρήση από τον ύστερο 8^ο αι. π.Χ. έως και τη Ρωμαϊκή περίοδο, απέδωσε πέντε εγχυτρισμούς της ΥΓ περιόδου. Σχ. βλ. I. Τσιριγώτη-Δρακώτου, *ΑΔ* 42 Β (1987), 23.

αμφισβητηθεί σοβαρά³⁹⁴. Αναφέρονται τουλάχιστον επτά ταφικά αγγεία τα οποία χρονολογούνται από τα μέσα του 8^{ου} έως και τις αρχές του 7^{ου} αι. π.Χ., εντός των οποίων θεωρείται ότι είχαν τοποθετηθεί καμένα υπολείμματα παιδικών σκελετών. Δύο ακόμη βαθιοί αποθέτες που βρέθηκαν σε μικρή απόσταση περιείχαν μεγάλο αριθμό αγγείων, στα οποία παρότι δεν διατηρήθηκαν οστά, σύμφωνα με τις συνθήκες απόθεσής τους, αναγνωρίζονται ως παιδικοί εγχυτρισμοί. Βάσει της στρωματογραφίας προκύπτει ότι τα ταφικά αγγεία είχαν επανατοποθετηθεί ενός των λάκκων πιθανώς ταυτόχρονα κατά τις αρχές του 7^{ου} αι. π.Χ. Ωστόσο η ερμηνεία αυτής της πρακτικής παραμένει προβληματική³⁹⁵.

4.1.3. Γεωμετρική Περίοδος, Αττική (Γράφημα 5-6)

Στο λεκανοπέδιο Αττικής (Χάρτης) οι επιβεβαιωμένες περιπτώσεις παιδικών τάφων της Γ περιόδου φτάνουν σε αριθμό τους εκατόν δεκατρείς³⁹⁶. Πρόκειται για ογδόντα έναν εγχυτρισμούς (72%), είκοσι επτά ενταφιασμούς σε λακκοειδείς και κιβωτιόσχημους τάφους (24%), τρεις περιπτώσεις πρωτογενών (3%) και μόλις δύο δευτερογενών καύσεων³⁹⁷ (2%). Από αυτούς το μεγαλύτερο ποσοστό χρονολογείται στην ΥΓ περίοδο (66 περιπτώσεις, 58%), μόλις τέσσερις περιπτώσεις χρονολογούνται στη ΜΓ περίοδο (4%) και μόνο μια περίπτωση χρονολογείται με βεβαιότητα στην ΠΓ

³⁹⁴ Σύμφωνα με τον ανασκαφέα αναγνωρίστηκαν ίχνη καύσης (Φ. Σταυρόπουλλος, *ΠΑΕ* 1956, 49-51). Ωστόσο την υπόθεση των καμένων οστών έχει αμφισβητήσει ο Α. Μαζαράκης Αινιάν. Σχ. βλ. Mazarakis Ainian – Livieratou 2010, 97-98. Mazarakis Ainian – Alexandridou 2011, 115-117. Προβληματική παραμένει η ανθρωπολογική εξέταση των οστών.

³⁹⁵ Ο.π.

³⁹⁶ Είναι πιθανόν ότι πολλές ακόμη περιπτώσεις, χωρίς ωστόσο επαρκείς αποδείξεις, σχετίζονται με παιδικές ταφές. Οι ενδείξεις τις περισσότερες φορές δεν επαρκούν για την επιβεβαιωμένη ταύτιση του είδους ή της απόλυτης χρονολόγησης, παρόλο που συναινούν στην ταυτοποίησή τους ως παιδικές ταφές. Τέτοιες περιπτώσεις αφορούν κυρίως διαταραγμένους τάφους και μεμονωμένα ευρήματα σε λάκκους. Χαρακτηριστικές περιπτώσεις αποτελούν οι βαθιοί λάκκοι του Ωρωπού. Επίσης, στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται συνοπτικές αναφορές σε εκθέσεις ανασκαφών όπως στην περίπτωση του Παλαιού Φαλήρου, της Ελευσίνας, της Μερέντας και στον Βρανά Μαραθώνα. Όλες οι παραπάνω περιπτώσεις δεν συμπεριλήφθηκαν στον υπολογισμό των ποσοστιαίων μετρήσεων αλλά συνεκτιμώνται ως ταφικά σύνολα που σχετίζονται με τις παιδικές ταφές της Γ εποχής.

³⁹⁷ Στο Νότιο νεκροταφείο της Ελευσίνας αναφέρονται τρεις πρωτογενείς και μια δευτερογενής καύση, παρά την απουσία οστεολογικής εξέτασης (Σκιάς 1898, 90). Ακόμη, μια δευτερογενής καύση που αποκαλύφθηκε επί της λεωφόρου Μαραθώνος, σύμφωνα με οστεολογική μελέτη, αφορά νεαρό άτομο ή μεγάλο παιδί ηλικίας δέκα έως είκοσι ετών (Mazarakis Ainian 2011, 704). Επίσης, δευτερογενείς παιδικές καύσεις αναφέρονται από τον Σωτηριάδη στην περιοχή Βρανά Μαραθώνα, χωρίς ωστόσο παραπάνω πληροφορίες για τον αριθμό ή τις συνθήκες ανεύρεσής τους (Γ. Σωτηριάδης, *ΠΑΕ* 1934, 29-38).

(1%). Άλλες σαράντα τέσσερις περιπτώσεις με σχετική χρονολόγηση εντάσσονται γενικώς στη Γ περίοδο³⁹⁸.

Παρότι τα δεδομένα της Αττικής για τις παιδικές ταφές των πρώτων δύο υποπεριόδων της Γ περιόδου, δηλαδή την ΠΓ και ΜΓ απουσιάζουν αισθητά, όπως άλλωστε και στην Αθήνα, παρατηρείται ότι τουλάχιστον κατά την ΥΓ περίοδο αυξάνεται σημαντικά αφενός ο αριθμός των νεκροπόλεων, και αφετέρου η συγκέντρωση των παιδικών τάφων σε αυτά³⁹⁹. Σε όσες περιπτώσεις είναι δυνατόν να γνωρίζουμε τη διάταξη των τάφων μέσα στο χώρο των νεκροταφείων, παρατηρείται ότι οι παιδικές ταφές είτε συνυπάρχουν μεταξύ των τάφων των ενηλίκων, είτε βρίσκονται συγκεντρωμένες σε χώρους αποκλειστικά προορισμένους για ταφές ανηλίκων, συνήθως στις άκρες των οργανωμένων νεκροταφείων. Υπάρχουν ωστόσο και οι περιπτώσεις νεκροταφείων που τα διαθέσιμα δεδομένα για τις παιδικές ταφές είναι ιδιαίτερος πενιχρά και είναι αδύνατον να συναχθούν τα όποια συμπεράσματα σχετικά με την οργάνωση των χώρων ταφής και τη χωροταξική διασπορά των παιδικών τάφων σε αυτά⁴⁰⁰.

Συνύπαρξη παιδικών τάφων χωρίς συγκεκριμένη οριοθέτηση από τις ταφές των ενηλίκων παρατηρείται στο Νότιο νεκροταφείο της Ελευσίνας απ' όπου προέρχεται το μεγαλύτερο ποσοστό παιδικών τάφων της Αττικής. Η νεκρόπολη αυτή αποτελούσε το κυριότερο πεδίο ταφής της περιόδου (σε σχέση με το παρακείμενο Δυτικό νεκροταφείο) με μεγάλη διάρκεια χρήσης που εκτείνεται από τα τέλη του 10^{ου} αι. π.Χ. έως και τα μέσα του 7^{ου} αι. π.Χ. Σε αυτό ανασκάφθηκαν τουλάχιστον σαράντα παιδικοί τάφοι της Γ περιόδου⁴⁰¹. Αφενός οι σχετικές χρονολογήσεις και αφετέρου οι μη αναλυτικές δημοσιεύσεις δυσχεραίνουν τον ακριβή υπολογισμό του ποσοστού αντιπροσώπευσης των παιδιών στην νεκρόπολη. Σε οποιαδήποτε περίπτωση, ωστόσο, τα ποσοστά είναι αρκετά αυξημένα και παρατηρείται ότι οι ταφές των ανηλίκων, ιδίως βρεφικοί εγχυτρισμοί, τίθενται πλησίον των τάφων των

³⁹⁸ Οι περισσότεροι παιδικοί τάφοι με σχετική χρονολόγηση προκύπτουν από τις ανασκαφές του Σκιά στα τέλη του 19^{ου} αι. όταν οι μέθοδοι χρονολόγησης και τεκμηρίωσης βρίσκονταν σε εμβρυακό στάδιο (Σκιάς 1898, 30-122).

³⁹⁹ Morris 1987, 81-82.

⁴⁰⁰ Αποσπασματικές πληροφορίες για τις παιδικές ταφές προέρχονται από την περιοχή των Μεσογείων στην Α Αττική: α) στο νεκροταφείο του Μαρκοπούλου [Ι. Παπαχριστοδούλου, *ΑΔ* 26 (1971), 38-41. Ο. Κακαβογιάννη, *ΑΔ* 38 (1983), 61-62] και β) στα νεκροταφεία της Μερέντας [Ι. Παπαδημητρίου, *Έργον* 1960, 30-37. Χαγοράι-Gleissner 2005, 63-71. Κακαβογιάννη 2009, 127-142. Πέτρου – Πιτσικούλης 2003, 30-31. Αργυρόπουλος – Σκλάβος 2003, 32]. Στα τέσσερα νεκροταφεία της Μερέντας ανασκάφηκαν συνολικά περίπου εκατό ταφές της Γ περιόδου από τις οποίες μόνο μια πλούσια κτερισμένη ταφή αναφέρεται ως παιδική.

⁴⁰¹ Σκιάς 1898. Σκιάς 1912.

ενηλίκων χωρίς σαφή διαχωρισμό⁴⁰². Αντίστοιχη περιπτώση ελεύθερης ενσωμάτωσης των παιδικών τάφων στον διαθέσιμο χώρο νεκροταφείων παρατηρείται στη ΝΑ Αττική, στον Θορικό (εικ. 80), όπου εντοπίστηκαν περίπου σαράντα ταφές της ΥΓ περιόδου. Οι τάφοι συγκεντρώνονται κυρίως στη Δ νεκρόπολη στις πλαγιές του λόφου Βελατούρι⁴⁰³. Από αυτούς δεκατρείς ανήκουν σε παιδιά και χρονολογούνται αποκλειστικά στην ΥΓ Πα-β περίοδο και αφορούν εγχυτρισμούς βρεφών των οποίων τα οστά διαλύθηκαν από τα ιζήματα⁴⁰⁴. Η διατάραξη που διακρίνεται σε αυτόν τον τομέα, καθώς και οι αποσπασματικές ανασκαφές εμποδίζουν το να υπολογίσουμε ακριβώς τον αριθμό των τάφων και συνεπώς την αντιστοιχία των παιδιών. Φαίνεται ωστόσο ότι οι παιδικές ταφές ενσωματώνονται στον διαθέσιμο χώρο του νεκροταφείου και βρίσκονται μεταξύ των τάφων των ενηλίκων⁴⁰⁵. Ως προς τη διάταξη των τάφων μέσα στο χώρο του νεκροταφείου παρατηρείται ότι οι ταφές πραγματοποιούνται ελεύθερα και δεν ακολουθούν χρονολογική ή χωροταξική οργάνωση. Άλλες περιπτώσεις με αποσπασματικά δεδομένα επιβεβαιώνουν το παραπάνω πρότυπο, τουλάχιστον βάσει των διαθέσιμων δεδομένων. Στη ΝΑ Αττική, δύο μερικώς ανεσκαμμένοι και διαταραγμένοι τύμβοι, ένας στην Ανάβυσσο⁴⁰⁶ και ένας ακόμη στην Παλαιά Φώκαια⁴⁰⁷ περιέχουν μικρό αριθμό παιδικών τάφων. Προς το παρόν μόνο προκαταρκτικά συμπεράσματα έχουν δημοσιευτεί, ωστόσο, από το μικρό δείγμα των ερευνημένων τάφων καθίσταται σαφές ότι στον ταφικό τύμβο πλησίον των ενηλίκων τάφων συμπεριλαμβάνονταν επίσης ενταφιασμοί παιδιών και εγχυτρισμοί βρεφών ή μικρών παιδιών. Στη Β Αττική, στο Μενίδι, αποσπασματικές έρευνες αποκάλυψαν τμήματα δύο νεκροταφείων με ταυτόχρονη χρήση ήδη από τα τέλη του 8^{ου} αι. π.Χ. Σε αυτά εντοπίστηκε μικρός αριθμός παιδικών τάφων που επιβεβαιώνει την παράλληλη παρουσία των παιδιών στα νεκροταφεία των ενηλίκων⁴⁰⁸. Αντίστοιχης περιορισμένης έκτασης πληροφορίες προέρχονται από τη νεκρόπολη στην Παλαιά Κοκκινιά όπου μεταξύ τάφων ενηλίκων αναφέρεται ένας εγχυτρισμός βρέφους και ένας ενταφιασμός επιμελημένης κατασκευής μεγαλύτερου

⁴⁰² Παρατήρηση που επισημαίνει και ο ανασκαφέας (Σκιάς 1912, 32).

⁴⁰³ Mussche 1974, 23-29. Mussche 1998, 22-44.

⁴⁰⁴ *Thorikos* IV, 71-109. *Thorikos* VIII, 72-150.

⁴⁰⁵ Αντίθετα, ένας τομέας του Ν νεκροταφείου φαίνεται ότι δεχόταν αποκλειστικά ταφές παιδιών μικρής ηλικίας που χρονολογούνται κυρίως από το β' μισό του 7^{ου} αι. π.Χ. και εξής [Servais J., "La nécropole Sud sur le Vélaturri", *L'Antiquité Classique* 34 (1965), 17].

⁴⁰⁶ Ο. Κακαβογιάννη, *ΑΔ* 39 Β (1984), 43-45, σχ. 3. Κακαβογιάννη – Πετρόχειλος 2013, 69-73.

⁴⁰⁷ Ο. Κακαβογιάννη, *ΑΔ* 42 Β (1987), 96-97, πίν. 49α. Κακαβογιάννη – Πετρόχειλος 2013, 69-73, εικ. 2α.

⁴⁰⁸ Πλάτωνος-Γιώτα 2004, 118-119.

παιδιού (εικ. 113)⁴⁰⁹. Στο νεκροταφείο αυτό που παρουσιάζει σχετική οργάνωση με εμφανή διάταξη των τάφων στον χώρο, οι δύο παιδικές ταφές βρίσκονται μεταξύ των τάφων των ενηλίκων και μάλιστα τοποθετημένες με κοινό προσανατολισμό προς τα Β. Ένα άλλο μικρό δείγμα συνύπαρξης των παιδικών τάφων με αυτούς των ενηλίκων προέρχεται από την περιοχή της Καλλιθέας⁴¹⁰.

Σε ορισμένες νεκροπόλεις της Αττικής διαπιστώνεται η ύπαρξη νεκροταφείων, ή τουλάχιστον τμημάτων νεκροταφείων αποκλειστικά προορισμένων για παιδικές ταφές. Στο μικρότερο νεκροταφείο της Ελευσίνας, στο Δυτικό, οι Γ ταφές είναι σχετικά περιορισμένες, ωστόσο ένας σημαντικός αριθμός παιδικών τάφων (εννέα), κυρίως εγχυτρισμοί βρεφών αλλά και ενταφιασμοί μεγαλύτερων παιδιών, συγκεντρώνεται αποκλειστικά στον τομέα Γ⁴¹¹ (εικ. 103). Οι ταφές αυτές χρονολογούνται στη ΜΓ και ΥΓ περίοδο, ενώ παρατηρείται ότι τουλάχιστον ο τομέας αυτός εξυπηρετούσε κατά κύριο λόγο παιδικές ταφές, η παρουσία των οποίων εντείνεται ιδιαιτέρως κατά τον 7^ο και 6^ο αι. π.Χ.⁴¹² Η εμφάνιση χώρων αποκλειστικά για τις ταφές των παιδιών είναι ένα φαινόμενο που εντοπίζεται σε μεγάλο βαθμό και στον Μαραθώνα, στη θέση Βρανά, όπου τουλάχιστον ένας τομέας του νεκροταφείου που χρησιμοποιείται από την ΥΓ και εξής, απαρτίζεται από ταφές βρεφών και μικρών παιδιών⁴¹³. Δυστυχώς, τα ανασκαφικά δεδομένα είναι ιδιαιτέρως περιληπτικά. Πρόκειται για άγνωστο αριθμό τάφων που αφορούν κατά κύριο λόγο νήπια και μεγαλύτερα παιδιά ηλικίας 8-10 ετών. Ομοίως στο Φάληρο, ένα σύνολο τάφων αφορά παιδιά και εκτείνεται από την ΥΓ-ΠρΑ⁴¹⁴. Η νεκρόπολη αυτή αποτέλεσε ένα από τα σημαντικότερα πεδία ταφής της Αττικής, ιδίως κατά την Αρχαϊκή περίοδο⁴¹⁵. Παρότι τα δεδομένα για τον ύστερο 8ο αι. π.Χ. είναι λιγοστά, στο νεκροταφείο αυτό ιδίως κατά τις επόμενες περιόδους η αναλογία των παιδικών τάφων έναντι των ενηλίκων είναι σαφώς πολύ μεγάλη. Η πυκνή διάταξη των εγχυτρισμών ενδιάμεσα από τις σχετικά λιγοστές ταφές των ενηλίκων υποδεικνύει ότι το νεκροταφείο, ή

⁴⁰⁹ Δ. Θεοχάρης, *ΠΑΕ* 1951, 116-122, πίν. 2.

⁴¹⁰ Β. Καλλιπολίτης, *ΑΔ* 19 Β (1964), 65-67. Πρόκειται για μικρή συστάδα τάφων με τρεις ενταφιασμούς ενηλίκων και δύο εγχυτρισμούς βρεφών.

⁴¹¹ Μυλωνάς 1975. Οι υπόλοιπες δύο παιδικές ταφές της Γ περιόδου βρίσκονται διασκορπισμένες στον τομέα Δ και Θ.

⁴¹² Ο.π. κατάλογος Ζ.

⁴¹³ Γ. Σωτηριάδης, *ΠΑΕ* 1934, 29-38. Γ. Σωτηριάδης, *ΠΑΕ* 1939, 27-39, ιδίως 35-38. Ανασκάφθηκαν τμήματα εκτεταμένων νεκροταφείων που βρισκόταν σε χρήση από τη Γ έως και την Κλασική εποχή.

⁴¹⁴ Κ. Κουρουνώτης, *ΑΕ* 1911, 246-231. Σ. Πελεκίδης, *ΑΔ* 2 (1916), 13-64. R.S. Young, *Graves from the Phaleron Cemetery*, *AJA* 46 (1942), 23-57. Coldstream 1968, 84. Οι ταφές της ΠρΑ περιόδου δεν συμπεριλαμβάνονται στην παρούσα μελέτη.

⁴¹⁵ Νέες ανασκαφικές έρευνες βρίσκονται σε εξέλιξη.

τουλάχιστον ένα τμήμα αυτού, χρησιμοποιήθηκε σχεδόν αποκλειστικά για τις παιδικές ταφές. Σύμφωνα με τον Morris, η νεκρόπολη του Αγ. Παντελεήμονα στην Ανάβυσσο (εικ. 76) παρουσιάζει μια αντίστοιχη εξέλιξη στην ΥΓ II όπου στο ΒΑ άκρο του νεκροταφείου των ενηλίκων βρίσκονται πέντε παιδικές ταφές ενώ παράλληλα οι ταφές των ενηλίκων μειώνονται⁴¹⁶. Τα δεδομένα είναι ελάχιστα ώστε να θεωρήσουμε ότι υπήρξε ριζική εξέλιξη στις ταφικές πρακτικές του νεκροταφείου, ωστόσο φαίνεται ότι τουλάχιστον την περίοδο αυτή είναι αποδεκτό να συνυπάρχουν οι ταφές των παιδιών, ομαδοποιημένες ωστόσο στο ΒΑ τμήμα.

Στη ΒΑ Αττική, οι παιδικοί τάφοι του Ωρωπού θα πρέπει να εξεταστούν μεμονωμένα καθώς τα ταφικά σύνολα που εντοπίστηκαν αφορούν τα όρια ενός οργανωμένου οικισμού (εικ. 96). Πρόκειται για χαρακτηριστική περίπτωση *intra muros* παιδικών τάφων⁴¹⁷, οι οποίοι αφορούν εγχυτρισμούς και ενταφιασμούς βρεφών και παιδιών, που έλαβαν χώρα στον υπαίθριο χώρο, σε κοντινή όμως απόσταση από τα κτήρια. Εδώ οι παιδικές ταφές πραγματοποιούνται πλησίον των οικιστικών συνόλων τα οποία όμως διαχωρίζονται από περιβόλους⁴¹⁸. Οι περίβολοι, εκτός από χρηστική λειτουργία, οριοθετούν το σύνολο των κτισμάτων μιας οικογένειας εντός του γενικότερου οικισμού, ενώ είναι δυνατόν να αντιστοιχηθούν παιδικές ταφές με μεμονωμένους οίκους⁴¹⁹. Φαίνεται λοιπόν ότι τα μέλη κάθε οίκου ή κάθε μικρής οικογενειακής ομάδας ενταφιάζει τα παιδιά της στον υπαίθριο χώρο εκτός αλλά πλησίον του οίκου της⁴²⁰. Είναι χαρακτηριστικό ότι εντός του οικιστικού χώρου έχουν εντοπιστεί μόνο παιδικοί τάφοι και όχι ενηλίκων⁴²¹. Το οργανωμένο νεκροταφείο του οικισμού, όπου αναμένονται οι ταφές των ενηλίκων, δεν έχει ακόμη

⁴¹⁶ Π. Θέμελης, *ΑΔ* 29 Β (1973-74), 108-109, πίν. Γ. Σύμφωνα με τον Morris (1987, 82-85, εικ. 25-26) την περίοδο αυτή οι παιδικές ταφές «εισβάλλουν» στα νεκροταφεία ενηλίκων. Ο ίδιος ωστόσο διευκρινίζει ότι στην περίπτωση του Αγ. Παντελεήμονα ο χώρος δεν μετατράπηκε ποτέ αποκλειστικά σε παιδικό νεκροταφείο.

⁴¹⁷ Για τον διαχωρισμό των όρων «*intra*» και «*extra muros*» ταφές, βλ. Morris 1987, 62-69. Κατά την ΠΕΣ, σποραδικά αναφέρονται παιδικές ταφές όπως επίσης και περιορισμένες ταφές ενηλίκων μέσα στο πλαίσιο κατοικημένων περιοχών (Mazarakis Ainiian 2007-2008, Mazarakis Ainiian 2010).

⁴¹⁸ Για τις λειτουργίες των οικιστικών περιβόλων βλ. Mazarakis Ainiian 2002α, 166-168. Mazarakis Ainiian 2002β. Μαζαράκης Αινιάν 2003, 955-957. Mazarakis Ainiian 2007α, 157-168. Μαζαράκης Αινιάν 2003, 955-957.

⁴¹⁹ Βλάχου 2004, 138-139. Vlachou 2007, 221.

⁴²⁰ Vlachou 2007, 220-221. Διπιστώνεται οργάνωση τόσο οικιστική, όσο ταφική πιθανώς σε επίπεδο οικογένειας-οίκου.

⁴²¹ Vlachou 2007, 216. Κατά κύριο λόγο πρόκειται για βρέφη. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί ο τάφος ΧΙα, που αφορά έφηβο άτομο, ηλικίας περίπου δεκαέξι ετών, ο οποίος δεν συμπεριλαμβάνεται στην παρούσα μελέτη [Α. Μαζαράκης Αινιάν, *ΠΑΕ* 151 (1996), 94, πίν. 30α].

εντοπιστεί, ενώ θα ήταν ενδιαφέρον να γνωρίζαμε εάν και κατά πόσο σε αυτό ενσωματώνονται επίσης οι παιδικές ταφές⁴²².

⁴²² Mazarakis Ainian 2007-2008, 376.

5. Συμπεράσματα

Σύμφωνα με την παραπάνω ανάλυση, καθίσταται σαφές ότι κατά την ΠΕΣ οι διαφοροποιήσεις των ταφικών πρακτικών που παρατηρούνται οφείλονται σε μια σειρά διαφόρων παραμέτρων που θα πρέπει να συνεκτιμηθούν. Παρά την ανομοιογένεια των διαθέσιμων αρχαιολογικών δεδομένων είναι προφανές ότι τα παιδιά κατείχαν μια ξεχωριστή υπόσταση στο ευρύτερο πλαίσιο της κοινωνίας η οποία αντανακλάται ποικιλοτρόπως στις ταφικές πρακτικές που εφαρμόστηκαν.

Τα διαθέσιμα δεδομένα της ΠρΓ περιόδου, παρότι αποσπασματικά, καταδεικνύουν ότι τουλάχιστον κατά την ΥΠρΓ φάση στην Αθήνα οι παιδικοί τάφοι είτε συμπεριλαμβάνονται εντός μικρών οικογενειακών ταφικών περιβόλων, είτε δευτερευόντως απαντώνται εντός των σποραδικών οργανωμένων νεκροταφείων⁴²³. Οι πληροφορίες ωστόσο είναι ελάχιστες, ιδίως από την ΠΠρΓ έως τη ΜΠρΓ περίοδο στην Αθήνα και στην Αττική-με εξαίρεση τη Νέα Ιωνία- όπου απουσιάζουν αισθητά, καθιστώντας αδύνατη τη διατύπωση οποιονδήποτε συμπερασμάτων.

Το κενό αυτό συνεχίζεται καθ' όλη τη διάρκεια των δύο πρώτων φάσεων της Γ περιόδου στην Αθήνα και την Αττική, όπου συναντώνται σποραδικά λίγες ταφές⁴²⁴, ενώ μόνο από τα μέσα του 8^{ου} αι. π.Χ. τα δεδομένα αποκαθίστανται σε ικανοποιητικό βαθμό⁴²⁵. Μόνο κατά την ΥΓ II οι ταφές των ανηλίκων επανεμφανίζονται, συχνά ενσωματώνονται σε νεκροταφεία που κατά τις προηγούμενες περιόδους χρησιμοποιούνταν αποκλειστικώς για ταφές ενηλίκων⁴²⁶, ενώ μερικά από αυτά τα νεκροταφεία ή τμήματα αυτών χρησιμοποιούνται πλέον αποκλειστικά για ταφές βρεφών και μικρών παιδιών και συνεχίζουν ως τέτοια και κατά τον 7^ο αι. π.Χ.⁴²⁷

⁴²³ Μόνο τριάντα ένα παραδείγματα ΠρΓ παιδικών τάφων έχουν καταγραφεί στην Αθήνα και την Αττική, εκ των οποίων τα δεκαεπτά αφορούν την ΥΠρΓ (**Γράφημα 1**).

⁴²⁴ Η ΠΓ περίοδος στην Αθήνα και την Αττική αντιπροσωπεύεται μόλις από επτά παιδικούς τάφους, ενώ αντίστοιχα η ΜΓ από έξι (**Γράφημα 3, 5**).

⁴²⁵ Στην Αθήνα και την Αττική οι παιδικές ταφές που κατατάσσονται με απόλυτη χρονολόγηση στην ΥΓ περίοδο ανέρχονται σε εκατόν σαράντα επτά (πρόσθεση τάφων της ΥΓ περιόδου από **Γράφημα 3, 5**). Ένας ακόμη μεγάλος αριθμός τάφων (πάνω από σαράντα, βλ. **Γράφημα 5**) με σχετική χρονολόγηση εντάσσεται γενικώς στη Γ περίοδο. Τα ποσοστά αυτά είναι ενδεικτικά καθώς στην πραγματικότητα είναι σαφώς μεγαλύτερα εάν συνεκτιμηθούν οι περιπτώσεις των μη δημοσιευμένων ή των λιγότερων αναλυτικών δημοσιεύσεων όπου δεν αναφέρονται ποσοστά, είδη τάφων και σαφείς χρονολογήσεις.

⁴²⁶ Π.χ. στο νεκροταφείο στη Ν κλιτύ της Ακρόπολης (Ι. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 (1973), *Μελέτες*, 1-63). Αντίστοιχα στην Ερέτρια, οι παιδικές ταφές του 8^{ου} αι. εντοπίζονται διάσπαρτες στις ζώνες κατοίκησης, ενώ αντίθετα από τις αρχές του 7^{ου} αι. αρχίζουν να συγκεντρώνονται στους οργανωμένους χώρους ταφής (Blandin 2007β, 63).

⁴²⁷ Morris 1987, 72-73. Π.χ. Κεραμεικός (Houby-Nielsen 2000, 156-157. Houby-Nielsen 1995) και Τομέας Γ στη Δυτική Νεκρόπολη Ελευσίνιας (Μυλωνάς 1975 τ.Β', κατάλογος Ζ).

Σε κάθε περίπτωση, η υποαντιπροσώπευση των παιδιών που παρατηρείται ήδη από την ΠρΓ και εντείνεται κατά την ΠΓ και ΜΓ περίοδο δεν είναι δυνατόν να είναι ενδεικτική των δημογραφικών δεδομένων της περιόδου⁴²⁸. Αντιθέτως, η παιδική θνησιμότητα αναμένεται ότι ήταν ιδιαίτερος αυξημένη. Η απουσία τους από οποιοδήποτε αρχαιολογικό περιβάλλον ίσως υποδηλώνει ότι τα παιδιά αυτής της περιόδου θάβονταν με λιγότερο διακριτούς τρόπους, οι οποίοι δεν είναι αρχαιολογικά ορατοί, όπως έχει προτείνει ο I. Morris⁴²⁹. Παραμένει ασαφές ποιες ήταν αυτές οι μη ορατές ταφικές πρακτικές, με αποτέλεσμα πολλές παιδικές ταφές να μην μπορούν να αναγνωριστούν αρχαιολογικά, πόσο μάλλον όταν αυτές γίνονται με λιγότερο τυπικούς τρόπους⁴³⁰.

Η κατακόρυφη αύξηση των παιδικών τάφων κατά την ΥΓ περίοδο αντανακλά μια σαφή διαφοροποίηση σε σχέση με τις παλαιότερες περιόδους. Έχουν προταθεί διάφορες ερμηνείες⁴³¹, ωστόσο περισσότερο ικανοποιητική είναι αυτή του I. Morris, ο οποίος συσχετίζει αυτή την αύξηση με μεταβολή των κοινωνικών αντιλήψεων λόγω εσωτερικών κοινωνικών διεργασιών⁴³². Ειδικότερα, κατά την ΥΓ περίοδο η απομάκρυνση των ταφών από τους οικιστικούς χώρους, με συνέπεια την αύξηση των οργανωμένων χώρων ταφής, σχετίζεται με την προσπάθεια οριοθέτησης των νεκροταφείων. Την ίδια περίοδο στην Αγορά το νεκροταφείο στα Ν της Θόλου οριοθετείται από περίβολο (εικ. 25), όπως επίσης και το αρχαϊκό νεκροταφείο στη Δυτική πλαγιά του Αρείου Πάγου⁴³³ (εικ. 18). Επίσης, στην Αττική, γύρω στο 700 π.Χ., έπειτα από εκατόν πενήντα χρόνια χρήσης, το μεγάλο νεκροταφείο στον Αγ. Παντελεήμονα Αναβύσσου αποκτά περίβολο (εικ. 76)⁴³⁴.

Αυτές οι πρακτικές εκφράζουν την επιθυμία σαφούς διαχωρισμού του χώρου των ζώντων από εκείνο των νεκρών, ίσως και μια προσπάθεια αποκλεισμού των

⁴²⁸ Snodgrass 1977, 10-6.

⁴²⁹ Morris 1987, 62: “From c.900 to 735 BC, only adults were buried in a formal, archaeologically recoverable way”.

⁴³⁰ Mazarakis Ainian 2007-2008, 385. Mazarakis Ainian 2010, 68. Π.χ. περιπτώσεις κενών λάκκων στη Ν κλιτύ της Ακρόπολης έχουν αναγνωριστεί ως παιδικές ταφές [I. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 (1973), *Μελέτες*, 1-63], ενώ αντίστοιχη ερμηνεία έχει δοθεί σε μερικούς από τους βαθείς λάκκους του Ωρωπού [Α. Μαζαράκης Αινιάν, *ΠΑΕ* 151 (1996), 21-124. Βλάχου 2004, 141-146. Vlachou 2007, 217]. Στην δεύτερη περίπτωση μάλιστα ένας εξ’ αυτών (ΩΡ 21) διατηρούσε ψήγματα οστών τα οποία με δυσκολία αναγνωρίστηκαν ως παιδικά.

⁴³¹ Όπως περίοδος ανομβρίας και επιδημικές ασθένειες [J.M. Camp, *Hesperia* 48 (1979), 379-411. Camp 1986, 33-34]. Για την απόρριψη της παραπάνω θεωρίας, βλ. Morris 1987, 158-161.

⁴³² Morris 1987, 72, εικ. 22, 160-161. Την ίδια θέση υιοθετεί η Haentjens (1999, 182-183) και η Houby-Nielsen (2000).

⁴³³ Morris 1987, 65.

⁴³⁴ Ο.π. Το νεκροταφείο βρισκόταν σε χρήση ήδη από την ΠΓΠ περίοδο.

τεθνεώτων⁴³⁵. Τα δεδομένα για τους οικισμούς της Αττικής είναι ωστόσο λιγοστά⁴³⁶. Στον Ωρωπό, ένα από τα λιγοστά παράδειγμα επαρκώς ανεσκαμμένου οικισμού της Αττικής, εκκρεμεί ο εντοπισμός του οργανωμένου χώρου ταφής⁴³⁷. Εδώ τα παιδιά συνεχίζουν να θάβονται «intra muros», πάντοτε όμως εκτός των περιβόλων που διαχωρίζουν σαφώς τους «οίκους» από τους υπαίθριους χώρους⁴³⁸.

Η ενσωμάτωση των παιδιών στα νεκροταφεία σηματοδοτεί την αλλαγή των επίσημων ταφικών πρακτικών, οι οποίες σχετίζονται με τις κοινωνικές, ιδεολογικές και πολιτικές εξελίξεις που συνοδεύουν τη γένεση της πόλης ή τη δημιουργία ενός πρώιμου κράτους⁴³⁹. Από τα μέσα του 8^{ου} αι. π.Χ. και εξής, οι συνθήκες οδηγούν στη σταδιακή μείωση της αριστοκρατικής τάξης και την εμφάνιση μιας πιο ευημερούσας κοινωνίας, στο πλαίσιο της οποίας τα παιδιά αντιμετωπίζονται πλέον διαφορετικά στα θέματα της ταφής⁴⁴⁰.

Επιπλέον, περισσότερες οικογένειες είχαν τη δυνατότητα να θάψουν τα παιδιά τους με τη δέουσα σημασία που υποδεικνύει μια τυπική ταφή σε έναν οργανωμένο χώρο⁴⁴¹. Το γεγονός ότι τα παιδιά θάβονται μαζί με τους ενήλικες πιθανότατα δηλώνει ενίσχυση του αισθήματος της οικογένειας και της συνείδησης της σημαντικής θέσης που κατείχαν για τη συνέχιση της κοινωνίας, καθώς ο θάνατος ενός παιδιού έπληττε την εξέλιξη της οικογένειας⁴⁴². Παρότι το παιδί δεν αντιπροσωπεύει ένα κοινωνικό ιδεώδες, λόγω των σωματικών και πνευματικών αδυναμιών που το χαρακτηρίζουν, η φροντίδα του στον χώρο της οικογένειας και η ανάπτυξη στενών συναισθηματικών δεσμών ήταν σημαντικοί παράγοντες για την εξασφάλιση τόσο του «οίκου», όσο και της «πόλης»⁴⁴³. Το θέμα της ταφής φαίνεται πως δεν αποτελεί τόσο ζήτημα της κοινωνίας, αλλά περισσότερο σχετίζεται με την οικογένεια, η οποία επιλέγει πλέον να συμπεριλάβει τα βρέφη, τα μικρά και μεγαλύτερα παιδιά στους

⁴³⁵ Mazarakis Ainian 2007-2008. Παιδικές ταφές, αλλά και ταφές ενηλίκων εντός κατοικημένων περιοχών εμφανίζονται σποραδικά έως τα ΥΓ χρόνια χωρίς όμως να απουσιάζουν παράλληλα τα οργανωμένα νεκροταφεία με τις ταφές ενηλίκων.

⁴³⁶ Βλ. Morris 1987, 85.

⁴³⁷ Mazarakis Ainian 2007-2008, 376.

⁴³⁸ Vlachou 2007, 220. Σύμφωνα με τον Μαζαράκη Αιτινά (Mazarakis Ainian 2007-2008 και 2010) περιοχές που δεν παρουσιάζουν παιδικές ταφές ενός οικισμού αλλά οργανωμένα νεκροταφεία, δεν αναπτύχθηκαν σε πόλεις. Ενώ άλλες θέσεις, μεταξύ των οποίων ο Ωρωπός και η Αθήνα, που ακολουθούσαν την αντίθετη ακριβώς πρακτική, εξελίχθηκαν σε πόλεις.

⁴³⁹ Whitley 1991, 179-180.

⁴⁴⁰ Houbu-Nielsen 2000, 156, 161.

⁴⁴¹ Haentjens 1999, 183.

⁴⁴² Houbu-Nielsen 2000, 162. Sourvinou-Inwood 1995, 429-430.

⁴⁴³ Golden 1993, 5.

οικογενειακούς περιβόλους ή στα οργανωμένα νεκροταφεία, ενισχύοντας τους οικογενειακούς δεσμούς ακόμη και μετά θάνατον.

Είναι εντυπωσιακό ότι το κριτήριο της ηλικίας επηρέασε σημαντικά την επιλογή του τρόπου και του τύπου ταφής, καθώς και την φύση των προσφερόμενων κτερισμάτων. Η ηλικία του θανόντος και συνεπώς ο βαθμός ενσμάτωσης του ατόμου στο κοινωνικό γίγνεσθαι αποτελεί καθοριστικό παράγοντα. Έτσι, τα βρέφη και τα μικρά παιδιά ενταφιάζονται στα ταφικά αγγεία, τα οποία τις περισσότερες φορές έχουν αποτεθεί με ιδιαίτερη επιμέλεια και συνήθως κτερίζονται με μικρογραφικά αγγεία. Από την άλλη, τα μεγαλύτερα παιδιά, τα οποία θα είχαν ήδη αρχίσει να ενσωματώνονται στην κοινωνία και θα είχαν αναπτύξει συναισθηματικούς δεσμούς με την οικογένεια, ενταφιάζονται από τους γονείς με φροντίδα και επιμέλεια. Όψεις αυτών των δεσμών αντανακλώνται στα σημασιολογικού και συναισθηματικού χαρακτήρα κτερίσματα, που σε ορισμένες περιπτώσεις είναι ενδεικτικά του φύλου και της ταυτότητας των νεκρών, π.χ. συμβολικά κτερίσματα υπογραμμίζουν την αγαμία και το θλιβερό γεγονός του πρώιμου θανάτου ιδίως των νεαρών κοριτσιών, τα οποία πέθαναν πριν ακόμη προλάβουν να νυμφευτούν και να αποκτήσουν παιδιά.

Σε οποιαδήποτε περίπτωση, οι ταφικές πρακτικές που εφαρμόζονται για τα παιδιά κατά την ΠΕΣ καταδεικνύουν μια κοινή αντίληψη ως προς το θέμα του πρόωρου θανάτου και τη συνειδητοποίηση της ιδιαιτερότητας της φύσης της παιδικής ηλικίας⁴⁴⁴.

⁴⁴⁴ Για τις διαφοροποιήσεις των κοινωνικών αντιλήψεων στα θέματα ταφής ενηλίκων και παιδιών βλ. επίσης τις μελέτες στο μεγαλύτερο αρχαίο, παιδικό νεκροταφείο στην Κυλίνδρα της Αστυπάλαιας το οποίο ήταν σε χρήση από τη γεωμετρική έως τη ρωμαϊκή περίοδο και πιθανότατα σχετίζεται με ιερό αφιερωμένο στις θεότητες του τοκετού Αρτέμιδα Λοχία και Ειλείθια (Hillson S., *The World's Largest Infant Cemetery and its Potential for Studying Growth and Deivelopment: the Notia Kyllindra Site of the Island of Astypalaia in the Dodecanese*, Schepartz L. – Bourbou C. – Fox S. (επιμ.), *New Directions in the Skeletal Biology of Greece*, *Hesperia Supplements* 43 (2009), 137-154).

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΤΑΦΩΝ ΤΗΣ ΠΕΣ

Ο κατάλογος που ακολουθεί χωρίζεται σε δύο μέρη, α) Παιδικές ταφές της ΠΕΣ στην Αθήνα και β) Παιδικές ταφές της ΠΕΣ από την Αττική. Διακριτός διαχωρισμός γίνεται στα δεδομένα κάθε περιοχής και υπόπεριοχής. Επίσης, για λόγους ομαδοποίησης οι ταφές που ανήκουν στην ίδια περιοχή χωρίζονται σε δύο μικρότερες χρονολογικές κατηγορίες α) Πρωτογεωμετρική και β) Γεωμετρική, στις περιπτώσεις όπου απαντώνται εκ παραλλήλου και οι δύο χρονικές περίοδοι.

Από τον κατάλογο εξαιρέθηκαν όσες ταφές δεν εμπίπτουν στο χρονικό φάσμα της ΠΕΣ και όσες περιοχές αποκλίνουν από τα γεωγραφικά όρια της Αθήνας και της Αττικής. Αντίθετα, σε ορισμένες περιπτώσεις συμπεριλήφθηκαν εκτός των καλά επιβεβαιωμένων και τεκμηριωμένων ως παιδικών τάφων, αμφιλεγόμενες περιπτώσεις τάφων που θα μπορούσαν με μεγαλύτερη ή μικρότερη πιθανότητα να ανήκουν σε παιδιά. Έτσι λοιπόν, τα λήμματα που σημαίνονται με αστερίσκο (*) αφορούν διαταραγμένους τάφους ή τάφους με ελλιπή στοιχεία που δεν μπορούν με βεβαιότητα να μελετηθούν ως ταφικά σύνολα. Στις ποσοστιαίες μετρήσεις δεν χρησιμοποιήθηκαν οι καταγραφές που φέρουν αστερίσκο (*). Επίσης, όσα στοιχεία δεν έχουν σχολιαστεί στις ανασκαφικές εκθέσεις, δηλαδή εκλείπουν ως πληροφορίες, σημαίνονται με παύλα (-). Στις περιπτώσεις που είτε οι ίδιοι οι ανασκαφείς εκφράζουν αμφιβολίες, είτε τα δεδομένα είναι ελλιπή, τα στοιχεία τίθεται εντός παρένθεσης με ερωτηματικό (;). Κάθε τάφος συντομογραφείται με τα αρχικά της περιοχής εύρεσής του, με αύξοντα αριθμό για κάθε θέση ξεχωριστά. Ακολουθεί πίνακας με τις συντομογραφίες των προθεμάτων του καταλόγου (βλ. επίσης γενικό κατάλογο συντομογραφιών).

ΑΓ	Αγορά-Άρειος Πάγος
ΑΚΡ(Ν)	Ακρόπολη. Νότια Κλιτύς
ΑΚΡ(Δ)	Ακρόπολη. Δυτική Κλιτύς
ΛΜ	Λόφος Μουσών

ΑΚΡ-Ν	Περιοχές Νότια της Ακρόπολης
ΘΗ	Θησείο
ΨΥ	Ψυρρή
ΚΕ	Κεραμεικός
ΑΚ	Ακαδημία Πλάτωνος
ΚΑΛ	Καλλιθέα
ΦΑΛ	Παλαίο Φάληρο
ΑΝ	Ανάβυσσος
ΦΩΚ	Παλαιά Φώκεια
ΘΟΡ	Θορικός
ΜΑΡΚ	Μαρκόπουλο
ΜΕΡ	Μερέντα
ΝΙ	Νέα Ιωνία
ΜΕΝ	Μενίδι
ΜΑΡΑ	Μαραθώνας
ΩΡ	Ωρωπός
ΕΛ	Ελευσίνα
ΚΟΚ	Παλαιά Κοκκινιά

ΑΘΗΝΑ (Χάρτης, εικ. 1)

Αγορά-Άρειος Πάγος (εικ. 1-2)

Πρωτογεωμετρικοί τάφοι

- ΑΓ 1** Αγ Β 10:1 (τάφος XIX κατά Styrenius)
Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.
Αγγείο ταφής: Χρηστικός, επιλαίμιος αμφορέας.
Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.
Ηλικία: Βρέφος.
Κτερίσματα: -
Χρονολόγηση: ΥΠρΓ
Πρωτ. βιβλιογραφία: -
Δευτ. βιβλιογραφία: Styrenius 1967, 91, 96, 100, 119. Lemos 2002, 153-154, 230.
Σχόλια: -
- ΑΓ 2** Αγ C 9:5 (τάφος VII κατά Styrenius)
Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε όρυγμα.
Διαστάσεις ορύγματος: περ. 0,70 μ. (μήκ.)
Ηλικία: Παιδί.
Κτερίσματα: Όστρακα αμφορέα, όστρακα πίθου.
Χρονολόγηση: Μτβ. ΥποΜ-ΠρΓ [= ΠΠρΓ]
Πρωτ. βιβλιογραφία: -
Δευτ. βιβλιογραφία: Styrenius 1967, 76, 78-82. Lemos 2002, 230.
Σχόλια: Ο τάφος καλυπτόταν με τα σπασμένα όστρακα ενός αμφορέα με λαβές στην κοιλιά και ενός πίθου.
- ΑΓ 3** Αγ C 9:11 (τάφος XX κατά Styrenius) (εικ. 2 v. 1, εικ. 3)
Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε όρυγμα.
Διαστάσεις τάφου: 0,97 μ. (μήκ.)
Ηλικία: Παιδί.
Κτερίσματα: Υδρία, αμφορέας με λαβές στην κοιλιά, κύπελλο, 5 βάσεις σκύφων, σιδερένια πόρπη.
Χρονολόγηση: περί το 1000 π.Χ. (Shear), ΥΠρΓ (Styrenius, Lemos).
Πρωτ. βιβλιογραφία: T.L. Shear, *AJA* 40 (1936), 191 κ.ε., εικ. 7. T.L. Shear, *Hesperia* 6 (1937), 368, εικ. 31.
Δευτ. βιβλιογραφία: Styrenius 1967, 90, 95, 96, 101-2, 104, 108-9. Lemos 2002, 153-154, 230.
Σχόλια: Ο Styrenius καταλήγει ότι ο τάφος είναι παιδικός εξαιτίας των διαστάσεών του. Ακόμη προτείνει ότι η απόθεση πέντε βάσεων σκύφων, ίσως υποδεικνύει τελετουργικές πρακτικές κατά την διάρκεια του ενταφιασμού.
- ΑΓ 4** Αγ C 10:2 (τάφος XVIII κατά Styrenius)
Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Ευρύστομη χύτρα (Smithson) / χρηστικός επιλαίμιος αμφορέας (Styrenius). Σφράγισμα χείλους με όστρακο.

Διαστάσεις αγγείου: 0,37 μ. (ύψ.), 0,20 μ. (διάμ. χείλους).

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Ηλικία: Έμβρυο, περ. 7 μηνών (Smithson). Βρέφος (Styrenius).

Σκελετικά κατάλοιπα: Λιγιστά θραύσματα οστών.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: ΥΠρΓ (Styrenius, Lemos)

Πρωτ. βιβλιογραφία: -

Δευτ. βιβλιογραφία: Styrenius 1967, 91, 96-7, 119. E.L. Smithson, *Hesperia* 37 (1968), 81. Lemos 2002, 153-154, 230.

Σχόλια: -

ΑΓ 5 Ag C 11:1 (τάφος VIII κατά Styrenius)

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε όρυγμα.

Διαστάσεις ορύγματος: περ. 0,70 μ. (μήκ.)

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Κανένα οστό δεν διατηρήθηκε.

Κτερίσματα: Κύπελλο.

Χρονολόγηση: Μτβ. ΥποΜ-ΠρΓ [= ΠΠρΓ]

Πρωτ. βιβλιογραφία: -

Δευτ. βιβλιογραφία: Styrenius 1967, 76, 78-80, 82-3. Lemos 2002, 153-154, 230.

Σχόλια: -

ΑΓ 6 Ag C 11:2 (τάφος X κατά Styrenius) (εικ. 2 v. 1)

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο.

Διαστάσεις τάφου: 1,72 μ. (μήκ.) X 0,70 μ. (πλ.) X 0,83 μ. (βαθ.)

Ηλικία: Μεγάλο παιδί (;) / Ενήλικος (;)

Σκελετικά κατάλοιπα: Κανένα οστό δεν διατηρήθηκε.

Κτερίσματα: Οινοχόη, 3 λήκυθοι, σκύφος, κύπελλο.

Χρονολόγηση: Περί το 1000 π.Χ. (Shear). ΜΠρΓ (Styrenius, Lemos).

Πρωτ. βιβλιογραφία: T.L. Shear, *Hesperia* 6 (1937), 368.

Δευτ. βιβλιογραφία: Styrenius 1967, 89, 95, 102, 104, 108, 115. Lemos 2002, 153-154, 230.

Σχόλια: Η Shear και η Lemos θεωρούν τον τάφο ενηλίκου. Ο Styrenius (1967, 95) παιδιού, παρά το ότι τονίζει τις πολύ μεγάλες διαστάσεις του τάφου, επειδή δεν διασώθηκαν καθόλου οστά, καθώς και λόγω του ότι οι ενήλικοι αυτή την περίοδο καίγονταν. Στον τάφο διακρίνονται 3 επιχώσεις. Η ανώτερη στρώση περιείχε χώμα και λατύπη. Η μεσαία επίχωση περιείχε στάχτη και λιγιστά καμένα οστά ζώων. Η κατώτερη επίχωση, σε επαφή με τους σκελετούς, περιείχε χώμα και κατά τόπους στάχτες. Σύμφωνα με τον Styrenius (1967, 115) το περιεχόμενο της μεσαίας επίχωσης υποδεικνύει νεκρικό συμπόσιο και τα υπολείμματα της κατώτερης επίχωσης ερμηνεύονται ως τα υπολείμματα της προσφοράς.

ΑΓ 7 Ag C 11:4 (τάφος IX κατά Styrenius. Τάφος 20 κατά Smithson 1961)

(εικ. 2 v. 1, εικ. 4-5)

Είδος ταφής: Διπλός ενταφιασμός σε κιβωτιόσχημο τάφο.

Διαστάσεις τάφου: 1,40 μ. (μήκ.) X 0,40 μ. (πλ.) X 0,30-0,40 μ. (βάθ.)

Τοποθέτηση σκελετού: Ο ένας επάνω στον άλλο σε εκτεταμένη, ύπτια θέση αμφοτέρωθεν.

Προσανατολισμός: τάφου: ΒΔ- ΝΑ σκελετού: ΝΑ (και τα δύο κρανία).

Ηλικία: Παιδί 6 ετών και παιδί λίγο μεγαλύτερο.

Ανθρωπολογική εξέταση: Μελέτη σκελετικού υλικού από J.L. Angel, μόνο στον σκελετό παιδιού 6 ετών.

Σκελετικά κατάλοιπα: Παιδί 6 ετών: θραύσματα οστών και εύθραυστα, ελλειπή τμήματα κρανίου. Μεγαλύτερο παιδί: θραύσματα οστών.

Κτερίσματα: Οινοχόη, σκύφος, 4 κύπελλα, 5 λήκυθοι, 1 μικρή λήκυθος, βότσαλα.

Χρονολόγηση: Περί το 1000 π.Χ. (Shear). ΥΠρΓ (Styrenius, Lemos). ΥποΠρΓ (Smithson).

Πρωτ. βιβλιογραφία: T.L. Shear, *AJA* 39 (1935), 441 κ.ε., εικ. 4, 173-181. T.L. Shear, *Hesperia* 5 (1936), 23-4, εικ. 21-22. J.L. Angel, *Hesperia* 14 (1945), 303, αρ. 75, πίν. LI (n. 75). E.L. Smithson, *Hesperia* 30 (1961), 178, 157, 162, πίν. 25-26.

Δευτ. βιβλιογραφία: Styrenius 1967, 89, 95-7, 100, 102, 104, 108, 115. Lemos 2002, 153-154, 230.

Σχόλια: Οι εσωτερικές παρειές του τάφου επενδεδυμένες με μικρούς λίθους. Δεν είναι σαφές σε ποιόν από τους δύο σκελετούς (ανώτερος ή κατώτερος) έγινε η ανθρωπολογική εξέταση. Ο Styrenius σημειώνει ότι το δεύτερο παιδί είναι λίγο μεγαλύτερο από το άλλο. Τα κτερίσματα αφορούν τον ανώτερο σκελετό, καθώς είχαν αποθεθεί επάνω και σε επαφή με αυτόν. Μερικά από τα αγγεία μικ/κά. Δύο από τις λήκυθους βρέθηκαν σε κόγχη με απανθρακωμένη ύλη και οστά ζώων. Σύμφωνα με την Shear (1936) αυτό υποδεικνύει τελετουργική προσφορά λατρείας στους νεκρούς. Ο Styrenius λόγω της παρουσίας καμένων ζωικών οστών κάνει λόγο για πιθανότητα περιδείπνου με θυσία ζώου.

ΑΓ 8 Ag F 9:1 (τάφος XIV κατά Styrenius. Τάφος 23 κατά Smithson 1961)

(εικ. 2 ν. 1, 6-7)

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε κιβωτιόσχημο τάφο.

Διαστάσεις τάφου: 1,15 μ. (μηκ.)

Τοποθέτηση σκελετού: Εκτεταμένη, ύπτια θέση.

Προσανατολισμός: τάφου: ΒΔ-ΝΑ σκελετού: ΒΔ

Ηλικία: Παιδί, περίπου 6 ετών, πιθανότατα κορίτσι.

Σκελετικά κατάλοιπα: Θραύσματα οστών.

Κτερίσματα: Θήλαστρο, 3 κύπελλα, 2 λήκυθοι, βαθύ πινάκιο (;), τρίωτη χειροποίητη φιάλη, χάλκινη πόρπη, 3 χάλκινα δαχτυλίδια (ή σφυκωτήρες).

Χρονολόγηση: Περί το 1000 π.Χ. (Shear). ΥποΠρΓ (Smithson). ΥΠρΓ (Styrenius, Lemos).

Πρωτ. βιβλιογραφία: T.L. Shear, *AJA* 40 (1936), 191 κ.ε. εικ. 5-6. T.L. Shear, *Hesperia* 6 (1937), 364, 367, εικ. 29-30. E.L. Smithson, *Hesperia* 30 (1961), 170, 178- 173, πίν. 27, 30.

Δευτ. βιβλιογραφία: Styrenius 1967, 90, 96-7, 100-2, 104, 108-9, 113. Whitley 1991, 202. Lemos 2002, 230. Strömberg 1993, 144.

Σχόλια: Τρεις από τις εσωτερικές παρειές του τάφου επενδεδυμένες με μικρούς λίθους. Κάλυψη από μικρούς λίθους, κυρίως στην περιοχή του κρανίου. Η Shear (1936) θεωρεί ότι πρόκειται για κορίτσι εξαιτίας των κτερισμάτων. Ο Styrenius προτείνει την ηλικία κρίνοντας από το ύψος του σκελετού.

- ΑΓ 9** Ag F 16:4 (τάφος XXIII κατά Styrenius) (εικ. 2 v. 2)
Είδος ταφής: Δευτερογενής καύση.
Αγγείο ταφής: Επιλαίμιος αμφορέας.
Ηλικία: Μικρό παιδί, 2-3 ετών.
Ανθρωπολογική εξέταση: Μελέτη σκελετικού υλικού από J.L. Angel (χωρίς παραπομπή σε επιμέρους δημοσίευση).
Σκελετικά κατάλοιπα: Καμένα τμήματα οστών και κρανίου.
Κτερίσματα: -
Χρονολόγηση: ΥΠρΓ (Smithson, Styrenius, Lemos).
Πρωτ. βιβλιογραφία: R.S. Young, *Hesperia* 18 (1949), 277-278.
Δευτ. βιβλιογραφία: T.L. Shear, *Hesperia* 2 (1933), 468. Styrenius 1967, 90-91, 93, 101-102. E.L. Smithson, *Hesperia* 43 (1974), 335-336. Lemos 2002, 230. Liston – Papadopoulos 2004, 26.
Σχόλια: Σε ορισμένες δημοσιεύσεις αναφέρεται ως έφηβος ηλικίας 10-14 ετών, ωστόσο η επιμέρους εξέταση του οστεολογικού υλικού κατέδειξε ότι πρόκειται για παιδί μικρότερο των τριών ετών.
- ΑΓ 10** Ag I 5:1 (εικ. 2 v. 3, εικ. 8)
Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε αβαθές, ακανόνιστο όρυγμα.
Τοποθέτηση σκελετού: Εκτεταμένη, ύπτια θέση.
Προσανατολισμός σκελετού: Α
Ηλικία: Παιδί.
Ανθρωπολογική εξέταση: Προκαταρκτική εξέταση (P.E. Burns, χωρίς επιμέρους δημοσίευση).
Σκελετικά κατάλοιπα: Οστά.
Κτερίσματα: Αμφορέας με λαβές στο λαιμό.
Χρονολόγηση: Μτβ. ΥποΜ - ΠρΓ [= ΠΠρΓ]
Πρωτ. βιβλιογραφία: T.L. Shear, *Hesperia* 44 (1975), 373-374, πίν. 84j.
Δευτ. βιβλιογραφία: Lemos 2002, 230.
Σχόλια: Ο σκελετός ήταν καλλυμένος με τα κομμάτια του αμφορέα. Δεδομένου ότι το αγγείο είναι πλήρες πρέπει να σπάστηκε κατά χώραν. Η ταφή είναι η υστερότερη όλων όσων ανασκάφηκαν στο ίδιο σημείο.
- ΑΓ 11** Ag J 7:1 (τάφος XXXVII κατά Styrenius) (εικ. 2 v. 4, εικ. 9-11)
Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε κιβωτιόσχημο τάφο.
Διαστάσεις τάφου: 1,40 μ. (μήκ.) X 0,45 μ. (πλ.)
Τοποθέτηση σκελετού: Εκτεταμένη, ύπτια θέση. Τα άνω άκρα παράλληλα στον κυρίως κορμό. Το κρανίο ανασηκωμένο από λίθο.
Προσανατολισμός σκελετού: ΝΑ
Ηλικία: 5 ετών, αγόρι.
Σκελετικά κατάλοιπα: Κρανίο και το άνω τμήμα του κορμού (απουσιάζουν τα οστά από το μέσο των μηρών και κάτω)
Κτερίσματα: 2 λήκυθοι (η μια μικ/κή).
Χρονολόγηση: ΥποΠρΓ (Towsend), ΥΠρΓ (Styrenius, Lemos).
Πρωτ. βιβλιογραφία: E.D. Townsend, *Hesperia* 24 (1955), 200-201, 218 πίν. 72 b, πίν. 77, εικ. 1.
Δευτ. βιβλιογραφία: E. Brann, *Hesperia* 29 (1960), 402 (ανάφ.). Styrenius 1967, 90, 35-96, 97, 102, 104, 108, 113. Lemos 2002, 153-154, 230. Strömberg 1993, 147.

Σχόλια: Η ταφή βρέθηκε στο δρόμο Μυκηναϊκού θαλαμοειδούς τάφου στον υστερότερο Ναό του Άρεως. Οι εσωτερικές παρειές του τάφου επενδεδυμένες με μικρούς λίθους. Ασβεστολιθικές καλυπτήριες πλάκες μόνο στο μέρος του κρανίου. Η επίχωση κάτω από τις καλυπτήριες πλάκες έφερε ίχνη ξυλάνθρακα, αλλά τα δύο κτερίσματα δεν παρουσίαζαν ίχνη καύσης. Η Townsend σημειώνει ότι στο σημείο που απουσιάζουν τα οστά των κάτω άκρων βρέθηκαν κλασικά όστρακα (ένδειξη διατάραξης, παρόλο που η ίδια χαρακτηρίζει την ταφή αδιατάρακτη). Σύμφωνα με τον Styrenius, οι διαστάσεις του τάφου υποδεικνύουν παιδική ταφή.

ΑΓ 12 Ag O 7:6 (τάφος XXXVIII κατά Styrenius)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Χρηστικός επιλαίμιος αμφορέας. Σφράγισμα χείλους με όστρακο και άνωθεν αυτού λίθος.

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Ηλικία: Έμβρυο, 6 μηνών (Styrenius).

Σκελετικά κατάλοιπα: Θραύσματα οστών.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: ΥΠρΓ (Styrenius, Lemos).

Πρωτ. βιβλιογραφία: -

Δευτ. βιβλιογραφία: Styrenius 1967, 91, 96-100 κ.ε. E.D. Lemos 2002, 153-154, 230.

Σχόλια: -

ΑΓ 13 Ag O 7:11 (τάφος XXXIX κατά Styrenius. Τάφος 24 κατά Smithson, 1961)
(εικ. 2 v. 5, εικ. 12)

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε κιβωτιόσχημο τάφο.

Διαστάσεις τάφου: 0,70 μ. (πλ.)

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: Οινοχόη, 2 κύπελλα, πυξίδα με πώμα σχήματος μαστού, εγχάρακτη λεκάνη.

Χρονολόγηση: ΠρΓ (Thompson), ΥΠρΓ (Smithson, Styrenius, Lemos).

Πρωτ. βιβλιογραφία: H. Thompson, *Hesperia* 21 (1952), 108, πίν. 27c. E.L. Smithson, *Hesperia* 30 (1961), 168-169, 171, 178, πίν. 28.

Δευτ. βιβλιογραφία: E. Brann, *Hesperia* 29 (1960), 402. Styrenius 1967, 90, 95, 104, 108, 113. Lemos 2002, 153-154, 230. Strömberg 1993, 147.

Σχόλια: Μία από τις εσωτερικές παρειές του τάφου επενδεδυμένη με μικρούς λίθους. Ο Styrenius σημειώνει ότι οι διαστάσεις του τάφου υποδεικνύουν παιδική ταφή.

ΑΓ 14 Ag Q 8:5 (τάφος XLI κατά Styrenius) (εικ. 2 v. 6)

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε κιβωτιόσχημο τάφο.

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: Αμφορέας με λαβές στο λαιμό, οινοχόη, λήκυθος, 3 κύπελλα.

Χρονολόγηση: ΜΠρΓ (Styrenius). ΥΠρΓ (Lemos).

Πρωτ. βιβλιογραφία: -

Δευτ. βιβλιογραφία: Styrenius 1967, 89, 96-97, 102, 104, 108. Lemos 2002, 153-154, 230.

Σχόλια: Το κατώτερο τμήμα του τάφου επενδεδυμένο με λίθινες πλάκες. Τάφος πολύ διαταραγμένος. Ο Styrenius σημειώνει ότι οι διαστάσεις του τάφου υποδεικνύουν παιδική ταφή.

ΑΓ 15 Ag Q 8:6 (τάφος XLII κατά Styrenius) (εικ. 2 ν. 6, εικ. 13-15)

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε κιβωτιόσχημο τάφο.

Διαστάσεις τάφου: 1,08 μ. (μήκ.) X 0,30 μ. (πλ.) X 0,21 μ. (βάθ.)

Τοποθέτηση σκελετού: Εκτεταμένη, ύπτια θέση.

Προσανατολισμός σκελετού: Ν

Ηλικία: Παιδί, περ. 6 ετών, πιθανότατα κορίτσι.

Κτερίσματα: *Εντός του τάφου:* 4 λήκυθοι (οι τρεις μικρές), 2 περόνες (1 χάλκινη, 1 σιδερένια), δαχτυλίδι χάλκινο, 2 βραχιόλια χάλκινα. *Εκτός του τάφου:* οينوχόη (δίπλα στη μια μακρά πλευρά, στο ύψος της άνω επιφάνειας της πλευρικής πλάκας).

Χρονολόγηση: ΠΠρΓ (Thompson 1954). ΜΠρΓ (Styrenius). Περί το 1000 π.Χ. (Thompson – Wycherley). ΜΠρΓ-ΥΠρΓ (Lemos 2002)

Πρωτ. βιβλιογραφία: H. Thompson, *Hesperia* 23 (1954), 58, πίν. 16α, c.

Δευτ. βιβλιογραφία: E. Brann, *Hesperia* 29 (1960), 402. H. Thompson – R.E. Wycherley, *Agora XIV* (1972), 13, πίν. 19. E.D. Styrenius 1967, 89, 95, 100-102, 104-105, 108-110. Lemos 2002, 153-154, 203. Strömberg 1993, 147-148.

Σχόλια: Το κατώτερο τμήμα του τάφου επενδεδυμένο με λίθινες πλάκες, το ανώτερο καλυμμένο από μικρούς αργούς λίθους. Ο Thompson θεωρεί την ταφή κοριτσιού. Ο Styrenius συμπεραίνει την ηλικία κρίνοντας από το μέγεθος του τάφου, και θεωρεί ότι είναι ταφή κοριτσιού (καθώς καμία ταφή με περόνη δεν είναι αποδεδειγμένα αντρική). Για τη λήκυθο στην επίχωση του τάφου σημειώνει ότι καθιστά πιθανή τη λατρεία νεκρού.

ΑΓ 16 Ag Q 8:7 (τάφος XLIII κατά Styrenius) (εικ. 2 ν. 6)

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε όρυγμα.

Διαστάσεις τάφου: 0,35 μ. (βάθ.)

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: 2 λήκυθοι (1 στην επίχωση), κύπελλο ή οينوχόη.

Χρονολόγηση: ΜΠρΓ (Styrenius). ΥΠρΓ (Lemos 2002).

Πρωτ. βιβλιογραφία: H. Thompson, *Hesperia* 23 (1954), 58.

Δευτ. βιβλιογραφία: Styrenius 1967, 89, 96, 102, 104, 108, 113, 115. Lemos 2002, 153-154, 230.

Σχόλια: Στην επίχωση του ορύγματος μικροί λίθοι. Ο Styrenius σημειώνει ότι οι διαστάσεις του τάφου υποδεικνύουν παιδική ταφή, ακόμη η λήκυθος στην ανώτερη επιφάνεια της επίχωσης, σε συνδυασμό με τα οστά ζώων που βρέθηκαν, καθιστά πιθανή τη λατρεία νεκρού ή τη θυσία ζώου (Styrenius, 115).

Γεωμετρικοί τάφοι

ΑΓ 17 Ag B 19:4 (τάφος A κατά Young) (εικ. 2 ν. 7, εικ. 16-17)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Αμφορέας.

Διαστάσεις αγγείου: περ. 0,56 μ. (ύψ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Προσανατολισμός αγγείου: Β

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Τμήματα κρανίου, οστά δακτύλων και άλλα οστά.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: β' μισό 8^{ου} αι. π.Χ. (Young). Ύστερος 8^{ος} αι. π.Χ. (Thomson)

Πρωτ. βιβλιογραφία: H. Thompson, *Hesperia* 17 (1948), 166. R.S. Young, *Hesperia* 18 (1949), 276. R.S. Young, *Hesperia* 20 (1951), 69, πίν. 35a, b.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Ιδιαίτερα διαταραγμένος τάφος, το ταφικό αγγείο βρέθηκε σπασμένο, ελλιπές. Τμήματα των οστών βρέθηκαν εσωτερικά του ταφικού αγγείου και στην επίχωση εξωτερικά, σε επαφή με τον αμφορέα. Σώζεται μόνο η μια πλευρά του ταφικού αγγείου. Πρώιμη πρωτοκορινθιακή διακόσμηση (για παρόμοιο ταφικό αγγείο πρβ. ταφικό αμφορέα εγχυτρισμού Ag B 21:10).

ΑΓ 18 Ag B 21:10 (τάφος 1 κατά Young) (εικ. 2 v. 8, εικ. 18-19)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Αμφορέας.

Διαστάσεις αγγείου: περ. 0,40 μ. (ύψ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Προσανατολισμός αγγείου: N

Ηλικία: Βρέφος, 18 μηνών.

Ανθρωπολογική εξέταση: Μελέτη σκελετικού υλικού από J.L. Angel (χωρίς παραπομπή σε επιμέρους δημοσίευση).

Σκελετικά κατάλοιπα: Κρανίο και άλλα οστά.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: β' μισό 8^{ου} αι. π.Χ. (Young, Brann). ΥΓ IIβ (Coldstream)

Πρωτ. βιβλιογραφία: R.S. Young, *Hesperia* 20 (1951), 69, 72, 82-83, πίν. 35c, d. E. Brann, *Agora VIII* (1962), 120, 125.

Δευτ. βιβλιογραφία: R.S. Young, *Hesperia* 18 (1949), 276. E. Brann, *Hesperia* 29 (1960), 402. Coldstream 1968, 84. Strömberg 1993, 143.

Σχόλια: Ο εγχυτρισμός εν μέρει διαταραγμένος στα νότια. Το κατώτερο τμήμα του ταφικού αμφορέα είχε σκοπίμως αφαιρεθεί πριν την τοποθέτηση του σκελετού, δύο λίθοι είχαν τοποθετηθεί για την συγκράτηση του σκελετού στο σπασμένο σημείο. Πρώιμη πρωτοκορινθιακή διακόσμηση αγγείου (για παρόμοιο ταφικό αγγείο πρβ. ταφικό αμφορέα εγχυτρισμού Ag B 19:4).

ΑΓ 19 Ag D 16:3 (τάφος XXVIII κατά Blegen) (εικ. 2 v. 9, εικ. 20-21)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Πίθος. Σφράγισμα χείλους με λίθινη πλάκα.

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Προσανατολισμός αγγείου: -

Ηλικία: Βρέφος 10 μηνών (Thompson) σύμφωνα με την εξέταση του σκελετικού υλικού / βρέφος 2 μηνών (Brann 1962).

Ανθρωπολογική εξέταση: Μελέτη σκελετικού υλικού από J.L. Angel.

Σκελετικά κατάλοιπα: Οστά κρανίου και λοιπά οστά.

Κτερίσματα: *Εντός ταφικού αγγείου:* υψίλαιμος πρόχους, πρόχους, αρύβαλλος, κάνθαρος, 2 σκύφοι, σκυφοειδής λάκαινα. *Εκτός ταφικού αγγείου:* πρόχους.

Χρονολόγηση: Τέλη 8^{ου} αι. π.Χ. (Thompson). γ' τέταρτο 8^{ου} αι. π.Χ. (Brann 1962). ΥΓ IIα (Coldstream).

Πρωτ. βιβλιογραφία: H. Thompson, *Hesperia* 19 (1950), 330-331, πίν. 104 a-c. E. Brann, *Agora VIII* (1962), 125. Coldstream 1968, 48, σημ. 7, 83.

Δευτ. Βιβλιογραφία: C.W. Blegen, *Hesperia* 21 (1952), 179. E. Brann, *Hesperia* 29 (1960), 402, σημ. 1. Strömberg 1993, 143.

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο είχε αποθεθεί εντός κυκλικού ορύγματος. Η λάκαινα χρονολογείται από τον Coldstream στην ΥΓ Ιβ. Η χύτρα φέρει ίχνη καύσης. Μερικά από τα αγγεία εντός του πίθου μικ/κά.

ΑΓ 20 Ag E 19:2

(εικ. 2 v. 10, εικ. 22-24)

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο.

Διαστάσεις τάφου: 0,50 μ. (μήκ.) X 0,57 μ. (πλ.)

Τοποθέτηση σκελετού: Εκτεταμένη, ύπτια, κεκλιμένη θέση. Τα άνω άκρα παράλληλα στον κυρίως κορμό. Κρανίο κεκλιμένο προς το στέρνο και στραμμένο προς την αριστερή μεριά του σκελετού.

Προσανατολισμός σκελετού: Α

Ηλικία: Παιδί, 6 ετών, πιθανότατα κορίτσι (Shear, Brann).

Ανθρωπολογική εξέταση: Μελέτη σκελετικού υλικού από J.L. Angel.

Σκελετικά κατάλοιπα: Διατηρήθηκε μόνο το ανώτερο τμήμα του κορμού και το κρανίο (λόγω της διατάραξης).

Κτερίσματα: Μικ/κός σκύφος, 2 χάλκινα βραχιόλια, γυάλινη μεγάλη ψήφος, πιθανώς πήλινο ομοίωμα ίππου.

Χρονολόγηση: γ' τέταρτο 8^{ου} αι. π.Χ. (Brann). [ΥΓ Ιβ – Πα]

Πρωτ. βιβλιογραφία: T.L. Shear, *Hesperia* 9 (1940), 271. E. Brann, *Hesperia* 29 (1960), 402, 409-411, εικ. 5, πίν. 88, 90. E. Brann, *Agora VIII* (1962), 126.

Δευτ. βιβλιογραφία: R.S. Young, *Hesperia* 18 (1949), 277. Whitley, 1991, 204. Strömberg 1993, 144.

Σχόλια: Το κατώτερο τμήμα του τάφου και του σκελετού απουσιάζει λόγω καταστροφής και διατάραξης σε μεταγενέστερη περίοδο. Η ψήφος βρέθηκε στο μέσον του σώματος και πιθανότατα αναρτούνταν από τον λαιμό με νήμα. Σιδερένιος δεσμός που βρέθηκε πλησίον του κρανίου πιθανώς ανήκε σε ξύλινο κιβώτιο το οποίο θα μπορούσε να συγκρατεί το άνω τμήμα του σκελετού και το κρανίο σε κεκλιμένη/καθιστή θέση. Σε προγενέστερες έρευνες κοντά στην περιοχή του τάφου συλλέχθηκε πήλινο ομοίωμα αλόγου, το οποίο θα μπορούσε (;) να ανήκει σε αυτή την ταφή.

ΑΓ 21 Ag G 12:2 (τάφος VII κατά Young)

(εικ. 2 v. 11, εικ. 25-26)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Επιλαίμιος αμφορέας.

Ηλικία: Βρέφος.

Σκελετικά κατάλοιπα: Θραύσματα οστών.

Κτερίσματα: *Εντός ταφικού αγγείου:* 4 μικ/κά κύπελλα, σκύφος, κάρναρος. *Εκτός ταφικού αγγείου:* οينوχόη, χύτρα.

Χρονολόγηση: περί το 700 π.Χ. (Young). Ύστερος 8ος αι. π.Χ. (Brann). ΥΓ Πα-β (Coldstream).

Πρωτ. βιβλιογραφία: R.S. Young, *Hesperia Supplement II* (1939), 31-34, εικ. 1, 19-20.

Δευτ. βιβλιογραφία: E. Brann, *Agora VIII* (1962), 127. Coldstream 1968, 83. Strömberg 1993, 144.

Σχόλια: Ο ταφικός αμφορέας βρέθηκε σε θραύσματα, διότι είχε διαταραχθεί και καταστραφεί από τις ανασκαφικές εργασίες στο σκάμμα Α. Ο Young

σημειώνει ότι δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η οινοχόη και η χύτρα βρίσκονταν έξω από το ταφικό αγγείο, ενώ αντίθετα τα άλλα αγγεία στο εσωτερικό του. Η χύτρα καμένη στο εξωτερικό τοίχωμα.

ΑΓ 22 Ag G 12:3 (τάφος VIII κατά Young) (εικ. 2 v. 11, εικ. 25, 27)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Επιλαίμιος αμφορέας, 2 βάσεις αμφορέων (πώμα στο χείλος και στήριγμα στον λαιμό του ταφικού αγγείου).

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Ηλικία: Βρέφος.

Σκελετικά κατάλοιπα: Δεν διασώθηκε κανένα οστό εξαιτίας της διατάραξης.

Κτερίσματα: *Εκτός ταφικού αγγείου:* χειροποίητη χύτρα.

Χρονολόγηση: περί το 700 π.Χ. (Young). γ' τέταρτο 8ου αι. π.Χ. (Brann).

Πρωτ. βιβλιογραφία: R.S. Young, *Hesperia Supplement II* (1939), 34-36, εικ. 21.

Δευτ. βιβλιογραφία: E. Brann, *Agora VIII* (1962), 127. Strömberg 1993, 144.

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο διαταραγμένο και μερικώς κατεστραμμένο (σωζόταν από τον λαιμό και πάνω) από τη διάνοιξη του φρέατος Β. Ο εγχυτρισμός βρισκόταν κάτω από έναν άλλο υστερότερο εγχυτρισμό [Ag G 12:5 (ή τάφος V κατά Young)], με μικρή χρονική απόκλιση, η τοποθέτηση του οποίου σαφώς διατάραξε την βαθύτερη ταφή. Ο Young υποθέτει ότι η ταφή κτεριζόταν και με άλλα μικρότερα αγγεία, τα οποία καταστράφηκαν εντελώς. Η χύτρα βρέθηκε σπασμένη, ελλιπής με ίχνη καύσης στο εξωτερικό της, είχε τοποθετηθεί πλησίον του αμφορέα και στο χείλος της έφερε λίθινο πώμα.

ΑΓ 23 Ag G 12:4 (τάφος IV κατά Young) (εικ. 2 v. 11, εικ. 25, 28)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Επιλαίμιος αμφορέας και στο χείλος πώμα από όστρακο χρηστικού αγγείου.

Διαστάσεις αγγείου: 0,417 μ. (ύψ.), 0,292 μ. (διάμ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Ηλικία: Βρέφος.

Σκελετικά κατάλοιπα: Θραύσματα οστών.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: περί το 675 π.Χ. (Young). δ' τέταρτο 8ου αι. π.Χ. (Brann). ΥΓ Πβ (Coldstream)

Πρωτ. βιβλιογραφία: R.S. Young, *Hesperia Supplement II* (1939), 24-26, εικ. 1, 11-13. E. Brann, *Agora VIII* (1962), 127, 111, εικ. 9.

Δευτ. βιβλιογραφία: Coldstream 1968, 84. Strömberg 1993, 145.

Σχόλια: Ο ταφικός αμφορέας έφερε σπάσιμο στον λαιμό και στους ώμους για την εισαγωγή του σκελετού. Βρέθηκε σπασμένος, ελλιπής, ενώ περιείχε καμένο υλικό, ίσως υπολείμματα τροφών, που προσφέρθηκαν στον νεκρό. Επάνω και σε επαφή με το ταφικό αγγείο είχαν τοποθετηθεί δύο λεπτές λίθινες πλάκες. Η μεγαλύτερη (έφερε δύο μικρές οπές στο κέντρο της) τοποθετήθηκε πάνω στο σώμα του αμφορέα και η μικρότερη στη βάση του. Επάνω από τις πλάκες είχε τοποθετηθεί σωρός από μικρές πέτρες στο γέμισμα του οποίου βρέθηκε ένα όστρακο από λαιμό διακοσμημένου αμφορέα (στο οποίο διακρίνεται μετώπη με άλογο, πτηνά και τεθλασμένες γραμμές) το οποίο χρονολογείται στην ΥΓ-ΥποΓ περίοδο. Σύμφωνα με την Brann ο τάφος είναι ο υστερότερος του νεκροταφείου.

- ΑΓ 24** Ag G 12:5 (τάφος V κατά Young) (εικ. 2 v. 11, εικ. 25, 29)
Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.
Αγγείο ταφής: Υδρία.
Διαστάσεις αγγείου: 0,345 μ. (ύψ.), 0,305 μ. (διάμ.)
Τοποθέτηση αγγείου: απόθεση στο πλάι. *σκελετού:* συνεσταλμένη στάση με τα κάτω άκρα στο στέρνο.
Ηλικία: Παιδί.
Σκελετικά κατάλοιπα: Τμήματα οστών, ίσως σχεδόν ακέραιος ο σκελετός (από τα συμπραζόμενα).
Κτερίσματα: *Εντός ταφικού αγγείου:* μικ/κός σκύφος, μικ/κό κύπελλο.
Χρονολόγηση: α' τέταρτο 7ου αι. π.Χ. (Young). ύστερος 8^{ος} αι. π.Χ. – πρώιμος 7^{ος} αι. π.Χ. (Brann). ΥποΓ / σύγχρονος με πρωτοαττικά (Coldstream). ΥΓ II (Whitley).
Πρωτ. βιβλιογραφία: R.S. Young, *Hesperia Supplement* II (1939), 26-28, 35, 232, εικ. 1-2, 14-15. E. Brann, *Agora VIII* (1962), 127.
Δευτ. βιβλιογραφία: Coldstream 1968, 84. Whitley 1991, 204. Strömberg 1993, 145.
Σχόλια: Ο τάφος βρέθηκε άνωθεν του πρωιμότερου εγχυτρισμού Ag G 12:3 (τάφος VIII κατά Young), τον οποίο είχε διαταράξει κατά ένα μέρος. Ο εγχυτρισμός ήταν και αυτός εν μέρει διαταραγμένος (το χείλος, ο λαιμός και τμήμα του ώμου του ταφικού αγγείου έλειπαν) από τη διάνοιξη του φρέατος B.
- ΑΓ 25** Ag G 12:10 (τάφος VI κατά Young) (εικ. 2 v. 11, 25, 30-31)
Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.
Αγγείο ταφής: Επιλαίμιος αμφορέας, με πόμα χείλους αβαθές πινάκιο.
Διαστάσεις αγγείου: 0,71μ. (ύψ.), 0,45 μ. (διάμ.)
Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.
Ηλικία: Μικρό παιδί.
Κτερίσματα: *Εκτός ταφικού αγγείου:* οινοχόη, χύτρα, κύπελλο, πινάκιο, χειροποίητος αρύβαλλος.
Χρονολόγηση: α' τέταρτο 7ου αι. π.Χ. (Young). ύστερος 8^{ος} αι.– πρώιμος 7^{ος} αι. π.Χ. (Brann). ΥΓ IIβ (Coldstream).
Πρωτ. βιβλιογραφία: R.S. Young, *Hesperia Supplement* II (1939), 28-31, 232, εικ. 1, 16-18, 46. E. Brann, *Agora VIII* (1962), 127.
Δευτ. βιβλιογραφία: Coldstream 1968, 84. Whitley 1991, 204. Strömberg 1993, 145.
Σχόλια: Ο τάφος εν μέρει διαταραγμένος από τον τάφο II (εγχυτρισμός μικρού παιδιού, ύστερος 7^{ος} αι. - αρχές 6^{ου} αι. π.Χ.). Ο αμφορέας ήταν σπασμένος, ελλιπής. Η οινοχόη, το κύπελλο και ο χειροποίητος αρύβαλλος είχαν τοποθετηθεί πριν την απόθεση του ταφικού αγγείου (κάτω από τον αμφορέα), ενώ η χύτρα βρισκόταν δίπλα σε αυτό.
- ΑΓ 26** Ag G 12:14 (τάφος IX κατά Young) (εικ. 2 v. 11, εικ. 25)
Είδος ταφής: Διπλός εγχυτρισμός.
Αγγείο ταφής: Πίθος.
Διαστάσεις αγγείου: 0,885 μ. (ύψ.)
Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.
Ηλικία: Δύο βρέφη.

Σκελετικά κατάλοιπα: Τμήματα από τους δύο σκελετούς.

Κτερίσματα: *Εντός ταφικού αγγείου:* 4 οινοχόες, 2 κάνθαροι, 6 κύπελλα, δαχτυλίδι. *Εκτός ταφικού αγγείου:* 2 οινοχόες (η μια μέσα στον έναν κάνθαρο), 2 κάνθαροι (ο ένας περιείχε τη μια οινοχόη), χύτρα.

Χρονολόγηση: αρχές 7ου αι. π.Χ. (Young). δ' τέταρτο 8ου αι. π.Χ. (Brann).

Πρωτ. βιβλιογραφία: R.S. Young, *Hesperia Supplement* II (1939), 36-41, 231, εικ. 1, 22-25, 73. E. Brann, *Agora VIII* (1962), 127-128.

Δευτ. βιβλιογραφία: Whitley 1991, 204.

Σχόλια: Το χείλος του πίθου είχε σφραγιστεί ερμητικά από λίθινη πλάκα. Η χύτρα βρισκόταν τοποθετημένη κάθετα σε επαφή με το λίθινο σφράγισμα, σαν να το συγκρατούσε. Τα κτερίσματα μέσα στον πίθο μικ/κά. Μέσα σε έναν από τους κανθάρους εντός του πίθου, βρέθηκε καμένο υλικό, ίσως υπολείμματα τροφών, που προσφέρθηκαν στον νεκρό. Ένα οστό ζώου που βρέθηκε κάτω από τον πίθο, ίσως δείχνει θυσία ζώου. Τα ανασκαφικά δεδομένα καταδεικνύουν ότι η ταφή των δύο βρεφών έγινε ταυτοχρόνως.

ΑΓ 27 Ag G 12:16 (τάφος X κατά Young) (εικ. 2 v. 11, εικ. 25, 32, 33)

Είδος ταφής: Εγγυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Υδρία, κύπελλο ως σφράγισμα χείλους.

Διαστάσεις αγγείου: 0,495 μ. (ύψ.), 0,334 μ. (μέγ. διάμ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Ηλικία: Βρέφος.

Σκελετικά κατάλοιπα: Οστά του σκελετού.

Κτερίσματα: *Εντός ταφικού αγγείου:* άψητο πολύ διαβρωμένο αρυβαλλοειδές αγγείο. *Εκτός ταφικού αγγείου:* χύτρα.

Χρονολόγηση: Ύστερος 8ος αι. π.Χ. (Young). γ' τέταρτο 8^{ου} αι. π.Χ. (Brann).

Πρωτ. βιβλιογραφία: R.S. Young, *Hesperia Supplement* II (1939), 42-44, 231, εικ. 1, 26-28. E. Brann, *Agora VIII* (1962), 128.

Δευτ. βιβλιογραφία: Whitley 1991, 204. Strömberg 1993, 146.

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο ήταν ελλίπες σε τμήματα του χείλους. Η χύτρα είχε τοποθετηθεί κάθετα δίπλα από το ταφικό αγγείο.

ΑΓ 28 Ag H 17:2 (τάφος 26 κατά Smithson 1961) (εικ. 2 v. 12, εικ. 34, 35)

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε κιβωτιόσχημο τάφο.

Διαστάσεις τάφου: 1,00 μ. (μήκ.) X 0,40 μ. (πλ.)

Τοποθέτηση σκελετού: Εκτεταμένη, ύπτια θέση. Το κρανίο βρέθηκε σε χαμηλότερο επίπεδο από τα κάτω άκρα.

Προσανατολισμός: τάφου: NA-BΔ σκελετού: A

Ηλικία: Αγόρι, 4-6 ετών.

Ανθρωπολογική εξέταση: Μελέτη σκελετικού υλικού από τον Ι. Κούμαρη (απλή αναφορά, χωρίς επιμέρους δημοσίευση).

Σκελετικά κατάλοιπα: Κακή διατήρηση οστών και κρανίου.

Κτερίσματα: 2 μικ/κές τριφυλλόστομες οινοχόες, τριφυλλόστομη οινοχόη-λήκυθος, βάση βαθέως ανοιχτού αγγείου, κύλικα, λαβή αγγείου (πιθανότατα κύλικας) σε σχήμα ποδιού (ομοίωμα υποδήματος), όστρακο χειροποίητου εγχάρακτου ανοιχτού αγγείου, σκελετός ζώου (πιθανώς μικρού γουρουνιού), 2 όστρεα.

Χρονολόγηση: ΠΓ I (Smithson, Coldstream).

Πρωτ. βιβλιογραφία: Burr, *Hesperia* 2 (1933), 552-554, εικ. 10-11.

Δευτ. βιβλιογραφία: R.S. Young, *Hesperia* 18 (1949), 277-278. E.L. Smithson, *Hesperia* 30 (1961), 157-158, 166-167, 178. Coldstream 1968, 11. E.L. Smithson, *Hesperia* 43 (1974), 334, 373. Strömberg 1993, 146.

Σχόλια: Τα στρώματα επάνω από τον τάφο ήταν διαταραγμένα και η επίχωση έξω από τον τάφο περιείχε λίγο καμένο υλικό, το οποίο η Burr ερμηνεύει ως υπολείμματα καύσης προσφορών. Τα όστρεα βρέθηκαν πλησίον του κρανίου και ο σκελετός του ζώου σε επαφή με το αριστερό κάτω άκρο του νεκρού.

ΑΓ 29 Ag N 11:1

(εικ. 2 v. 13, εικ. 36)

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε αβαθή κιβωτιόσχημο τάφο.

Διαστάσεις τάφου: 0,50 μ. (βάθ.)

Τοποθέτηση σκελετού: Εκτεταμένη, ύπτια θέση.

Προσανατολισμός: τάφου: B-N σκελετού: B

Ηλικία: Κορίτσι, περ. 10 ετών.

Ανθρωπολογική εξέταση: Μελέτη σκελετικού υλικού από J.L. Angel (απλή αναφορά, χωρίς επιμέρους δημοσίευση).

Σκελετικά κατάλοιπα: Ασαφές, ωστόσο θα πρέπει να διατηρήθηκαν οστά του σκελετού ή του κρανίου δεδομένου ότι έχει γίνει ανθρωπολογική μελέτη.

Κτερίσματα: 2 μικ/κές οινόχοες, 2 τρίωτα μικ/κά κύπελλα.

Χρονολόγηση: ΥΓ (Thompson). Περί το 710 π.Χ. (Brann 1960, 414). γ' τέταρτο 8^{ου} αι. π.Χ. (Brann 1962). ΥποΓ/σύγχρονος με πρωτοαττικά (Coldstream). ΥΓ IIβ (Whitley).

Πρωτ. βιβλιογραφία: H. Thompson, *Hesperia* 22 (1953), 39. E. Brann, *Hesperia* 29 (1960), 402-403, 413-414, πίν. 92.

Δευτ. βιβλιογραφία: E. Brann, *Agora VIII* (1962), 129. Coldstream 1968, 84. Whitley, 1991, 204. Strömberg 1993, 147.

Σχόλια: Ο τάφος βρέθηκε σε επαφή με το στόμιο ενός εγκαταλελειμμένου πηγαδιού (N 11:5, σε χρήση το β' μισό 8^{ου} αι. π.Χ.). Μικρές αδρές πέτρες που βρέθηκαν στην Α μεριά του τάφου ίσως υποδεικνύουν κάποιου είδους επένδυση στον τάφο. Τα κτερίσματα βρέθηκαν εντός αυτής της συσσώρευσης των λίθων. Άνωθεν του τάφου, σε υψηλότερη επίχωση βρέθηκαν 2 κρανία (το ένα ενός άντρα 50 ετών) και οι ενδείξεις προτείνουν ότι στο σημείο υπήρχε μια μικρή ομάδα τάφων (άγνωστο εάν είναι σύγχρονες με την παιδική ταφή).

ΑΓ 30 Ag Q 17:6

(εικ. 2 v. 14, εικ. 37-38)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Πίθος και βάση αγγείου ως πώμα.

Διαστάσεις αγγείου: 0,45 μ. (ύψ.), 0,20 μ. (διάμ. χείλ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Ηλικία: Βρέφος, 1 μηνός.

Ανθρωπολογική εξέταση: Μελέτη σκελετικού υλικού από J.L. Angel (απλή αναφορά, χωρίς επιμέρους δημοσίευση).

Σκελετικά κατάλοιπα: Ασαφής, ωστόσο θα πρέπει να διατηρήθηκαν κάποια οστά δεδομένου ότι έχει γίνει ανθρωπολογική μελέτη.

Κτερίσματα: Εκτός ταφικού αγγείου: τριφυλλόστομη οινόχοη, αρύβαλλος, σκύφος, κύπελλο.

Χρονολόγηση: Ύστερος 8^{ος} αι. π.Χ. (Brann). ΥποΓ/σύγχρονος με πρωτοαττικά (Coldstream). ΥΓ IIβ (Whitley).

Πρωτ. βιβλιογραφία: E. Brann, *Hesperia* 29 (1960), 402-403, 414-416, εικ. 8, πίν. 91-92. E. Brann, *Agora VIII* (1962), 130, πίν. 4, 10.

Δευτ. βιβλιογραφία: Coldstream 1968, 84. Whitley, 1991, 204. Strömberg 1993, 148.

Σχόλια: Το σύνολο είναι εν μέρει διαταραγμένο καθώς το χείλος του πίθου είχε αποσπαστεί σε υστερότερη περίοδο.

Ακρόπολη. Νότια κλιτύς (εικ. 1, 39)

Πρωτογεωμετρικοί τάφοι

ΑΚΡ(N) 1 XXXIX. Τάφος 21

(εικ. 39 v. 1)

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο με καλυπτήριες πλάκες.

Διαστάσεις τάφου: 1,15 μ. (μήκ.) X 0,46-0,56 μ. (πλ.)

Τοποθέτηση σκελετού: -

Προσανατολισμός: τάφου: B-N σκελετού: N (κρανίο)

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Ελάχιστα οστά.

Κτερίσματα: Μικ/κή οινόχρη.

Χρονολόγηση: ΜΠρΓ (Χαριτωνίδης). ΥΠρΓ (Lemos).

Πρωτ. βιβλιογραφία: I. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 32-33, 41, σχ. 1, πίν. 20α (άνω)-γ, 21δ.

Δευτ. βιβλιογραφία: Lemos 2002, 154, 231.

Σχόλια: Ο τάφος έφερε δύο στρώσεις από καλυπτήριες πλάκες.

ΑΚΡ(N) 2 XL. Τάφος 22

(εικ. 39 v. 2, εικ. 40-41)

Είδος ταφής: Διπλός ενταφιασμός σε κιβωτιόσχημο τάφο με καλυπτήριες πλάκες.

Διαστάσεις τάφου: 1,05 (Δ) - 1,20 (Α) μ. (μήκ.) X 0,60 (N) - 0,68 (B) μ. (πλ.)

Τοποθέτηση σκελετού: -

Προσανατολισμός: τάφου: B-N σκελετού: B (και τα δύο κρανία)

Ηλικία: Δύο παιδιά.

Σκελετικά κατάλοιπα: Οστά και 2 κρανία.

Κτερίσματα: Οινόχρη, 3 λήκυθοι (η μια μικ/κή), κύπελλο.

Χρονολόγηση: ΜΠρΓ (Χαριτωνίδης). ΥΠρΓ (Lemos).

Πρωτ. βιβλιογραφία: I. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 33, 41, σχ. 1, πίν. 20 δ-ε, 21 ε-στ, 22α-β.

Δευτ. βιβλιογραφία: Lemos 2002, 154, 231.

Σχόλια: Εντός του τάφου βρέθηκαν δύο κρανία παιδικών σκελετών. Καθώς η μια λήκυθος είναι σαφώς πιο πρώιμη, συνάγεται ότι οι ενταφιασμοί δεν ήταν σύγχρονοι.

ΑΚΡ(N) 3 XLII

(εικ. 39 v. 3, εικ. 42)

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε κιβωτιόσχημο τάφο.

Διαστάσεις τάφου: 1,15 μ. (μήκ.) X 0,65 μ. (πλ.) X 0,50-0,55 μ. (βάθ.)

Τοποθέτηση σκελετού: -

Προσανατολισμός: τάφου: B-N σκελετού:

Ηλικία: Ανήλικος (μεγάλο παιδί;).

Σκελετικά κατάλοιπα: Μέτρια διατηρημένος σκελετός.

Κτερίσματα: *Εντός τάφου:* 2 λήκυθοι, λιγιστά όστρακα (εκ των οποίων τμήμα ποδιού κύλικας), φακόσχημος σφραιδόλιθος από ορεία (;) κρύσταλλο με παράσταση ελαφιού, 2 χρυσοί σφηκωτήρες. *Πάνω στον τάφο:* κομμάτια πίθου.

Χρονολόγηση: ΠΠρΓ (Χαριτωνίδης, Lemos)

Πρωτ. βιβλιογραφία: I. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 34-35, 41, σχ. 1, πίν. 22 γ-ε.

Δευτ. βιβλιογραφία: Lemos 2002, 9, 231.

Σχόλια: Κάλυμμα του τάφου με όστρακα εύθρυπτου πίθου, με εγχάρακτη και πλαστική διακόσμηση. Ο Χαριτωνίδης χρονολογεί με επιφύλαξη τον σφραγιδόλιθο στη μυκηναϊκή εποχή, συνεπώς θεωρεί το κτέρισμα οικογενειακό κειμήλιο. Λόγω τις εύρεσης των οστράκων, πιθανότατα ο τάφος ήταν εν μέρει διαταραγμένος.

Γεωμετρικοί τάφοι

ΑΚΡ(N) 4 I. Τάφος 19

(εικ. 39 ν. 4, εικ. 43-44)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Επιλαίμιος αμφορέας, με πώμα χείλους πινάκιο.

Διαστάσεις: *αγγείου:* 0,595 μ. (ύψ), 0,206 μ. (διάμ. χείλ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Β-Ν

Προσανατολισμός αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Ηλικία: Βρέφος.

Σκελετικά κατάλοιπα: Λιγιστά οστά και θραύσματα κρανίου.

Κτερίσματα: *Εκτός ταφικού αγγείου:* 3 οινόχδες (η μία χειροποίητη), κύπελλο, πινάκιο.

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: I. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 6-7, 10, 42, πίν. 1α-γ.

Δευτ. βιβλιογραφία: Μηλιάδης Γ., 1959. *ΠΑΕ* (1959), 6.

Σχόλια: Ο αμφορέας είχε τοποθετηθεί κεκλιμένος. Το χείλος του ταφικού αγγείου και το πινάκιο είχαν στερεωθεί με μικρούς λίθους. Τμήμα της κοιλιάς και της βάσης του ταφικού αμφορέα που βρίσκονταν στην άνω μεριά ήταν αποσπασμένα. Δεν είναι σαφές εάν αυτό οφείλεται σε διατάραξη ή εάν τα κατώτερα τμήματα του αμφορέα είχαν αφαιρεθεί για την εισαγωγή του σκελετού.

ΑΚΡ(N) 5 II. Τάφος 20

(εικ. 39 ν. 5, εικ. 45)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Επιλαίμιος αμφορέας.

Διαστάσεις: *αγγείου:* 0,677 μ. (ύψ), 0,21 μ. (διάμ. χείλ.)

Τοποθέτηση αγγείου: ΒΔ-ΝΑ

Προσανατολισμός αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Ηλικία: Βρέφος.

Σκελετικά κατάλοιπα: Ελάχιστα μικρά τμήματα οστών.

Κτερίσματα: Οινόχρη, πινάκιο, χειροποίητος αρύβαλλος, κατώτερο τμήμα από χειροποίητο αγγείο.

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: I. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 7-8, 10, 42, πίν. 3α-στ.

Δευτ. βιβλιογραφία: Μηλιάδης Γ., 1959. *ΠΑΕ* (1959), 6.

Σχόλια: Το τμήμα της κοιλιάς του ταφικού αμφορέα που βρίσκονταν στην άνω επιφάνεια ήταν αποσπασμένο. Ο χείλος του αμφορέα είχε σφραγιστεί με λίθο, ενώ μικροί λίθοι είχαν τοποθετηθεί κάτω από το αγγείο για την στήριξη του. Δεν αναφέρεται η θέση απόθεσης των κτερισμάτων (εντός ή εκτός του ταφικού αγγείου). Πιθανώς (;) η ταφή εν μέρει διαταραγμένη, λόγω της αποσπασματικής κατάστασης των κτερισμάτων και του ταφικού αγγείου. Σε μικρή απόσταση (περ. 0,60 μ.) βρέθηκε ο εγχυτρισμός III. Τάφος 21.

ΑΚΡ(N) 6 III. Τάφος 21

(εικ. 39 v. 6, εικ. 46-47)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Επιλαίμιος αμφορέας.

Διαστάσεις αγγείου: 0,69 μ. (ύψ), 0,255 μ. (διάμ. χείλ.)

Τοποθέτηση αγγείου: ΒΔ-ΝΑ

Προσανατολισμός αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Ηλικία: Βρέφος.

Σκελετικά κατάλοιπα: Ελάχιστα μικρά τμήματα οστών.

Κτερίσματα: Χύτρα, 2 οινοχόες, χειροποίητη λήκυθος, σκύφος, 4 κύπελλα.

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: I. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 8-10, 42, πίν. 4 α-ζ, 5α-δ.

Δευτ. βιβλιογραφία: Μηλιάδης Γ., 1959. *ΙΑΕ* (1959), 6.

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο ήταν ελλιπές. Δεν αναφέρεται η θέση απόθεσης των κτερισμάτων (εντός ή εκτός του ταφικού αγγείου). Πιθανώς αυτά θα πρέπει να είχαν τοποθετηθεί εκτός, λόγω των φθορών που είχαν υποστεί, ενώ θα πρέπει κατά πάσα πιθανότητα να θεωρήσουμε την ταφή διαταραγμένη, παρόλο που δεν αναφέρεται. Σε μικρή απόσταση (ΝΑ, περ. 0,60 μ.) βρέθηκε ο εγχυτρισμός II. Τάφος 20.

ΑΚΡ(N) 7 IV. Τάφος Α

(εικ. 39 v. 7)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Επιλαίμιος αμφορέας.

Διαστάσεις αγγείου: 0,43 μ. (μεγ. ύψ), 0,325 μ. (μεγ. πλ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Β-Ν

Ηλικία: Βρέφος.

Σκελετικά κατάλοιπα: Τμήματα οστών.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: I. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 8-10, 42, πίν. 5ε.

Δευτ. βιβλιογραφία: Μηλιάδης Γ., 1959. *ΙΑΕ* (1959), 6.

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο ήταν ελλιπές, σωζόταν μόνο κατά το ήμισυ. Στο σώμα έφερε μολύβδινο σύνδεσμο για επιδιόρθωση. Δεν αναφέρονται ευρήματα, πιθανώς λόγω της διατάραξης.

ΑΚΡ(N) 8 V. Τάφος Β

(εικ. 39 v. 8)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Επιλαίμιος αμφορέας.

Διαστάσεις ορύγματος: 0,53 μ. (μήκ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Β-Ν

Ηλικία: Βρέφος.

Σκελετικά κατάλοιπα: Τμήματα οστών.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: I. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 11, 42.

Δευτ. βιβλιογραφία: Μηλιάδης Γ., 1959. *ΠΑΕ* (1959), 6.

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο ήταν ελλιπές, σωζόταν μόνο κατά το ήμισυ. Δεν αναφέρονται ευρήματα, πιθανώς λόγω της διατάραξης. Δεν υπάρχει φωτογραφία του ταφικού αγγείου, ενώ η ταφή αναφέρεται περιληπτικά, ως παρόμοια με την διπλανή ταφή IV. Τάφος Α.

ΑΚΡ(N) 9 X. Τάφος Δ

(εικ. 39 v. 9)

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε ορθογώνιο όρυγμα.

Διαστάσεις τάφου: 1,10 μ. (μήκ.) X 0,94 μ. (πλ.)

Προσανατολισμός: *τάφου:* Β-Ν *σκελετού:* Β

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Μέτρια διατηρημένος σκελετός παιδιού.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: I. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 14.

Δευτ. βιβλιογραφία: Μηλιάδης Γ., 1959. *ΠΑΕ* (1959), 6.

Σχόλια: Ο τάφος ήταν καλυμμένος εξ' ολοκλήρου από τοίχο του 4^{ου} αι. π.Χ. Ίσως είχε συληθεί κατά την αρχαιότητα, δεδομένου ότι δεν περιείχε καθόλου κτερίσματα.

ΑΚΡ(N) 10 XI. Τάφος 17

(εικ. 39 v. 10, εικ. 48)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Πίθος.

Διαστάσεις αγγείου: 0,43 μ. (ύψ.), 0,22 μ. (διάμ. χείλ.)

Προσανατολισμός αγγείου: Α-Δ

Ηλικία: Βρέφος.

Κτερίσματα: Οινοχόη, 3 σκύφοι.

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: I. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 14-15, 42, πίν. 7δ-στ.

Δευτ. βιβλιογραφία: Μηλιάδης Γ., 1959. *ΠΑΕ* (1959), 6.

Σχόλια: Ο πίθος ήταν σφραγισμένος στο χείλος με λίθινη πλάκα. Το ταφικό αγγείο είναι ελλιπές (απουσιάζουν τμήματα από την κοιλιά, το λαιμό και το χείλος). Στην έκθεση αναφέρεται ότι ένα αγγείο είχε τοποθετηθεί εκτός του ταφικού αγγείου, παρά τη βάση του, και τα υπόλοιπα εντός, ωστόσο δεν προσδιορίζεται για ποιο πρόκειται.

ΑΚΡ(N) 11 XII. Τάφος 9

(εικ. 39 v. 11, εικ. 49)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Επιλαίμιος αμφορέας.

Διαστάσεις αγγείου: 0,75 μ. (ύψ.), 0,24 μ. (διάμ. χείλ.)

Προσανατολισμός αγγείου: Β-Ν

Ηλικία: Βρέφος.

Κτερίσματα: *Εκτός ταφικού αγγείου:* Χειροποίητη λήκυθος, οινοχόη, 2 κύπελλα.

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: I. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 15-16, 42, πίν. 8α-ε.

Δευτ. βιβλιογραφία: Μηλιάδης Γ., 1959. *ΠΑΕ* (1959), 6.

Σχόλια: Το ανώτερο τμήμα του ορύγματος και του ταφικού αμφορέα κατεστραμμένα (πιθανώς διαταραγμένη ταφή, καθώς το όρυγμα ήταν αβαθές). Το κάτω μέρος του λαιμού του αμφορέα στερεωνόταν με δύο λίθους.

AKP(N) 12 XVII. Τάφος 14

(εικ. 39 v. 12, εικ. 50)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Υδρία.

Διαστάσεις αγγείου: 0,495 μ. (ύψ.), 0,198 μ. (διάμ. χείλ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Προσανατολισμός αγγείου: Β-N

Ηλικία: Βρέφος.

Σκελετικά κατάλοιπα: Λιγιστά οστά.

Κτερίσματα: *Εκτός ταφικού αγγείου:* χύτρα, κύπελλο, αβαφής αρύβαλλος.

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: I. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 20, 42, πίν. 11α-γ.

Δευτ. βιβλιογραφία: Μηλιάδης Γ., 1959. *ΠΑΕ* (1959), 6.

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο σπασμένο και ελλιπές εν μέρει (στην κοιλιά, τους ώμους και τη λαβή). Πιθανώς, διαταραγμένη ταφή.

*** AKP(N) 13 XXIV**

(εικ. 39 v. 13)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός (;)

Αγγείο ταφής: Αμφορέας (;)

Ηλικία: Βρέφος (;)

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: I. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 26, 42.

Δευτ. βιβλιογραφία: Μηλιάδης Γ., 1959. *ΠΑΕ* (1959), 6.

Σχόλια: Βρέθηκαν τέσσερα όστρακα από το λαιμό αμφορέα (τα τρία συνανήκοντα και συγκολλώμενα) με διακόσμηση ομόκεντρων κύκλων. Ο ανασκαφέας τα αποδίδει με επιφύλαξη σε εγχυτρισμό. Καμία άλλη πληροφορία δεν παρατίθεται. Δεν αναφέρονται οστά.

AKP(N) 14 XXVII. Τάφος Κ

(εικ. 39 v. 14, εικ. 51)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Πίθος.

Διαστάσεις ορύγματος: 0,60 X 0,70 μ. (διάμ.)

Προσανατολισμός αγγείου: ΒΑ (χείλος)

Ηλικία: Βρέφος.

Κτερίσματα: *Εκτός ταφικού αγγείου:* σκύφος.

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: I. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 26, 42, πίν. 16ε-ζ.

Δευτ. βιβλιογραφία: Μηλιάδης Γ., 1959. *ΠΑΕ* (1959), 6.

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο ήταν σφραγισμένο στο χείλος με μικρό λίθο. Βρέθηκε σπασμένο με μικρές ελλείψεις. Είχε αποτεθεί εντός κυκλικού ορύγματος. Άνωθεν του εγχυτρισμού είχε χτιστεί ο τοίχος του περιβόλου του Ιερού της Νύμφης, χωρίς ωστόσο να διαταράξει την ταφή.

*** AKP(N) 15 XXIX**

(εικ. 39 v. 15-19)

Είδος ταφής: Άγνωστος τύπος ταφής (παιδικός ενταφιασμός ή εγχυτρισμός ;) σε ορθογώνιο όρυγμα.

Διαστάσεις ορύγματος: 0,80 (μήκ.) X 0,65 (πλ.) X 0,35-0,50μ. (βάθ.)

Προσανατολισμός ορύγματος: B-N

Ηλικία: Παιδί (;)

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: I. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 31, 42.

Δευτ. βιβλιογραφία: Μηλιάδης Γ., 1959. *ΠΑΕ* (1959), 6.

Σχόλια: Όρυγμα χωρίς ευρήματα. Πιθανώς παιδικός ενταφιασμός ή εγχυτρισμός (;)

* **ΑΚΡ(N) 16 XXX**

(εικ. 39 v. 15-19)

Είδος ταφής: Άγνωστος τύπος ταφής (παιδικός ενταφιασμός ή εγχυτρισμός ;)

Διαστάσεις ορύγματος: 0,60 (μήκ.) X 0,46 (πλ.)

Ηλικία: Παιδί (;)

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: I. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 31, 42.

Δευτ. βιβλιογραφία: Μηλιάδης Γ., 1959. *ΠΑΕ* (1959), 6.

Σχόλια: Όρυγμα χωρίς ευρήματα. Πιθανώς παιδικός ενταφιασμός ή εγχυτρισμός (;)

* **ΑΚΡ(N) 17 XXXI. Τάφος Ν**

(εικ. 39 v. 15-19)

Είδος ταφής: Άγνωστος τύπος ταφής (παιδικός ενταφιασμός ή εγχυτρισμός ;)

Διαστάσεις ορύγματος: 0,85 (μήκ.) X 0,88 (πλ.) X 0,42 μ. (βάθ.)

Προσανατολισμός ορύγματος: A-Δ

Ηλικία: Παιδί (;)

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: I. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 31, 42.

Δευτ. βιβλιογραφία: Μηλιάδης Γ., 1959. *ΠΑΕ* (1959), 6.

Σχόλια: Όρυγμα χωρίς ευρήματα. Πιθανώς παιδικός ενταφιασμός ή εγχυτρισμός (;) Χωριζόταν από το διπλανό όρυγμα (XXXII. Τάφος Ξ) με τοιχάριο.

* **ΑΚΡ(N) 18 XXXII. Τάφος Ξ**

(εικ. 39 v. 15-19)

Είδος ταφής: Άγνωστος τύπος ταφής (παιδικός ενταφιασμός ή εγχυτρισμός ;)

Διαστάσεις ορύγματος: 0,99 (μήκ.) X 0,40-0,435 (πλ.) X 0,28 μ. (βάθ.)

Προσανατολισμός ορύγματος: A-Δ

Ηλικία: Παιδί (;)

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: I. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 31, 42.

Δευτ. βιβλιογραφία: Μηλιάδης Γ., 1959. *ΠΑΕ* (1959), 6.

Σχόλια: Όρυγμα χωρίς ευρήματα. Πιθανώς παιδικός ενταφιασμός ή εγχυτρισμός (;) Χωριζόταν από το διπλανό όρυγμα (XXXI. Τάφος Ν) με τοιχάριο.

* **ΑΚΡ(N) 19 XXXIII**

(εικ. 39 v. 15-19)

Είδος ταφής: Άγνωστος τύπος ταφής (παιδικός ενταφιασμός ή εγχυτρισμός ;)

Διαστάσεις ορύγματος: 1,10 (μήκ.) X 0,65 (πλ.) X 0,40 μ. (βάθ.).

Προσανατολισμός ορύγματος: B-N

Ηλικία: Παιδί (;)

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: I. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 31, 42.

Δευτ. βιβλιογραφία: Μηλιάδης Γ., 1959. *ΠΑΕ* (1959), 6.

Σχόλια: Όρυγμα χωρίς ευρήματα. Πιθανώς παιδικός ενταφιασμός ή εγχυτρισμός (;)

* **AKP(N) 20 XXXV. Λάκκος 2**

(**εικ. 39 v. 20**)

Είδος ταφής: Άγνωστος τύπος ταφής (παιδικός εγχυτρισμός ;) σε όρυγμα.

Διαστάσεις ορύγματος: 0,68 (μήκ.) X 0,60 (πλ.) X 0,50 μ. (βάθ.).

Προσανατολισμός ορύγματος: Α-Δ

Ηλικία: Παιδί (;)

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: Ι. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 32, 42.

Δευτ. βιβλιογραφία: Μηλιάδης Γ., 1959. *ΠΑΕ* (1959), 6..

Σχόλια: Όρυγμα χωρίς ευρήματα. Σύμφωνα με τον ανασκαφέα, πιθανώς πρόκειται για διαταραγμένο παιδικό εγχυτρισμό.

* **AKP(N) 21 XXXVI Λάκκος 3**

(**εικ. 39 v. 21**)

Είδος ταφής: Άγνωστος τύπος ταφής (παιδικός εγχυτρισμός ;) σε όρυγμα.

Διαστάσεις ορύγματος: 0,50 (μήκ.) X 0,40 (πλ.) X 0,08 μ. (βάθ.).

Προσανατολισμός ορύγματος: Α-Δ

Ηλικία: Παιδί (;)

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: Ι. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 32, 42.

Δευτ. βιβλιογραφία: Μηλιάδης Γ., 1959. *ΠΑΕ* (1959), 6.

Σχόλια: Όρυγμα χωρίς ευρήματα. Σύμφωνα με τον ανασκαφέα, πιθανώς πρόκειται για διαταραγμένο παιδικό εγχυτρισμό.

* **AKP(N) 22 XXXVII**

(**εικ. 39 v. 22**)

Είδος ταφής: Άγνωστος τύπος ταφής (παιδικός εγχυτρισμός ;) σε όρυγμα.

Διαστάσεις ορύγματος: 0,95 (μήκ.) X 0,47 (πλ.) X 0,12-0,40 μ. (βάθ.).

Ηλικία: Βρέφος (;)

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: Ι. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 32, 42.

Δευτ. βιβλιογραφία: Μηλιάδης Γ., 1959. *ΠΑΕ* (1959), 6.

Σχόλια: Όρυγμα χωρίς ευρήματα. Σύμφωνα με τον ανασκαφέα, πιθανώς πρόκειται για διαταραγμένο παιδικό εγχυτρισμό.

* **AKP(N) 23 XXXVIII**

(**εικ. 39 v. 23**)

Είδος ταφής: Άγνωστος τύπος ταφής (παιδικός εγχυτρισμός ;) σε όρυγμα.

Διαστάσεις ορύγματος: 0,74 (μήκ.) X 0,60 (πλ.) X 0,55 μ. (βάθ.).

Προσανατολισμός ορύγματος: Α-Δ

Ηλικία: Παιδί (;)

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: Ι. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 32, 42.

Δευτ. βιβλιογραφία: Μηλιάδης Γ., 1959. *ΠΑΕ* (1959), 6.

Σχόλια: Όρυγμα χωρίς ευρήματα. Σύμφωνα με τον ανασκαφέα, πιθανώς πρόκειται για διαταραγμένο παιδικό εγχυτρισμό.

AKP(N) 24 XXXIV. Τάφος 1

(**εικ. 39 v. 24**)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Επιλαίμιος αμφορέας.

Διαστάσεις: αγγείου: 0,74 (ύψ.), 0,185 μ. (διάμ. χείλ.) ορύγματος: 0,70 (μήκ.) X 0,48 (πλ.) X 0,73 μ. (βάθ.)

Προσανατολισμός αγγείου: B-N

Ηλικία: Βρέφος.

Σκελετικά κατάλοιπα: Ελάχιστα οστά.

Κτερίσματα: Εκτός ταφικού αγγείου: Οινοχόη.

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: I. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 31-32, 42, πίν. 21α-γ.

Δευτ. βιβλιογραφία: Μηλιάδης Γ., 1959. *ΠΑΕ* (1959), 6.

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο ήταν ελλειπές σχεδόν κατά το ήμισυ (έλειπε περίπου η μια πλευρά και η λαβή). Πιθανώς πρόκειται για διαταραγμένη ταφή. Ένας ακόμη αμφορέας με λαβές στην κοιλιά βρέθηκε ελλειπής στην επίχωση (διατηρούνταν μόνο τμήματα από το σώμα και η μια διπλή λαβή). Σύμφωνα με τον ανασκαφέα, η χρονολόγησή του είναι πρωιμότερη, των υπολοίπων αγγείων, και πιθανότατα αποτελεί το ταφικό αγγείο ενός άλλου εντελώς διαταραγμένου εγχυτρισμού.

AKP(N) 25 XLIII

(εικ. 39 v. 25)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Πίθος.

Ηλικία: Βρέφος.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: ΥΓ (Χαριτωνίδης).

Πρωτ. βιβλιογραφία: I. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 35, 42.

Δευτ. βιβλιογραφία: Μηλιάδης Γ., 1959. *ΠΑΕ* (1959), 6.

Σχόλια: Ελλειπής αναφορά. Δεν δίνεται καμιά άλλη πληροφορία για την ταφή.

AKP(N) 26 XLIV

(εικ. 39 v. 26, εικ. 52)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Επιλαίμιος αμφορέας.

Διαστάσεις αγγείου: 0,80 μ. (μέγ. ύψ.)

Ηλικία: Μικρό παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Οστά σκελετού.

Κτερίσματα: Εντός ταφικού αγγείου: κύπελλο, αρύβαλλος. Εκτός ταφικού αγγείου: 2 πυξίδες, 2 οινοχόες, σκύφος.

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: I. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 35-36, 42, πίν. 23 α-ι.

Δευτ. βιβλιογραφία: Μηλιάδης Γ., 1959. *ΠΑΕ* (1959), 6.

Σχόλια: Ο ταφικός αμφορέας ήταν ελλειπής ως προς το τμήμα του λαιμού και των λαβών. Καθώς δεν υπάρχουν ένδειξης διατάραξης είναι πιο πιθανό ότι ο λαιμός του αγγείου είχε αποσπαστεί για την εισαγωγή του σκελετού. Το χείλος του ήταν σφραγισμένο με λίθινη πλάκα.

*** AKP(N) 27 XLV**

(εικ. 39 v. 27)

Είδος ταφής: Άγνωστος τύπος ταφής (παιδικός εγχυτρισμός ;) σε ορύγμα.

Ηλικία: Βρέφος (;) / Παιδί (;)

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: I. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 37, 42.

Δευτ. βιβλιογραφία: Μηλιάδης Γ., 1959. *ΠΑΕ* (1959), 6.

Σχόλια: Όρυγμα χωρίς ευρήματα. Σύμφωνα με τον ανασκαφέα, πιθανώς πρόκειται για διαταραγμένο παιδικό εγχυτρισμό.

ΑΚΡ(N) 28 XLVI

(**εικ. 39 v. 28, εικ. 53**)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Επιλαίμιος αμφορέας.

Διαστάσεις: αγγείου: 0,52 μ. (υψ.), 0,20 μ. (διάμ. χείλ) *ορύγματος:* 0,70 μ. (μήκ.) X 0,30 (N) - 0,50 (B) μ. (πλ.)

Προσανατολισμός αγγείου: B-N

Ηλικία: Βρέφος/Παιδί (:)

Σκελετικά κατάλοιπα: Οστά σκελετού.

Κτερίσματα: *Εντός ταφικού αγγείου:* 2 κύπελλα, μικ/κή οinoχόη.

Χρονολόγηση: 740-730 π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: I. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 37-38, 42, σχ. 9-10, πίν. 24 α-στ.

Δευτ. βιβλιογραφία: Μηλιάδης Γ., 1959. *ΠΑΕ* (1959), 6.

Σχόλια: Το όρυγμα καλυπτόταν από πλάκα μαρμάρου (καρύστου ;) διαστάσεων: 0,40 X 0,37 μ. Ο ταφικός αμφορέας ήταν σπασμένος και ελλιπής.

*** ΑΚΡ(N) 29 XLIX-L**

Είδος ταφής: Άγνωστοι τύποι ταφών (παιδικοί εγχυτρισμοί ;) σε ορύγματα.

Ηλικία: Βρέφη (:) / Παιδιά (:)

Κτερίσματα: Τμήμα από το χείλος κρατήρα (XLIX), τμήμα μεγάλου κλειστού αγγείου (L).

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: I. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 40-42, σχ. 2, πίν. 26 στ-ι.

Δευτ. βιβλιογραφία: Μηλιάδης Γ., 1959. *ΠΑΕ* (1959), 6.

Σχόλια: Δύο διαταραγμένα ορύγματα με όστρακα. Εάν πρόκειται για τάφους, τότε θα πρέπει να είναι πιθανώς εγχυτρισμοί βρεφών (:). Στον χώρο των λάκκων αλλά εκτός τους, βρέθηκε μέρος από πλαστικό ειδώλιο ίππου (προσαρτούνταν σε πώμα πυξίδας), όστρακο ανοιχτού αγγείου και τμήμα σκύφου.

Ακρόπολη. Δυτική κλιτύς (εικ.1)

Πρωτογεωμετρικοί τάφοι

ΑΚΡ(Δ) 1 Heidelberg B

(**εικ. 54**)

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε κιβωτιόσχημο τάφο.

Διαστάσεις τάφου: 1,00 μ. (μήκ.) X 0,40 μ. (πλ.)

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Τμήματα οστών.

Κτερίσματα: 4 λήκυθοι, 2 κύπελλα, τμήμα δαχτυλίου, βραχιόλι.

Χρονολόγηση: Μτβ. ΥποΜ - ΠρΓ (Styrenius, Lemos) [ΠΠρΓ]

Πρωτ. βιβλιογραφία: S. Wide, *AM* 35 (1910), 35. Kraiker – Kübler 1939, 133-134, πίν. 37. Canciani F., 1996. *Corpus Vasorum Antiquorum*, Deutschland 27, Heidelberg 3 (1996), 33-37, πίν. 101.

Δευτ. βιβλιογραφία: Styrenius 1976, 76, 78-84. Lemos 2002, 230

Σχόλια: -

ΑΚΡ(Δ) 2 Τάφος Χ.Α.

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε κιβωτιόσχημο τάφο.

Διαστάσεις τάφου: 1,30 μ. (μήκ.)

Προσανατολισμός τάφου: Α-Δ

Ηλικία: Παιδί, 8 ετών.

Σκελετικά κατάλοιπα: Καλά διατηρημένος σκελετός.

Κτερίσματα: 2 λήκυθοι.

Χρονολόγηση: Μτβ. ΥποΜ - ΠρΓ (Smithson) [ΠΠρΓ].

Πρωτ. βιβλιογραφία: E.L. Smithson, *Hesperia* 43 (1974), 389-390, πίν. 75 a.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Ο τάφος ανασκάφηκε από τον W. Dörpfeld τα τέλη του 19^{ου} αι. Οι επισημάνσεις της Smithson βασίζονται στη μελέτη του ημερολογίου ανασκαφής.

Γεωμετρικοί τάφοι

ΑΚΡ(Δ) 3 West Slope Grave I

Είδος ταφής: Ενταφιασμός.

Προσανατολισμός τάφου: Α-Δ

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Τμήματα οστών.

Κτερίσματα: Οινοχόη ή πρόχους, 2 πυξίδες (η μια οξυπύθμενη), όστρακα ενός ή δύο αγγείων.

Χρονολόγηση: ΠΓ ΙΙ-ΜΓ Ι (Smithson). ΠΓ (Coldstream)

Πρωτ. βιβλιογραφία: E.L. Smithson, *Hesperia* 43 (1974), 372-374, πίν. 66.

Δευτ. βιβλιογραφία: R.S. Young, *Hesperia* 18 (1949), 276. Coldstream 1977, 374. Strömberg 1993, 148.

Σχόλια: Η Smithson περιγράφει τον τάφο βάσει των σημειώσεων του ημερολογίου ανασκαφής στις 13/12/1895 (ανασκαφές W. Dörpfeld). Ο τάφος θεωρείται παιδικός καθώς περιείχε οστά μικρού μεγέθους που. Σε μικρή απόσταση (λιγότερο των δύο-τριών μέτρων) βρέθηκε ο επίσης παιδικός τάφος West Slope Grave II.

ΑΚΡ(Δ) 4 West Slope Grave II

Είδος ταφής: Ενταφιασμός.

Προσανατολισμός τάφου: Α-Δ

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: Μικ/κές πυξίδες (η μια οξυπύθμενη).

Χρονολόγηση: ΠΓ ΙΙ-ΜΓ Ι (Smithson). ΠΓ (Coldstream)

Πρωτ. βιβλιογραφία: E.L. Smithson, *Hesperia* 43 (1974), 372-374, πίν. 66.

Δευτ. βιβλιογραφία: R.S. Young, *Hesperia* 18 (1949), 276. Coldstream 1977, 374. Strömberg 1993, 148.

Σχόλια: Η Smithson περιγράφει τον τάφο βάσει των σημειώσεων του ημερολογίου ανασκαφής στις 14/12/1895 (ανασκαφές W. Dörpfeld). Ο τάφος βρέθηκε σε μικρή απόσταση (λιγότερο των δύο-τριών μέτρων) από των επίσης παιδικό τάφο West Slope Grave I. Καμία άλλη πληροφορία δεν δίνεται.

Λόφος Μουσών**Πρωτογεωμετρικοί τάφοι****ΛΜ 1** Οδός Αλωπεκής και Καλλιθέας, Λ. Μουσών**Είδος ταφής:** Ενταφιασμός σε κιβωτιόσχημο τάφο.**Διαστάσεις τάφου:** 1,00 μ. (μήκ.) X 0,60 μ. (πλ.)**Ηλικία:** Παιδί (;)**Κτερίσματα:** Πρόχους, 3 λήκυθοι.**Χρονολόγηση:** ΥΠρΓ (Styrenius)**Πρωτ. βιβλιογραφία:** Κ. Κουρουνιώτης, *ΑΕ* 1911, 251, εικ. 20.**Δευτ. βιβλιογραφία:** Styrenius 1967, 87, 91, 96, 102, 104, 108, 116. Strömberg 1993, 172.**Σχόλια:** Το κατώτερο τμήμα του τάφου υπενδεδυμένο με λίθινες πλάκες. Ο τάφος είχε ανοίχτηκε ήδη από τους εργάτες της οικοδομής όταν παρουσιάστηκε ο Κουρουνιώτης για αυτοψία, συνεπώς είχαν χαθεί κάποιες πληροφορίες. Ο Κουρουνιώτης αποδίδει με επιφύλαξη τον τάφο σε μικρής ηλικίας παιδί (δεν βρέθηκαν οστά), λόγω των μικρών του διαστάσεων. Ο Styrenius (108, 116) συγκαταλέγει την ταφή στην κατηγορία των παιδικών τάφων.Περιοχή Νότια της Ακρόπολης (εικ. 1)**Πρωτογεωμετρικοί τάφοι****ΑΚΡ-N 1** Οδός Ρ. Γκάλλι 10 και Καρνατίδων 14. Πρωτογεωμετρική ταφή**Είδος ταφής:** Εγχυτρισμός.**Αγγείο ταφής:** Αμφορέας.**Ηλικία:** Παιδί.**Σκελετικά κατάλοιπα:** Τμήματα οστών.**Κτερίσματα:** Οινοχόη, σκύφος, λήκυθος, 2 χάλκινα ψέλια, περόνη.**Χρονολόγηση:** ΠρΓ**Πρωτ. βιβλιογραφία:** Θ. Καραγιωργα-Σταθακοπούλου, *ΑΔ* 34 Β1 (1979), 16.**Δευτ. βιβλιογραφία:** -**Σχόλια:** Το ταφικό αγγείο βρέθηκε σπασμένο, ελλιπές, ενώ δεν διευκρινίζεται εάν αυτό οφείλεται σε διατάραξη, ή εάν σκοπίμως είχε αφαιρεθεί τμήμα του για την εισαγωγή του σκελετού. Ακόμη, δεν επισημαίνεται εάν τα κτερίσματα είχαν τοποθετηθεί εντός ή εκτός του ταφικού αγγείου.**ΑΚΡ-N 2** Οδός Ερεχθείου 25, τάφος Β**(εικ. 55)****Είδος ταφής:** Δευτερογενής καύση.**Αγγείο ταφής:** Επιλαίμιος αμφορέας.**Διαστάσεις αγγείου:** 0,375 μ. (ύψ.)**Τοποθέτηση αγγείου:** Κάθετη απόθεση.**Ηλικία:** 9-10 ετών, αγόρι.

Ανθρωπολογική εξέταση: Μελέτη σκελετικού υλικού από τον Α. Κοντόπουλο.

Σκελετικά κατάλοιπα: Καμένα τμήματα οστών.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: Περί το 1000 π.Χ. (Brouskari). ΠΠρΓ (Lemos)

Πρωτ. βιβλιογραφία: Brouskari 1980, 19-21, 30, πίν. 2e, 3c.

Δευτ. βιβλιογραφία: Lemos 2002, 231.

Σχόλια: Το τεφροδόχο αγγείο είχε τοποθετηθεί εντός αβαθούς ορύγματος, το οποίο έφρασε λίθινη καλυπτήρια πλάκα. Το αγγείο ήταν σπασμένο, ελλειπές, ενώ μόνο το κατώτερο τμήμα του βρέθηκε κατά χώραν. Το όρυγμα ήταν διαταραγμένο, όχι μόνο λόγω του ελλιπούς ταφικού αγγείου, αλλά κυρίως λόγω του ότι στην απόθεση βρέθηκαν μερικά όστρακα αγγείων Κλασικών χρόνων.

ΑΚΡ-N 3 Οδός Ερεχθείου 25, τάφος I

(εικ. 56)

Είδος ταφής: Δευτερογενής καύση.

Αγγείο ταφής: Επιγαστριος αμφορέας, με οπή στη βάση.

Διαστάσεις αγγείου: 0,375 μ. (ύψ.), 0,14 μ. (διάμ. χείλ.)

Ηλικία: Κορίτσι, 5-10 ετών.

Ανθρωπολογική εξέταση: Μελέτη σκελετικού υλικού από τον Α. Κοντόπουλο.

Σκελετικά κατάλοιπα: Τμήματα καμένων οστών.

Κτερίσματα: *Εντός τεφροδόχου:* 2 χρυσοί σφηκωτήρες. *Εκτός τεφροδόχου:* χρηστική, εγχάρακτη, χειροποίητη πυξίδα.

Χρονολόγηση: Περί το 1000 π.Χ. (Brouskari). ΠΠρΓ (Reber)

Πρωτ. βιβλιογραφία: Brouskari 1980, 19, 24, 30, πίν. 4d.

Δευτ. βιβλιογραφία: Reber K., 1991. *Untersuchungen zur handgemachten Keramik Griechenlands in der submykenischen, protogeometrischen, und der geometrischen Zeit*, Jonsered, 121.

Σχόλια: Το όρυγμα, που καλυπτόταν από μια λίθινη πλάκα, περιείχε μαύρο χώμα και ίχνη ξυλάνθρακα, αποσυντιθέμενο υλικό από την πυρά και πληθώρα μικρών τμημάτων από οστά ζώων.

ΑΚΡ-N 4 Οδός Μακρυγιάννη, Μετρό, τάφος 57

(εικ. 57-58)

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο με καλυπτήριες σχιστολιθικές πλάκες.

Διαστάσεις τάφου: 1,20 μ. (μήκ.) X 0,27 μ. (πλ.)

Τοποθέτηση σκελετού: Εκτεταμένη, ύπτια.

Προσανατολισμός: *τάφου:* ΒΔ-ΝΑ *σκελετού:* Β

Ηλικία: Κορίτσι, 5 ετών.

Ανθρωπολογική εξέταση: Μελέτη σκελετικού υλικού από τον Θ. Πίτιο.

Σκελετικά κατάλοιπα: Οστά σκελετού.

Κτερίσματα: 2 ληκύθια, 2 μυροδοχεία, 1 χάλκινη περόνη, 4 δαχτυλίδια (2 χρυσά και 2 χάλκινα), 2 χρυσά ενώτια.

Χρονολόγηση: ΠΠρΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: Καλλιγά 2000, 44-45 (αρ. καταλόγου 8-15).

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Τα εσωτερικά κατακόρυφα τοιχώματα του τάφου ήταν επιμελώς λαξευμένα. Προς το Ν άκρο του τάφου, πλησίον των κάτω άκρων του σκελετού είχαν τοποθετηθεί τα αγγεία, τα ενώτια βρέθηκαν στην περιοχή του κρανίου, ενώ τα υπόλοιπα κοσμήματα στο μέσον του τάφου.

Γεωμετρικοί τάφοι

ΑΚΡ-N 5 Οδός Δράκου 19, τάφος 11

Είδος ταφής: Δευτερογενής καύση.

Αγγείο ταφής: Πυξίδα με πώμα.

Διαστάσεις αγγείου: 0,276 μ. (ύψ.) ορύγματος: 0,40 μ. (διάμ.)

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Τμήματα από καμένα οστά.

Κτερίσματα: Εντός τεφροδόχου αγγείου: 3 χάλκινες πόρπες.

Χρονολόγηση: ΜΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: Ο. Αλεξανδρή, *ΑΔ* 32 Β (1977), 19.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Το κυκλικό ορύγμα καλυπτόταν από πλακοειδείς λίθους. Δεν αιτιολογείται από την ανασκαφέα το κριτήριο του προσδιορισμού της ηλικίας του νεκρού.

ΑΚΡ-N 6 Οδός Μακρυγιάννη 23, Τάφος VII

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Αμφορέας.

Διαστάσεις: αγγείου: 0,73 μ. (μέγ. ύψ.) ορύγματος: 1,00 μ. (μήκ.) X 0,70 μ. (πλ.) X 0,43 μ. (βάθ.)

Ηλικία: Βρέφος/Παιδί (:)

Κτερίσματα: Θήλαστρο, 2 πρόχοι.

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: Ο. Αλεξανδρή, *ΑΔ* 23 Β (1968), 73-74.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Ο ταφικός αμφορέας μάλλον σπασμένος και ελλιπής. Από την αποσπασματική διατήρηση του ταφικού αγγείου και των κτερισμάτων δίνεται η εντύπωση ότι η ταφή είχε διαταραχθεί, χωρίς ωστόσο αυτό να αναφέρεται από την ανασκαφέα.

ΑΚΡ-N 7 Οδός Μακρυγιάννη 23, Τάφος XIII

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Αβαφής πρόχους.

Διαστάσεις: αγγείου: 0,285 μ. (ύψ.) ορύγματος: 0,40 μ. (μήκ.) X 0,45 μ. (πλ.) X 0,40 μ. (βάθ.)

Ηλικία: Βρέφος/Παιδί (:)

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: Ο. Αλεξανδρή, *ΑΔ* 23 Β (1968), 73-74.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Η ανασκαφέας αναφέρεται περιληπτικά στην ταφή, συνεπώς δεν σχολιάζει την κατάσταση διατήρησης του τάφου ή άλλα χαρακτηριστικά για την κατανόηση του συνόλου.

ΑΚΡ-N 8 Οδός Παρθενώνος 12, Τάφος ζ

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο, με καλυπτήριες σχιστολιθικές πλάκες.

Διαστάσεις τάφου: 1,10 μ. (μήκ.) X 0,55 μ. (πλ.) X 0,60 μ. (βάθ.)

Προσανατολισμός σκελετού: Δ (κρανίο)

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Λιγαστά οστά σκελετού, τα περισσότερα είχαν διαλυθεί.

Κτερίσματα: 2 σκύφοι, 2 κύπελλα, 2 πρόχους, τμήμα από το σώμα αγγείου, βάση ανοιχτού αγγείου, 10 πήλινα σφαιρικά σφονδύλια.

Χρονολόγηση: Μέσα 8^{ου} αι. π.Χ. (Αλεξανδρή). ΥΓ (Coldstream).

Πρωτ. βιβλιογραφία: Ο. Αλεξανδρή, *ΑΔ* 22 Β (1967), 106-107, σχ. 52, πίν. 93α-δ, ζ´.

Δευτ. βιβλιογραφία: Coldstream 1977, 376 (ανάφ.).

Σχόλια: Ο τάφος ήταν ο μοναδικός ασύλητος και μη διαταραγμένος του νεκροταφείου. Παρόλο που τα σκελετικά κατάλοιπα ήταν μηδαμινά, οι μικρές διαστάσεις του τάφου υποδεικνύουν ότι πρόκειται για παιδική ταφή.

ΑΚΡ-N 9 Οδός Παρθενώνος 12. Τάφος γ

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Αμφορέας.

Διαστάσεις ορύγματος: 0,70 μ. (μήκ.) X 0,35 μ.

Προσανατολισμός αγγείου: ΒΑ-ΝΑ

Ηλικία: Βρέφος/Παιδί (;)

Κτερίσματα: Θραύσματα από 3 μικ/κά αβαφή αγγεία.

Χρονολόγηση: Γ (Αλεξανδρή). ΥΓ (Coldstream).

Πρωτ. βιβλιογραφία: Ο. Αλεξανδρή, *ΑΔ* 23 Β (1968), 73-74, σχ. 52.

Δευτ. βιβλιογραφία: Coldstream 1977, 376 (ανάφ.).

Σχόλια: Ο τάφος, όπως και όλοι πλην ενός (Τάφος ζ) του νεκροταφείου, ήταν συλημένος και κατεστραμμένος. Το ταφικό αγγείο ήταν σπασμένο και ελλιπές ως προς το ήμισυ. Λόγω των μικρογραφικών αγγείων, συμπεραίνεται ότι προφανώς πρόκειται για διαταραγμένο βρεφικό/παιδικό εγχυτρισμό.

ΑΚΡ-N 10 Οδός Παρθενώνος 12. Τάφος ε

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός σε ορύγμα.

Αγγείο ταφής: Αβαφής, χονδροειδής αμφορέας.

Διαστάσεις ορύγματος: 0,70 μ. (μήκ.) X 0,35 μ.

Προσανατολισμός αγγείου: ΒΑ-ΝΑ

Ηλικία: Βρέφος/Παιδί (;)

Κτερίσματα: θραύσματα από 3 μικ/κά αβαφή αγγεία.

Χρονολόγηση: Γ (Αλεξανδρή). ΥΓ (Coldstream).

Πρωτ. βιβλιογραφία: Ο. Αλεξανδρή, *ΑΔ* 23 Β (1968), 73-74, σχ. 52.

Δευτ. βιβλιογραφία: Coldstream 1977, 376 (ανάφ.).

Σχόλια: Ο τάφος, όπως και όλοι πλην ενός (Τάφος ζ) του νεκροταφείου, ήταν συλημένος και κατεστραμμένος. Το ταφικό αγγείο ήταν σπασμένο και ελλιπές ως προς το ήμισυ. Συμπεραίνεται ότι προφανώς πρόκειται για διαταραγμένο βρεφικό/παιδικό εγχυτρισμό (αντίστοιχα με τον εγχυτρισμό «Τάφος γ» από το ίδιο νεκροταφείο, οι οποίοι βρέθηκαν σε κοντινή απόσταση με τον ίδιο προσανατολισμό).

Θησείο (εικ. 1)

Πρωτογεωμετρικοί τάφοι

ΘΗ 1 Οδός Αμφικτίωνος 8. Τάφος 2 (εικ. 59)

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο.

Διαστάσεις τάφου: 0,80 μ. (μήκ.) X 1,50 (πλ.) μ. X 1,10 μ. (βάθ.)

Ηλικία: Μικρό παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Οστά σκελετού.

Κτερίσματα: 2 κύπελλα, ειδώλιο ίππου με τροχούς.

Χρονολόγηση: ΠρΓ (Αλεξανδρή). ΥΠρΓ (Χαγοράρι, Lemos).

Πρωτ. βιβλιογραφία: Ο. Αλεξανδρή, *ΑΔ 22 Β* (1967), 49, πίν. 70 α-γ, σχ. 1 ν. 9.

Δευτ. βιβλιογραφία: Strömberg 1993, 172-73. Χαγοράρι 1996, 90-91. Lemos 2002, 231.

Σχόλια: -

Γεωμετρικοί τάφοι

ΘΗ 2 Οδός Πουλοπούλου 20. Τάφος 1

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο.

Διαστάσεις τάφου: 0,95 μ. (ύψ.) X 0,60 (πλ.) μ. X 0,65 μ. (βάθ.)

Ηλικία: Παιδί (;)

Κτερίσματα: Όστρακα αγγείων.

Χρονολόγηση: ΠΓ (Αλεξανδρή, Coldstream).

Πρωτ. βιβλιογραφία: Ο. Αλεξανδρή, *ΑΔ 22 Β* (1967), 110-112, σχ. 1 (67), σχ. 55.

Δευτ. βιβλιογραφία: Coldstream 1977, 374.

Σχόλια: Ο τάφος ήταν συλημένος. Τα κτερίσματα είναι αποσπασματικά. Δεν αναφέρονται άλλες πληροφορίες. Συμπεραίνεται ότι πιθανότατα επρόκειτο για παιδικό τάφο, λόγω των διαστάσεών του. Δεν είναι σαφές ένα η απουσία των οστών οφείλεται στην νεαρή ηλικία του νεκρού ή εάν σχετίζεται με την σύλησή του τάφου.

Ψυρρή (εικ. 1)

Γεωμετρικοί τάφοι

ΨΥ 1 Οδός Κριεζή 22 και Ψαρομηλίγγου. Τάφος XV

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Άβαφη πρόχους.

Διαστάσεις αγγείου: 0,385μ. (ύψ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Προσανατολισμός αγγείου: ΝΔ

Ηλικία: Παιδί (;)

Κτερίσματα: Εκτός ταφικού αγγείου: οينوχόη, σκύφος.

Χρονολόγηση: ΥΓ (τέλη 8^{ου} αι. π.Χ.)

Πρωτ. βιβλιογραφία: Θ. Καράγιωργα-Σταθακοπούλου, *ΑΔ 34 Β* (1979), 24, σχ. 6.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Ο τάφος ήταν αδιατάραχος. Δεν δίνεται καμία πληροφορία για την ηλικία του νεκρού. Από τις διαστάσεις του ταφικού αγγείου συνάγεται ότι πρόκειται για παιδική ταφή.

ΨΥ 2 Οδός Σαπφούς 12. Τάφος I

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Επιλαίμιος αμφορέας.

Διαστάσεις αγγείου: 0,87 μ. (ύψ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Προσανατολισμός αγγείου: ΒΑ

Ηλικία: Παιδί (;)

Κτερίσματα: 3 οινοχόες, κύπελλο, κάρθαρος.

Χρονολόγηση: Περί το 725 π.Χ. (Αλεξανδρή). ΥΓ (Coldstream)

Πρωτ. βιβλιογραφία: Ό. Αλεξανδρή, *ΑΔ* 23 Β (1968), 91, σχ. 40, πίν. 51 γ.

Δευτ. βιβλιογραφία: Coldstream 1977, 376.

Σχόλια: Ο ταφικός αμφορέας σπασμένος, αλλά ουσιαστικά πλήρης, είχε αποθεθεί εντός ελλειψοειδούς ορύγματος. Στην έκθεση της ανασκαφής δεν αναφέρεται η θέση εύρεσης των κτερισμάτων. Βάσει του σχεδίου κάτοψης, είναι πιο πιθανό να είχαν τοποθετηθεί εντός του ταφικού αμφορέα. Δεν δίνεται καμία πληροφορία για την ηλικία του νεκρού. Από τις διαστάσεις του ταφικού αγγείου συνάγεται ότι πρόκειται για παιδική ταφή.

ΨΥ 3 Οδός Σαπφούς 12. Τάφος III

(εικ. 60)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Υδρία.

Διαστάσεις αγγείου: 0,39 μ. (ύψ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Προσανατολισμός αγγείου: ΒΑ

Ηλικία: Παιδί (;)

Κτερίσματα: Καλαθίσκος, κύπελλο.

Χρονολόγηση: Τέλη 8^{ου} αι. π.Χ. (Αλεξανδρή). ΥΓ (Coldstream)

Πρωτ. βιβλιογραφία: Ό. Αλεξανδρή, *ΑΔ* 23 Β (1968), 91, σχ. 40, πίν. 50 α.

Δευτ. βιβλιογραφία: Coldstream 1977, 376.

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο είχε αποθεθεί εντός ελλειψοειδούς ορύγματος. Στην έκθεση της ανασκαφής δεν αναφέρεται η θέση εύρεσης των κτερισμάτων. Βάσει του σχεδίου κάτοψης, είναι πιο πιθανό να είχαν τοποθετηθεί εντός του ταφικού αμφορέα. Δεν δίνεται καμία πληροφορία για την ηλικία του νεκρού. Από τις διαστάσεις του ταφικού αγγείου συνάγεται ότι πρόκειται για παιδική ταφή.

ΨΥ 4 Οδός Σαπφούς 12. Τάφος VIII

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Επιλαίμιος αμφορέας.

Διαστάσεις αγγείου: 0,71 μ. (ύψ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Προσανατολισμός αγγείου: ΒΑ

Ηλικία: Παιδί (;)

Κτερίσματα: Καλαθίσκος, κύπελλο.

Χρονολόγηση: Τέλη 8^{ου} αι. π.Χ. (Αλεξανδρή). ΥΓ (Coldstream)

Πρωτ. βιβλιογραφία: Ό. Αλεξανδρή, *ΑΔ* 23 Β (1968), 91, σχ. 40, πίν. 51 δ.

Δευτ. βιβλιογραφία: Coldstream 1977, 376.

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο είχε αποθεθεί εντός ελλειψοειδούς ορύγματος. Ο ταφικός αμφορέας σπασμένος, είναι ελλιπής μόνο κατά ένα μέρος της βάσης. Στην έκθεση της ανασκαφής δεν αναφέρεται η θέση εύρεσης των κτερισμάτων. Βάσει του σχεδίου κάτοψης, είναι πιο πιθανό να είχαν τοποθετηθεί εντός του ταφικού αμφορέα. Δεν δίνεται καμία πληροφορία για την ηλικία του νεκρού. Από τις διαστάσεις του ταφικού αγγείου συνάγεται ότι πρόκειται για παιδική ταφή.

ΨΥ 5 Οδός Σαπφούς 12. Τάφος ΙΧ

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Πίθος

Διαστάσεις αγγείου: 0,87 μ. (ύψ.)

Ηλικία: Παιδί (;)

Κτερίσματα: Καρποδόχη, κύπελλο, οينوχόη, προχοΐσκη, πινάκιο, 2 πόματα πυξίδων (με πτηνόσχημες πλαστικές απολήξεις).

Χρονολόγηση: Τέλη 8^{ου} αι. π.Χ. (Αλεξανδρή). ΥΓ (Coldstream)

Πρωτ. βιβλιογραφία: Ο. Αλεξανδρή, *ΑΔ* 23 Β (1968), 91, σχ. 40.

Δευτ. βιβλιογραφία: Coldstream 1977, 376.

Σχόλια: Δεν δίνεται καμία πληροφορία για την κατάσταση διατήρησης του ταφικού αγγείου, όσο και των κτερισμάτων, ενώ στην έκθεση δεν αναφέρεται η θέση εύρεσης των κτερισμάτων. Στο σχέδιο κάτοψης δεν υπάρχει η κάτοψη του ταφικού αγγείου, μόνο δηλώνεται η θέση εύρεσή του. Δεν δίνεται καμία πληροφορία για την ηλικία του νεκρού. Από τις διαστάσεις του ταφικού αγγείου συνάγεται ότι πρόκειται για παιδική ταφή.

ΨΥ 6 Οδός Σαπφούς 12. Τάφος Χ

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Τρίλοβη υδρία.

Διαστάσεις αγγείου: 0,515 μ. (ύψ.)

Ηλικία: Παιδί (;)

Κτερίσματα: Κύπελλο, οينوχόη, σκύφος.

Χρονολόγηση: Τέλη 8^{ου} αι. π.Χ. (Αλεξανδρή). ΥΓ (Coldstream)

Πρωτ. βιβλιογραφία: Ο. Αλεξανδρή, *ΑΔ* 23 Β (1968), 91, σχ. 40, πίν. 51 β.

Δευτ. βιβλιογραφία: Coldstream 1977, 376.

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο σπασμένο και ελλιπές ως προς τμήματα του λαιμού και του σώματος. Στην έκθεση της ανασκαφής δεν αναφέρεται η θέση εύρεσης των κτερισμάτων, ούτε είναι δυνατόν αυτό να συναχθεί βάσει του σχεδίου κάτοψης. Δεν δίνεται καμία πληροφορία για την ηλικία του νεκρού. Από τις διαστάσεις του ταφικού αγγείου συνάγεται ότι πρόκειται για παιδική ταφή.

ΨΥ 7 Οδός Σαπφούς 12. Τάφος ΧΙΙ

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Πίθος

Διαστάσεις αγγείου: 0,43 μ. (ύψ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Προσανατολισμός αγγείου: Β

Ηλικία: Παιδί (;)

Κτερίσματα: Σκύφος, οικιακό μόνωτο σκεύος.

Χρονολόγηση: Τέλη 8^{ου} αι. π.Χ. (Αλεξανδρή). ΥΓ (Coldstream)

Πρωτ. βιβλιογραφία: Ό. Αλεξανδρή, *ΑΔ 23 Β* (1968), 91, σχ. 40.

Δευτ. βιβλιογραφία: Coldstream 1977, 376.

Σχόλια: Άγνωστη η κατάσταση διατήρησης του ταφικού αγγείου. Στην έκθεση της ανασκαφής δεν αναφέρεται η θέση εύρεσης των κτερισμάτων, όμως βάσει του σχεδίου κάτοψης, είναι πιο πιθανό αυτά να είχαν τοποθετηθεί εντός του ταφικού πίθου (τουλάχιστον ένα από αυτά). Δεν δίνεται καμία πληροφορία για την ηλικία του νεκρού. Από τις διαστάσεις του ταφικού αγγείου συνάγεται ότι πρόκειται για παιδική ταφή.

ΨΥ 8 Οδός Σαπφούς 12. Τάφος XVIII

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Πρόχους.

Διαστάσεις αγγείου: 0,36 μ. (ύψ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Προσανατολισμός αγγείου: Α

Ηλικία: Παιδί (;)

Κτερίσματα: *Εκτός ταφικού αγγείου:* Δίωτο πινάκιο, κύπελλο, τρίλοβη οινοχοϊσκη.

Χρονολόγηση: Τέλη 8^{ου} αι. π.Χ. (Αλεξανδρή). ΥΓ (Coldstream)

Πρωτ. βιβλιογραφία: Ό. Αλεξανδρή, *ΑΔ 23 Β* (1968), 91, σχ. 40, πίν. 50 γ.

Δευτ. βιβλιογραφία: Coldstream 1977, 376.

Σχόλια: Άγνωστη η κατάσταση διατήρησης του ταφικού αγγείου. Στην έκθεση της ανασκαφής δεν αναφέρεται η θέση εύρεσης των κτερισμάτων, όμως βάσει του σχεδίου κάτοψης, είναι πιο πιθανό αυτά να είχαν τοποθετηθεί εντός του ταφικού αγγείου. Δεν δίνεται καμία πληροφορία για την ηλικία του νεκρού. Από τις διαστάσεις του ταφικού αγγείου συνάγεται ότι πρόκειται για παιδική ταφή.

ΨΥ 9 Οδός Σαπφούς 12. Τάφος XXIII

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Οξυπύθμενος, άβαφος αμφορέας.

Διαστάσεις αγγείου: 0,63 μ. (ύψ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Προσανατολισμός αγγείου: ΒΔ

Ηλικία: Παιδί (;)

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: Τέλη 8^{ου} αι. π.Χ. (Αλεξανδρή). ΥΓ (Coldstream)

Πρωτ. βιβλιογραφία: Ό. Αλεξανδρή, *ΑΔ 23 Β* (1968), 91, σχ. 40.

Δευτ. βιβλιογραφία: Coldstream 1977, 376.

Σχόλια: Απλή αναφορά. Άγνωστη η κατάσταση διατήρησης του ταφικού αγγείου, όμως βάσει του σχεδίου κάτοψης, είναι δυνατόν να συναχθεί ότι ήταν ακέραιο. Δεν δίνεται καμία πληροφορία για την ηλικία του νεκρού. Από τις διαστάσεις του ταφικού αγγείου συνάγεται ότι πρόκειται για παιδική ταφή.

ΨΥ 10 Οδός Σαπφούς 12. Τάφος XXVII

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός σε ορθογώνιο όρυγμα.

Αγγείο ταφής: Οξυπύθμενος, άβαφος αμφορέας.

Διαστάσεις αγγείου: 0,65 μ. (ύψ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Προσανατολισμός αγγείου: Δ

Ηλικία: Παιδί (;

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: Τέλη 8^{ου} αι. π.Χ. (Αλεξανδρή). ΥΓ (Coldstream)

Πρωτ. βιβλιογραφία: Ο. Αλεξανδρή, *ΑΔ* 23 Β (1968), 91, σχ. 40.

Δευτ. βιβλιογραφία: Coldstream 1977, 376.

Σχόλια: Απλή αναφορά. Ο τάφος δεν ήταν διαταραγμένος. Δεν δίνεται καμία πληροφορία για την ηλικία του νεκρού. Από τις διαστάσεις του ταφικού αγγείου συνάγεται ότι πρόκειται για παιδική ταφή.

ΨΥ 11 Οδός Αγίου Δημητρίου 20

(εικ. 61-63)

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο.

Τοποθέτηση σκελετού: Εκτεταμένη, ύπτια.

Προσανατολισμός: *τάφου:* Β-Ν *σκελετού:* Β

Ηλικία: Μεγάλο παιδί, κορίτσι (;

Κτερίσματα: Κύπελλο, 3 ομοιώματα οξυπύθμενων πυξίδων (σβούρες), 2 μικρές σφαιρικές πυξίδες, ψήφοι από φαγεντιανή και πηλό, 2 ζεύγη πήλινων υποδημάτων, πήλινο ομοίωμα πέλματος με οπές ανάρτησης, 3 κομβία (το ένα από στεατίτη), 4 χάλκινα ψέλια (ζεύγη εκατέρωθεν των κάτω μακρών άκρων), τμήματα 2 κωδωνόσχημων ειδωλίων.

Χρονολόγηση: ΠΓ Ι (Coldstream, Smithson).

Πρωτ. βιβλιογραφία: Γ' Αρχαιολογική Περιφέρεια, *ΑΔ* 19 Β (1964), 54-55, σχ. 1 (αρ. 8), σχ. 4, πίν. 49γ-δ, πίν. 50α.

Δευτ. βιβλιογραφία: Coldstream 1968, 10. E.L. Smithson, *Hesperia* 43 (1974), 373 (σημ, 45), 347. Strömberg 1993, 172. Xagorari 1996, 74.

Σχόλια: Το Β τμήμα της ταφής (όπου βρισκόταν το κρανίο) είχε καταστραφεί από την ανέγερση της παρακείμενης οικοδομής. Κατά χώραν σωζόταν μόνο το Ν ήμισυ όπου διατηρούνταν τα κάτω άκρα του σκελετού. Ενδεικτικό της διατάραξης του ευρύτερου χώρου της ταφής, είναι η εύρεση τριών οστράκων της ΠρΑ περιόδου.

Κεραμεικός (εικ. 1, 64-65)

Πρωτογεωμετρικοί τάφοι

ΚΕ 1 HS 130

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε κιβωτιόσχημο τάφο, με καλυπτήριες πλάκες.

Διαστάσεις τάφου:

Τοποθέτηση σκελετού: -

Προσανατολισμός:

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: -

Κτερίσματα: Οινοχόη, λήκυθος, κεφαλή περόνης.

Χρονολόγηση: ΠΠρΓ (Schlörb-Vierneisel).

Πρωτ. βιβλιογραφία: K. Kübler, *AA* 1932, 192. K. Vierneisel, *ΑΔ* 19 Β (1963), 41-42. B. Schlörb-Vierneisel, *AM* 81 (1966), 4-7, πίν. 10.

Δευτ. βιβλιογραφία: E.L. Smithson, *Hesperia* 43 (1974), 373. Strömberg 1993, 170.

Σχόλια: -

ΚΕ 2 S 114

Είδος ταφής: Διπλός ενταφιασμός σε κιβωτιόσχημο τάφο.

Διαστάσεις τάφου: 3,20 μ. (μήκ.) X 0,70 μ. (πλ.) X 0,40 μ. (βάθ.)

Τοποθέτηση σκελετού: ΒΑ και ΝΔ

Ηλικία: Παιδιά, το ένα έφηβο αγόρι 16 ετών.

Ανθρωπολογική εξέταση: Μελέτη ανθρωπολογικού υλικού από Α. Lagia.

Σκελετικά κατάλοιπα: Τμήματα σκελετών, οδοί και κρανία.

Κτερίσματα: *Σκελετός ΒΑ τμήματος:* Αμφορίσκος με λαβές στον ώμο, λήκυθος, πτηνόσχημος ασκός, κάρναρος, δακτυλιόσχημο αγγείο, χάλκινο δακτυλίδι. *Σκελετός ΝΔ τμήματος:* 2 λήκυθοι, προχοΐσκη, 2 όστρακα (οινοχόης ;).

Χρονολόγηση: ΠΠρΓ (Willemsen, Lemos). Μτβ. ΥποΜ –ΠΠρΓ (Styrenius).

Πρωτ. βιβλιογραφία: F. Willemsen, *AM* 78 (1963), 148-153.

Δευτ. βιβλιογραφία: Styrenius 1967, 75 κ.ε. E.L. Smithson, *Hesperia* 43 (1974), 373. Whitley 1991, 201. Lemos 2002, 230. A. Lagia 2007, *The Human Skeletal Remains, Die submykenische Nekropole. Neufunde und Neubewertung, Kerameikos XVIII*, 275.

Σχόλια: Ο τάφος βρέθηκε πλημμυρισμένος. Οι πλευρές του είχαν κατασκευαστεί από λίθινες πλάκες, μερικές από τις οποίες είχαν μήκος περ. 1,00 μ. και ήταν κεκλιμένες προς τα έξω. Σύμφωνα με το σχέδιο του τάφου, οι σκελετοί είχαν ύψος 0,80 μ. και 1,05 μ. Οι δύο σκελετοί και τα κτερίσματά τους διαχωρίζονταν πλήρως, καθώς τα κρανία τους είχαν τοποθετηθεί αντικριστά (το ένα στο ΒΑ άκρο του τάφου και το άλλο στο ΝΔ) και γύρω από αυτά τα κτερίσματα. Γίνεται αναφορά στην ηλικία μόνο του ενός σκελετού, χωρίς να προσδιορίζεται για ποιόν από τους δύο πρόκειται.

Γεωμετρικοί τάφοι

ΚΕ 3 Κεραμεικός G 3

(εικ. 64)

Είδος ταφής: Πρωτογενής καύση σε όρυγμα (;).

Διαστάσεις τάφου: 0,55 μ. (σωζ. μήκ.) X 1,50-0,65 μ. (πλ.) X 1,20 μ. (βάθ.)

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: 3 κάρναροι, 3 κάλαθοι, 4 κύπελλα, επώμιος αμφορέας, 3 μικ/κές οινοχόες, 2 πυξίδες, 2 πινάκια (το ένα τρίωτο), όστρεο, 5 πήλινες σφαίρες.

Χρονολόγηση: Αρχές 9^{ου} αι. π.Χ. (Kübler). ΠΓ I (Smithson). ΠΓ (Coldstream).

Πρωτ. βιβλιογραφία: Kübler 1954, 6, 209, 212-213, Taf. 14.

Δευτ. βιβλιογραφία: E.L. Smithson, *Hesperia* 43 (1974), 373. Krause 1975, πίν. 29. Coldstream 1977, 374. Morris 1987, 60. Strömberg 1993, 161.

Σχόλια: Το νότιο ήμισυ του τάφου είχε καταστραφεί από την κατασκευή ενός υστερότερου τάφου. Κατά μήκος της δυτικής πλευράς πάνω σε έξαρμα (0,10 μ.) του τάφου είχαν τοποθετηθεί με επιμέλεια 18 μικρογραφικά αγγεία. Στο δάπεδο του τάφου μεταξύ και κάτω από τα κτερίσματα υπήρχε στρώμα πυράς, χωρίς υπολείμματα οστών. Τα κτερίσματα ωστόσο δεν έφεραν ίχνη πυράς. Στην περιγραφή του τάφου δεν επισημαίνεται εάν πρόκειται για πρωτογενή καύση, ή για δευτερογενή χωρίς τεφροδόχο αγγείο. Σύμφωνα με τον Kübler πρόκειται για παιδική καύση, ωστόσο η επίχωση δεν διέσωζε καθόλου οστά. Λόγω αυτής της παρατήρησης η Smithson προτείνει ότι ο τάφος θα μπορούσε να είναι παιδικός καθώς κτεριζόταν με μικρογραφικά αγγεία, παράυτα υπογραμμίζει ότι παραμένει επιφυλακτική για τον προσδιορισμό της ηλικίας του νεκρού.

- ΚΕ 4** Κεραμεικός G 17 (εικ. 64)
Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε κιβωτιόσχημο τάφο με καλυπτήριες πλάκες.
Ηλικία: Παιδί.
Σκελετικά κατάλοιπα: Τμήματα σκελετού.
Κτερίσματα: Οινοχόη, σκύφος.
Χρονολόγηση: Περί το 730 π.Χ. (Kübler). ΥΓ (Coldstream).
Πρωτ. βιβλιογραφία: Kübler 1954, 26, 209, 221.
Δευτ. βιβλιογραφία: Krause 1975, πίν. 29. Coldstream 1977, 376. Strömberg 1993, 162.
Σχόλια: Κακή κατάσταση διατήρησης του σκελετού.
- ΚΕ 5** Κεραμεικός. Τομέας "Plattenbau". G 45 (εικ. 64)
Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε κιβωτιόσχημο τάφο με καλυπτήριες πλάκες.
Ηλικία: Παιδί ή έφηβος.
Κτερίσματα: Χειροποίητη οινοχοΐσκη, λαιμός οινοχόης.
Χρονολόγηση: 740-730 π.Χ. (Kübler). ΥΓ (Coldstream).
Πρωτ. βιβλιογραφία: Kübler 1954, 26, 209, 238, πίν. 8.
Δευτ. βιβλιογραφία: Krause 1975, πίν. 29. Coldstream 1977, 376. Strömberg 1993, 164.
Σχόλια: Το δυτικό μέρος του τάφου είχε αποσαρθρωθεί. Ο τάφος διέσωζε στα τοιχώματά του έξαρμα (πλ. 0,42-0,49 μ.), ενώ ο σκελετός είχε τοποθετηθεί σε ένα μικρότερο λάκκο με επιχρισμένα τοιχώματα στο κυρίως δάπεδο του τάφου. Ο λαιμός οινοχόης βρέθηκε στην επίχωση του τάφου, ενώ η χειροποίητη οινοχοΐσκη δίπλα στον σκελετό.
- ΚΕ 6** Κεραμεικός. Τομέας "Plattenbau". G 46 (εικ. 64)
Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.
Αγγείο ταφής: Επιλαίμιος αμφορέας και όστρακο κρατήρα ως πώμα.
Διαστάσεις αγγείου: 0,42 μ. (ύψ.)
Ηλικία: Παιδί.
Σκελετικά κατάλοιπα: Τμήματα σκελετού.
Κτερίσματα: Εκτός ταφικού αγγείου: κύπελλο, οινοχόη, σκύφος.
Χρονολόγηση: 740-730 π.Χ. (Kübler). ΥΓ (Coldstream).
Πρωτ. βιβλιογραφία: Kübler 1954, 6, 26, 239-240.
Δευτ. βιβλιογραφία: Krause 1975, πίν. 29. Coldstream 1977, 376. Strömberg 1993, 164.
Σχόλια: Τέμνει τον τάφο G 45. Το ταφικό αγγείο είχε τοποθετηθεί εντός ακανόνιστου λάκκου, βάθους περ. 0,45 μ.
- ΚΕ 7** Κεραμεικός G 49 (εικ. 64)
Είδος ταφής: Ασαφής. Πιθανώς πρωτογενής καύση (:).
Ηλικία: Παιδί (:)
Κτερίσματα: Κύπελλο, 3 κάρθαροι, οινοχόη, 3 ασκοί, 3 κάλαθοι, 2 σκύφοι, χάλκινο βραχιόλι, ασημένιο μαχαίρι.
Χρονολόγηση: 740-730 π.Χ. (Kübler). ΥΓ (Coldstream)
Πρωτ. βιβλιογραφία: Kübler 1954, 6, 209, 242-243.
Δευτ. βιβλιογραφία: E.L. Smithson, *Hesperia* 43 (1974), 332. Krause 1975, πίν. 29. Coldstream 1977, 376. Strömberg 1993, 164.

Σχόλια: Δεν διευκρινίζεται το είδος ταφής, πιθανώς λόγω του ότι ο τάφος ήταν πολύ διαταραγμένος από την κατασκευή υστερότερων τάφων. Ανιχνεύτηκαν λίγα υπολείμματα στάχτης. Όλα τα κτερίσματα μικρογραφικά. Σύμφωνα με τον ανασκαφέα είναι πιθανό ότι πρόκειται για παιδικό τάφο. Κατά τη Smithsonian πρόκειται για πρωτογενή ταφή τέφρας.

ΚΕ 8 Κεραμεικός. Τομέας “Plattenbau”. G 50 (εικ. 64, 66)

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο.

Διαστάσεις τάφου: 2,20 μ. (μήκ.) X 1,40 μ. (πλ.) X 1,70 μ. (βάθ.).

Τοποθέτηση σκελετού: Εκτεταμένη, ύπτια θέση. Τα άνω άκρα παράλληλα στον κυρίως κορμό.

Προσανατολισμός σκελετού: Α

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Σκελετός.

Κτερίσματα: *Εντός του φέρετρου:* πυξίδα με 4 πλαστικούς ίππους στο πόμα, πρόχους, καλαθίσκος, 2 ειδώλια πουλιών, χρυσή ταινία. *Εκτός του φέρετρου:* πρόχους, επιλαίμιος αμφορέας, κάνθαρος, 3 σκύφοι, πήλινο ομοίωμα ροδιού, 3 ειδώλια αλόγων, δόντι ζώου, τρυπημένο οστό, αστράγαλος, σιδερένιο μαχαίρι.

Χρονολόγηση: 740-730 π.Χ. (Kübler). ΥΓ (Coldstream).

Πρωτ. βιβλιογραφία: Kübler 1954, 6, 26, 209, 243-245, πίν. 14.

Δευτ. βιβλιογραφία: Krause 1975, πίν. 29. Coldstream 1977, 376. Xagorari 1996, 88-89, 91-92, πίν. 1. Strömberg 1993, 164.

Σχόλια: Ο σκελετός είχε ενταφιαστεί εντός ξύλινου φέρετρου, ορισμένα τμήματα του οποίου διασώζονταν. Ο σκελετός είχε ύψος 1,05 μ. Μερικά από τα κτερίσματα σπασμένα.

ΚΕ 9 Κεραμεικός. Τομέας “Plattenbau”. G 51 (εικ. 64)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Επιλαίμιος αμφορέας

Διαστάσεις αγγείου: 0,405 μ. (ύψ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Τμήματα σκελετού.

Κτερίσματα: *Εκτός ταφικού αγγείου:* οινοχοΐσκη, κύπελλο, σκύφος.

Χρονολόγηση: Περί το 740 π.Χ. (Kübler). ΥΓ (Coldstream).

Πρωτ. βιβλιογραφία: Kübler 1954, 6, 26, 209, 245-247, πίν. 8.

Δευτ. βιβλιογραφία: Krause 1975, πίν. 29. Coldstream 1977, 376. Strömberg 1993, 164-165.

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο είχε τοποθετηθεί εντός διαταραγμένου λακκοειδή τάφου (περί το 745 π.Χ.) όπου είχε ενταφιαστεί ενήλικος σε φέρετρο. Ο εγχυτρισμός βρέθηκε στην επίχωση του τάφου στο δυτικό τμήμα, κάτω από το έξαρμα για την τοποθέτηση των καλυπτήριων πλακών, παρόλο που σύμφωνα με τον ανασκαφέα ο εγχυτρισμός είναι υστερότερος. Πάνω από τον αμφορέα βρέθηκε στρώμα πυράς (παχ. περ. 0,10 μ.) με ίχνη στάχτης και καμένα τμήματα οστράκων τα οποία χρονολογούνται περί το 735 π.Χ. Αυτό το στρώμα δεν σχετίζεται με τον εγχυτρισμό, καθώς ανήκει σε τάφο ανώτερου στρώματος (διατάραξη).

- ΚΕ 10** Κεραμεικός. Τομέας “Plattenbau”. G 52 (εικ. 64)
Είδος ταφής: Εγχυτρισμός (;)
Αγγείο ταφής: Επιλαίμιος αμφορέας.
Ηλικία: Παιδί (;)
Κτερίσματα: Εκτός ταφικού αγγείου: κύπελλο, πρόχους, 2 οινοχόες.
Χρονολόγηση: 740-730 π.Χ. (Kübler). ΥΓ (Coldstream).
Πρωτ. βιβλιογραφία: Kübler 1954, 26, 209, 247, πίν. 8.
Δευτ. βιβλιογραφία: Krause 1975, πίν. 29. Coldstream 1977, 376. Strömberg 1993, 165.
Σχόλια: Το ταφικό αγγείο ήταν διαταραγμένο από την κατασκευή άλλου τάφου και για αυτό το λόγω ήταν αποσπασματικά διατηρημένο. Ο ανασκαφέας θεωρεί με αμφιβολία ότι πρόκειται για εγχυτρισμό λόγω της κακής διατήρησής του.
- ΚΕ 11** Κεραμεικός. Τομέας “Plattenbau”. G 53 (εικ. 64, 67)
Είδος ταφής: Εγχυτρισμός
Αγγείο ταφής: Χειροποίητη χύτρα.
Διαστάσεις αγγείου: 0,35 μ. (ύψ.)
Τοποθέτηση αγγείου: -
Ηλικία: Παιδί.
Κτερίσματα: -
Χρονολόγηση: 740-730 π.Χ. (Kübler). ΥΓ (Coldstream).
Πρωτ. βιβλιογραφία: Kübler 1954, 26, 209, 248, πίν. 154.
Δευτ. βιβλιογραφία: Krause 1975, πίν. 29. Coldstream 1977, 376. Strömberg 1993, 165.
Σχόλια: Το ταφικό αγγείο ήταν διαταραγμένο από την κατασκευή άλλου τάφου και για αυτό το λόγω ήταν αποσπασματικά διατηρημένο. Ο ανασκαφέας θεωρεί με αμφιβολία ότι πρόκειται για εγχυτρισμό λόγω της κακής διατήρησής του. Βρέθηκε στην ανώτερη επίχωση μιας ταφής ενηλίκου η οποία χρονολογείται στο 735-730 π.Χ. Ωστόσο, λόγω του ότι το ταφικό αγγείο είχε τοποθετηθεί πάνω από το έξαρμα των τοιχωμάτων της πρωιμότερης ταφής, και δεδομένου ότι οι δύο ταφές δεν συμπίπτουν χρονολογικά, είναι πιο πιθανό ότι οι ταφές δεν σχετίζονται.
- ΚΕ 12** Κεραμεικός. Τομέας “Plattenbau”. G 54 (εικ. 64, 68)
Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο.
Διαστάσεις τάφου: 1,70 μ. (μήκ.) x 1,40 μ. (πλ.) x 0,80 μ. (βάθ.)
Τοποθέτηση σκελετού: Εκτεταμένη, ύπτια θέση. Τα άνω άκρα παράλληλα στον κυρίως κορμό.
Προσανατολισμός σκελετού: Α
Ηλικία: Μεγάλο παιδί ή έφηβος.
Σκελετικά κατάλοιπα: Τμήματα σκελετού.
Κτερίσματα: 2 σκύφοι.
Χρονολόγηση: Περί το 740 π.Χ. (Kübler). ΥΓ (Coldstream).
Πρωτ. βιβλιογραφία: Kübler 1954, 26, 209, 248-249, πίν. 8-10.
Δευτ. βιβλιογραφία: Krause 1975, πίν. 29. Coldstream 1977, 376. Strömberg 1993, 165.
Σχόλια: Ο τάφος έφερε εξάρματα στα τοιχώματα και καλυπτήριες πλάκες. Το δυτικό τμήμα του τάφου είχε καταστραφεί από την κατασκευή υστερότερου τάφου. Λόγω αυτής της διατάραξης τα κάτω άκρα του σκελετού απουσίαζαν, ενώ η διατήρηση των σκελετικών καταλοίπων ήταν ιδιαιτέρως κακή.

ΚΕ 13 Κεραμεικός G 56

(εικ. 64, 69)

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο.**Διαστάσεις τάφου:** 1,81 μ. (μήκ.) x 1,05 μ. (πλ.) x 0,87 μ. (βάθ.)**Προσανατολισμός σκελετού:** Α**Ηλικία:** Παιδί.**Σκελετικά κατάλοιπα:** Τμήματα σκελετού.**Κτερίσματα:** *Εντός του τάφου:* Οινοχόη, 2 σκύφοι, 3 κύπελλα, κάρναρος, περίαπτο με τέσσερις συνδέσμους (ελλιπές), ομοίωμα πουλιού από πυριτόλιθο. *Στην ανώτερη επίχωση:* 3 κύπελλα.**Χρονολόγηση:** Περί το 740 π.Χ. (Kübler). ΥΓ (Coldstream).**Πρωτ. βιβλιογραφία:** Kübler 1954, 6, 26, 209, 249-250, πίν. 8-9.**Δευτ. βιβλιογραφία:** Krause 1975, πίν. 29. Coldstream 1977, 376. Strömberg 1993, 165.**Σχόλια:** Ο τάφος είχε διαταραχθεί κατά την κατασκευή υστερότερων τάφων. Το ύψος του σκελετού έφθανε τα 0,58 μ., ενώ η διατήρηση των σκελετικών καταλοίπων ήταν ιδιαίτερος κακή. Το κρανίο του σκελετού απείχε από το Α τμήμα του τάφου 0,50 μ., ενώ τα κατώτερα άκρα από το Δ τμήμα του τάφου 0,70 μ.**ΚΕ 14** Κεραμεικός. Τομέας "Plattenbau". G 57

(εικ. 64)

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο.**Διαστάσεις τάφου:** 2,00 μ. (μήκ.) x 1,10 μ. (πλ.) x 0,90 μ. (βάθ.)**Τοποθέτηση σκελετού:** -**Προσανατολισμός σκελετού:** Β (κρανίο)**Ηλικία:** Παιδί.**Σκελετικά κατάλοιπα:** Τμήματα σκελετού.**Κτερίσματα:** Οινοχόη, 2 κάρναροι.**Χρονολόγηση:** Περί το 740 π.Χ. (Kübler). ΥΓ (Coldstream).**Πρωτ. βιβλιογραφία:** Kübler 1954, 6, 26, 209, 250-251, πίν. 8-9.**Δευτ. βιβλιογραφία:** Krause 1975, πίν. 29. Coldstream 1977, 376. Strömberg 1993, 165.**Σχόλια:** Ο τάφος έφερε εξάρματα στις δύο μακριές πλευρές. Ο παιδικός σκελετός διατηρούταν σε καλή κατάσταση και το μήκος του έφθανε τα 0,83 μ. Το κρανίο του σκελετού απείχε από το Β τμήμα του τάφου 0,25 μ., ενώ τα κατώτερα άκρα από το Ν τμήμα του τάφου 0,82 μ.**ΚΕ 15** Κεραμεικός. Τομέας "Plattenbau". G 62

(εικ. 64)

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο.**Διαστάσεις τάφου:** 1,00 μ. (μήκ.) x 0,40-0,50 μ. (πλ.) x 0,60 μ. (βάθ.)**Τοποθέτηση σκελετού:** Εκτεταμένη, ύπτια θέση. Τα άνω άκρα παράλληλα στον κυρίως κορμό.**Προσανατολισμός σκελετού:** Α (κρανίο)**Ηλικία:** Παιδί.**Ανθρωπολογική εξέταση:** Μελέτη σκελετικού υλικού από E. Breitingner.**Σκελετικά κατάλοιπα:** Τμήματα σκελετού.**Κτερίσματα:** -**Χρονολόγηση:** ΥΓ (Coldstream).**Πρωτ. βιβλιογραφία:** Kübler 1954, 6, 26, 209, 253, πίν. 10.**Δευτ. βιβλιογραφία:** Krause 1975, πίν. 29. Coldstream 1977, 376.

Σχόλια: Ο παιδικός σκελετός διατηρούνταν σε καλή κατάσταση, αν και απουσίαζαν τα κάτω άκρα. Το μήκος του σκελετού υπολογίζεται σε 0,65 μ.

ΚΕ 16 Κεραμεικός. Τομέας “Plattenbau”. G 64 (εικ. 64)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Επιλαίμιος αμφορέας (τύπου SOS).

Διαστάσεις: αγγείου: 0,65 μ. (ύψ.). ορύγματος: 1,00 μ. (μήκ.) x 0,60 μ. (πλ.) x 1,00 μ. (βάθ.).

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: Εντός ταφικού αγγείου: οινοχόη, κοτύλη, 3 κύπελλα, κυάθιο, αρύβαλλος.

Χρονολόγηση: 730-720 π.Χ. (Kübler). ΥΓ (Coldstream).

Πρωτ. βιβλιογραφία: Kübler 1954, 26, 209, 254-255, πίν. 38.

Δευτ. βιβλιογραφία: Krause 1975, πίν. 29. Coldstream 1977, 376. Strömberg 1993, 166.

Σχόλια: Ο σκελετός είχε τελείως αποσυντεθεί.

ΚΕ 17 Κεραμεικός. Τομέας “Plattenbau”. G 65 (εικ. 64)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Πίθος.

Διαστάσεις αγγείου: 0,48 μ. (σωζ. ύψ.).

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Τμήματα σκελετού.

Κτερίσματα: Εντός ταφικού αγγείου: πινάκιο.

Χρονολόγηση: 730-720 π.Χ. (Kübler). ΥΓ (Coldstream).

Πρωτ. βιβλιογραφία: Kübler 1954, 26, 209, 255, πίν. 157.

Δευτ. βιβλιογραφία: Krause 1975, πίν. 29. Coldstream 1977, 376. Strömberg 1993, 166.

Σχόλια: Από το ταφικό αγγείο διατηρούνταν μόνο το κατώτερο τμήμα του, καθώς έχει διαταραχθεί κατά τη κατασκευή υστερότερου τάφου.

ΚΕ 18 Κεραμεικός. Τομέας “Plattenbau”. G 66 (εικ. 64)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Πίθος.

Διαστάσεις: αγγείου: 0,66 μ. (ύψ.). ορύγματος: 0,60 μ. (πλ.) x 1,00 μ. (βάθ.).

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: οινοχόη, 2 κοτύλες, 3 κύπελλα, κάνθαρος, πινάκιο, αμφορίσκος με λαβές στο χείλος, μικ/κή λεκανίδα.

Χρονολόγηση: 730-720 π.Χ. (Kübler). ΥΓ (Coldstream).

Πρωτ. βιβλιογραφία: Kübler 1954, 26, 209, 255-25, πίν. 103.

Δευτ. βιβλιογραφία: Krause 1975, πίν. 29. Coldstream 1977, 376. Strömberg 1993, 166.

Σχόλια: Ο εγχυτρισμός είχε διαταραχθεί από την κατασκευή υστερότερου τάφου, έτσι που σωζόταν μόνο το κατώτερο τμήμα του αγγείου, ενώ είχε διατηρηθεί μόνο το δυτικό τμήμα του λάκκου. Τα κτερίσματα βρέθηκαν, μαζί με τμήματα του ταφικού αγγείου, στην επίχωση του μεταγενέστερου τάφου, συνεπώς η αρχική θέση απόθεσής τους είναι άγνωστη.

ΚΕ 19 Κεραμεικός G 68 (εικ. 64)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Χειροποίητη χύτρα με βάση αμφορέα ως πόμα.

Διαστάσεις αγγείου: 0,66 μ. (ύψ.).

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Τμήματα σκελετού.

Κτερίσματα: κύπελλο.

Χρονολόγηση: 730-720 π.Χ. (Kübler). ΥΓ (Coldstream).

Πρωτ. βιβλιογραφία: Kübler 1954, 26, 209, 256, πίν. 155.

Δευτ. βιβλιογραφία: Krause 1975, πίν. 29. Coldstream 1977, 376. Strömberg 1993, 167.

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο είχε τοποθετηθεί εντός μικρού κυκλικού ορύγματος. Η ταφή είχε διαταραχθεί από αύλακα προσφορών, ενώ δεν αναφέρεται εάν το κτερίσμα είχε τοποθετηθεί εντός ή εκτός του ταφικού αγγείου.

ΚΕ20 Κεραμικός G 70

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο (;) (εικ. 65)

Διαστάσεις τάφου: -

Ηλικία: Παιδί (;).

Σκελετικά κατάλοιπα: -

Κτερίσματα: 2 πρόχοι, πινάκιο, κύπελλο, σκύφος.

Χρονολόγηση: 840-830 π.Χ. (Kübler). ΥΓ (Coldstream).

Πρωτ. βιβλιογραφία: Kübler 1954, 257-258.

Δευτ. βιβλιογραφία: Krause 1975, πίν. 29. Coldstream 1977, 376. Strömberg 1993, 167.

Σχόλια: Ο τάφος βρισκόταν κάτω από τοίχο. Οι διαστάσεις του λάκκου δεν μπόρεσαν να προσδιοριστούν. Δεν ανιχνεύτηκαν ούτε σκελετικά υπολείμματα, ούτε ίχνη καύσης. Σύμφωνα με τον ανασκαφέα πρόκειται για παιδικό ενταφιασμό, λόγω των μικρών διαστάσεων των κτερισμάτων.

ΚΕ 21 Κεραμικός G 73

(εικ. 65)

Είδος ταφής: Πρωτογενής καύση σε όρυγμα (;).

Διαστάσεις τάφου: 0.50 μ. (βάθ.)

Ηλικία: Παιδί (;).

Σκελετικά κατάλοιπα: Δύο τμήματα σκελετού.

Κτερίσματα: Οινοχόη-λήκυθος, 2 σκύφοι.

Χρονολόγηση: 740-730 π.Χ. (Kübler). ΥΓ (Coldstream).

Πρωτ. βιβλιογραφία: Kübler 1954, 6, 260.

Δευτ. βιβλιογραφία: Krause 1975, πίν. 29. Coldstream 1977, 376. Strömberg 1993, 167.

Σχόλια: Ο τάφος εφαπτόταν σε θεμέλιο του Πομπείου, ενώ διαπιστώθηκε μόνο το βάθος του. Στο κατώτερο τμήμα του λάκκου βρέθηκαν τα τμήματα των κτερισμάτων και 2 μικρά τμήματα οστών. Πάνω από τα κτερίσματα βρέθηκε λεπτό στρώμα από καμένο χώμα, πιθανώς τα υπολείμματα της πρωτογενούς πυράς. Ο Kübler στη δημοσίευσή του τάφου δεν αναφέρει το είδος της ταφής, ενώ σύμφωνα με τη Smithsonian πρόκειται για πρωτογενή καύση.

ΚΕ 22 Κεραμικός G 81

(εικ. 65)

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο.

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Τμήματα σκελετού.

Κτερίσματα: Όστρακα σκύφου.

Χρονολόγηση: 750 π.Χ. και εξής (Kübler). ΥΓ (Coldstream).

Πρωτ. βιβλιογραφία: Kübler 1954, 6, 263.

Δευτ. βιβλιογραφία: Krause 1975, πίν. 29. Coldstream 1977, 376. Strömberg 1993, 168.

Σχόλια: Ο τάφος είχε καταστραφεί από την κατασκευή άλλου τάφου.

ΚΕ 23 Κεραμικός G 85

(εικ. 65, 70)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Επιλαίμιος αμφορέας.

Διαστάσεις: αγγείου: 0,60 μ. (ύψ.). ορύγματος: 0,75 μ. (μήκ.) X 0,45 μ. (πλ.) X 0,35 μ. (βάθ.).

Προσανατολισμός αγγείου: N

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Τμήματα σκελετού.

Κτερίσματα: Εκτός ταφικού αγγείου: 2 κύπελλα, 2 οινοχόες, κάλαθος, χειροποίητη πρόχους.

Χρονολόγηση: 740-730 π.Χ. (Kübler). ΥΓ (Coldstream).

Πρωτ. βιβλιογραφία: Kübler 1954, 26, 209, 264, Taf. 14.

Δευτ. βιβλιογραφία: Krause 1975, πίν. 29. Coldstream 1977, 376. Strömberg 1993, 168.

Σχόλια: Τα κτερίσματα είχαν τοποθετηθεί εκατέρωθεν του λαιμού του ταφικού αγγείου.

ΚΕ 24 Κεραμικός G 87

(εικ. 65, 71)

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο.

Διαστάσεις τάφου: 1,60 μ. (μήκ.) X 0,50 μ. (πλ.) X 0,80 μ. (βάθ.).

Τοποθέτηση σκελετού: Στη δεξιά πλευρά με τα πόδια λυγισμένα ελαφρώς.

Προσανατολισμός σκελετού: N

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Τμήματα σκελετού.

Κτερίσματα: Μικ/κή πρόχους (β' τέταρτο 8 ου αι. π.Χ.), χάλκινο βραχιόλι.

Χρονολόγηση: 6ος αι. π.Χ. (Kübler). ΜΓ II (Smithson).

Πρωτ. βιβλιογραφία: Kübler 1954, 6, 266, Taf. 14. E.L. Smithson, *Hesperia* 43 (1974), 373, σήμ. 46.

Δευτ. βιβλιογραφία: Krause 1975, πίν. 29. Coldstream 1968, 8-91. Strömberg 1993, 168-169.

Σχόλια: Ο σκελετός είχε ύψος 0,80 μ. Στην επίχωση του τάφου βρέθηκαν όστρακα του 6 ου αι. π.Χ. Σύμφωνα με τον Kübler δεν υπάρχουν σαφείς ενδείξεις διατάραξης, ενώ κρίνει ότι ο τάφος είναι υστερότερος των γεωμετρικών χρόνων και η μικ/κή πρόχους (β' τέταρτο 8ου αι. π.Χ.) θα πρέπει να έχει επαναχρησιμοποιηθεί. Αντιθέτως, η Smithson χρονολογεί τον τάφο κατά τη ΜΓ II περίοδο.

ΚΕ 25 Κεραμικός G 92

(εικ. 65)

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο με καλυπτήριες σχιστολιθικές πλάκες.

Διαστάσεις τάφου: 1,00 μ. (πλ.) X 0,50 μ. (βάθ.).

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: μέσα 8^{ου} αι. π.Χ. και εξής (Kübler). ΥΓ (Coldstream).

Πρωτ. βιβλιογραφία: Kübler 1954, 26, 209, 269.

Δευτ. βιβλιογραφία: Krause 1975, πίν. 29. Coldstream 1977, 376. Strömberg 1993, 169.

Σχόλια: Ο τάφος διαταράζει πρωιμότερη δευτερογενή γυναικεία καύση (G 89). Το μήκος του λάκκου δεν ήταν δυνατό να υπολογιστεί. Εντός του τάφου δεν διατηρούνταν οστά, ούτε ανιχνεύτηκαν υπολείμματα καύσης.

ΚΕ 26 Κεραμεικός G 96

(εικ. 65)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Αμφορέας.

Διαστάσεις ορύγματος: 0,60 μ. (μήκ.) X 0,40 μ. (πλ.)

Προσανατολισμός αγγείου: Δ (χείλος)

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Θρυμματισμένα τμήματα σκελετού.

Κτερίσματα: *Εντός ταφικού αγγείου:* κύπελλο, πρόχους.

Χρονολόγηση: 730-720 π.Χ. (Kübler). ΥΓ (Coldstream).

Πρωτ. βιβλιογραφία: Kübler 1954, 26, 209, 270, πίν. 11.

Δευτ. βιβλιογραφία: Krause 1975, πίν. 29. Coldstream 1977, 376. Strömberg 1993, 169.

Σχόλια: Ο εγχυτρισμός είχε διαταραχθεί από μεταγενέστερη κατασκευή δρόμου. Το ταφικό αγγείο βρέθηκε σπασμένο και ελλιπές.

ΚΕ 27 Κεραμεικός G 97

(εικ. 65)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Επιώμιος αμφορέας.

Διαστάσεις αγγείου: 0,65 μ. (ύψ.)

Προσανατολισμός αγγείου: Δ (χείλος)

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Θρυμματισμένα τμήματα σκελετού.

Κτερίσματα: *Εντός ταφικού αγγείου:* κύπελλο, πρόχους. *Εκτός ταφικού αγγείου:* χειροποίητη πρόχους.

Χρονολόγηση: 740-730 π.Χ. (Kübler). ΥΓ (Coldstream). ΥΓ Ια-β (Smithson)

Πρωτ. βιβλιογραφία: Kübler 1954, 26, 209, 270-271.

Δευτ. βιβλιογραφία: E.L. Smithson, *Hesperia* 43 (1974), 358. Krause 1975, πίν. 29. Coldstream 1977, 376. Strömberg 1993, 169.

Σχόλια: Το όρυγμα καλυπτόταν από πλάκες σχιστόλιθου, κάτω από τις οποίες βρέθηκε το ταφικό αγγείο.

ΚΕ 28 Κεραμεικός. Τομέας "Plattenbau". G 99

(εικ. 64)

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο με καλυπτήριες σχιστολιθικές πλάκες.

Διαστάσεις τάφου: 1,02 μ. (μήκ.) X 0,75 μ. (πλ.) X 1,05 μ. (βάθ.).

Προσανατολισμός σκελετού: Α

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Θρυμματισμένα τμήματα σκελετού.

Κτερίσματα: 2 σκύφοι, οινοχόη, αρύβαλλος.

Χρονολόγηση: 730-720 π.Χ. (Kübler). ΥΓ (Coldstream).

Πρωτ. βιβλιογραφία: Kübler 1954, 26, 271.

Δευτ. βιβλιογραφία: Krause 1975, πίν. 29. Coldstream 1977, 376. Strömberg 1993, 169.

Σχόλια: Ο τάφος τεμνόταν με την αύλακα προσφορών 1 και τον τάφο G 100. Εντός του τάφου βρέθηκαν ίχνη ξύλινου φέρετρου. Πάνω από το φέρετρο και σε όλο το μήκος του τάφου υπήρχε στρώμα λίθων πάνω από τους οποίους είχαν αποθεθεί τα κτερίσματα. Στο Α τμήμα του τάφου πάνω από το στρώμα των λίθων βρέθηκε λεπτή πλάκα (0,83 μ. μήκος και 0,25 μ. πλάτος) η οποία πιθανώς χρησίμευε ως σήμα του τάφου.

ΚΕ 29 Κεραμεικός. Τομέας “Plattenbau”. G 100 (εικ. 64)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός σε όρυγμα.

Αγγείο ταφής: Αμφορέας.

Διαστάσεις ορύγματος: 1,00 μ. (μήκ.) X 0,50 μ. (πλ.) X 0,75 μ. (βάθ.).

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Προσανατολισμός αγγείου: Δ

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Θρυμματισμένα τμήματα σκελετού και κρανίου.

Κτερίσματα: *Εκτός ταφικού αγγείου:* σκύφος, οινοχόη, κύπελλο, βότσαλο.

Χρονολόγηση: 730-720 π.Χ. (Kübler). ΥΓ (Coldstream). ΥΓ Ια-β (Smithson)

Πρωτ. βιβλιογραφία: Kübler 1954, 26, 272.

Δευτ. βιβλιογραφία: E.L. Smithson, *Hesperia* 43 (1974), 343. Krause 1975, πίν. 29. Coldstream 1977, 376. Strömberg 1993, 169.

Σχόλια: Ο εγχυτρισμός έτεμνε τον παιδικό τάφο G 99. Το κρανίο είχε τοποθετηθεί στη βάση του ταφικού αγγείου (το είδος του οποίου δεν διευκρινίζεται), ενώ το χείλος του σφραγιζόταν με μια σχιστολιθική πλάκα.

ΚΕ 30 HS 228

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Επιλαίμιος αμφορέας.

Διαστάσεις αγγείου: 0,715 μ. (ύψ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Προσανατολισμός αγγείου: Δ

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Τμήματα σκελετού.

Κτερίσματα: *Εκτός ταφικού αγγείου:* 2 κύπελλα, κάνθαρος, πρόχους.

Χρονολόγηση: τέλη 8^{ου} αι. π.Χ. (Knigge).

Πρωτ. βιβλιογραφία: U. Knigge, *AM* 21 B (1966), 51, σχ. 1, πίν. 73a. U. Knigge, *AM* 81 (1966), 115.

Δευτ. βιβλιογραφία: Strömberg 1993, 171.

Σχόλια: Ο εγχυτρισμός είχε διαταραχθεί από υστερότερο (αρχαϊκό) τάφο, έτσι που σωζόταν μόνο το ανώτερο τμήμα του ταφικού αγγείου. Τα κτερίσματα είχαν τοποθετηθεί πλησίον του λαιμού του αμφορέα.

Ακαδημεία Πλάτωνος (εικ. 72)

Γεωμετρικοί τάφοι

***AK 1** Ακαδημεία Πλάτωνος. Βαθύς λάκκος (εικ. 73)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμοί (;)

Διαστάσεις λάκκου: 1,20 μ. (διάμ), 4,00 μ. (βάθ.)

Ηλικία: Παιδιά / βρέφη (:)

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: Φ. Σταυρόπουλλος, ΠΑΕ 1956, 52.

Δευτ. βιβλιογραφία: Mazarakis Ainian – Livieratou 2010, 96-98. Mazarakis Ainian – Alexandridou 2011, 113-117, εικ. 18-19.

Σχόλια: Ο βαθύς λάκκος βρέθηκε σε επαφή με την αψιδωτή Πρωτοελλαδική οικία. Περιείχε απόθεση με περίπου σαράντα ακέραια αγγεία. Τα περισσότερα από αυτά βρέθηκαν άδεια, ενώ μερικά περιείχαν στη βάση τους χρώμα. Τα αγγεία, είχαν προσεκτικώς τοποθετηθεί στο πλάι σε εννέα διαδοχικά στρώματα (πάχους από 0,10 έως 0,90 μ.) το καθένα από τα οποία διαχωριζόταν από μια λεπτή στρώση καθαρού χρώματος.

***AK 2** Ακαδημεία Πλάτωνος. Λάκκος μικρότερου βάθους.

Είδος ταφής: Εγχυτρισμοί (:)

Διαστάσεις λάκκου: 3,20 μ. (διάμ), 2,00 μ. (βάθ.)

Ηλικία: Παιδιά / βρέφη (:)

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: Φ. Σταυρόπουλλος, ΠΑΕ 1956, 52.

Δευτ. βιβλιογραφία: Mazarakis Ainian – Livieratou 2010, 96-98. Mazarakis Ainian – Alexandridou 2011, 113-117, εικ. 18.

Σχόλια: Ο λάκκος είχε διαταραχθεί από την κατασκευή του βαθύτερου λάκκου. περιείχε αγγεία και όστρακα. Τα τοιχώματά του καλύπτονταν από καμένα χρώματα. Η πληθώρα των ευρεθέντων αγγείων, καθώς και ο τρόπος απόθεσής τους στο πλάι, υποδεικνύει την παρουσία παιδικών εγχυτρισμών.

Στο κατώτερο τμήμα του λάκκου πιθανώς είχε αποθεθεί ένας παιδικός εγχυτρισμός σε αμφορέα.

***AK 3** Ακαδημεία Πλάτωνος. Εγχυτρισμός σε λάκκο μικρότερου βάθους.

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο: Αμφορέας.

Ηλικία: Παιδί / βρέφος (:)

Κτερίσματα: *Εντός ταφικού αγγείου:* 2 κύπελλα. *Εκτός ταφικού αγγείου:* χονδροειδής πρόχους.

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: Φ. Σταυρόπουλλος, ΠΑΕ 1956, 52.

Δευτ. βιβλιογραφία: Mazarakis Ainian – Livieratou 2010, 96-98. Mazarakis Ainian – Alexandridou 2011, 113-117, εικ. 18.

Σχόλια: Πιθανώς ο εγχυτρισμός σχετίζεται με τον λάκκο μικρότερου βάθους. Το ταφικό αγγείο και τα κτερίσματα δεν έχουν εντοπιστεί μεταξύ των ευρημάτων της ανασκαφής, συνεπώς οι δυνατότητες εξαγωγής συμπερασμάτων είναι περιορισμένες.

AK 4 Ακαδημεία Πλάτωνος. Εντός της Πρωτοελλαδικής οικίας. Τάφος 1

Είδος ταφής: Δευτερογενής καύση (:)

Αγγείο ταφής: Αμφορέας με δύο σκύφους ως πώμα χείλους.

Διαστάσεις αγγείου: 0,40 μ. (ύψ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Οριζόντια απόθεση.

Προσανατολισμός αγγείου: Ν

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Ίχνη καμένων οστών.

Κτερίσματα: *Εκτός ταφικού αγγείου:* 2 σκύφοι, πρόχους.

Χρονολόγηση: Τέλη 8^{ου} αι. π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Φ. Σταυρόπουλλος, *ΠΑΕ* 1956, 49-51, εικ. 3.

Δευτ. βιβλιογραφία: Mazarakis Ainian – Livieratou 2010, 97-98. Mazarakis Ainian – Alexandridou 2011, 115-117.

Σχόλια: Εντός του ταφικού αγγείου εκτός από καμένα οστών αναφέρονται ακόμη ίχνη άνθρακα. Εκτός και σε επαφή με το αγγείο είχε τοποθετηθεί σε όρθια θέση η πρόχους.

AK 5 Ακαδημία Πλάτωνος. Εντός της Πρωτοελλαδικής οικίας. Τάφος 3

Είδος ταφής: Δευτερογενής καύση (;)

Αγγείο ταφής: Αμφορέας με δισκοειδές πώμα.

Διαστάσεις αγγείου: 0,46 μ. (ύψ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Οριζόντια απόθεση.

Προσανατολισμός αγγείου: Β

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: *Εντός ταφικού αγγείου:* μικ/κή οينوχόη, μικ/κή τριφυλλόστομη οينوχόη, κύπελλο. *Εκτός ταφικού αγγείου:* πρόχους.

Χρονολόγηση: Τέλη 8^{ου}-αρχές 7^{ου} αι. π.Χ. (Mazarakis Ainian – Alexandridou)

Πρωτ. βιβλιογραφία: Φ. Σταυρόπουλλος, *ΠΑΕ* 1956, 49-51, εικ. 3, πίν. 1β.

Δευτ. βιβλιογραφία: Mazarakis Ainian – Livieratou 2010, 97-98. Mazarakis Ainian – Alexandridou 2011, 115-117, εικ. 25.

Σχόλια: Εκτός και σε επαφή με το ταφικό αγγείο είχε τοποθετηθεί σε όρθια θέση η πρόχους.

AK 6 Ακαδημία Πλάτωνος. Εντός της Πρωτοελλαδικής οικίας. Τάφος 4

Είδος ταφής: Δευτερογενής καύση (;)

Αγγείο ταφής: Αμφορέας με βάση αγγείου ως πώμα.

Διαστάσεις αγγείου: 0,405 μ. (ύψ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Οριζόντια απόθεση.

Προσανατολισμός αγγείου: Β

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Ίχνη καμένων οστών.

Κτερίσματα: *Εντός ταφικού αγγείου:* μικ/κή τριφυλλόστομη οينوχόη, 2 κύπελλα, σκύφος. *Εκτός ταφικού αγγείου:* Κύπελλο, οينوχόη, πρόχους.

Χρονολόγηση: Τέλη 8^{ου} αι. π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Φ. Σταυρόπουλλος, *ΠΑΕ* 1956, 49-51, εικ. 3.

Δευτ. βιβλιογραφία: Mazarakis Ainian – Livieratou 2010, 97-98. Mazarakis Ainian – Alexandridou 2011, 115-117.

Σχόλια: Εκτός, πλησίον της βάσης του τεφροδόχου αγγείου είχε τοποθετηθεί σε όρθια θέση η πρόχους.

AK 7 Ακαδημία Πλάτωνος. Εντός της Πρωτοελλαδικής οικίας. Τάφος 5

Είδος ταφής: Δευτερογενής καύση (;)

Αγγείο ταφής: Αμφορέας με βάση αγγείου ως πώμα.

Διαστάσεις αγγείου: 0,40 μ. (ύψ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Οριζόντια απόθεση.

Προσανατολισμός αγγείου: Ν

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: *Εντός ταφικού αγγείου:* 3 σκύφοι. *Εκτός ταφικού αγγείου:* πρόχους.

Χρονολόγηση: 740-730 π.Χ. (Mazarakis Ainian – Alexandridou).

Πρωτ. βιβλιογραφία: Φ. Σταυρόπουλλος, *ΠΑΕ* 1956, 49-51, εικ. 3.

Δευτ. βιβλιογραφία: Mazarakis Ainian – Livieratou 2010, 97-98. Mazarakis Ainian – Alexandridou 2011, 115-117, εικ. 26.

Σχόλια: Εκτός, πλησίον της βάσης του τεφροδόχου αγγείου είχε τοποθετηθεί σε όρθια θέση η πρόχους.

AK 8 Ακαδημία Πλάτωνος. Εντός της Πρωτοελλαδικής οικίας. Τάφος 6

Είδος ταφής: Δευτερογενής καύση (:)

Αγγείο ταφής: Αμφορέας με βάση αγγείου ως πώμα.

Διαστάσεις αγγείου: 0,40 μ. (ύψ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Οριζόντια απόθεση.

Προσανατολισμός αγγείου: Β (χείλος)

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: *Εντός ταφικού αγγείου:* 2 σκύφοι. *Εκτός ταφικού αγγείου:* πρόχους.

Χρονολόγηση: Τέλη 8^{ου}-αρχές 7^{ου} αι. π.Χ. (Mazarakis Ainian – Alexandridou)

Πρωτ. βιβλιογραφία: Φ. Σταυρόπουλλος, *ΠΑΕ* 1956, 49-51, εικ. 3.

Δευτ. βιβλιογραφία: Mazarakis Ainian – Livieratou 2010, 97-98. Mazarakis Ainian – Alexandridou 2011, 115-117.

Σχόλια: Εκτός, πλησίον της βάσης του ταφικού αγγείου είχε τοποθετηθεί σε όρθια θέση η πρόχους. Σε μικρή απόσταση από το ταφικό αγγείο ίχνη πυράς.

AK 9 Ακαδημία Πλάτωνος. Εντός της Πρωτοελλαδικής οικίας. Τάφος 7

Είδος ταφής: Δευτερογενής καύση (:)

Αγγείο ταφής: Αμφορέας με ανεστραμμένη κοτύλη ως πώμα.

Διαστάσεις αγγείου: 0,36 μ. (ύψ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Οριζόντια απόθεση.

Προσανατολισμός αγγείου: Ν (χείλος)

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Ίχνη καμένων οστών.

Κτερίσματα: *Εκτός ταφικού αγγείου:* πρόχους, 2 σκύφοι, κύπελλο.

Χρονολόγηση: ΥΓ Ια (Mazarakis Ainian – Alexandridou)

Πρωτ. βιβλιογραφία: Φ. Σταυρόπουλλος, *ΠΑΕ* 1956, 49-51, εικ. 3.

Δευτ. βιβλιογραφία: Mazarakis Ainian – Livieratou 2010, 97-98. Mazarakis Ainian – Alexandridou 2011, 115-117, εικ. 27.

Σχόλια: Η πρόχους είχε τοποθετηθεί σε όρθια θέση εκτός και πλησίον του ταφικού αγγείου. Εντός του ταφικού αγγείου αναφέρονται, εκτός των καμένων οστών, ίχνη τέφρας και άνθρακα.

AK 10 Ακαδημία Πλάτωνος. Εντός της Πρωτοελλαδικής οικίας. Τάφος 8 (εικ. 75)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Αμφορέας με ανεστραμμένο σκύφο ως πώμα.

Διαστάσεις αγγείου: 0,40 μ. (ύψ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Οριζόντια απόθεση.

Προσανατολισμός αγγείου: Β (χείλος)

Ηλικία: Βρέφος.

Σκελετικά κατάλοιπα: Ίχνη ημικεκαυμένου κρανίου.

Κτερίσματα: *Εκτός ταφικού αγγείου:* κύπελλο, μικ/κή τριφυλλόστομη οινοχόη.
Χρονολόγηση: ΥΓ ΙΙβ (Mazarakis Ainian – Alexandridou)
Πρωτ. βιβλιογραφία: Φ. Σταυρόπουλλος, *ΠΑΕ* 1956, 49-51, εικ. 3, πίν.2α-β.
Δευτ. βιβλιογραφία: Mazarakis Ainian – Livieratou 2010, 97-98. Mazarakis Ainian – Alexandridou 2011, 115-117, εικ. 28.
Σχόλια: Η πρόχους είχε τοποθετηθεί σε όρθια θέση εκτός και πλησίον του ταφικού αγγείου. Σε μικρή απόσταση από το ταφικό αγγείο ίχνη πυράς.

Βοτανικός

Γεωμετρικοί τάφοι

ΒΟ 1 Ιερά οδός και Καστοριάς 55. Τάφος 21 α

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Πρόχους.

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: *Εντός ταφικού αγγείου:* 3 κύπελλα, μικ/κή οινοχόη.

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: Ι. Τσιριγώτη-Δρακώτου, *ΑΔ* 42 Β (1987), 23, σχ. 3.

Δευτ. βιβλιογραφία: Coldstream 1977, 376.

Σχόλια: Η ανασκαφέας στην αναφορά του Αρχαιολογικού Δελτίου θεωρεί ότι ο «Τάφος 21» περιέχει δύο ταφικά αγγεία, την πρόχου και την λεκανίδα. Θεωρεί λοιπόν την ταφή μία. Ωστόσο είναι προφανές ότι πρόκειται για δύο όμορους εγχυτρισμούς. Έτσι λοιπόν ο μέν εγχυτρισμός στην πρόχου καταγράφεται ως «Τάφος 21 α», ο δε εγχυτρισμός στη λακανίδα ως «Τάφος 21 β».

ΒΟ 2 Ιερά οδός και Καστοριάς 55. Τάφος 21 β

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Λεκανίδα με προχόη.

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: *Εκτός ταφικού αγγείου και σε επαφή με αυτό:* 4 κύπελλα.

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: Ι. Τσιριγώτη-Δρακώτου, *ΑΔ* 42 Β (1987), 23, σχ. 3.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: βλ. παραπάνω σχόλιο για «Τάφος 21α». Στον εγχυτρισμό «Τάφος 21 β» το ταφικό αγγείο ήταν σπασμένο και ελλιπές. Πιθανολογώ ότι ο εγχυτρισμός είχε διαταραχθεί, από τις γενικότερες επεμβάσεις που συντελέστηκαν στο χώρο σε μεταγενέστερες εποχές, όπως μαρτυρείται από την καταστροφή άλλων τάφων στην ίδια περιοχή.

ΒΟ 3 Ιερά οδός και Καστοριάς 55. Τάφος 22 α

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Μεγάλος αμφορέας.

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: *Εντός ταφικού αγγείου:* 3 σκύφοι (ο ένας τρίωτος), πρόχους, κάνθαρος, κύπελλο.

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: Ι. Τσιριγώτη-Δρακώτου, *ΑΔ* 42 Β (1987), 23, σχ. 3, εικ. 25α.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Η ανασκαφέας στην αναφορά του Αρχαιολογικού Δελτίου θεωρεί ότι ο «Τάφος 22» περιέχει τρία ταφικά αγγεία, τον μεγάλο αμφορέα, την υδρία και τον μικρότερο αμφορέα. Ωστόσο είναι προφανές (από την εικόνα) ότι πρόκειται για τρεις όμορους εγχυτρισμούς. Έτσι λοιπόν ο εγχυτρισμός στον μεγάλο αμφορέα καταγράφεται ως «Τάφος 22 α», ο εγχυτρισμός στην υδρία ως «Τάφος 22 β» και ο εγχυτρισμός στον μικρό αμφορέα ως «Τάφος 22 γ». Χρονολόγηση για τον «Τάφο 22» δεν δίνεται, αλλά είναι πιο πιθανό να πρόκειται για ΥΓ ταφές. Το ταφικό αγγείο (αμφορέας) ήταν ελλιπές και εν μέρει διαταραγμένο από μεταγενέστερη ταφή (πυρά 12).

ΒΟ 4 Ιερά οδός και Καστοριάς 55. Τάφος 22 β

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Υδρία με βάση αγγείου ως πώμα.

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Ίχνη οστών.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: Ι. Τσιριγώτη-Δρακότου, *ΑΔ* 42 Β (1987), 23, σχ. 3, εικ.

25α. **Δευτ. βιβλιογραφία:** -

Σχόλια: βλ. παραπάνω σχόλιο για «Τάφος 22 α». Το ταφικό αγγείο (υδρία) ήταν ελλιπές στο κατώτερο τμήμα του, το οποίο είχε καλυφθεί από όστρακο λεκανίδας. Στο χείλος είχε σφραγιστεί με τη βάση άλλου αγγείου.

ΒΟ 5 Ιερά οδός και Καστοριάς 55. Τάφος 22 γ

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Μικρός αμφορέας.

Ηλικία: Μικρό παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Αρκετά οστά.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: Ι. Τσιριγώτη-Δρακότου, *ΑΔ* 42 Β (1987), 23, σχ. 3, εικ. 25α.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: βλ. παραπάνω σχόλιο για «Τάφος 22 α»

ΑΤΤΙΚΗ (Χάρτης)

Νότια Αττική

Καλλιθέα (Χάρτης)

Γεωμετρικοί τάφοι

ΚΑ 1 Οδός Θησέως 240. Τάφος 1

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Επιγαστριος αμφορέας.

Διαστάσεις αγγείου: 0,75 μ. (ύψ.), 0,23 μ. (διάμ. χείλ.)

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: *Εντός ταφικού αγγείου:* οινοχοϊσκη, πρόχους, κύπελλο, κάρθαρος, άωτο κύπελλο.

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: Β. Καλλιπολίτης, *ΑΔ* 19 Β (1964), 65, σχ.1.

Δευτ. βιβλιογραφία: Coldstream 1977, 376.

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο βρέθηκε σπασμένο, ελλειπές. Τα κτερίσματα ήταν μικρογραφικά.

ΚΑ 2 Οδός Θησέως 240. Τάφος 2

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Αμφορέας.

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: *Εντός ταφικού αγγείου:* 2 κύπελλα, καλαθίσκος.

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: Β. Καλλιπολίτης, *ΑΔ* 19 Β (1964), 65, πίν. 62α.

Δευτ. βιβλιογραφία: Coldstream 1977, 376.

Σχόλια: Ο ταφικός αμφορέας βρέθηκε σπασμένος, ελλειπής. Σώζονται μόνο τμήματα του χείλους και της βάσης. Τα κτερίσματα ήταν μικρογραφικά.

Παλαιό Φάληρο (Χάρτης)

Γεωμετρικοί τάφοι

***ΦΑΛ 1** Βοϊδολίβαδο

Είδος ταφής: 44 εγχυτρισμοί, 3 παιδικόι ενταφιασμοί (2 σε λακκοειδή τάφους, 1 σε λάρνακα)

Πρωτ. βιβλιογραφία: Κ. Κουρουγιώτης, *ΑΕ* 1911, 246-251, εικ. 6-7.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Στο εκτεταμένο νεκροταφείο βρέθηκαν 47 παιδικές ταφές οι οποίες χρονολογούνται την ΥΓ και ΠρΑ εποχή (συνολικά ανασκάφτηκαν 68 τάφοι). Γίνεται απλή και συγκεντρωτική αναφορά. Σε ορισμένους από τους ταφικούς αμφορείς είχε αφαιρεθεί τμήμα του σώματος για την εισαγωγή του σκελετού. Οι εγχυτρισμοί στην πλειονότητά τους κτερίζοταν με αγγεία.

ΦΑΛ 2 Βοϊδολίβαδο. Τάφος 47

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Επιλαίμιος αμφορέας.

Τοποθέτηση αγγείου: Οριζόντια απόθεση.

Προσανατολισμός αγγείου: Α-Δ

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Τμήματα σκελετού.

Κτερίσματα: *Εντός ταφικού αγγείου:* Χειροποίητη πρόχους, σκύφος (κοτύλη), αρύβαλλος. *Εκτός ταφικού αγγείου:* οινοχόη, κύπελλο.

Χρονολόγηση: Περί το 700 π.Χ. (Young). ΥΓ (Coldstream)

Πρωτ. βιβλιογραφία: Σ. Πελεκίδης, *ΑΔ* 2 (1916), 21, 28, 32, 38, 41, 44, εικ. 11, 22, 43. R.S. Young, *AJA* 46 (1942), 25, εικ. 1-2. Coldstream 1977, 376.

Δευτ. βιβλιογραφία: Strömberg 1993, 196.

Σχόλια: Το κατώτερο τμήμα του αμφορέα είχε αποσπασθεί για την εισαγωγή του σκελετού.

ΦΑΛ 3 Βοϊδολίβαδο. Τάφος 83

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Επιλαίμιος αμφορέας.

Τοποθέτηση αγγείου: Οριζόντια απόθεση.

Προσανατολισμός αγγείου: Β-Ν

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Τμήματα σκελετού.

Κτερίσματα: *Εντός ταφικού αγγείου:* 2 πρόχοι (μία χειροποίητη), σκύφος, 2 κύπελλα, αρύβαλλος.

Χρονολόγηση: Περί το 700 π.Χ. (Young). ΥΓ (Coldstream)

Πρωτ. βιβλιογραφία: Σ. Πελεκίδης, *ΑΔ* 2 (1916), 23, 28, 36, 37-38, 44-46, εικ. 32. R.S. Young, *AJA* 46 (1942), 25, εικ. 3. Coldstream 1977, 376.

Δευτ. βιβλιογραφία: Strömberg 1993, 199.

Σχόλια: -

Νοτιοανατολική Αττική

Ανάβυσσος (Χάρτης, εικ. 76)

Γεωμετρικοί τάφοι

ΑΝ 2 Ανάβυσσος. Νεκροταφείο Αγ. Παντελεήμονος. Τάφος XXXI (εικ. 77)

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε κιβωτιόσχημο τάφο.

Προσανατολισμός: Ν

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: Γ

Πρωτ. βιβλιογραφία: Ν. Βερδελής – Κ. Δαβάρας, *ΑΔ* 21 Β (1966), 97.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Ο τάφος ήταν επιφανειακός και σχηματιζόταν από δύο παράλληλες σειρές μικρών λίθων. Οι ανασκαφείς αναφέρουν ότι πιθανότατα πρόκειται για

παιδικό τάφο, χωρίς να το αιτιολογούν βάσει κάποιου κριτηρίου. Δεν αναφέρονται σκελετικά υπολείμματα, ενώ η ταφή ήταν ακτέριστη.

AN 3 Ανάβυσσος. Νεκροταφείο Αγ. Παντελεήμονος. Τάφος IV (εικ. 76, 78)

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο.

Προσανατολισμός: Β

Ηλικία: Παιδί-νήπιο.

Κτερίσματα: Πυξίδα, πρόχους.

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: Π. Θέμελης, *ΑΔ 29 Β* (1973-74), 108-109, πίν. 82β-γ, σχ. Γ.

Δευτ. βιβλιογραφία: P. Themelis, *ΑΜ 106* (1991), 38, 40.

Σχόλια: Ο ανασκαφέας χαρακτηρίζει τον τάφο παιδικό λόγω των μικρών διαστάσεών του. Δεν αναφέρεται εάν διασώζονταν σκελετικά υπολείμματα. Η ταφή δεν περιγράφεται αναλυτικά.

AN 4 Ανάβυσσος. Νεκροταφείο Αγ. Παντελεήμονος. Τάφος V (εικ. 76, 79)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Πρόχους.

Τοποθέτηση αγγείου: Οριζόντια απόθεση.

Προσανατολισμός αγγείου: Β

Ηλικία: Βρέφος.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: ΥΓ Ιβ (Morris)

Πρωτ. βιβλιογραφία: Π. Θέμελης, *ΑΔ 29 Β* (1973-74), 108-109, πίν. 82δ, σχ. Γ. P. Themelis, *ΑΜ 106* (1991), 40.

Δευτ. βιβλιογραφία: Morris 1987, εικ. 25.

Σχόλια: Ο ανασκαφέας δεν αναφέρει εάν ο εγχυτρισμός κτεριζόταν ή εάν διασώζονταν σκελετικά υπολείμματα. Η ταφή δεν περιγράφεται αναλυτικά.

AN 5 Ανάβυσσος. Νεκροταφείο Αγ. Παντελεήμονος. Τάφος XI (εικ. 76)

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο.

Προσανατολισμός: Β

Ηλικία: Παιδί-νήπιο.

Κτερίσματα: Κύαθος, κάρθαρος, λήκυθος.

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: Π. Θέμελης, *ΑΔ 29 Β* (1973-74), 108-109, πίν. 85β-γ, σχ. Γ.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Ο ανασκαφέας χαρακτηρίζει τον τάφο παιδικό λόγω των μικρών διαστάσεών του. Δεν αναφέρεται εάν διασώζονταν σκελετικά υπολείμματα. Η ταφή δεν περιγράφεται αναλυτικά.

AN 6 Ανάβυσσος. Νεκροταφείο Αγ. Παντελεήμονος. Τάφος XIX

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο.

Προσανατολισμός: Β

Ηλικία: Παιδί-νήπιο.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: Π. Θέμελης, *ΑΔ 29 Β* (1973-74), 108-109, σχ. Γ.

Δευτ. βιβλιογραφία: P. Themelis, *AM* 106 (1991), 38, 40.

Σχόλια: Ο ανασκαφέας χαρακτηρίζει τον τάφο παιδικό λόγω των μικρών διαστάσεών του. Δεν αναφέρεται εάν ο εγχυτρισμός κτεριζόταν ή εάν διασώζονταν σκελετικά υπολείμματα. Η ταφή δεν περιγράφεται αναλυτικά.

AN 7 Ανάβυσσος. Οικισμός ΑΤΕ. Τύμβος. Γεωμετρικός εγχυτρισμός.

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: -

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: Γ

Πρωτ. βιβλιογραφία: Ο. Κακαβογιάννη, *ΑΔ* 39 Β (1984), 43-45, σχ. 3.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Ο εγχυτρισμός αποκαλύφθηκε σε τύμβο μαζί με άλλες δύο Γ ταφές ενηλίκων (β' μισό 8^{ου} αι. π.Χ.) και άλλους τάφους του 7^{ου} και 6^{ου} αιώνα (μεταξύ των οποίων και εγχυτρισμοί). Δεν αναφέρεται εάν ο εγχυτρισμός κτεριζόταν ή εάν διασώζονταν σκελετικά υπολείμματα. Η ταφή δεν περιγράφεται αναλυτικά.

Παλαιά Φώκεια (Χάρτης)

Γεωμετρικοί τάφοι

ΦΩ 1 Οδός Βρυούλων – Ανώνυμη οδός (οικόπεδα Κορμέτζα, Σολιδάκη). Τάφος 2

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο.

Ηλικία: Βρέφος

Σκελετικά κατάλοιπα: Δεν αναφέρεται εάν διατηρούνταν οστά, ωστόσο είναι πιθανόν να διατηρήθηκαν κάποια υπολείμματα, βάσει των οποίων έγινε και ο προσδιορισμός της ηλικίας του νεκρού.

Κτερίσματα: 2 κύπελλα και μικ/κά αγγεία (;)

Χρονολόγηση: μέσα 8^{ου} αι. π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Ο. Κακαβογιάννη, *ΑΔ* 42 Β (1987), 96-97, πίν. 49α.

Δευτ. βιβλιογραφία: Κακαβογιάννη – Πετρόχειλος 2013, 69-73, εικ. 2α.

Σχόλια: Η ταφή βρέθηκε μέσα σε τύμβο που περιείχε τουλάχιστον 44 ταφές που χρονολογούνται από τα μέσα του 8^{ου} αι. έως και τα τέλη του 6^{ου} αι. π.Χ. Ο τύμβος είχε υποστεί εκτεταμένη λαθρανασκαφή, ωστόσο για τη συγκεκριμένη ταφή δεν αναφέρονται ίχνη διατάραξης. Η ανασκαφική έκθεση είναι περιληπτική. Πεσμένη οξυκόρυφη πλάκα που βρέθηκε εντός του λάκκου ίσως αποτελούσε το σήμα του τάφου.

ΦΩ 2 Οδός Βρυούλων – Ανώνυμη οδός (οικόπεδα Κορμέτζα, Σολιδάκη). Τάφοι 3-5

Είδος ταφής: Εγχυτρισμοί.

Αγγείο ταφής: -

Ηλικία: Παιδιά (;)

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: μέσα 8^{ου} αι. π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Κακαβογιάννη Ο., *ΑΔ* 42 Β (1987), 96-97.

Δευτ. βιβλιογραφία: Κακαβογιάννη – Πετρόχειλος 2013, 69-73, εικ. 2α.

Σχόλια: Οι εγχυτρισμοί βρέθηκαν μέσα σε τύμβο που περιείχε τουλάχιστον 44 ταφές που χρονολογούνται από τα μέσα του 8^{ου} αι. έως και τα τέλη του 6^{ου} αι.

π.Χ. Ο τύμβος είχε υποστεί εκτεταμένη λαθρανασκαφή. Στην ανασκαφική έκθεση αναφέρεται περιληπτικά η ύπαρξη τριών εχυτρισμών. Δεν δίνεται καμία πληροφορία σχετικά με την ηλικία των νεκρών.

Θορικός (Χάρτης, εικ. 80)

Γεωμετρικοί τάφοι

ΘΟΡ 1 Thorikos. Τάφος 87

(εικ. 80 v. 1)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Υδρία.

Διαστάσεις αγγείου: 0,49 μ. (ύψ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Προσανατολισμός αγγείου: Α

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: Τέλη 8^{ου} αι. π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Thorikos IV, 107-108.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο βρέθηκε σπασμένο, ενώ είχε τοποθετηθεί επάνω σε έναν επίπεδο λίθο. Δεν βρέθηκε κανένα σκελετικό υλικό, ούτε κτερίσματα.

ΘΟΡ 2 Thorikos. Τάφος 93

(εικ. 80 v. 2)

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε κιβωτιόσχημο τάφο με καλυπτήρια πλάκα.

Διαστάσεις τάφου: 1,10 μ. (μήκ.) X 0,54 μ. (πλ.)

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: 2 οινοχόες (η μια χειροποίητη), πρόχους, 2 κύπελλα, μικ/κός κάρθαρος, 2 κάλαθοι, κρατηρίσκος, τμήματα από μικρό ειδώλιο ίππου.

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: Thorikos IV, 93-98, εικ. 89-104.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Μόνο στο Α ήμισυ του τάφου βρέθηκε κατά χώραν καλυπτήρια πλάκα, καθώς το Δ τμήμα του τάφου είχε συληθεί (πιθανότατα και αυτό το τμήμα θα καλυπτόταν από πλάκα). Αυτό το άνοιγμα στα δυτικά στη συνέχεια γεμίστηκε με λίθους. Δεν διατηρήθηκαν καθόλου οστά, συνεπώς συμπεραίνεται ότι πρόκειται για παιδικό τάφο λόγω των μικρών διαστάσεών του.

ΘΟΡ 3 Thorikos. Τάφος 101

(εικ. 80 v. 3, εικ. 81)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Πίθος.

Διαστάσεις αγγείου: 0,61 μ. (ύψ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Οριζόντια απόθεση.

Προσανατολισμός αγγείου: Ν

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: Εκτός ταφικού αγγείου: 2 τριφυλλόστομες μικ/κές οινοχόες, 4 κύπελλα, αρύβαλλος.

Χρονολόγηση: Περί το 700 π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: H. Mussche, *AA* 22 B (1967), 138. *Thorikos* IV, 99-101, εικ. 105-114.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Το χείλος του ταφικού αγγείου είχε σφραγιστεί με έναν επίπεδο λίθο, ενώ είχε και πλευρική κάλυψη (πλάκες ;), η οποία όμως διατηρήθηκε αποσπασματικά. Δεν ανιχνεύτηκε κανένα τμήμα οστού, ενώ ο πίθος βρέθηκε σπασμένος, ελλιπής λόγω διατάραξης.

ΘΟΡ 4 Thorikos. Τάφος 109

(εικ. 80 v. 4, εικ. 82)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Πίθος.

Διαστάσεις αγγείου: περ. 0,418 μ. (ύψ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Οριζόντια απόθεση.

Προσανατολισμός αγγείου: Α

Ηλικία: Παιδί (;)

Κτερίσματα: *Εντός ταφικού αγγείου:* 2 κύπελλα, πυξίδα.

Χρονολόγηση: 730-710 π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: *Thorikos* VIII, 73, 117-119, εικ. 34, 42, 67-68.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο είχε καταστραφεί κατά το ήμισυ. Σωζόταν μόνο το κατώτερο τμήμα του. Δεν ανιχνεύτηκαν υπολείμματα οστών ή τέφρας.

ΘΟΡ 5 Thorikos. Τάφος 111

(εικ. 80 v. 5, εικ. 83)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Πίθος.

Διαστάσεις αγγείου: περ. 0,48 μ. (ύψ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Οριζόντια απόθεση.

Προσανατολισμός αγγείου: Ν

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: *Εντός ταφικού αγγείου:* πρόχους, κύπελλο, σκύφος.

Χρονολόγηση: 730-710 π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: *Thorikos* VIII, 113-115, εικ. 34, 42, 63, 64a-b.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο, κατασκευασμένο από χονδροειδή πηλό, βρέθηκε σπασμένο και ελλιπές. Εντός του λάκκου, ένας λίθος στήριζε το αγγείο. Δεν αναφέρεται εάν διατηρούνταν σκελετικά υπολείμματα.

ΘΟΡ 6 Thorikos. Τάφος 112

(εικ. 80 v. 6, εικ. 84)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Χύτρα.

Διαστάσεις αγγείου: 0,265 μ. (ύψ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι (ελαφρώς κεκλιμένο).

Προσανατολισμός αγγείου: Δ

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: *Εκτός ταφικού αγγείου:* Πώμα πυξίδας.

Χρονολόγηση: 730-710 π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: *Thorikos* VIII, 73, 115-117, εικ. 34, 42, 65-66.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο είχε αποθεθεί σε εξαγωνικό λάκκο η περιφέρεια του οποίου είχε επενδυθεί από λίθους. Το αγγείο δεν είχε τοποθετηθεί έκκεντρα, αλλά σε επαφή με το Δ άκρο του λάκκου, σε κεκλιμένη θέση έτσι που το χείλος βρισκόταν ελαφρώς χαμηλότερα από τη βάση του. Το πώμα πυξίδας είχε

τοποθετηθεί οριζοντίως για τη στήριξη του ταφικού αγγείου, το οποίο βρέθηκε σπασμένο ελλιπές. Δεν βρέθηκαν ίχνη σκελετικών υπολειμμάτων.

ΘΟΡ 7 Thorikos. Τάφος 113

(εικ. 80 v. 7, εικ. 85)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Πίθος.

Διαστάσεις αγγείου: 0,741 (ύψ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Οριζόντια απόθεση.

Προσανατολισμός αγγείου: ΝΑ

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Ελάχιστα υπολείμματα κρανιακής κάψας.

Κτερίσματα: *Εκτός ταφικού αγγείου:* τριφυλλόστομη οινοχόη, 3 κύπελλα, αρύβαλλος, θήλαστρο.

Χρονολόγηση: 730-710 π.Χ. (ΥΓ II).

Πρωτ. βιβλιογραφία: *Thorikos* VIII, 73, 107-111, εικ. 42, 59-61.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο βρέθηκε σπασμένο αλλά πλήρες. Το σώμα στερεωνόταν από μικρούς λίθους, το χείλος σφραγιζόταν από επίπεδο λίθο και άλλους δύο ακατέργαστους λίθους.

ΘΟΡ 8 Thorikos. Τάφος 123

(εικ. 80 v. 8)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Πίθος με πινάκιο ως πώμα.

Διαστάσεις αγγείου: περ. 0,70 (ύψ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Οριζόντια απόθεση.

Προσανατολισμός αγγείου: ΒΔ

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: 730-710 π.Χ. (ΥΓ II).

Πρωτ. βιβλιογραφία: *Thorikos* VIII, 73, 127, εικ. 34, 69, 74, 76.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο βρέθηκε σπασμένο, ελλιπές. Έφερε μολύβδινους συνδέσμους για επιδιόρθωση και στερεωνόταν στον λαιμό από δύο λίθους. Το χείλος σφραγίστηκε με το πινάκιο, το οποίο στερεωνόταν από έναν επίπεδο λίθο. Τρεις μεγάλοι λίθοι είχαν τοποθετηθεί ως κάλυμμα του λάκκου. Δεν αναφέρονται σκελετικά υπολείμματα.

ΘΟΡ 9 Thorikos. Τάφος 124

(εικ. 80 v. 9, εικ. 86)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Πίθος με πινάκιο ως πώμα.

Διαστάσεις αγγείου: 0,514 (ύψ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Οριζόντια απόθεση.

Προσανατολισμός αγγείου: ΝΑ

Ηλικία: Βρέφος.

Σκελετικά κατάλοιπα: Οστά σκελετού.

Κτερίσματα: *Εκτός ταφικού αγγείου:* τριφυλλόστομη οινοχόη, χύτρα, κύπελλο.

Χρονολόγηση: 730-710 π.Χ. (ΥΓ II).

Πρωτ. βιβλιογραφία: *Thorikos* VIII, 73, 127, εικ. 34, 69, 74-75.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο είχε αποθεθεί εντός λάκκου με καλυπτήριες πλάκες. Το χείλος του είχε σφραγιστεί από ένα λίθο, ενώ το κατώτερο τμήμα του οριοθετούνταν από δύο πλευρικές πλάκες.

ΘΟΡ 10 Thorikos. Τάφος 126 (εικ. 80 v. 10, εικ. 87)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Επιλαίμιος αμφορέας με βάση αμφορέα ως πώμα.

Διαστάσεις: αγγείου: 0,664 (μέγ. ύψ.) λάκκου: 0,95 μ. (μήκ.) X 0,65 (πλ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Οριζόντια απόθεση.

Προσανατολισμός αγγείου: ΝΔ

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: Εκτός ταφικού αγγείου: χειροποίητη υψίλαιμος οινόχνη, κύπελλο, τριφυλλόστομη οινόχνη.

Χρονολόγηση: 730-710 π.Χ. (ΥΓΠ).

Πρωτ. βιβλιογραφία: *Thorikos* VIII, 73, 88-93, εικ. 42-44, 48a-b, 49.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο είχε τοποθετηθεί εντός λάκκου με καλυπτήριες πλάκες, ενώ στα τοιχώματα του λάκκου είχαν τοποθετηθεί επίσης δύο κατακόρυφες πλάκες. Το ταφικό αγγείο βρέθηκε σπασμένο (ελλιπές ως προς το τμήμα του χείλους), ενώ τα πλευρικά σπασίματα εκατέρωθεν θα εξυπηρετούσαν πιθανώς την εισαγωγή του σκελετού εντός του αγγείου.

ΘΟΡ 11 Thorikos. Τάφος 127 (εικ. 80 v. 11)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Πίθος.

Τοποθέτηση αγγείου: Οριζόντια απόθεση.

Προσανατολισμός αγγείου: ΝΔ

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: Εκτός ταφικού αγγείου: χειροποίητη χύτρα, κύπελλο και όστρακο μικ/κού, αδιάγνωστου αγγείου.

Χρονολόγηση: 730-710 π.Χ. (ΥΓΠ).

Πρωτ. βιβλιογραφία: *Thorikos* VIII, 73, 81, εικ. 35-36, 41.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Ο λάκκος καλυπτόταν από πλάκες και μικρούς λίθους, η πίεση των οποίων συνέθλιψε το ταφικό αγγείο, σε βαθμό που αυτό δεν μπορούσε να αποκατασταθεί. Δεν ανιχνεύτηκαν σκελετικά υπολείμματα, ούτε ίχνη καύσης. Τα κτερίσματα είχαν τοποθετηθεί πλησίον του λαιμού του ταφικού αγγείου.

ΘΟΡ 12 Thorikos. Τάφος 128 (εικ. 80 v. 12)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Πίθος.

Διαστάσεις: αγγείου: 0,576 (μέγ. ύψ.) λάκκου: 1,10 μ. (μήκ.) X 0,80 (πλ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Οριζόντια απόθεση.

Προσανατολισμός αγγείου: Β

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: Εκτός ταφικού αγγείου: τριφυλλόστομη μικ/κή οινόχνη, χειροποίητη πρόχους, κύπελλο, μικ/κός κάνθαρος, μικρός εγχάρακτος αρύβαλλος.

Χρονολόγηση: 730-710 π.Χ. (ΥΓΠ).

Πρωτ. βιβλιογραφία: *Thorikos* VIII, 73, 93-98, εικ. 34, 50, 51a-b, 52a-b.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Ο λάκκος καλυπτόταν από αργούς λίθους, το χείλος του ταφικού αγγείου σφραγιζόταν από επίπεδο ορθογωνισμένο λίθο. Το ταφικό αγγείο βρέθηκε σπασμένο ελλειπές ως προς το τμήμα της βάσης του, το οποίο πιθανώς είχε αφαιρεθεί για την εισαγωγή του σκελετού.

ΘΟΡ 13 Thorikos. Τάφος 151

(εικ. 80 v. 13)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Χύτρα.

Διαστάσεις: αγγείου: 0,23 μ. (ύψ.) ορύγματος: 0,38 μ. (μήκ.) X 0,34 (πλ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Οριζόντια απόθεση.

Προσανατολισμός αγγείου: ΒΔ

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: Εντός ταφικού αγγείου: κύπελλο.

Χρονολόγηση: 730-710 π.Χ. (ΥΓΠ).

Πρωτ. βιβλιογραφία: *Thorikos* VIII, 73, 111, εικ. 34, 42, 62.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο είχε τοποθετηθεί εντός μικρού λάκκου με μία ασβεστολιθική καλυπτήρια πλάκα. Βρέθηκε σπασμένο αλλά πλήρες, το χείλος του σφραγιζόταν με ένα μεγάλο όστρακο και ένα λίθο. Δεν ανιχνεύτηκαν σκελετικά υπολείμματα.

Ανατολική Αττική-Μεσόγεια

Μαρκόπουλο (Χάρτης)

Γεωμετρικοί τάφοι

***MARK 1** Μαρκόπουλο. Τάφος 1

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός (;).

Αγγείο ταφής: Πιθοειδές αγγείο.

Ηλικία: Παιδί (;)

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: Γ

Πρωτ. βιβλιογραφία: Ο. Κακαβογιάννη, *ΑΔ* 38 (1983), 61-62.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Εντός λάκκου ορθογώνιου σχήματος βρέθηκε πιθοειδές αγγείο από το οποίο σώζεται μόνο ένα τμήμα του. Δεν είναι σαφές εάν πρόκειται για ταφικό αγγείο (εγχυτρισμό) ή είναι κτερίσμα ταφής. Λόγω της εγγύτητάς του με τον εγχυτρισμό, Τάφο 2, θα μπορούσε με επιφύλαξη να θεωρηθεί παιδικός εγχυτρισμός. Δεν αναφέρεται εάν ο λάκκος ή το αγγείο διέσωζαν σκελετικά υπολείμματα.

MARK 2 Μαρκόπουλο. Τάφος 2

(εικ. 88)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Πιθοειδές αγγείο.

Διαστάσεις ορύγματος: 1,80 μ. (μήκ.) X 0,50 μ. (πλ.) X 0,55 μ. (βάθ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Οριζόντια απόθεση.

Προσανατολισμός αγγείου: Β-Ν

Ηλικία: Παιδί (:)

Σκελετικά κατάλοιπα: -

Κτερίσματα: *Εκτός ταφικού αγγείου:* 2 οινοχοϊσκες, 2 κάνθαροι, σκύφος, χειροποίητο θήλαστρο σε σχήμα αμφορίσκου, πρόχους, μικ/κό χειροποίητο αγγείο.

Χρονολόγηση: β' μισό 8^{ου} αι. π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Ο. Κακαβογιάννη, *ΑΔ* 38 (1983), 61-62, πίν. 30α-γ.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Το στόμιο του ταφικού αγγείου ήταν σφραγισμένο με μικρή σχιστολιθική πλάκα, ενώ είχε στερεωθεί με μικρούς λίθους ανάμεσα από τους οποίους είχαν τοποθετηθεί τα κτερίσματα.

Μερέντα (Μυρρινούς) (Χάρτης)

Γεωμετρικοί τάφοι

ΜΕΡ 1 Μερέντα Μαρκοπούλου (Μυρρινούς). Γεωμετρικό νεκροταφείο. Τάφος 19 (εικ. 89-90)

Είδος ταφής: Ενταφιασμός (:).

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: 5 οινοχόες, πρόχους, 9 οξυπύθμενες πρόχοι, αμφορέας, 4 σκύφοι, 7 κύπελλα, 2 καλαθίσκοι, βάση αμφορέα, αρύβαλλος, 2 αμφορίσκοι, πυξίδα, άωτο κύπελλο, 3 κάλαθοι, ειδώλιο γυναικείας μορφής, ανθρωπόμορφο ειδώλιο, ειδώλιο ίππου με τροχούς.

Χρονολόγηση: β' μισό 8^{ου} αι. π.Χ. (Παπαδημητρίου). 760-750 π.Χ. (Xagorari)

Πρωτ. βιβλιογραφία: Ι. Παπαδημητρίου, *Έργον* 1960, 30-37, εικ. 46.

Δευτ. βιβλιογραφία: Xagorari 1996, 79, 84, 91, taf. 10, 26. Xagorari 2005, 63-71.

Σχόλια: Ο τάφος είχε διαταραχτεί από την άροση του αγρού. Πιο πιθανόν να πρόκειται για ενταφιασμό παιδιού και όχι για εγχυτρισμό. Συνολικά συνελέγησαν περίπου 40 αγγεία. Σύμφωνα με τον ανασκαφέα πρόκειται για παιδικό τάφο.

***ΜΕΡ 2** Μερέντα Μαρκοπούλου (Μυρρινούς). Αρχαϊκό νεκροταφείο. Εγχυτρισμοί

Είδος ταφής: Εγχυτρισμοί.

Ηλικία: Παιδιά.

Χρονολόγηση: Γ περίοδος.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Πέτρου κ.α. 2009, 131, εικ. 9.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Άγνωστος αριθμός παιδικών εγχυτρισμών.

Βόρεια Αττική

Νέα Ιωνία (Χάρτης, εικ. 91)

Πρωτογεωμετρικοί τάφοι

ΝΙ 1 Νέα Ιωνία. Τάφος Ι

(εικ. 91-92)

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε κιβωτιόσχημο τάφο με λίθινες καλυπτήριες πλάκες.

Διαστάσεις τάφου: 0,80 μ. (ύψ.) X 0,40 (πλ.) μ. X 0,20 μ. (βάθ.)

Ηλικία: Παιδί

Κτερίσματα: *Εντός τάφου:* Όστρακα αγγείων. *Εκτός τάφου (στην πλαγιά σε μικρή απόσταση από τον τάφο):* μικ/κή λήκυθος, θήλαστρο, λήκυθος.

Χρονολόγηση: ΥΠρΓ (β' μισό 10^{ου} αι. π.Χ.). (Smithson, Styrenius). ΥΠρΓ-ΠΓ (Lemos 2002).

Πρωτ. βιβλιογραφία: E.L. Smithson, *Hesperia* 30 (1961), 152, 159, 163, 169-170, πίν. 25:13, 24:34, 30:53.

Δευτ. βιβλιογραφία: E.P. Blegen, *AJA* 53 (1949), 371-372. J. Marcadé, *BCH* 73 (1949), 525, εικ. 8. J.M. Cook, *JHS* 70 (1950), 4 (ανάφ.). Styrenius 1967, 87, 91, 94, 99, 101, 102, 104, 108-109, 113, 116. Lemos 2002, 154, 231.

Σχόλια: Η ταφή ήταν διαταραγμένη. Το νότιο άκρο της είχε υποχωρήσει στην πλαγιά. Η Smithson προτείνει ότι τα αγγεία που βρέθηκαν στην πλαγιά σε μικρή απόσταση από τον τάφο, ανήκουν σε αυτή την ταφή. Την ίδια άποψη υιοθετεί και ο Styrenius. Η Smithson θεωρεί ότι πρόκειται για παιδική ταφή λόγω των μικρών διαστάσεων του τάφου.

ΝΙ 2 Νέα Ιωνία. Τάφος ΙΙ

(εικ. 91)

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε κιβωτιόσχημο τάφο. Κάλυψη τάφου με λίθους και όστρακα σκυφοειδούς κρατήρα.

Ηλικία: Παιδί

Κτερίσματα: *Στην επιφάνεια του τάφου:* Σκυφοειδής κρατήρας.

Χρονολόγηση: ΥΠρΓ (β' μισό 10^{ου} αι. π.Χ.). (Smithson, Styrenius). ΥΠρΓ-ΠΓ (Lemos 2002).

Πρωτ. βιβλιογραφία: E.L. Smithson, *Hesperia* 30 (1961), 152, 166-167, πίν. 27:46.

Δευτ. βιβλιογραφία: E.P. Blegen, *AJA* 53 (1949), 371-372. J. Marcadé, *BCH* 73 (1949), 525, εικ. 8. J.M. Cook, *JHS* 70 (1950), 4. Styrenius 1967, 87, 91, 113, 116. Strömberg 1993, 182. Lemos 2002, 154, 231.

Σχόλια: Στο ανώτερο στρώμα του τάφου βρέθηκαν λίθοι και τα σπασμένα όστρακα του σκυφοειδούς κρατήρα. Λόγω των μικρών διαστάσεων του τάφου θεωρείται ότι η ταφή είναι παιδική.

Μενίδι (Χάρτης)

Γεωμετρικοί τάφοι

MEN 1 Οδός Δεκελείας και Δημοσθένους. Τάφος 16

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Αμφορέας.

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: *Εντός ταφικού αγγείου:* Κύπελλο, 2 προχοϊσκες, αβαφής σκύφος.

Χρονολόγηση: Τέλη 8^{ου} αι. π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Πλάτωνος-Γιώτα 2004, 118-119, σχ. 2, εικ. 18, 19.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Από την αναφορά δεν είναι σαφές εάν τα κτερίσματα είχαν τοποθετηθεί εντός του ταφικού αγγείου, ωστόσο αυτή η περίπτωση είναι πιο πιθανή.

MEN 2 Οδός Σαλαμίνας 35 (Οικόπεδο Βαρελά). Τάφος I (εικ. 93)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Πιθαμοφόρισκος με σκύφο ως πάμα χείλους.

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: *Εντός ταφικού αγγείου:* χρυσή ταινία, 2 αγγεία (απλή αναφορά).

Χρονολόγηση: γ' τέταρτο 8^{ου} αι. π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Πλάτωνος-Γιώτα 2004, 119, σχ. 3, εικ. 35-36.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Ο εγχυτρισμός είχε διαταραχθεί από το εκσκαφικό μηχάνημα.

MEN 3 Οδός Σαλαμίνας 35 (Οικόπεδο Βαρελά). Τάφος III

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Επιλαίμιος αμφορέας.

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: γ' τέταρτο 8^{ου} αι. π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Πλάτωνος-Γιώτα 2004, 119, σχ. 3, εικ. 46.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Απλή αναφορά, χωρίς περισσότερα στοιχεία. Σύμφωνα με τη δημοσιευμένη εικόνα του ταφικού αγγείου, αυτό θα πρέπει να βρέθηκε σπασμένο και ελλιπές ως προς το κατώτερο τμήμα του.

Βορειοανατολική Αττική

Μαραθώνας (Χάρτης)

Γεωμετρικοί τάφοι

ΜΑΡΑ 1 Βρανά Μαραθώνα.

Είδος ταφής: Εγχυτρισμοί, κιβωτιόσχημοι τάφοι, δευτερογενείς καύσεις.

Ηλικία: Νήπια, παιδιά.

Χρονολόγηση: 8^{ος} αι. π.Χ. (Σωτηριάδης). ΥΓ (Coldstream).

Πρωτ. βιβλιογραφία: Γ. Σωτηριάδης, *ΠΑΕ* 1934, 29-38.

Δευτ. βιβλιογραφία: Coldstream 1977, 376.

Σχόλια: Στα Α, σε αποκλειστικό τμήμα του νεκροταφείου βρέθηκαν παιδικές ταφές: α) Κιβωτιόσχημοι με τέσσερις πλευρικές πλάκες και μία καλυπτήρια, οι οποίοι κτεριζόντουσαν με αγγεία για την ταφή μεγάλων παιδιών ηλικίας περίπου 8-10 ετών. β) Εγχυτρισμοί σε πίθους μερικοί εκ των σφραγιζόντουσαν στο χείλος από πλάκες για την ταφή μικρότερων παιδιών. γ) Αγγεία μικρού

μεγέθους που έφεραν μικ/κά κτερίσματα εντός ή εκτός τους, τα οποία ο ανασκαφέας ερμηνεύει ως δευτερογενείς παιδικές καύσεις. Δεν αναφέρεται ο ακριβής αριθμός τους. Οι ταφές δεν περιγράφονται αναλυτικά, γίνεται μόνο απλή αναφορά.

ΜΑΡΑ 2 Βρανά Μαραθώνα Τάφος 8.

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε κιβωτιόσχημο τάφο με καλυπτήρια πλάκα.
Διαστάσεις τάφου: 1,25 μ. (μήκ.) X 0,55 μ. (πλ.)
Προσανατολισμός: Α
Ηλικία: Μεγάλο παιδί (;)
Σκελετικά κατάλοιπα: Θραύσματα οστών.
Κτερίσματα: Σκύφος, τρισυλλόστομη οινοχόη.
Χρονολόγηση: β' μισό 8^{ου} αι. π.Χ.
Πρωτ. βιβλιογραφία: Γ. Σωτηριάδης, *ΠΑΕ* 1939, 35, εικ. 6-7.
Δευτ. βιβλιογραφία: -
Σχόλια: Λόγω των μικρών διαστάσεων του τάφου συνάγεται με επιφύλαξη ότι ο τάφος θα μπορούσε να ανήκει σε νεαρό άτομο, πιθανόν σε μεγάλο παιδί.

ΜΑΡΑ 3 Βαλαρία Μαραθώνα

(εικ. 94)

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε κιβωτιόσχημο τάφο με καλυπτήριες πλάκες.
Διαστάσεις τάφου: 0,90 μ. (μήκ.) X 0,34-0,43 μ. (πλ.) X 0,33 μ. (βάθ.)
Τοποθέτηση σκελετού: Τουλάχιστον το ένα σκέλος λυγισμένο.
Προσανατολισμός: ΝΑ (κρανίο)
Ηλικία: Μεγάλο Παιδί (;)
Σκελετικά κατάλοιπα: Θραύσματα οστών και κρανίο.
Κτερίσματα: Σκύφος, χάλκινη πόρπη.
Χρονολόγηση: ΜΓ Ι
Πρωτ. βιβλιογραφία: Μ. Πωλογιώργη, *ΑΔ* 47 Β (1992), 57, πίν. 23ε.
Δευτ. βιβλιογραφία: -
Σχόλια: Τα τοιχώματα του τάφου ήταν χτισμένα με σχιστολιθικές πλάκες και μικρούς ακατέργαστους λίθους. Το δάπεδο ήταν βοτσαλωτό, ενώ η κάλυψη αποτελούνταν από τέσσερις σχιστολιθικές πλάκες. Ο σκελετός μολονότι βρέθηκε αποσαθρωμένος είναι πιθανόν ότι ανήκε σε άτομο νεαρής ηλικίας.

ΜΑΡΑ 4 Περιοχή πρώην αμερικάνικης βάσης. Λεωφόρος Μαραθώνος. Τάφος 5

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο με καλυπτήριες πλάκες.
Διαστάσεις τάφου: 1,40 μ. (μήκ.) X 0,70 μ. (βάθ.)
Ηλικία: Μεγάλο παιδί (;)/ Έφηβος (;)
Κτερίσματα: 2 σκύφοι.
Χρονολόγηση: ΥΓ Ιβ
Πρωτ. βιβλιογραφία: Mazarakis Ainian 2011, 703-704, εικ. 5.
Δευτ. βιβλιογραφία: -
Σχόλια: Ο ημικυκλικός λάκκος καλυπτόταν από δύο σχιστολιθικές πλάκες. Δεν διευκρινίζεται εάν διασώζονταν σκελετικά υπολείμματα, ωστόσο ο τάφος αποδίδεται σε νεαρό άτομο.

ΜΑΡΑ 5 Περιοχή πρώην αμερικάνικης βάσης. Λεωφόρος Μαραθώνος. Τάφος 6

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο με καλυπτήρια πλάκα.
Διαστάσεις τάφου: 0,65 μ. (μήκ.), 0,60 μ. (διάμ.)
Ηλικία: Μεγάλο παιδί (;)/ Έφηβος (;)

Κτερίσματα: *Εντός λάκκου:* Τμήμα πήλινου αντικειμένου (ομοίωμα σιταποθήκης ;) *Εκτός λάκκου:* Δύο κομβία από λαβές πυξίδας.

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: Mazarakis Ainian 2011, 704, εικ. 6, 6b.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Ο λάκκος ήταν ημικυκλικός, κωνικός και καλυπτόταν από μια σχιστολιθική πλάκα. Τα κτερίσματα βρέθηκαν πλησίον αλλά εκτός του λάκκου. Δεν διευκρινίζεται εάν διασώζονταν σκελετικά υπολείμματα, ωστόσο ο τάφος αποδίδεται σε νεαρό άτομο.

ΜΑΡΑ 6 Περιοχή πρώην αμερικάνικης βάσης. Λεωφόρος Μαραθώνος. Τάφος 7
(εικ. 95)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Χειροποίητη πρόχους.

Τοποθέτηση αγγείου: Οριζόντια απόθεση.

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: *Εκτός ταφικού αγγείου:* Πήλινο ομοίωμα ίππου.

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: Mazarakis Ainian 2011, 704, εικ. 7-8.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Ο λάκκος καλυπτόταν από δύο ή τρεις σχιστολιθικές πλάκες.

ΜΑΡΑ 7 Περιοχή πρώην αμερικάνικης βάσης. Λεωφόρος Μαραθώνος. Τάφος 16

Είδος ταφής: Δευτερογενής καύση.

Αγγείο ταφής: Πυξίδα-κρατήρας.

Τοποθέτηση αγγείου: Οριζόντια απόθεση.

Ηλικία: Νεαρό άτομο, 10-20 ετών.

Ανθρωπολογική εξέταση: Μελέτη οστεολογικού υλικού από την Α. Παπαθανασίου.

Σκελετικά κατάλοιπα: Τμήματα του κρανίου και του άνω κορμού.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: ΥΓ/ΠρΑ

Πρωτ. βιβλιογραφία: Mazarakis Ainian 2011, 704, εικ. 12.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: -

Ωρωπός (Χάρτης, εικ. 96)

Γεωμετρικοί τάφοι

ΩΡ 1 Ωρωπός. Κεντρικός τομέας. Τάφος XXα

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο.

Διαστάσεις τάφου: 1,20 μ. (μήκ.) X 0,85 μ. (πλ.) X περ. 0,40 μ. (πλ.)

Προσανατολισμός σκελετού: Ν

Ηλικία: Παιδί, όχι μεγαλύτερο των 5 ετών.

Ανθρωπολογική εξέταση: Μελέτη σκελετικού υλικού από Α. Παπαθανασίου και από Κ.Τρανταλίδου (χωρίς παραπομπή σε επιμέρους δημοσίευση).

Σκελετικά κατάλοιπα: Τριμμένα οστά και οδοί.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: 740/735-730/735 π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Α. Μαζαράκης Αιινάν, *ΠΑΕ* 151 (1996), 98-99. Βλάχου 2004, 74.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Το κατώτερο εσωτερικό τμήμα του τάφου υπενδεδυμένο με πλίθρες. Έφερε λίθινη καλυπτήρια πλάκα. Άνωθεν αυτής της ταφής βρέθηκαν οι εγχυτρισμοί «Τάφος XXβ» και «Τάφος XXγ».

ΩΡ 2 Ωρωπός. Κεντρικός τομέας. Τάφος XXβ (εικ. 97-98)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Χειροποίητη πρόχους με σκύφο ως πώμα χείλους.

Διαστάσεις: *αγγείου:* 0,23 μ. (ύψ.) *ορύγματος:* περ. 0,60 μ. (διάμ.), 0,30 μ. (βάθ.).

Τοποθέτηση αγγείου: Οριζόντια απόθεση.

Προσανατολισμός αγγείου: Ν

Ηλικία: Βρέφος.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: β' μισό 8^{ου} αι. π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Α. Μαζαράκης Αιινάν, *ΠΑΕ* 151 (1996), 98-99, πίν. 31β. Βλάχου 2004, 66-69.

Δευτ. βιβλιογραφία: Vlachou 2007, 214-217, εικ. 4a-b.

Σχόλια: Αβαθής ωσειδής λάκκος. Το κατώτερο τμήμα του ταφικού αγγείου έφερε ίχνη καύσης υποδεικνύοντας την προγενέστερη χρήση του ως μαγειρικό σκεύος.

ΩΡ 3 Ωρωπός. Κεντρικός τομέας. Τάφος XXγ (εικ. 98)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Χειροποίητη πρόχους με πώμα χείλους τμήμα από πυθμένα χειροποίητου αγγείου.

Διαστάσεις: *αγγείου:* 0,372 μ. (ύψ.) *ορύγματος:* περ. 0,60 μ. (διάμ.), 0,30 μ. (βάθ.).

Τοποθέτηση αγγείου: Οριζόντια απόθεση.

Προσανατολισμός αγγείου: Α

Ηλικία: Βρέφος.

Σκελετικά κατάλοιπα: Τρίμματα οστών.

Ανθρωπολογική εξέταση: Μελέτη σκελετικού υλικού από Κ.Τρανταλίδου (χωρίς παραπομπή σε επιμέρους δημοσίευση).

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: β' μισό 8^{ου} αι. π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Α. Μαζαράκης Αιινάν, *ΠΑΕ* 151 (1996), 98-99, πίν. 31β. Βλάχου 2004, 66-69.

Δευτ. βιβλιογραφία: Vlachou 2007, 214-217, εικ. 4a.

Σχόλια: Αβαθής ωσειδής λάκκος. Το κατώτερο τμήμα του ταφικού αγγείου έφερε ίχνη καύσης υποδεικνύοντας την προγενέστερη χρήση του ως μαγειρικό σκεύος.

ΩΡ 4 Ωρωπός. Κεντρικός τομέας. Τάφος XXI

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Χειροποίητη πρόχους.

Διαστάσεις ορύγματος: περ. 0,60 μ. (διάμ.), 0,40 μ. (βάθ.).

Τοποθέτηση αγγείου: Οριζόντια απόθεση.

Προσανατολισμός αγγείου: Ν

Ηλικία: Βρέφος.

Σκελετικά κατάλοιπα: Λίγα οστά.

Ανθρωπολογική εξέταση: Μελέτη σκελετικού υλικού από Κ.Τρανταλίδου (χωρίς παραπομπή σε επιμέρους δημοσίευση).

Κτερίσματα: *Εκτός ταφικού αγγείου:* Όστρακα αγγείων, σιδερένιος ήλος.

Χρονολόγηση: β' μισό 8^{ου} αι. π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Μαζαράκης Αινιάν, *ΠΑΕ* 151 (1996), 99-100, πίν. 33α. Βλάχου 2004, 68-69.

Δευτ. βιβλιογραφία: Vlachou 2007, 214-217.

Σχόλια: Αβαθής ωσειδής λάκκος. Το κατώτερο τμήμα του ταφικού αγγείου έφερε ίχνη καύσης υποδεικνύοντας την προγενέστερη χρήση του ως μαγειρικό σκεύος. Το ανώτερο τμήμα καταστράφηκε κατά τις εκσκαφικές εργασίες. Τα κτερίσματα βρέθηκαν στην επίχωση άνωθεν του εγχυτρισμού.

ΩΡ 5 Ωρωπός. Κεντρικός τομέας. Τάφος XXII

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Χειροποίητη πρόχους.

Διαστάσεις ορύγματος: περ. 0,75 μ. (διάμ.).

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Προσανατολισμός αγγείου: Β

Ηλικία: Βρέφος.

Σκελετικά κατάλοιπα: Λίγα οστά.

Ανθρωπολογική εξέταση: Μελέτη σκελετικού υλικού από Κ.Τρανταλίδου (χωρίς παραπομπή σε επιμέρους δημοσίευση).

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: β' μισό 8^{ου} αι. π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Α. Μαζαράκης Αινιάν, *ΠΑΕ* 151 (1996), 100, πίν. 33α. Βλάχου 2004, 69.

Δευτ. βιβλιογραφία: Vlachou 2007, 214-217.

Σχόλια: Αβαθής ωσειδής λάκκος. Το κατώτερο τμήμα του ταφικού αγγείου έφερε ίχνη καύσης υποδεικνύοντας την προγενέστερη χρήση του ως μαγειρικό σκεύος. Το ανώτερο τμήμα καταστράφηκε κατά τις εκσκαφικές εργασίες.

ΩΡ 6 Ωρωπός. Κεντρικός τομέας. Τάφος XXIII

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο.

Διαστάσεις τάφου: 0,95 μ. (μήκ.) X 0,48 μ. (πλ.) X 0,50 μ. (βάθ.)

Τοποθέτηση σκελετού: -

Προσανατολισμός σκελετού: Α

Ηλικία: Μικρό παιδί.

Ανθρωπολογική εξέταση: Μελέτη σκελετικού υλικού από Α. Παπαθανασίου.

Σκελετικά κατάλοιπα: Τριμμένα τμήματα σκελετού και κρανίου.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: 740/735-730/725 π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Α. Μαζαράκης Αινιάν, *ΠΑΕ* 151 (1996), 100.

Δευτ. βιβλιογραφία: Vlachou 2007, 216-217, εικ. 8.

Σχόλια: -

ΩΡ 7 Ωρωπός. Κεντρικός τομέας. Τάφος XXIV

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Χειροποίητη πρόχους.

Διαστάσεις ορύγματος: περ. 0,60 μ. (διάμ.), 0,30 μ. (βάθ.).

Τοποθέτηση αγγείου: Οριζόντια απόθεση.

Ηλικία: Βρέφος.

Σκελετικά κατάλοιπα: Τμήματα οστών.

Ανθρωπολογική εξέταση: Μελέτη σκελετικού υλικού από Κ.Τρανταλίδου (χωρίς παραπομπή σε επιμέρους δημοσίευση).

Κτερίσματα: Εκτός ταφικού αγγείου: χάλκινο καρφί.

Χρονολόγηση: β' μισό 8^{ου} αι. π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Α. Μαζαράκης Αινιάν, *ΠΑΕ* 151 (1996), 100. Βλάχου 2004, 70.

Δευτ. βιβλιογραφία: Vlachou 2007, 214-217.

Σχόλια: Αβαθής ωσειδής λάκκος. Το χειροποίητο ταφικό αγγείο βρέθηκε σε κακή κατάσταση διατήρησης.

ΩΡ 8 Ωρωπός. Κεντρικός τομέας. Τάφος XXV

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Αμφορέας με πλακοειδή λίθο ως πώμα.

Διαστάσεις ορύγματος: περ. 0,60 μ. (διάμ.), 0,30 μ. (βάθ.).

Τοποθέτηση αγγείου: Κατακόρυφη τοποθέτηση.

Ηλικία: Βρέφος.

Κτερίσματα: Εκτός ταφικού αγγείου: Όστρακα αγγείων.

Χρονολόγηση: δ' τέταρτο 8^{ου} αι. π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Α. Μαζαράκης Αινιάν, *ΠΑΕ* 151 (1996), 101. Βλάχου 2004, 70-72.

Δευτ. βιβλιογραφία: Vlachou 2007, 214-217.

Σχόλια: Αβαθής ωσειδής λάκκος. Το ταφικό αγγείο διασωζόταν τμηματικά, από το χείλος μέχρι τον ώμο.

ΩΡ 9 Ωρωπός. Κεντρικός τομέας. Τάφος XXXII

(εικ. 99)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Χειροποίητη πρόχους με όστρακο χειροποίητης λεκάνης ως πώμα.

Διαστάσεις: αγγείου: 0,309 μ. (ύψ.) ορύγματος: 0,65 μ. (μήκ.) X 0,45 μ. (πλ.) X 0,30 μ. (βάθ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Προσανατολισμός αγγείου: ΝΑ

Ηλικία: Βρέφος.

Σκελετικά κατάλοιπα: Οστά.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: β' μισό 8^{ου} αι. π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Α. Μαζαράκης Αινιάν, *ΠΑΕ* 151 (1996), 105, πίν. 35α. Βλάχου 2004, 72-73.

Δευτ. βιβλιογραφία: Vlachou 2007, 214-217, εικ. 5a-b.

Σχόλια: Αβαθής ορθογώνιος λάκκος. Το κατώτερο τμήμα του ταφικού αγγείου έφερε ίχνη καύσης υποδεικνύοντας την προγενέστερη χρήση του ως μαγειρικό σκεύος.

ΩΡ 10 Ωρωπός. Κεντρικός τομέας. Τάφος XXXIX

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Χειροποίητος αμφορέας. Σπασμένος πυθμένας χρηστικού αγγείου ως πώμα.

Διαστάσεις αγγείου: 0,38 μ. (ύψ.).

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Προσανατολισμός αγγείου: Ν

Ηλικία: Βρέφος.

Σκελετικά κατάλοιπα: Λίγα οστά μικρού μεγέθους.

Ανθρωπολογική εξέταση: Μελέτη σκελετικού υλικού από Κ.Τρανταλίδου (χωρίς παραπομπή σε επιμέρους δημοσίευση).

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: δ' τέταρτο 8^{ου} αι. π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Α. Μαζαράκης Αιινιάν, *ΠΑΕ* 153 (1998), 66-67, πίν. 26β, 27α. Βλάχου 2004, 73-74.

Δευτ. βιβλιογραφία: Vlachou 2007, 214-217, εικ. 6.

Σχόλια: Αβαθής ωσειδής λάκκος. Γύρω από το αγγείο βρέθηκαν λίγα όστρεα και αρκετά κάρβουνα. Λόγω της κακής διατήρησης των οστών δεν ήταν δυνατή η ασφαλής ταύτισή τους ως ανήκοντα σε παιδί.

ΩΡ 11 Ωρωπός. Κεντρικός τομέας. Τάφος IV

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Πίθος με εγχάρακτη διακόσμηση. Σπασμένος πυθμένας χειροποίητου αγγείου ως πώμα.

Διαστάσεις αγγείου: 0,51 μ. (ύψ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Οριζόντια απόθεση.

Προσανατολισμός αγγείου: Α

Ηλικία: Νήπιο, παιδί μικρότερο των 5 ετών.

Σκελετικά κατάλοιπα: Λίγα τρίμματα οστών και δόντι.

Κτερίσματα: *Εντός ταφικού αγγείου:* όστρακα αγγείων. *Εκτός ταφικού αγγείου:* Οστέινη πόρπη με χάλκινη βελόνη.

Χρονολόγηση: 720/710-690 π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Α. Μαζαράκης Αιινιάν, *ΠΑΕ* 151 (1996), 89-90, πίν. 28α-γ.

Δευτ. βιβλιογραφία: Vlachou 2007, 215-217, 225, εικ. 7β.

Σχόλια: Αβαθής λάκκος. Στο εσωτερικό, κατώτερο μέρος του ταφικού αγγείου βρέθηκαν ελάχιστα ίχνη καύσης, ωστόσο μάλλον πρόκειται για τριμμένα οστά και όχι καμένα. Το κτερίσμα βρέθηκε στο τοίχωμα της κοιλιάς του ταφικού αγγείου.

ΩΡ 12 Ωρωπός. Κεντρικός τομέας. Λάκκος IX

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Πίθος.

Διαστάσεις ορύγματος: 1,70 μ. X 1,30 μ. , 0,50 μ. (βάθ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Ηλικία: Παιδί (;)

Κτερίσματα: *Εκτός ταφικού αγγείου:* Όστρακα αγγείων (εκ των οποίων τμήματα πρόχου).

Χρονολόγηση: 720/710-690 π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Α. Μαζαράκης Αινιάν, *ΠΑΕ* 151 (1996), 92. Βλάχου 2004, 55-60.

Δευτ. βιβλιογραφία: Vlachou 2007, 215-217.

Σχόλια: Ωσειδής ρηχός λάκκος, εντός του οποίου βρέθηκε μόνο ένα τμήμα του ταφικού αγγείου, λόγω διατάραξης. Το ταφικό αγγείο βρέθηκε μεταξύ διάσπαρτων λίθων που όριζαν τον χώρο της ταφής. Προφανώς τα κτερίσματα (ή ορισμένα εξ' αυτών) περιέχονταν στο αγγείο πριν τη διατάραξη του χώρου.

ΩΡ 13 Ωρωπός, Κεντρικός τομέας. Ταφή XIII

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Χειροποίητη πρόχους.

Διαστάσεις ορύγματος: 1,70 μ. (διάμ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στα πλάι.

Ηλικία: Παιδί (:)

Κτερίσματα: *Εκτός ταφικού αγγείου:* Σκύφος, μόνωτο κύπελλο, όστρακα διαφόρων αγγείων.

Χρονολόγηση: 720/710-690 π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Α. Μαζαράκης Αινιάν, *ΠΑΕ* 151 (1996), 94-95, εικ. 18, πίν. 30β, 31α, 32α.

Δευτ. βιβλιογραφία: Vlachou 2007, 215-217.

Σχόλια: Αβαθής λάκκος. Το ταφικό αγγείο βρέθηκε τοποθετημένο ανάμεσα σε λίθους και μερικά οστά ζώων. Η περιοχή της ταφής είχε διαταραχθεί και ο σκύφος βρέθηκε σπασμένος εντός του λάκκου. Δεν είναι σαφές εάν πρόκειται για κτερίσμα, ή εάν το αγγείο είχε σκοπίμως σπαστεί κατά τη διάρκεια του τελετουργικού της ταφής.

ΩΡ 14 Ωρωπός, Δυτικός τομέας. Εγχυτρισμός I

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Χειροποίητη πρόχους.

Ηλικία: Βρέφος.

Σκελετικά κατάλοιπα: Οστό προμετωπίδας κρανίου.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: 760/750 π.Χ. έως 690 π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Α. Μαζαράκης Αινιάν, *ΠΑΕ* 156 (2001), 41-42, εικ. 3.

Δευτ. βιβλιογραφία: Vlachou 2007, 215-217.

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο βρέθηκε ραγισμένο (ακέραιο) και πακτωμένο με λίθους σε κυκλική διάταξη. Γύρω από το αγγείο ανιχνεύτηκε μεγάλη συγκέντρωση οστών, ελαιοπυρήνων, ξυλανθράκων και στάχτης.

ΩΡ 15 Ωρωπός, Δυτικός τομέας. Εγχυτρισμός II

(εικ. 100)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Οξυπύθμενος αμφορέας με λίθινη πλάκα ως πώμα χείλους.

Διαστάσεις αγγείου: 0,70 μ. (ύψ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Προσανατολισμός αγγείου: Α

Ηλικία: Παιδί, περίπου 7 ετών.

Σκελετικά κατάλοιπα: Σκελετός.

Ανθρωπολογική εξέταση: Μελέτη σκελετικού υλικού από Κ.Τρανταλίδου (χωρίς παραπομπή σε επιμέρους δημοσίευση).

Κτερίσματα: *Εντός ταφικού αγγείου:* Μόνωτος σκύφος.

Χρονολόγηση: 760/750 π.Χ. έως 690 π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Α. Μαζαράκης Αινιάν, *ΠΑΕ* 156 (2001), 41-42, εικ. 3, πίν. 26β, 27α.

Δευτ. βιβλιογραφία: Vlachou 2007, 215-217, εικ. 7α.

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο βρέθηκε σπασμένο (σχεδόν ακέραιο) και ήταν πακτωμένο στις πλευρές του με λίθους. Ο σκελετός είχε τοποθετηθεί σε συνεσταλμένη στάση με τα κάτω άκρα προς τη βάση του αγγείου και το κεφάλι προς το στόμιο.

ΩΡ 16 Ωρωπός. Δυτικός τομέας. Εγχυτρισμός III

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Χειροποίητη πρόχους με σώμα κρατήρα ως πόμα χείλους.

Τοποθέτηση αγγείου: Οριζόντια απόθεση.

Προσανατολισμός αγγείου: Ν

Ηλικία: Βρέφος.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: δ' τέταρτο 8^{ου} αι. π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Α. Μαζαράκης Αινιάν, *ΠΑΕ* 164 (2009), 31-33.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Δεν διασώζονταν σκελετικά κατάλοιπα.

***ΩΡ 17** Ωρωπός. Κεντρικός τομέας. Λάκκος XIX

Είδος ταφής: Αγνωστο. Εγχυτρισμός / ενταφιασμός (;)

Αγγείο ταφής: -

Διαστάσεις ορύγματος: 1,86 μ. (ύψ.), 1,00 μ. (άνω διάμ.), 0,55 μ. (κάτω διάμ.)

Ηλικία: Βρέφος (;)

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: 730/725-720/710 π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Α. Μαζαράκης Αινιάν, *ΠΑΕ* 151 (1996), 98, εικ. 19, πίν. 32δ-ε. Βλάχου 2004, 21-24.

Δευτ. βιβλιογραφία: Vlachou 2007, 217-220.

Σχόλια: Κωνικός λάκκος, εντός του οποίου βρέθηκαν λίγα οστά, κάρβουνα και διάφορα όστρακα αγγείων (ελάχιστος αριθμός αγγείων, περί τα 15 αγγεία).

***ΩΡ 18** Ωρωπός. Κεντρικός τομέας. Λάκκος XXVI

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός (;)

Αγγείο ταφής: Χειροποίητη πρόχους.

Διαστάσεις: αγγείου: 0,249 μ. (ύψ.) ορύγματος: 1,72 μ. (βάθ.), 1,10 μ. (διάμ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Ηλικία: Βρέφος (;)

Κτερίσματα: Χειροποίητη πρόχους, θραύσματα αγγείων, κυλινδρικό μεταλλικό αντικείμενο (λόγχη δόρατος ;).

Χρονολόγηση: 730/725-720/710 π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Α. Μαζαράκης Αινιάν, *ΠΑΕ* 151 (1996), 102, εικ. 20, πίν. 33β, 34α-γ. Βλάχου 2004, 24-27.

Δευτ. βιβλιογραφία: Vlachou 2007, 217-220, εικ. 10c.

Σχόλια: Ο βαθύς λάκκος ήταν κυκλικός με κτιστό περιχείλωμα (ύψ. 0,30-0,40 μ.) και παρειές αλειμμένες με πηλό. Το στόμιό του ήταν σφραγισμένο με αργούς λίθους. Ίσως μεγάλος λίθος να χρησιμοποιήθηκε ως ταφικό σήμα. Εντός του λάκκου βρέθηκαν διάφορα όστρακα αγγείων. Το ταφικό αγγείο, βρέθηκε

σπασμένο ελλiπές, έφερε στο κατώτερο τμήμα του ίχνη καύσης υποδεικνύοντας την προγενέστερη χρήση του ως μαγειρικό σκεύος.

***ΩΡ 19** Ωρωπός. Κεντρικός τομέας. Λάκκος XII (εικ. 101)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός (;)

Αγγείο ταφής: Αμφορέας.

Διαστάσεις: *αγγείου:* 0,34 μ. (μέγ. σωζ. υψ.) *ορύγματος:* 1,75 μ. (βάθ.), 1,05 μ. (άνω διάμ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Προσανατολισμός αγγείου: ΒΔ

Ηλικία: Βρέφος.

Σκελετικά κατάλοιπα: Λίγα τρίμματα καμένων οστών.

Κτερίσματα: *Εκτός ταφικού αγγείου:* Οστέινη πόρπη με χάλκινη βελόνη.

Χρονολόγηση: 720/710-690 π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Α. Μαζαράκης Αινιάν, *ΠΑΕ* 151 (1996), 94, εικ. 18, πίν. 30β, 32γ. Βλάχου 2004, 8-14.

Δευτ. βιβλιογραφία: Vlachou 2007, 217-220, εικ. 11a-b.

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο βρέθηκε σπασμένο, ελλiπές εντός κωνικού λάκκου. Έλειπε μέρος της κοιλιάς και η βάση. Πλακοειδής λίθος είχε χρησιμοποιηθεί ως στήριγμα του λαιμού του αγγείου. Ο λάκκος περιείχε χώματα, πέτρες, κάρβουνα και θραύσματα μεγάλων αγγείων.

***ΩΡ 20** Ωρωπός. Νότιος τομέας. Λάκκος XLII

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός (;)

Αγγείο ταφής: Χειροποίητη πρόχους.

Διαστάσεις: *αγγείου:* 0,20 μ. (μέγ. σωζ. ύψ.) *ορύγματος:* περ. 1,55 μ. (βάθ.), 1,40 μ. (άνω διάμ.), 0,70 μ. (κάτω διάμ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Προσανατολισμός αγγείου: ΒΔ (χείλος)

Ηλικία: Βρέφος (;)

Σκελετικά κατάλοιπα: Λίγα τρίμματα καμένων οστών.

Κτερίσματα: *Εκτός ταφικού αγγείου:* Θραύσματα τροχήλατης οινόχους, όστρακα ανοιχτών αγγείων.

Χρονολόγηση: β' μισό 8^{ου} αι. π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Α. Μαζαράκης Αινιάν, *ΠΑΕ* 154 (1999), 57-60, εικ. 3, 3α, πίν. 38β, 39α-γ. Βλάχου 2004, 31-42.

Δευτ. βιβλιογραφία: Vlachou 2007, 217-220, εικ. 10a, 14.

Σχόλια: Το στόμιο του κωνικού λάκκου ήταν καλυμμένο από λίθινο τύμβο (ύψ. περ. 0,40 μ.) που περιείχε όστρακα αγγείων, θραύσματα μικρών λίθινων εργαλείων (οψιανός, πυριτόλιθος), θραύσματα χάλκινης πόρπης, σκωρίες και οστά ζώων. Στο μέσον περίπου του ύψους του λάκκου βρέθηκε τοποθετημένη στο πλάι χειροποίητη πρόχους (σπασμένη, ελλiπής) που έφερε ίχνη πυράκτωσης στο κατώτερο τμήμα της. Ο ανασκαφέας επισημαίνει ότι τμήματα του κλειστού αγγείου βρέθηκαν τόσο εντός του λάκκου, όσο και ανάμεσα από τους λίθους του τύμβου στο στόμιο, γεγονός που ερμηνεύεται ως κάποιους είδους τελετουργία. Ο λάκκος πιθανότατα είναι σύγχρονος του λάκκου XLIII.

ΩΡ 21 Ωρωπός. Νότιος τομέας. Λάκκος XLIII (εικ. 102)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Χειροποίητη πρόχους.

Διαστάσεις ορύγματος: περ. 1,48 μ. (βάθ.), 0,90 μ. (άνω διάμ.), 0,40 μ. (κάτω διάμ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Προσανατολισμός αγγείου: ΒΔ

Ηλικία: Πρόωρο βρέφος.

Σκελετικά κατάλοιπα: Λίγα τρίμματα οστών.

Ανθρωπολογική εξέταση: Μελέτη σκελετικού υλικού από Κ.Τρανταλίδου (χωρίς παραπομπή σε επιμέρους δημοσίευση).

Κτερίσματα: *Εκτός ταφικού αγγείου:* θραύσματα άβαφης τριφυλλόσχημης οινόχους, βάση κλειστού αγγείου.

Χρονολόγηση: β' μισό 8^{ου} αι. π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Α. Μαζαράκης Αινιάν, *ΠΑΕ* 154 (1999), 57-60, εικ. 3, 3β, πίν. 40α. Βλάχου 2004, 42-45.

Δευτ. βιβλιογραφία: Vlachou 2007, 217-220, εικ. 10b.

Σχόλια: Ο κωνικός λάκκος πλησίον του πυθμένα του περιείχε χειροποίητη πρόχου τοποθετημένη στο πλάι που έφερε ίχνη πυράκτωσης στα εξωτερικά της τοιχώματα. Το αγγείο ήταν σκεπασμένο με ένα μεγάλο τμήμα από σώμα πίθου, ενώ τμήμα του ίδιου πίθου είχε τοποθετηθεί στο δάπεδο του λάκκου (εν είδει «δαπέδου»). Ο λάκκος πιθανότατα είναι σύγχρονος του λάκκου XLII.

ΩΡ 22 Ωρωπός. Κεντρικός τομέας. Τάφος VI

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε κιβωτιόσχημο τάφο.

Διαστάσεις τάφου: 0,55 μ. (ύψ.) X 0,45 μ. (πλ.)

Προσανατολισμός: *τάφου:- σκελετού:*

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Λιγιστά υπολείμματα οστών.

Ανθρωπολογική εξέταση: Μελέτη σκελετικού υλικού από Κ.Τρανταλίδου (χωρίς παραπομπή σε επιμέρους δημοσίευση).

Κτερίσματα: Όστρακα αγγείων, 2 κύπελλα και κάρθαρος.

Χρονολόγηση: 720/710-690 π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Α. Μαζαράκης Αινιάν, *ΠΑΕ* 151 (1996), 91, πίν. 29α-β. Βλάχου 2004, 76-81.

Δευτ. βιβλιογραφία: Vlachou 2007, 220.

Σχόλια: Ο τάφος ήταν υπενδεδυμένος στις τρεις πλευρές του από όρθιους πλακοειδείς λίθους. Ένας πεσμένος λίθος ερμηνεύεται είτε ως σήμα του τάφου είτε ως μετακινημένη καλυπτήρια πλάκα. Τα ευρεθέντα οστά ανήκουν σε παιδί μικρής ηλικίας. Η καστανή απόχρωση των οστών οφείλεται στη φθορά τους και όχι σε ενδεχόμενη καύση.

ΩΡ 23 Ωρωπός. Κεντρικός τομέας. Τάφος XI

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε κιβωτιόσχημο τάφο.

Διαστάσεις τάφου: 0,30 μ. (βάθ.)

Προσανατολισμός: *τάφου:- σκελετού:*

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: 760/750 π.Χ. έως 690 π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Α. Μαζαράκης Αινιάν, *ΠΑΕ* 151 (1996), 93-94.

Δευτ. βιβλιογραφία: Vlachou 2007, 220.

Σχόλια: Εντός του τάφου σε ορισμένα σημεία βρεθήκαν ίχνη στάχτης, κάρβουνα και λίγα όστρακα, τα οποία όμως δεν είναι βέβαιο ότι σχετίζονται με την ταφή. Τα στοιχεία είναι ελλιπή.

Δυτική Αττική

Ελευσίνα (Χάρτης)

Γεωμετρικοί τάφοι

ΕΛ 1 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Εγχυτρισμός. Αμφορέας ι΄
Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.
Αγγείο ταφής: Επιλαίμιος αμφορέας.
Διαστάσεις αγγείου: 1,16 μ. (ύψ.)
Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.
Προσανατολισμός αγγείου: Ν
Ηλικία: Παιδί, περ. 10 ετών.
Σκελετικά κατάλοιπα: Οστά σκελετού.
Κτερίσματα: -
Χρονολόγηση: Γ περίοδος (Σκιάς). ΥΓ Ιβ – Ια (Coldstream)
Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς 1898, 30, 90-91, πίν. 3:1.
Δευτ. βιβλιογραφία: Coldstream 1968, 46-47.
Σχόλια: Ο προσδιορισμός της ηλικίας του νεκρού δεν προέκυψε από μελέτη του οστεολογικού υλικού, αλλά αποτελεί εκτίμηση του ανασκαφέα.

***ΕΛ 2** Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Εγχυτρισμοί. Χ.Α.
Είδος ταφής: Εγχυτρισμοί, άγνωστος αριθμός.
Αγγείο ταφής: -
Ηλικία: Παιδιά.
Σκελετικά κατάλοιπα: Οστά παιδικών σκελετών.
Κτερίσματα: -
Χρονολόγηση: Γ περίοδος.
Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς 1898, 30.
Δευτ. βιβλιογραφία: -
Σχόλια: Πιο δυτικά και στην ίδια περιοχή με τον παραπάνω εγχυτρισμό αναφέρονται και άλλοι εγχυτρισμοί σε αγγεία που περιείχαν οστά παιδιών, χωρίς ωστόσο να προσδιορίζεται ο αριθμός, το είδος των αγγείων και εάν διέσωζαν κτερίσματα.

ΕΛ 3 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Εγχυτρισμός Χ.Α.
Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.
Αγγείο ταφής: Χειροποίητη υψίλαιμη πρόχους.
Διαστάσεις αγγείου: 0,42 μ. (ύψ.)
Ηλικία: Βρέφος.
Σκελετικά κατάλοιπα: Οστά.
Κτερίσματα: Εντός ταφικού αγγείου: 3 μικ/κά αγγεία (απλή αναφορά).
Χρονολόγηση: Γ περίοδος.
Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς 1898, 79, πίν. 3:9.
Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο βρέθηκε σπασμένο, ελλιπές, σύμφωνα με την εικόνα που παρατίθεται. Δεν αναφέρονται τα σχήματα των αγγείων. Άνωθεν του εγχυτρισμού βρέθηκε πυρά ενηλίκου.

ΕΛ 4 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Εγχυτρισμός Χ.Α.

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: -

Ηλικία: Βρέφος.

Σκελετικά κατάλοιπα: Οστά.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: Γ περίοδος.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς 1898, 80.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Απλή αναφορά χωρίς περιγραφή του ταφικού αγγείου. Αναφέρεται μόνο η εύρεση οστών βρέφους εντός του. Ο εγχυτρισμός είχε αποθεθεί άνωθεν μια μικρής πυράς η έκταση της οποίας οριοθετούνταν από πλίνθους.

ΕΛ 5 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Εγχυτρισμός Χ.Α.

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Αμφορέας.

Ηλικία: Βρέφος.

Σκελετικά κατάλοιπα: Οστά.

Κτερίσματα: Εκτός ταφικού αγγείου: Άβαφη πρόχους.

Χρονολόγηση: Γ περίοδος.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς 1898, 80, 99, εικ. 23.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο βρέθηκε σπασμένο, ελλιπές, ως προς το χείλος και τμήμα του λαιμού, σύμφωνα με την εικόνα που παρατίθεται. Ο εγχυτρισμός είχε αποθεθεί άνωθεν μιας ακτέριστης ταφής ενηλίκου. Σε επαφή με το ταφικό αγγείο βρέθηκε ελλιπής άβαφη πρόχους εντός της οποίας διασώζονταν ίχνη λευκής ουσίας, πιθανώς υπολείμματα προσφορών τροφής. Το αγγείο που περιείχε την προσφορά, είχε σφραγιστεί στο χείλος του με λίθο για τη διατήρηση του περιεχομένου του.

ΕΛ 6 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Ενταφιασμός Χ.Α.

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο.

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: Πυξίδα (χωρίς πώμα), λαιμός ληκύθου.

Χρονολόγηση: Γ περίοδος.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς 1898, 80, 90.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Απλή αναφορά. Άνωθεν του τάφου είχε κατασκευαστεί λακκοειδής τάφος ενηλίκου, ο οποίος είχε διαταράξει τον υποκείμενο παιδικό τάφο.

ΕΛ 7 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Εγχυτρισμός Χ.Α.

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Πίθος.

Ηλικία: Βρέφος.

Σκελετικά κατάλοιπα: Τμήματα οστών.

Κτερίσματα: Εντός ταφικού αγγείου: 3 μικ/κά αγγεία.

Χρονολόγηση: Γ περίοδος.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς 1898, 81.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο σωζόταν μόνο κατά το ήμισυ λόγω της διατάραξης που είχε υποστεί από τις αλλεπάλληλες κατασκευές τάφων στον χώρο. Μάλιστα, ενδεικτικό της διατάραξης είναι ότι τα υπολείμματα των κτερισμάτων βρέθηκαν σε παρακείμενο λακκοειδή ενταφιασμό ενηλίκου, ενώ δίπλα από τα οστά του βρέφους βρέθηκαν τμήματα άκαυστων οστών ενήλικα, καθώς και οστά ζώων.

ΕΛ 8 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Εγχυτρισμός Χ.Α.

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Πίθος.

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Τμήματα οστών.

Κτερίσματα: *Εντός ταφικού αγγείου:* 13 αγγεία εκ των οποίων σφαιροειδές αγγείο με πώμα (υδρία ;), πινάκιο. Τμήμα χάλκινου αντικειμένου (πόρπη ;) και αδιάγνωστο τμήμα σιδερένιου αντικειμένου.

Χρονολόγηση: Γ περίοδος (Σκιάς). ΥΓ Πα (Coldstream).

Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς 1898, 81, 94, εικ. 22, πίν. 2:13.

Δευτ. βιβλιογραφία: Coldstream 1968, 83.

Σχόλια: Το στόμιο του ταφικού αγγείου ήταν θραυσμένο, ενώ παρά το χείλος του βρέθηκαν τμήματα δύο ή τριών κρανίων ενηλίκων, καθώς και διάσπαρτα οστά. Ο εγχυτρισμός είχε διαταραχθεί λόγω των αλλεπάλληλων κατασκευών των παρακείμενων τάφων.

ΕΛ 9 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Ενταφιασμός Χ.Α.

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο.

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Οστά παιδικού σκελετού.

Κτερίσματα: Ψήφοι όρμου από γυαλί και ήλεκτρο (περιδέραιο), πήλινο ομοίωμα ροδιού, 3 δίσκα κύπελλα, 2 σκύφοι.

Χρονολόγηση: Γ περίοδος (Σκιάς). ΥΓ Πα-β (Coldstream).

Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς 1898, 83-84, 90, 96, 101, πίν. 2:5.

Δευτ. βιβλιογραφία: Coldstream 1968, 83.

Σχόλια: Παρά τον τάφο βρέθηκαν 5 μυκηναϊκά αγγεία τα οποία κατά πάσα πιθανότητα κτέριζαν υστερότερη ταφή. Την υπόθεση αυτή επιβεβαιώνει η εύρεση και άλλων προϊστορικών τάφων στην ίδια περιοχή. Οι ψήφοι όρμου βρέθηκαν στον λαιμό του σκελετού.

ΕΛ 10 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Εγχυτρισμός Χ.Α.

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Αμφορέας.

Διαστάσεις: *αγγείου:* 0,71 μ. (ύψ.)

Ηλικία: Μικρό παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Οστά σκελετού.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: Γ περίοδος.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς 1898, 86.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο του εγχυτρισμού είχε αποθεθεί εντός περιβόλου που είχε κατασκευαστεί για να οριοθετήσει μια πρωτογενή καύση ενηλίκου. Ο ανασκαφέας διευκρινίζει ότι τα οστά του παιδικού σκελετού που διασώθηκαν δεν έφεραν ίχνη καύσης.

ΕΛ 11 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Ενταφιασμός Χ.Α.

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε κιβωτιόσχημο τάφο.

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Οστά παιδικού σκελετού.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: Γ περίοδος.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς 1898, 90, 94.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Το ύψος του σκελετού έφτανε μόλις τα 1,20 μ. Εντός του τάφου ανιχνεύτηκε λεπτό στρώμα πυράς σε αμμώδη επίχωση πάνω στην οποία είχε αποθεθεί ο σκελετός. Εντούτοις ο σκελετός δεν έφερε κανένα ίχνος καύσης. Τα ίχνη πυράς ερμηνεύονται από τον ανασκαφέα ως υπολείμματα τελετουργικής πράξης που πιθανώς έλαβε χώρα πριν τον ενταφιασμό.

ΕΛ 12 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Καύση Χ.Α.

Είδος ταφής: Πρωτογενής καύση εντός ορύγματος.

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Οστά παιδικού σκελετού.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: Γ περίοδος.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς 1898, 90.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Το όρυγμα περιβαλλόταν από πλίνθους. Σύμφωνα με τον ανασκαφέα η πυρά ασφαλώς διακρινόταν ότι ανήκε σε παιδί.

ΕΛ 13 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Καύση Χ.Α.

Είδος ταφής: Πρωτογενής καύση εντός ορύγματος.

Διαστάσεις τάφου: 0,40 μ. (μήκ.) X 0,33 μ. (πλ.) X 0,40 μ. (βάθ.)

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Οστά παιδικού σκελετού και τέφρα.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: Γ περίοδος.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς 1898, 90.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Εντός του ορύγματος βρέθηκαν υπολείμματα παιδικού σκελετού και τέφρα τα οποία καλύπτονταν από θαλάσσια άμμο. Σύμφωνα με τον ανασκαφέα η πυρά ασφαλώς διακρινόταν ότι ανήκε σε παιδί.

ΕΛ 14 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Εγχυτρισμός Χ.Α.

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Αμφορέας.

Ηλικία: Παιδί (;).

Κτερίσματα: Εκτός ταφικού αγγείου: Τμήμα από το χείλος κρατήρα, πρόχους.

Χρονολόγηση: Γ περίοδος.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς 1898, 91, 99, 101, πίν. 3:3.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο βρέθηκε εντός ορύγματος σπασμένο και ελλιπές. Δεν αναφέρεται εάν αυτό περιείχε οστά, αλλά από την περιγραφή πιθανώς συνάγεται ότι πρόκειται για παιδικό εγχυτρισμό. Σε επαφή με το ταφικό αγγείο βρέθηκε πρόχους εντός της οποίας διασώζονταν ίχνη λευκής ουσίας, πιθανώς υπολείμματα προσφορών τροφής. Το αγγείο που περιείχε την προσφορά, είχε σφραγιστεί στο χείλος του με λίθο για τη διατήρηση του περιεχομένου του.

ΕΛ 15 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Εγχυτρισμός Χ.Α.

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Αμφορέας με πόμα.

Διαστάσεις: αγγείου: 0,53 μ. (μέγ. ύψ.)

Ηλικία: Παιδί (;).

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: Γ περίοδος.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς 1898, 91, πίν. 3:6.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο βρέθηκε σπασμένο και ελλιπές ως προς τμήμα του χείλους και του λαιμού εντός ορύγματος. Δεν αναφέρεται εάν αυτό περιείχε οστά, αλλά από την περιγραφή πιθανώς συνάγεται ότι πρόκειται για παιδικό εγχυτρισμό.

ΕΛ 16 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Εγχυτρισμός Χ.Α.

Είδος ταφής: Διπλός εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Επιλαίμιος αμφορέας.

Διαστάσεις αγγείου: 1,04 μ. (ύψ.)

Ηλικία: Δύο παιδιά.

Σκελετικά κατάλοιπα: Οστά.

Κτερίσματα: *Εντός ταφικού αγγείου:* Κοτύλη (σκύφος), δίωτο κύπελλο, 2 μικ/κά ληκύθια.

Χρονολόγηση: Γ περίοδος (Σκιάς). ΠρΑ (Coldstream)

Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς 1898, 91, πίν. 3:2, πίν. 2:11-2:12.

Δευτ. βιβλιογραφία: Coldstream 1968, 85.

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο βρέθηκε σπασμένο και με μικρές ελλείψεις, αλλά ουσιαστικά ακέραιο.

ΕΛ 17 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. 2 Εγχυτρισμοί Χ.Α.

Είδος ταφής: Δύο εγχυτρισμοί.

Αγγείο ταφής: Δύο χειροποίητες πρόχοι.

Διαστάσεις: αγγείου: 0,38 μ. (ύψ.) ορύγματος: -

Ηλικία: Παιδιά (;)

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: Γ περίοδος.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς 1898, 93.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Απλή αναφορά δύο εγχυτρισμών σε χειροποίητες πρόχους. Δεν καθίσταται σαφές εάν τα ταφικά αγγεία διέσωζαν οστά, αλλά από την περιγραφή και το ύψος των αγγείων πιθανότατα συνάγεται ότι πρόκειται για παιδικούς εγχυτρισμούς. Μια από τις πρόχους (ύψ. 0,38 μ.) έφερε ως κάλυμμα χείλους μια ακέραιη κύλικα.

ΕΛ 18 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Εγχυτρισμός Χ.Α.**Είδος ταφής:** Εγχυτρισμός.**Αγγείο ταφής:** Αβαφής υδρία.**Ηλικία:** Παιδί (;).**Κτερίσματα:** -**Χρονολόγηση:** Γ περίοδος.**Πρωτ. βιβλιογραφία:** Σκιάς 1898, 93.**Δευτ. βιβλιογραφία:** -**Σχόλια:** Απλή αναφορά εγχυτρισμού σε αβαφή υδρία. Δεν καθίσταται σαφές εάν το ταφικό αγγείο διέσωζε οστά, αλλά από την περιγραφή και το ύψος του αγγείου πιθανότατα συνάγεται ότι πρόκειται για παιδικό εγχυτρισμό.**ΕΛ 19** Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Εγχυτρισμός Χ.Α.**Είδος ταφής:** Εγχυτρισμός.**Αγγείο ταφής:** Στάμνος.**Διαστάσεις:** αγγείου: 0,33 μ. (ύψ.), 0,12 μ. (διάμ. χείλ.)**Ηλικία:** Παιδί (;).**Κτερίσματα:** -**Χρονολόγηση:** Γ περίοδος.**Πρωτ. βιβλιογραφία:** Σκιάς 1898, 93.**Δευτ. βιβλιογραφία:** -**Σχόλια:** Απλή αναφορά εγχυτρισμού. Δεν καθίσταται σαφές εάν το ταφικό αγγείο διέσωζε οστά, αλλά από την περιγραφή και το ύψος του αγγείου πιθανότατα συνάγεται ότι πρόκειται για παιδικό εγχυτρισμό.**ΕΛ 20** Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Εγχυτρισμός Χ.Α.**Είδος ταφής:** Εγχυτρισμός.**Αγγείο ταφής:** Πίθος.**Ηλικία:** Παιδί.**Κτερίσματα:** Εντός ταφικού αγγείου: 16 μικ/κά αγγεία εκ των οποίων μικ/κή πρόχους (0,038 μ. ύψ.) και μικ/κή λήκυθος (0,045 μ. ύψ.).**Χρονολόγηση:** Γ περίοδος.**Πρωτ. βιβλιογραφία:** Σκιάς 1898, 93-94, 100.**Δευτ. βιβλιογραφία:** -**Σχόλια:** Γίνεται απλή αναφορά των κτερισμάτων. Σύμφωνα με τον ανασκαφέα αυτός ο εγχυτρισμός είναι ο πλουσιότερα κτερισμένος παιδικός τάφος. Δεν καθίσταται σαφές εάν το ταφικό αγγείο διέσωζε οστά.**ΕΛ 21** Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Εγχυτρισμός Χ.Α.**Είδος ταφής:** Εγχυτρισμός.**Αγγείο ταφής:** Πίθος.**Ηλικία:** Παιδί (;).**Κτερίσματα:** 2 κύαθοι.**Χρονολόγηση:** Γ περίοδος.**Πρωτ. βιβλιογραφία:** Σκιάς 1898, 99, σημ. 1.**Δευτ. βιβλιογραφία:** -**Σχόλια:** Απλή αναφορά εγχυτρισμού. Δεν καθίσταται σαφές εάν το ταφικό αγγείο διέσωζε οστά, ούτε προσδιορίζεται η ηλικία του νεκρού. Με επιφύλαξη θα μπορούσε να είναι παιδικός εγχυτρισμός. Δεν αναφέρεται η θέση εύρεσης

των κτερισμάτων. Οι κύαθοι διέσωζαν στο εσωτερικό τους ίχνη λευκής ουσίας, πιθανώς υπολείμματα από προσφορές τροφής.

ΕΛ 22 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Εγχυτρισμός Χ.Α.

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Αμφορέας.

Ηλικία: Παιδί (;).

Κτερίσματα: *Εκτός ταφικού αγγείου:* 2 κύαθοι.

Χρονολόγηση: Γ περίοδος.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς 1898, 99.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Απλή αναφορά εγχυτρισμού. Δεν καθίσταται σαφές εάν το ταφικό αγγείο διέσωζε οστά, ούτε προσδιορίζεται η ηλικία του νεκρού. Με επιφύλαξη θα μπορούσε να είναι παιδικός εγχυτρισμός. Οι κύαθοι βρέθηκαν σε επαφή με το ταφικό αγγείο και ήταν επικαλυμμένοι αμφοτέρωθεν στο χείλος τους από ένα τεμάχιο λίθινης πλάκας.

ΕΛ 23 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος Ι

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Ηλικία: Βρέφος.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: Γ περίοδος.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς Α., *AE* 1912, 32-33.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Δεν καθίσταται σαφές εάν το ταφικό αγγείο διέσωζε οστά. Από την περιγραφή και το ύψος του αγγείου ο ανασκαφέας θεωρεί ότι πρόκειται για παιδικό εγχυτρισμό.

ΕΛ 24 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος ΙΙ

Είδος ταφής: Διπλός εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Χειροποίητη πρόχους με πινάκιο ως πώμα.

Διαστάσεις: *αγγείου:* 0,36 μ. (ύψ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Ηλικία: 2 Βρέφη.

Σκελετικά κατάλοιπα: Οστά 2 σκελετών.

Κτερίσματα: *Εκτός ταφικού αγγείου:* Κύπελλο με όστρακο ως πώμα.

Χρονολόγηση: Γ περίοδος.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς 1912, 32, 39.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: -

ΕΛ 25 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος ΙV

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: -

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Ηλικία: Βρέφος.

Κτερίσματα: *Εκτός ταφικού αγγείου:* Κύπελλο με όστρακο ως πώμα.

Χρονολόγηση: Γ περίοδος.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς 1912, 32.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Δεν καθίσταται σαφές εάν το ταφικό αγγείο διέσωζε οστά. Από την περιγραφή και το ύψος του αγγείου ο ανασκαφέας θεωρεί ότι πρόκειται για παιδικό εγχυτρισμό.

ΕΛ 26 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος ΙΧ

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Πίθος.

Διαστάσεις αγγείου: 0,60 μ. (ύψ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Ηλικία: Παιδί.

Κτερίσματα: *Εντός ταφικού αγγείου:* 2 πρόχοι, οινοχόη, 3 κύπελλα, 2 κάνθαροι, 2 αρύβαλλοι, δίωτο κύπελλο. *Εκτός ταφικού αγγείου:* πρόχους.

Χρονολόγηση: Γ περίοδος.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς 1912, 32, 39.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Δεν καθίσταται σαφές εάν το ταφικό αγγείο διέσωζε οστά. Από την περιγραφή και το ύψος του αγγείου ο ανασκαφέας θεωρεί ότι πρόκειται για παιδικό εγχυτρισμό. Η πρόχους έχει τοποθετηθεί σε κάθετη θέση εκτός και πλησίον του ταφικού αγγείου.

ΕΛ 27 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος ΧΙ

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: -

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Ηλικία: Βρέφος.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: Γ περίοδος.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς 1912, 32.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Δεν καθίσταται σαφές εάν το ταφικό αγγείο διέσωζε οστά. Από την περιγραφή και το ύψος του αγγείου ο ανασκαφέας θεωρεί ότι πρόκειται για παιδικό εγχυτρισμό.

ΕΛ 28 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος ΧΙΙΙ

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: -

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Ηλικία: Βρέφος.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: Γ περίοδος.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς 1912, 32.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Δεν καθίσταται σαφές εάν το ταφικό αγγείο διέσωζε οστά. Από την περιγραφή και το ύψος του αγγείου ο ανασκαφέας θεωρεί ότι πρόκειται για παιδικό εγχυτρισμό.

ΕΛ 29 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος ΧΙΥ

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο.

Τοποθέτηση σκελετού: Εκτεταμένη, ύπτια.

Ηλικία: Παιδί.
Σκελετικά κατάλοιπα: Οστά.
Κτερίσματα: -
Χρονολόγηση: Γ περίοδος.
Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς 1912, 32, 37.
Δευτ. βιβλιογραφία: -
Σχόλια: -

ΕΛ 30 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος XVI

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.
Αγγείο ταφής: -
Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.
Ηλικία: Βρέφος.
Κτερίσματα: -
Χρονολόγηση: Γ περίοδος.
Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς 1912, 32, 33, 39.
Δευτ. βιβλιογραφία: -
Σχόλια: Το ταφικό αγγείο καλυπτόταν από πλάκες. Δεν καθίσταται σαφές εάν το ταφικό αγγείο διέσωζε οστά. Από την περιγραφή και το ύψος του αγγείου ο ανασκαφέας θεωρεί ότι πρόκειται για παιδικό εγχυτρισμό.

ΕΛ 31 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος XVIII

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.
Αγγείο ταφής: -
Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.
Ηλικία: Βρέφος.
Κτερίσματα: -
Χρονολόγηση: Γ περίοδος.
Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς 1912, 32.
Δευτ. βιβλιογραφία: -
Σχόλια: Δεν καθίσταται σαφές εάν το ταφικό αγγείο διέσωζε οστά. Από την περιγραφή και το ύψος του αγγείου ο ανασκαφέας θεωρεί ότι πρόκειται για παιδικό εγχυτρισμό.

ΕΛ 32 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος XXI

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.
Αγγείο ταφής: -
Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.
Ηλικία: Βρέφος.
Κτερίσματα: -
Χρονολόγηση: Γ περίοδος.
Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς 1912, 32.
Δευτ. βιβλιογραφία: -
Σχόλια: Δεν καθίσταται σαφές εάν το ταφικό αγγείο διέσωζε οστά. Από την περιγραφή και το ύψος του αγγείου ο ανασκαφέας θεωρεί ότι πρόκειται για παιδικό εγχυτρισμό.

ΕΛ 33 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος XXXIV

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.
Αγγείο ταφής: -

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Ηλικία: Βρέφος.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: Γ περίοδος.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς 1912, 32.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Δεν καθίσταται σαφές εάν το ταφικό αγγείο διέσωζε οστά. Από την περιγραφή και το ύψος του αγγείου ο ανασκαφέας θεωρεί ότι πρόκειται για παιδικό εγχυτρισμό.

ΕΛ 34 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος XXXV

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: -

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Ηλικία: Βρέφος.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: Γ περίοδος.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς 1912, 32, 39.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο καλυπτόταν από πλάκες. Δεν καθίσταται σαφές εάν διέσωζε οστά. Από την περιγραφή και το ύψος του αγγείου ο ανασκαφέας θεωρεί ότι πρόκειται για παιδικό εγχυτρισμό.

ΕΛ 35 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος XXXVII

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: -

Διαστάσεις: αγγείου: -

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Προσανατολισμός αγγείου: -

Ηλικία: Βρέφος.

Κτερίσματα: -

Χρονολόγηση: Γ περίοδος.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς 1912, 32, 39.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Δεν καθίσταται σαφές εάν το ταφικό αγγείο διέσωζε οστά. Από την περιγραφή και το ύψος του αγγείου ο ανασκαφέας θεωρεί ότι πρόκειται για παιδικό εγχυτρισμό.

ΕΛ 36 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος XLIV

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο.

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Οστά.

Κτερίσματα: Πρόχους, λήκυθος, χειροποίητη εγχάρακτη πυξίδα.

Χρονολόγηση: Γ περίοδος.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς 1912, 32, 35, 37, εικ. 15.2.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: -

ΕΛ 37 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος XLV

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο.

Ηλικία: Παιδί.
Σκελετικά κατάλοιπα: Οστά.
Κτερίσματα: -
Χρονολόγηση: Γ περίοδος.
Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς 1912, 32, 37.
Δευτ. βιβλιογραφία: -
Σχόλια: -

ΕΛ 38 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος LII

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.
Αγγείο ταφής: Αμφορέας.
Διαστάσεις αγγείου: 0,70 μ. (ύψ.)
Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.
Ηλικία: Βρέφος.
Κτερίσματα: -
Χρονολόγηση: Γ περίοδος.
Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς 1912, 32, 39.
Δευτ. βιβλιογραφία: -
Σχόλια: Δεν καθίσταται σαφές εάν το ταφικό αγγείο διέσωζε οστά. Από την περιγραφή και το ύψος του αγγείου ο ανασκαφέας θεωρεί ότι πρόκειται για παιδικό εγχυτρισμό.

ΕΛ 39 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος LIII

Είδος ταφής: Πρωτογενής καύση σε όρυγμα.
Διαστάσεις ορύγματος: 1,30 μ. (μήκ.) X 0,30-0,70 μ. (πλ.)
Ηλικία: Παιδί.
Σκελετικά κατάλοιπα: Οστά.
Κτερίσματα: -
Χρονολόγηση: Γ περίοδος.
Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς 1912, 32, 36, 38.
Δευτ. βιβλιογραφία: -
Σχόλια: Σύμφωνα με τον ανασκαφέα πρόκειται για παιδική καύση, ωστόσο χωρίς οστεολογική εξέταση. Το μήκος του τάφου είναι αρκετά μεγάλο για παιδική ταφή, γεγονός που σημειώνει και ο ανασκαφέας. Εντός του τάφου βρέθηκαν άκαυστα οστά ζώων και όστρεα τα οποία σύμφωνα με τον Σκιά αποτελούν κατάλοιπα περιδείπνου.

ΕΛ 40 Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος LXI

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο με καλυπτήριες πλάκες.
Ηλικία: Παιδί.
Σκελετικά κατάλοιπα: Οστά.
Κτερίσματα: -
Χρονολόγηση: Γ περίοδος.
Πρωτ. βιβλιογραφία: Σκιάς 1912, 32, 36-37.
Δευτ. βιβλιογραφία: -
Σχόλια: Άνωθεν των σκελών του νεκρού βρέθηκε ακατέργαστος λίθος που θα μπορούσε να λειτουργεί ως ταφικό σήμα (;).

ΕΛ 41 N. Νεκροταφείο. Οδοί Θηβών, Τζαφέρη, Συρμαλή. Τάφος 52**Είδος ταφής:** Εγχυτρισμός.**Αγγείο ταφής:** Αμφορέας.**Διαστάσεις αγγείου:** 0,40 μ. (ύψ.)**Ηλικία:** Παιδί.**Κτερίσματα:** -**Χρονολόγηση:** ΥΓ**Πρωτ. βιβλιογραφία:** Ο. Αλεξανδρή, *ΑΔ* 22 (1967), 122, σχ. 64**Δευτ. βιβλιογραφία:** -**Σχόλια:** -**ΕΛ 42** N. Νεκροταφείο. Οδοί Θηβών, Τζαφέρη, Συρμαλή. Τάφος 54**Είδος ταφής:** Εγχυτρισμός.**Αγγείο ταφής:** Επιλαίμιος αμφορέας.**Ηλικία:** Παιδί.**Κτερίσματα:** -**Χρονολόγηση:** ΥΓ**Πρωτ. βιβλιογραφία:** Ο. Αλεξανδρή, *ΑΔ* 22 (1967), 122, σχ. 64**Δευτ. βιβλιογραφία:** -**Σχόλια:** Σωζόταν μόνο το ανώτερο τμήμα του ταφικού αγγείου.**ΕΛ 43** N. Νεκροταφείο. Οδοί Θηβών, Τζαφέρη, Συρμαλή. Τάφος 58**Είδος ταφής:** Εγχυτρισμός.**Αγγείο ταφής:** Αμφορέας.**Διαστάσεις αγγείου:** 0,66 μ. (ύψ.)**Ηλικία:** Παιδί.**Κτερίσματα:** -**Χρονολόγηση:** ΥΓ**Πρωτ. βιβλιογραφία:** Ο. Αλεξανδρή, *ΑΔ* 22 (1967), 122, σχ. 64, πίν. 100α.**Δευτ. βιβλιογραφία:** -**Σχόλια:** -**ΕΛ 44** Δ. Νεκροταφείο. Τομέας Γ. Τάφος Γ 10**(εικ. 103-105)****Είδος ταφής:** Εγχυτρισμός.**Αγγείο ταφής:** Πίθος.**Τοποθέτηση αγγείου:** Κατακόρυφη απόθεση.**Ηλικία:** Παιδί.**Ανθρωπολογική εξέταση:** Μελέτη σκελετικού υλικού από J.L. Angel.**Σκελετικά κατάλοιπα:** Θραύσματα οστών.**Κτερίσματα:** *Εντός ταφικού αγγείου:* 2 θήλαστρα, κύπελλο, κάνθαρος. *Εκτός ταφικού αγγείου:* Οινοχόη.**Χρονολόγηση:** α' μισό 7^{ου} αι. π.Χ. (Μυλωνάς). ΥΓ (Coldstream).**Πρωτ. βιβλιογραφία:** Μυλωνάς 1975 τ.Α', πίν. Γ, πίν. 228α-β, 229. Μυλωνάς 1975 τ.Β', 262, 264, πίν. IV.**Δευτ. βιβλιογραφία:** Coldstream 1977, 376.**Σχόλια:** Από το ταφικό αγγείο διατηρούνταν μόνο το κατώτερο τμήμα, χωρίς να αναφέρονται ίχνη διατάραξης. Κατά τη διάνοιξη του λάκκου για την τοποθέτηση του εγχυτρισμού είχε διαταραχθεί προγενέστερος ενταφιασμός ενήλικου ανδρός (μόνο στην περιοχή του κρανίου, ο υπόλοιπος σκελετός δεν είχε διαταραχθεί). Τα οστά του κρανίου της πρωιμότερης αυτής ταφής είχαν

εναποτεθεί εκ νέου και ο ανασκαφέας θεωρεί την απόθεση της οινοχόης, που βρέθηκε εκτός του εγχυτρισμού, ως «εξαγνιστική προσφορά» έπειτα από την τυχαία διατάραξη της προγενέστερης ταφής. Άνωθεν του εγχυτρισμού εντοπίστηκαν ίχνη πρωτογενούς πυράς, πιθανότατα ίχνη από την καύση παιδιού, που χρονολογείται σε μεταγενέστερη περίοδο.

ΕΛ 45 Δ. Νεκροταφείο. Τομέας Γ. Τάφος Γ 11 (εικ. 103, 106)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Πίθος και κρατήρας ως πώμα χείλους.

Διαστάσεις αγγείου: 0,88 μ. (ύψ.), 0,40 μ. (διάμ. χείλ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Προσανατολισμός αγγείου: Α

Ηλικία: Παιδί, περίπου 5 ετών.

Ανθρωπολογική εξέταση: Μελέτη σκελετικού υλικού από J.L. Angel.

Σκελετικά κατάλοιπα: Τμήματα οστών.

Κτερίσματα: Εκτός ταφικού αγγείου: Οινοχόη, 2 πυξίδες.

Χρονολόγηση: β' μισό 8^{ου} αι. π.Χ. (Μυλωνάς). ΜΓ (Coldstream).

Πρωτ. βιβλιογραφία: Μυλωνάς 1975 τ.Α', 97-99, πίν. Γ, πίν. 230-231. Μυλωνάς 1975 τ.Β', 259, 264, πίν. IV.

Δευτ. βιβλιογραφία: Coldstream 1977, 375.

Σχόλια: Η ανώτερη επιφάνεια του ταφικού αγγείου είχε θραυσθεί λόγω της άροσης και κάποια τμήματα του είχαν παρασυρθεί προς την κατωφέρεια του λόφου. Ο σκελετός του παιδιού είχε τοποθετηθεί σε εκτεταμένη στάση με τα κατώτερα άκρα προς τον πυθμένα του αγγείου και το κρανίο προς τη μεριά του στομίου. Το ταφικό αγγείο σφραγιζόταν στο χείλος από κρατήρα, ο οποίος βρέθηκε εν μέρει σπασμένος και ελλιπής.

ΕΛ 46 Δ. Νεκροταφείο. Τομέας Γ. Τάφος Γ 13 (εικ. 103, 107)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός

Αγγείο ταφής: Πίθος.

Διαστάσεις αγγείου: πέρ. 0,80 μ. (ύψ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Προσανατολισμός αγγείου: Α

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Τμήματα οστών.

Κτερίσματα: Εντός ταφικού αγγείου: 2 κύπελλα, 2 κάρθαραι. .

Χρονολόγηση: τέλη 8^{ου} – αρχές 7^{ου} αι. π.Χ. (Μυλωνάς).

Πρωτ. βιβλιογραφία: Μυλωνάς 1975 τ.Α', 106-107, πίν. Γ, πίν. 235α-β. Μυλωνάς 1975 τ.Β', 259, 264, πίν. IV.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο βρέθηκε σπασμένο, ελλιπές, ιδίως ο λαιμός και το χείλος δεν είχαν διασωθεί, ίσως λόγω της μικρής επίχωσης χώματος που το κάλυπτε.

ΕΛ 47 Δ. Νεκροταφείο. Τομέας Γ. Τάφος Γ 15 (εικ. 103, 108)

Είδος ταφής: Δευτερογενής καύση.

Αγγείο ταφής: Επιλαίμιος αμφορέας, με σκύφο ως πώμα του χείλους.

Διαστάσεις αγγείου: 0,471 μ. (ύψ.), 0,067 μ. (διάμ. χείλ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Κάθετη απόθεση.

Προσανατολισμός αγγείου: Α

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Καμένα τμήματα οστών.

Κτερίσματα: Εκτός ταφικού αγγείου: 2 οινοχόες, 3 πυξίδες.

Χρονολόγηση: 820-810 π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Μυλωνάς 1975 τ.Α', 108-109, πίν. Γ, πίν. 238, 239α-β, σχ. 16. Μυλωνάς 1975 τ.Β', 260-261, 264, πίν. IV.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Το τεφροδόχο αγγείο είχε τοποθετηθεί εντός κιβωτιόσχημου τάφου ο οποίος είχε χρησιμοποιηθεί αρχικώς για ενταφιασμούς της ύστερης Μεσοελλαδικής περιόδου. Στο Α ήμισυ του τάφου, το οποίο δεν καλυπτόταν από τις καλυπτήριες πλάκες, σε επίχωση χαλικιών, βρέθηκαν αγγεία της Γ εποχής (κτερίσματα της δευτερογενούς καύσης), μεταξύ των οποίων και ο τεφροδόχος αμφορέας. Κατά την επαναχρησιμοποίηση του τάφου στη Γ περίοδο, τα οστά του ανατολικού ημίσεως του τάφου παραμερίστηκαν προς τη βόρεια γωνία, μαζί με τα μινύεια όστρακα, που θα ανήκαν στα κτερίσματα του αρχαιότερου τάφου.

ΕΛ 48 Δ. Νεκροταφείο. Τομέας Γ. Τάφος Γ 18 (εικ. 103, 109-110)

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε κιβωτιόσχημο τάφο.

Διαστάσεις τάφου: 1,60 μ. (μήκ.) X 0,60 μ. (πλ.) X 0,45 μ. (βάθ.)

Τοποθέτηση σκελετού: Εκτεταμένη, ύπτια.

Προσανατολισμός: τάφου: ΒΑ-ΝΔ σκελετού: ΝΔ

Ηλικία: Παιδί, 7 ετών.

Ανθρωπολογική εξέταση: Μελέτη σκελετικού υλικού από J.L. Angel.

Σκελετικά κατάλοιπα: Λιγιστά οστά.

Κτερίσματα: Σκύφος, 6 αμφορίσκοι, 5 πυξίδες, οινοχόη, 3 πήλινες σφαίρες, διπλό σφονδύλι, 3 προχοϊσκες.

Χρονολόγηση: Μέσα 8^{ου} αι. π.Χ. (Μυλωνάς). ΜΓ (Coldstream)

Πρωτ. βιβλιογραφία: Μυλωνάς 1975 τ.Α', 115-123, πίν. Γ, πίν. 244-246, σχ. 23. Μυλωνάς 1975 τ.Β', 258, 261, 264, πίν. IV.

Δευτ. βιβλιογραφία: Coldstream 1977, 375.

Σχόλια: Καλυπτήριες πλάκες δεν βρέθηκαν κατά χώραν, ίσως όμως αυτές που βρέθηκαν μετατοπισμένες και θραυσμένες περιμετρικά του τάφου, να αποτελούσαν αρχικώς το κάλυμμα αυτού. Τα λιγιστά οστά του παιδιού δεν έφεραν ίχνη καύσης, ωστόσο στη ΒΔ γωνία του τάφου σε μικρή έκταση (0,20 X 0,35 μ.) ανιχνεύθηκαν ίχνη πυράς και καπνού, τα οποία σύμφωνα με τον ανασκαφέα ερμηνεύονται ως κατάλοιπα εναγισμών.

ΕΛ 49 Δ. Νεκροταφείο. Τομέας Γ. Τάφος Γ 21 (εικ. 103, 111)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Πίθος με επίπεδο λίθο ως πώμα χείλους.

Διαστάσεις ορύγματος: 1,10 μ. (μήκ.) X 0,70 μ. (πλ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Προσανατολισμός αγγείου: Α

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Λίγα τμήματα οστών και κρανίου.

Κτερίσματα: Εντός ταφικού αγγείου: θήλαστρο, δίωτη φιάλη.

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: Μυλωνάς 1975 τ.Α', 125, πίν. Γ, πίν. 248-249. Μυλωνάς 1975 τ.Β', 259, 261, 264, πίν. IV.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο βρέθηκε τελείως φθαρμένο. Είχε αποτεθεί εντός ορύγματος που περιείχε πεπιεσμένο χώμα και μικρούς λίθους. Ανωθεν του εγχυτρισμού και στην ανώτερη επιφανειακή επίχωση βρέθηκαν περιορισμένα ίχνη πυράς, τα οποία σύμφωνα με τον ανασκαφέα ερμηνεύονται ως κατάλοιπα εναγισμών.

ΕΛ 50 Δ. Νεκροταφείο. Τομέας Γ. Πυρά Γζ. Τάφος Γ 36**(εικ. 103)****Είδος ταφής:** Δευτερογενής καύση.**Αγγείο ταφής:** Ευρύστομη πρόχους με σκύφο ως πάμα του χείλους.**Διαστάσεις:** *αγγείου:* 0,29 μ. (ύψ.), 0,127 μ. (διάμ.χειλ.) *ορύγματος:* 1,85 (μήκ.) X 1,25 μ. (πλ.)**Τοποθέτηση αγγείου:** Κάθετη απόθεση.**Προσανατολισμός αγγείου:** Δ**Ηλικία:** Παιδί.**Σκελετικά κατάλοιπα:** Λιγιστά τμήματα πυρακτωμένων οστών και τέφρα.**Κτερίσματα:** *Εκτός τεφροδόχου:* Κάνθαρος, πυξίδα.**Χρονολόγηση:** μέσα 8^{ου} αι. π.Χ.**Πρωτ. βιβλιογραφία:** Μυλωνάς 1975 τ.Α', 136-138, πίν. Γ, πίν. 259, σχ. 27. Μυλωνάς 1975 τ.Β', 260-261, 264, πίν IV.**Δευτ. βιβλιογραφία:** -

Σχόλια: Η πυρά εκτεινόταν εντός τάφρου, της οποίας το μήκος δεν είχε διασωθεί πλήρως. Στο δάπεδό της βρέθηκαν μελανά, καμένα χώματα μέσου πάχους 0,25 μ. Στη ΒΑ γωνία της τάφρου βρέθηκε το τεφροδόχο αγγείο. Σύμφωνα με τον ανασκαφέα η καύση είχε συντελεστεί στην τάφρο (μαζί με τα δύο κτερίσματα), και στη συνέχεια τα υπολείμματα του καμένου σκελετού εναποτέθηκαν εντός της πρόχου και σε επαφή με αυτή τα κτερίσματα.

ΕΛ 51 Δ. Νεκροταφείο. Τομέας Γ. Τάφος Γ 43**(εικ. 103)****Είδος ταφής:** Ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο.**Διαστάσεις τάφου:** 0,30μ. (μέγ. διάμ.)**Τοποθέτηση σκελετού:** Εκτεταμένη, ύπτια.**Προσανατολισμός:** *τάφου:* ΒΑ-ΝΔ *σκελετού:* ΝΔ**Ηλικία:** Παιδί.**Σκελετικά κατάλοιπα:** Λιγιστά οστά.**Κτερίσματα:** Δίωτη φιάλη, οινοχόη, κύπελλο.**Χρονολόγηση:** Τέλη 8^{ου} αι. π.Χ.**Πρωτ. βιβλιογραφία:** Μυλωνάς 1975 τ.Α', 141-143, πίν. Γ, πίν. 262β, 263α, σχ. 28. Μυλωνάς 1975 τ.Β', 257, 264, πίν. IV.**Δευτ. βιβλιογραφία:** -

Σχόλια: Ο λάκκος ήταν κυκλικής διατομής. Ο σκελετός είχε καλυφθεί από επίπεδους λίθους και όστρακα πίθου.

ΕΛ 52 Δ. Νεκροταφείο. Τομέας Γ. Τάφος Γ 46**(εικ. 103)****Είδος ταφής:** Ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο με καλυπτήριες πλάκες.**Διαστάσεις τάφου:** 0,88μ. (μήκ.) X 0,50 μ. (πλ.)**Ηλικία:** Παιδί.**Σκελετικά κατάλοιπα:** Θραύσματα οστών.**Κτερίσματα:** Αρυβαλλοειδής οινοχόη.**Χρονολόγηση:** 720-710 π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Μυλωνάς 1975 τ.Α', 144, πίν. Γ, πίν. 264β, 265α-β. Μυλωνάς 1975 τ.Β', 257, 264, πίν. IV.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Οι εσωτερικές παρειές του τάφου ήταν επενδυμένες με σειρές λίθων. Ο σκελετός είχε τοποθετηθεί πάνω σε όστρακο πίθου το οποίο κάλυπτε σχεδόν όλο το δάπεδο του ορύγματος.

ΕΛ 53 Δ. Νεκροταφείο. Τομέας Δ. Τάφος Δ 14 (εικ. 103, 112)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Πίθος.

Διαστάσεις αγγείου: 0,75 (μέγ. μήκ.), 0,60 μ. (μέγ. διάμ.)

Τοποθέτηση αγγείου: Απόθεση στο πλάι.

Προσανατολισμός αγγείου: Ν

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Ελάχιστα ψήγματα οστών.

Κτερίσματα: *Εντός ταφικού αγγείου:* κάλαθος, 2 οινοχόες, σκύφος, 3 κύπελλα, 3 κάρθαρα, υψίλαιμος πρόχους.

Χρονολόγηση: ΥΓ

Πρωτ. βιβλιογραφία: Μυλωνάς 1975 τ.Α', 189-192, πίν. Δ., πίν. 281-282. Μυλωνάς 1975 τ.Β', 259, πίν. IV.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο είχε διασωθεί κατά το ήμισυ πιθανότατα λόγω της άροσης, ενώ υπολογίζεται ότι στις αρχικές του διαστάσεις θα ήταν αρκετά μεγάλο.

ΕΛ 54 Δ. Νεκροταφείο. Τομέας Θ. Τάφος Θ 27

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε λακκοειδή τάφο χωρίς καλυπτήριες πλάκες.

Διαστάσεις τάφου: 0,70 μ. (μήκ.) X 0,44 μ. (πλ.) X 0,50 μ. (βάθ.)

Προσανατολισμός τάφου: ΒΑ-ΝΔ

Ηλικία: Παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Υπολείμματα οστών.

Κτερίσματα: Δίνος.

Χρονολόγηση: α' μισό 9^{ου} αι. π.Χ.

Πρωτ. βιβλιογραφία: Μυλωνάς 1975 τ.Β', 100-101, 261, πίν. Θ, πίν. 379γ, πίν. IV.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Ο τάφος είχε συληθεί και είναι πιθανό ότι αρχικά περιείχε και άλλα κτερίσματα τα οποία κατόπιν αφαιρέθηκαν.

Πειραιάς. Παλαιά Κοκκινιά (Χάρτης, εικ. 113-114)

Γεωμετρικοί τάφοι

ΚΟΚ 1 Οδός Θεσσαλονίκης. Τάφος γ (εικ. 113)

Είδος ταφής: Εγχυτρισμός.

Αγγείο ταφής: Πίθος.

Προσανατολισμός αγγείου: Β

Ηλικία: Παιδί (;)

Κτερίσματα: *Εντός ταφικού αγγείου:* 3 αγγεία.

Χρονολόγηση: Γ

Πρωτ. βιβλιογραφία: Δ. Θεοχάρης, *ΠΑΕ* 1951, 116-118, πίν. 2.

Δευτ. βιβλιογραφία: -

Σχόλια: Το ταφικό αγγείο περιείχε τρία αγγεία (απλή αναφορά) τα οποία καταστράφηκαν εξολοκλήρου από τον μηχανικό εκσκαφέα. Καμία άλλη πληροφορία δεν δίνεται, ούτε αναφέρεται εάν ο πίθος διέσωζε σκελετικά υπολείμματα.

ΚΟΚ 2 Οδός Θεσσαλονίκης. Τάφος η (εικ. 113, 114)

Είδος ταφής: Ενταφιασμός σε κιβωτιόσχημο τάφο με ασβεστολιθικές καλυπτήριες πλάκες.

Τοποθέτηση σκελετού: Εκτεταμένη, ύπτια.

Προσανατολισμός: *τάφου:* N-B *σκελετού:* B

Ηλικία: Μεγάλο παιδί.

Σκελετικά κατάλοιπα: Οστά σώματος και κρανίου.

Κτερίσματα: 2 σκύφοι, 3 υψίλαιμες πρόχοι, 1 πρόχους, 2 οινοχόες.

Χρονολόγηση: Γ (Θεοχάρης). ΥΓ Πα (Coldstream)

Πρωτ. βιβλιογραφία: Δ. Θεοχάρης, *ΠΑΕ* 1951, 116-118, πίν. 2, εικ. 32-34.

Δευτ. βιβλιογραφία: Coldstream 1968, 83.

Σχόλια: Οι εσωτερικές παρειές του τάφου ήταν υπενδεδυμένες με πλάκες, ενώ το δάπεδό του ήταν βοτσαλωτό. Γενικώς, η κατασκευή του τάφου παρουσίαζε ιδιαίτερη επιμέλεια. Τα αγγεία είναι μικ/κά. Το ύψος του σκελετού ήταν σχεδόν 1,30 μ.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ ΚΑΙ ΣΕΙΡΩΝ

AA: Archäologischer Anzeiger

AAA: Αρχαιολογικά Ανάλεκτα εξ Αθηνών

ABSA: The Annual of the British School at Athens

AD: Αρχαιολογικόν Δελτίον

AE: Αρχαιολογική Εφημερίς

AJA: American Journal of Archaeology. The Journal of the Archaeological Institute of America.

AM: Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts. Athenische Abteilung

AR: Archaeological Reports

BCH: Bulletin de correspondance hellénique

EMA I: L'enfant et la mort dans l'Antiquité I. Nouvelles recherches dans les necropolis grecques. Le signalement des tombes d'enfants, actes de la table ronde internationale organisée à Athènes, École française d'Athènes, 29-30 mai 2008, Paris, 2010.

EMA II: L'Enfant et la mort dans l'Antiquité II. Types de tombes et traitement du corps des enfants dans l'antiquité gréco-romaine. Actes de la table ronde internationale organisée à Alexandrie, 12-14 novembre 2009, Paris 2012.

EMA III: L'enfant et la mort dans l'Antiquité. III: Le matériel associé aux tombes d'enfants : actes de la table ronde internationale organisée à la Maison Méditerranéenne des Sciences de l'Homme (MMSH) d'Aix-en-Provence 20-22 janvier 2011, Paris 2012.

Έργον: Το Έργον της Αρχαιολογικής Εταιρείας

Hesperia: Hesperia. The Journal of the American School of Classical Studies at Athens.

Μερέντα: Αρχαιολογικές Έρευνες στη Μερέντα Μαρκοπούλου, στον χώρο κατασκευής του νέου Ιπποδρόμου και του Ολυμπιακού Ιππικού Κέντρου, Ο. Κακαβογιάννη (επιμ.), Αθήνα, 2003.

Μεσόγεια: Από τα Μεσόγεια στον Αργοσαρωνικό: Β' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων. Το έργο μιας δεκαετίας, 1994-2003. Πρακτικά

συνεδρίου Αθήνα, 18-20 Δεκεμβρίου 2003, Β. Βασιλοπούλου – Σ. Κατσαρού-Τζεβελέκη (επιμ.), Μαρκόπουλο 2009.

ΙΑΑ: Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών

ΙΑΕ: Πρακτικά της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας

ThesCRA: Thesaurus Cultus et Rituum Antiquorum

Thorikos IV: Mussche H.F. – Bingen J. – Servais J. – Paere R. – Donnay G., 1969.

Thorikos 1966/1967. Rapport préliminaire sur la quatrième campagne de fouilles. Bruxelles.

Thorikos VIII: Mussche H.F. – Bingen J. – Servais J. – Spitaels P. 1984. Thorikos

1972/1976. Rapport préliminaire sur les 9e, 10e, 11e et 12e campagnes de fouilles, Gent.

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ

αι.	αιώνας
αν.	αναφορά
βάθ.	βάθος
βλ.	βλέπε
εικ.	εικόνα
επιμ.	επιμέλεια
κ.ε.	και εξής
μ.	μέτρο
μεγ.	μέγεθος
μήκ.	μήκος
μικ/κός-ή-ό	μικρογραφικός/ή/ό
μτφρ.	μετάφραση
ν.	νούμερο
ό.π.	όπως παραπάνω
πάχ.	πάχος
περ.	περίπου
πίν.	πίνακας
πλ.	πλάτος
π.χ.	παραδείγματος χάριν
π.Χ.	προ Χριστού
σ.	σελίδα
σημ.	σημείωση
σχ.	σχέδιο
τ.	τόμος
υπ.	υποσημείωση
Χ.Α.	χωρίς αρίθμηση

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Alexandridou A., 2012. Le traitement funéraire des immatures dans la nécropole archaïque de Vari, *EMA III*, 39-56.
- Alexandridou A., 2015. Domestic Ware, Ritual Utensils or Funerary Vases? Functions of the Late Geometric Pottery from the “Sacred House” of the Academy in Athens, *Pots, Workshops and Early Iron Age Society, Function and Role of the Ceramics in Early Greece, Proceedings of the International Symposium held at the Universiti libre de Bruxelles* 14-16 November 2013, Bruxelles, 141-154.
- Αργυρόπουλος Β. – Σκλάβος Μ., 2003. Νότιο-ανατολικό νεκροταφείο, *Μερέντα*, 32.
- Beaumont L.A., 1994α. Child’s play in Classical Athens, *History Today*, τ. 44 (8), August 1994, 30-35.
- Beaumont L.A., 1994β. Perspectives on children and childhood, *Archaeological Review from Cambridge*, τ. 13:2 (1994), 81-96.
- Beaumont L.A., 2003. The Changing Face of Childhood, Oakley J.H. – Neils J. (επιμ.), *Coming of age in Ancient Greece: Images of the Childhood in the Classical Past*, New Haven, 59-81.
- Beaumont L.A., 2012. *Childhood in Ancient Athens*, London.
- Βιζυηνού Ο., 2010. Ταφικά Έθιμα στην Αττική και την Εύβοια, 1.200-700 π.Χ. Τα κτερίσματα ως τεκμήριο διάκρισης φύλου και της ηλικίας των νεκρών, Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.
- Blandin B., 2007α. A propos des sépultures en vase d’Érétrie, A. Mazarakis Ainian (επιμ.), *Oropos and Euboea in the early Iron Age: Acts of an International Round Table, University of Thessaly, June 18-20, 2004*, Volos, 195-211.
- Blandin B., 2007β. Les pratiques funéraire d’époque géométrique à Érétrie. Espace des vivants, demeures des morts, *Eretria XVII Fouilles et Recherches*, v. I, Lausanne.
- Βλάχου Β., 2004. Ο Ωρωπός των Πρώιμων Ιστορικών Χρόνων μέσα από τις παιδικές ταφές, Εργασία Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης, Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 2004.

- Bourbou Ch. – Themelis P., 2010. Child Burials at Ancient Messene, *EMA I*, 111-128.
- Brouskari M., 1980. A Dark Age Cemetery in the Erechteion Street, Athens, *ABSA* 75 (1980), 13-31.
- Camp J.M., 1986. *Excavations in the Heart of Classical Athens*, London.
- Cohen A., 2007. Introduction: Childhood between Past and Present, A. Cohen – J.B. Rutter (επιμ.), *Constructions of Childhood in Ancient Greece and Italy, Hesperia Supplement* 41 (2007), 1-22.
- Coldstream J.N., 1968. *Greek Geometric Pottery: A Survey of Ten Local Styles and their Chronology*, London.
- Coldstream J.N., 1977. *Geometric Greece 900-700 B.C.*, London.
- Collin-Bouffier S., 1999. Des vases pour les enfants, M.C. Villanueva Puig *et al.* (επιμ.), *Céramique et Peinture Grecques. Modes d'emploi. Actes du colloque international. École du Louvre 26-27-28 avril 1995*, Paris, 91-96.
- Crawford S. – Shepherd G., 2007. Children, Childhood and Society: An Introduction, S. Crawford – G. Shepherd (επιμ.), *Children, Childhood and Society*, Oxford, 1-4.
- Dasen V., 2008. Naître jumeaux: un destin ou deux ?, L. Brisson, M. – H. Congourdeau, J.-L. Solère (επιμ.), *L'embryon: formation et animation. Antiquité grecque et latine, traditions hébraïque, chrétienne et islamique*, Paris, 109-22.
- Dasen V., 2010. Archéologie funéraire et histoire de l'enfance dans l'Antiquité: nouveaux enjeux, nouvelles perspectives, *EMA I*, 19-44.
- Dasen V., 2011. Childbirth and Infancy in Greek and Roman Antiquity, B. Rawson (επιμ.), *A Companion to Families in the Greek and Roman Worlds*, Malden, 291-314.
- Dasen V., 2012α. Cherchez l'enfant! La question de l'identité à partir du matériel funéraire, *EMA III*, 9-22.
- Dasen V., 2012β. Naissance et petite enfance dans le monde grec, *ThesCRA VI*, 1-8.
- Dasen V., 2013. Becoming Human: From the Embryo to the Newborn Child, J. Evans Grubbs – T. Parkin (επιμ.), *The Oxford Handbook of Childhood and Education in the Classical World*, Oxford, 17-39.
- Demand N., 1994. *Birth, death, and motherhood in Classical Greece*, Baltimore.

- Dubois C., 2012. Des objets pour les bébés ? Le dépôt de mobilier dans les sépultures d'enfants en bas âge du monde grec archaïque et classique, *EMA III*, 329-342.
- Garland R., 1985. *The Greek Way of Death*, London.
- Garland R., 1990. *The Greek Way of Life: From Conception to Old Age*, London.
- Garland R., 1998. *Daily Life of Ancient Greeks*, London.
- Golden M., 1988. Did the Ancients Care when their Children Die?, *Greece and Rome* 35 (2), 152-163.
- Golden M., 1990. *Children and childhood in classical Athens*, Baltimore.
- Golden M., 2003. Childhood in Ancient Greece, Oakley J.H. –Neils J. (επιμ.), *Coming of age in Ancient Greece: Images of the Childhood in the Classical Past*, New Haven, 13-29.
- Ζώση Ε., 2005. Πήλινα ομοιώματα ροδιών από το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, *Το Μουσείο* 3 (2002-2003), 73-82.
- Haentjens A., 1999. Attic Geometric Childgraves: More than bones in the pots', R.F. Docter – E.M. Moormann (επιμ.), *Classical Archaeology towards the Third Millennium: Reflections and Perspectives. Proceedings of the XVth International Conference on Classical Archaeology, Amsterdam, July 12-17, 1998*, Amsterdam, 182-183.
- Haentjens A., 2006. Mors Immatura in Iron Age Attica, C. Mattusch – A.A. Donohue – A. Brauer (επιμ.), *Proceedings of the XVIth International Conference on Classical Archaeology, Boston, August 23-26, 2003*, Boston, 477-479.
- Hermay A. – Satre S., 2012. Les critères d'identification des tombes d'enfants: études antérieures et perspectives, *EMA II*, 561-570.
- Hermay A., 2010. Présentation du programme «L'enfant et la mort dans l'Antiquité [EMA]: des pratiques funéraires à l'identité sociale », *EMA I*, 11-17.
- Houby-Nielsen S., 1995. "Burial Language" in Archaic and Classical Kerameikos, *Proceedings of The Danish Institute at Athens* 1, 129-192.
- Houby-Nielsen S., 2000. Child Burials in Ancient Athens, J. Sofaer Derevenski (επιμ.), *Children and Material Culture*, London, New York, 151-166.

- Κακαβογιάννη Ο., 2009. Τοπογραφία του αρχαίου δήμου Μυρρινούντος, *Μεσόγεια*, 47-78.
- Κακαβογιάννη Ο. – Πετρόχειλος Ν., 2013. Από τα Νεκροταφεία των Αττικών Δήμων της Δυτικής Παραλίας, Πρώτες Παρατηρήσεις, Α. Στεφανής (επιμ.), *Πρακτικά ΙΔ΄ Επιστημονικής Συνάντησης ΝΑ Αττικής*, Καλύβια Θορικού, 69-80.
- Κακαβογιάννης Ε., 2003. Ο δήμος Μυρρινούς και οι αρχαιολογικές έρευνες στο Νέο Ιππόδρομο και το Ολυμπιακό ιππικό κέντρο στη Μερέντα Μαρκοπούλου, *Μερέντα*, 9-13.
- Καλλιγά Χ., 2000. Ευρήματα Γεωμετρικών τάφων, Παρλαμά Α. – Σταμπολίδης Ν. Χρ. (επιμ.) 2000. *Η πόλη κάτω από την πόλη: ευρήματα από τις ανασκαφές του Μητροπολιτικού Σιδηροδρόμου των Αθηνών: Ίδρυμα Ν. Π. Γουλανδρή, Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, Φεβρουάριος 2000 - Δεκέμβριος 2001*, Αθήνα, 44-45.
- Kraiker W. – Kübler K., 1939. *Die Nekropolen des 12. bis 10. Jahrhunderts, Kerameikos I*, Berlin.
- Krause G., 1975. *Untersuchungen zu den ältesten Nekropolen am Eridanos in Athen*, Hamburg.
- Kübler K., 1943. *Neufunde aus der Nekropole des 11. Und 10. Jahrhunderts, Kerameikos IV*, Berlin.
- Kübler K., 1954. *Die Nekropole des 10. bis 8. Jahrhunderts, Kerameikos V.I*, Berlin.
- Kurtz D.C. – Boardman J., 1971. *Greek Burial Customs*, London.
- Lagia A., 2007. Notions of Childhood in the Ancient Polis: Evidence from the Bioarchaeological Record, A. Cohen – Rutter J.B (επιμ.), *Constructions of Childhood in Ancient Greece and Italy, Hesperia Supplement 41*, 293-306.
- Langdon S., 2005. Views of Wealth, A Wealth of Views: Grave Goods in Iron Age Attica, D. Lyons – R. Westbrook (επιμ.), *Women and Property in Ancient Near Eastern and Mediterranean Societies*, Center for Hellenic Studies, (διαθέσιμο στο: http://chs.harvard.edu/chs/women_and_property), 1-27.
- Langdon S., 2007. The Awkward Age: Art and Maturation in Early Greece, A. Cohen – Rutter J.B (επιμ.), *Constructions of Childhood in Ancient Greece and Italy, Hesperia Supplement 41*, 173-191.
- Langdon S., 2008. *Art and Identity in Dark Age Greece, 1100-700 B.C.E.*, Cambridge.

- Lemos I.S., 2002. *The Protogeometric Aegean: The Archaeology of the Late Eleventh and Tenth Centuries B.C.*, Oxford.
- Liston M.A. – Papadopoulos J.K., 2004. The “Rich Athenian Lady” was Pregnant. The Anthropology of a Geometric Tomb Reconstructed, *Hesperia Supplement* 73, 7-38.
- Liston M.A – Rotroff S.I., 2013. Babies in the Well: Archaeological Evidence for Newborn Disposal in Hellenistic Greece, J. Evans Grubbs – T. Parkin (επιμ.), *The Oxford Handbook of Childhood and Education in the Classical World*, 62-81.
- Little L.M. – Papadopoulos J.K., 1998. A Social Outcast in Early Iron Age Athens, *Hesperia* 67, 375-404.
- Mazarakis Ainian A., 1997. *From Ruler’s Dwellings to Temples. Architecture, Religion and Society in Early Iron Age Greece (1100-700 BC)*, Jonsered.
- Mazarakis Ainian A., 1998. Oropos in the Early Iron Age, M. Bats – B. D’Agostino (επιμ.), *Euboica, L’ Eubea a la presenza euboica in Calcidica e in Occidente, Atti del Convegno Internazionale di Napoli 13-16 novembre 1996. Collection Centrale J. Bérard 16/ Annali dell’ Istituto Orientale di Napoli: sezione di Archeologia e Storia Antica, Quaderno 12*. Napoli, 173-209.
- Mazarakis Ainian A., 2002α. Recent Excavations at Oropos (northern Attica), M. Stamatopoulou – M. Yeroulanou (επιμ.), *Excavating Classical Culture, Recent Archaeological Discoveries in Greece, Studies in Classical Archaeology I*, 149-178.
- Mazarakis Ainian A., 2002β. Les fouilles d'Oropos et la fonction des périboles dans les agglomérations du début de l'Âge du Fer, *Habitat et Urbanisme dans le Monde Grec de la fin des Palais Mycéniens à la prise de Milet (494 av. J.-C.)*, *Table Ronde Internationale. Toulouse, Université Le Mirail, 9-10 Mars 2001*, Toulouse, *Revue d'Etudes Antiques*, 58 (2002), 184-226.
- Μαζαράκης Αινιάν Α., 2003. Γεωμετρική Ερέτρια. Αρχιτεκτονική, Πολεοδομία και Κοινωνική Οργάνωση, *Πρακτικά Επιστημονικής Συνάντησης, Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας, Κοινωνικής Ανθρωπολογίας Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και ΥΠΠΟ, Βόλος 27.2.-2.3.2003*, Βόλος, 2006, 641-663.
- Μαζαράκης Αινιάν Α., 2004. Η Συμβολή του Ωρωπού στη Μελέτη των Οικισμών του Αιγαίου της Πρώιμης Εποχής του Σιδήρου, Ν.Χρ. Σταμπολίδης – Α.

- Γιαννικούρη (επιμ.), *Το Αιγαίο στην Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου, Πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου, Ρόδος, 1-4 Νοεμβρίου 2002*, Αθήνα, 369-389.
- Mazarakis Ainian A., 2007α. Architecture and Social Structure in Early Iron Age Greece, R. Westgate – N. Fisher – J. Whitley (επιμ.), *Building Communities: House, Settlement and Society in the Aegean and Beyond, Proceedings of a Conference held at Cardiff University, 17-21 April 2001*, London, 157-168.
- Mazarakis Ainian A., 2007β. Ένδον Σκόπτε. The tale of an excavation, A. Mazarakis Ainian (επιμ.), *Oropos and Euboea in the early Iron Age: Acts of an International Round Table, University of Thessaly, June 18-20, 2004*, Volos, 21-59.
- Mazarakis Ainian A., 2007-2008. Buried among the living in Greece: the Protogeometric and Geometric Periods, *Sepolti tra i vivi. Evidenza ed interpretazione di contesti funerari in abitato. Convegno Internazionale, Roma 26-29 aprile 2006, Scienze dell'Antichità Storia Archaeologia Anthropologia* 14, Roma, 365-398.
- Mazarakis Ainian A., 2010. Tombes d'enfants à l'intérieur d'habitats au début de l'Âge du Fer dans le Monde Grec, *EMA I*, 67-95.
- Mazarakis Ainian A., 2011. A Geometric Necropolis at Marathon. The Context», A. Mazarakis Ainian (επιμ.), *The "Dark Ages" Revisited, Acts of an International Symposium in Memory of William D.E. Coulson, University of Thessaly, Volos, 14-17 June 2007*, Βόλος, 703-716.
- Mazarakis Ainian A. – Alexandridou A.F., 2011. The Sacred House of the Academy revisited, A. Mazarakis Ainian (επιμ.), *The "Dark Ages" Revisited, Acts of an International Symposium in Memory of D.E. Coulson, University of Thessaly, Volos, 14-17 June 2007*, Volos, 109-135.
- Mazarakis Ainian A. – Livieratou A., 2010. The Academy of Plato in the Early Iron Age, H. Lohman – T. Mattern (επιμ.), *Philipps Universität Marburg. Attika. Archäologie einer "zentralen: Kulturlandschaft". Marburg 18-20 Μαΐου 2007*, Marburg, 87-100.
- Μελάς Μ., 2001. Καύσεις Νεκρών-Προς μια Αρχαιολογία του Φόβου, Ν. Σταμπολίδης (επιμ.), *Οι καύσεις στην Εποχή του Χαλκού και την Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου, Πρακτικά του Διεθνούς Συνεδρίου, Ρόδος 1999*, Αθήνα.

- Michalaki-Kollia M., 2010. Un ensemble exceptionnel d'enchytrismes de nouveau-nés, de foetus et de nourrissons découvert dans l'île d'Astypalée, en Grèce : cimetière de bébés ou sanctuaire ?, *EMA I*, 227-240.
- Morris I., 1987. *Burial and Ancient Society. The Rise of the Greek City-State*, Cambridge.
- Morris I., 1992. *Death-ritual and Social Structure in Classical Antiquity*, Cambridge.
- Mussche H.F., 1974. *Thorikos. A guide to the excavations*, Bruxelles.
- Mussche H.F., 1998. *Thorikos. A Mining Town in Ancient Attika*, Gent.
- Μυλωνάς Γ., 1975. *Το Δυτικόν Νεκροταφείον της Ελευσίνας*, τ. Α', τ. Β', τ. Γ', Αθήνα.
- Μυλωνάς Γ., 2010. *Ελευσίς και Ελευσίνα Μυστήρια*, Ν. Σπυριδάκης (μτφρ.), Ελευσίνα.
- Oakley J.H., 2003. Death and the Child, Oakley J.H. –Neils J. (επιμ.), *Coming of age in Ancient Greece: Images of the Childhood in the Classical Past*, New Haven, 163-194.
- Oakley J.H. –Neils J., 2003. *Coming of age in Ancient Greece: Images of the Childhood in the Classical Past*, New Haven.
- Παπαγγελή Κ., 2004. Η Ελευσίνα κατά τους Πρώιμους Ιστορικούς Χρόνους, Χρ. Σταμπολίδης – Α. Γιαννικουρή (επιμ.), *Το Αιγαίο στην Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου, Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου, Ρόδος 1-4 Νοεμβρίου 2002*, Αθήνα 2004, 403-411.
- Papadopoulos J.K., 1996. The Original Kerameikos of Athens and the City of the Classical Agora, *Greek, Roman and Byzantine Studies* 37, 107-128.
- Papadopoulos J.K., 2000. Skeleton in Wells: Towards an Archaeology of Social Exclusion in Ancient Greece, J. Houbert (επιμ.), *Madness, Disability and Social Exclusion: The Archaeology and Anthropology of "Difference"*, London, 96-118.
- Papadopoulos J.K., 2003. *Ceramicus Redivivus: The Early Iron Age Potters' Field in the Area of the Classical Athenian Agora*, Princeton.
- Papadopoulos J.K. – E.L. Smithson, 2002. The Cultural Biography of a Cycladic Geometric Amphora, *Hesperia* 71 (2002), 149-199.
- Parkin T., 2013. The Demography of Infancy and Early Childhood in the Ancient World, J. Evans Grubbs – T. Parkin (επιμ.), *The Oxford Handbook of Childhood and Education in the Classical World*, Oxford, 40-61.

- Πετράκος Β., 1995. *Ο Μαραθών: Αρχαιολογικός Οδηγός*, Αθήνα.
- Πέτρου Α. – Πιστισκούλης Α., 2003. Γεωμετρικό νεκροταφείο, *Μερέντα*, 30-31.
- Πέτρου Α. – Σαλαβούρα Ε. – Πιστισκούλης Α. – Σκλάβος Μ. – Αργυρόπουλος Β., 2009. Μυκηναϊκοί τάφοι και κοινοτικά νεκροταφεία γεωμετρικών, αρχαϊκών και κλασικών χρόνων στη Μερέντα, *Μεσόγεια*, 127-142.
- Πλάτωνος – Γιώτα Μ., 2004. *Αχαρναί. Ιστορική και τοπογραφική επισκόπηση των αρχαίων Αχαρνών, των γειτονικών δήμων και των οχυρώσεων της Πάρνηθας*, Αχαρναί.
- Pomadère M., 2005. L'attitude face à la mort des enfants dans le communauté égéennes pratiquant l'incinération (XIIIe-VIIIe siècles), *Ktèma: civilisations de l'Orient, de la Grèce et de Rome antiques*, 30 (2005), Strasbourg, 153-160.
- Schlörb Vierneisel B., 1966. Eridanos-Nekropole I. Gräber und Opferstellen hS 1-204, *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts, Athenische Abteilung*, 81, 4-111.
- Skarlatidou E., 2001. Η Καύση των Νεκρών στα Άβδηρα κατά την Πρώιμη Αρχαϊκή Εποχή, Ν.Χ. Σταμπολίδης (επιμ.), *Καύσεις στην Εποχή του Χαλκού και την Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου*, Αθήνα, 331-341.
- Σκιάς Α., 1898. Πανάρχαια Ελευσινιακή Νεκρόπολις, *AE* 1898, 30-122.
- Σκιάς Α., 1912. Νεώτεροι ανασκαφαι ἐν τῇ παναρχαίᾳ Ἐλευσινιακῇ νεκροπόλει, *AE* 1912, 1-39.
- Smithson E.L., 1974. A Geometric Cemetery on the Areopagus, *Hesperia* 43, 325-390.
- Snodgrass A.M., 1971. *The Dark Age of Greece: An Archaeological Survey of the Eleventh to the Eight Centuries B.C.*, Edinburgh.
- Snodgrass A.M., 1977. *Archaeology and the Rise of the Greek state. An Inaugural Lecture*, Cambridge.
- Sourvinou-Inwood Ch., 1983. A Trauma in Flux: Death in the 8th Century and After, R. Hägg (επιμ.), *The Greek Renaissance of the Eight Century B.C.: Tradition and Innovation, Proceedings of the Second International Symposium at the Swedish Institute at Athens, 1-5 June 1981*, Stockholm, 33-49.
- Sourvinou-Inwood Ch., 1995. *"Reading" Greek Death to the End of the Classical Period*, Oxford.

- Strömberg A., 1993. *Male or Female? A Methodological Study of Grave Gifts as Sex indicators in Iron Age Burials from Athens*, Jonsered.
- Styrenius C.-G., 1967. *Submycenaean Studies: Examination of Finds from Mainland Greece with a Chapter of Attic Protogeometric Graves*, Lund.
- Thompson H.A – Wycherley R.E., 1972. *The Agora of Athens: the history, shape and uses of an ancient city center*, Princeton.
- Τιβέριος Μ., 2009. Ελευσινιακές Ποιές. Παλιά ευρήματα και νέες ερμηνείες, *Annuario della Scuola archeologica di Atene e delle Missioni italiane in Oriente* 87, 2009 (100 anni scuola Archeologica Italiana di Atene, 1909/1010 – 2009/2010), 465-478.
- Vlachou V., 2007. Oropos: The Infant and Child Inhumations from the Settlement (late 8th-early 7th c. B.C.), A. Mazarakis Ainian (επιμ.), *Oropos and Euboea in the early Iron Age: Acts of an International Round Table, University of Thessaly, June 18-20, 2004*, Volos, 213-240.
- Whitley J., 1991. *Style and Society in Dark Age Greece: the Changing Face of a Pre-literate Society 110-700 B.C.*, Cambridge.
- Williams D., 2000. Of Geometric Toys, Symbols and Votives, G. R. Tsetskhladze – A.M. Snodgrass – A.J.N.W. Prag (επιμ.), *Periplous. To Sir John Boardman from his Pupils and Friends*, London- New York, 388-396.
- Xagorari M., 1996. Untersuchungen zu frühgriechische Grabsitten. Figürliche plastische Beigaben aus geschlossenen Grabfunden Attikas und Euböas des 10. bis 7. Jhs. v. Chr., Mainz.
- Xagorari-Gleissner M., 2005. *Die geometrische Nekropole von Merenda. Die Funde aus der Grabung von I. Papadimitriou 1960-1961*, Tübingen.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΚΑΤΑΛΟΓΟΥ

ΠΑΙΔΙΚΟΙ ΤΑΦΟΙ ΤΗΣ ΠΕΣ. ΑΘΗΝΑ

Αγορά-Άρειος Πάγος

Πρωτογεωμετρικοί τάφοι

ΑΓ 1	Ag B 10:1 (τάφος XIX κατά Styrenius)	92
ΑΓ 2	Ag C 9:5 (τάφος VII κατά Styrenius)	92
ΑΓ 3	Ag C 9:11 (τάφος XX κατά Styrenius)	92
ΑΓ 4	Ag C 10:2 (τάφος XVIII κατά Styrenius)	92-93
ΑΓ 5	Ag C 11:1 (τάφος VIII κατά Styrenius)	93
ΑΓ 6	Ag C 11:2 (τάφος X κατά Styrenius)	93
ΑΓ 7	Ag C 11:4 (τάφος IX κατά Styrenius. Τάφος 20 κατά Smithson 1961)	93-94
ΑΓ 8	Ag F 9:1 (τάφος XIV κατά Styrenius. Τάφος 23 κατά Smithson 1961)	94
ΑΓ 9	Ag F 16:4 (τάφος XXIII κατά Styrenius)	95
ΑΓ 10	Ag I 5:1	95
ΑΓ 11	Ag J 7:1 (τάφος XXXVII κατά Styrenius)	95-96
ΑΓ 12	Ag O 7:6 (τάφος XXXVIII κατά Styrenius)	96
ΑΓ 13	Ag O 7:11 (τάφος XXXIX κατά Styrenius. Τάφος 24 κατά Smithson, 1961)	96
ΑΓ 14	Ag Q 8:5 (τάφος XLI κατά Styrenius)	96-97
ΑΓ 15	Ag Q 8:6 (τάφος XLII κατά Styrenius)	97
ΑΓ 16	Ag Q 8:7 (τάφος XLIII κατά Styrenius)	97

Γεωμετρικοί τάφοι

ΑΓ 17	Ag B 19:4 (τάφος A κατά Young)	97-98
ΑΓ 18	Ag B 21:10 (τάφος 1 κατά Young)	98
ΑΓ 19	Ag D 16:3 (τάφος XXVIII κατά Blegen)	98-99
ΑΓ 20	Ag E 19:2	99
ΑΓ 21	Ag G 12:2 (τάφος VII κατά Young)	99-100
ΑΓ 22	Ag G 12:3 (τάφος VIII κατά Young)	100
ΑΓ 23	Ag G 12:4 (τάφος IV κατά Young)	100
ΑΓ 24	Ag G 12:5 (τάφος V κατά Young)	101
ΑΓ 25	Ag G 12:10 (τάφος VI κατά Young)	101
ΑΓ 26	Ag G 12:14 (τάφος IX κατά Young)	101-102
ΑΓ 27	Ag G 12:16 (τάφος X κατά Young)	102
ΑΓ 28	Ag H 17:2 (τάφος 26 κατά Smithson 1961)	102-103
ΑΓ 29	Ag N 11:1	103
ΑΓ 30	Ag Q 17:6	103-104

Ακρόπολη. Νότια κλιτύς

Πρωτογεωμετρικοί τάφοι

ΑΚΡ(Ν) 1	XXXIX. Τάφος 21	104
ΑΚΡ(Ν) 2	XL. Τάφος 22	104
ΑΚΡ(Ν) 3	XLII	104-105

Γεωμετρικοί τάφοι

ΑΚΡ(Ν) 4	I. Τάφος 19	105
ΑΚΡ(Ν) 5	II. Τάφος 20	105-106
ΑΚΡ(Ν) 6	III. Τάφος 21	106
ΑΚΡ(Ν) 7	IV. Τάφος Α	106
ΑΚΡ(Ν) 8	V. Τάφος Β	106-107
ΑΚΡ(Ν) 9	X. Τάφος Λ	107
ΑΚΡ(Ν) 10	XI. Τάφος 17	107
ΑΚΡ(Ν) 11	XII. Τάφος 9	107-108
ΑΚΡ(Ν) 12	XVII. Τάφος 14	108
*ΑΚΡ(Ν) 13	XXIV	108
ΑΚΡ(Ν) 14	XXVII. Τάφος Κ	108-109
*ΑΚΡ(Ν) 15	XXIX	109
*ΑΚΡ(Ν) 16	XXX	109
*ΑΚΡ(Ν) 17	XXXI. Τάφος Ν	109
*ΑΚΡ(Ν) 18	XXXII. Τάφος Ξ	109
*ΑΚΡ(Ν) 19	XXXIII	109-110
*ΑΚΡ(Ν) 20	XXXV. Λάκκος 2	110
*ΑΚΡ(Ν) 21	XXXVI Λάκκος 3	110
*ΑΚΡ(Ν) 22	XXXVII	110
*ΑΚΡ(Ν) 23	XXXVIII	110
ΑΚΡ(Ν) 24	XXXIV. Τάφος 1	110-111
ΑΚΡ(Ν) 25	XLIII	111
ΑΚΡ(Ν) 26	XLIV	111
*ΑΚΡ(Ν) 27	XLV	111-112
ΑΚΡ(Ν) 28	XLVI	112
*ΑΚΡ(Ν) 29	XLIX-L	112

Ακρόπολη. Δυτική κλιτύς

Πρωτογεωμετρικοί τάφοι

ΑΚΡ(Δ) 1	Heidelberg B	112-113
ΑΚΡ(Δ) 2	Τάφος Χ.Α.	113

Γεωμετρικοί τάφοι

ΑΚΡ(Δ) 3	West Slope Grave I	113
ΑΚΡ(Δ) 4	West Slope Grave II	113

Λόφος Μουσών**Πρωτογεωμετρικοί τάφοι**

Λ.Μ. 1	Οδός Αλωπεκής και Καλλιθέας, Λ. Μουσών	114
---------------	--	-----

Περιοχή Νότια της Ακρόπολης**Πρωτογεωμετρικοί τάφοι**

ΑΚΡ-N 1	Οδός Ρ. Γκάλλι 10 και Καρυατίδων 14. Πρωτογεωμετρική ταφή	114
ΑΚΡ-N 2	Οδός Ερεχθείου 25, τάφος Β	114-115
ΑΚΡ-N 3	Οδός Ερεχθείου 25, τάφος Ι	115
ΑΚΡ-N 4	Οδός Μακρυγιάννη, Μετρό, τάφος 57	115

Γεωμετρικοί τάφοι

ΑΚΡ-N 5	Οδός Δράκου 19, τάφος 11	116
ΑΚΡ-N 6	Οδός Μακρυγιάννη 23, Τάφος VII	116
ΑΚΡ-N 7	Οδός Μακρυγιάννη 23, Τάφος XIII	116
ΑΚΡ-N 8	Οδός Παρθενώνος 12. Τάφος ζ	116-117
ΑΚΡ-N 9	Οδός Παρθενώνος 12. Τάφος γ	117
ΑΚΡ-N 10	Οδός Παρθενώνος 12. Τάφος ε	117

Θησείο**Πρωτογεωμετρικοί τάφοι**

ΘΗ 1	Οδός Αμφικτίωνος 8. Τάφος 2	118
-------------	-----------------------------	-----

Γεωμετρικοί τάφοι

ΘΗ 2	Οδός Πουλοπούλου 20. Τάφος 1	118
-------------	------------------------------	-----

Ψυρρή**Γεωμετρικοί τάφοι**

ΨΥ 1	Οδός Κριεζή 22 και Ψαρομηλίγγου. Τάφος XV	118-119
ΨΥ 2	Οδός Σαπφούς 12. Τάφος Ι	119
ΨΥ 3	Οδός Σαπφούς 12. Τάφος ΙΙΙ	119
ΨΥ 4	Οδός Σαπφούς 12. Τάφος VIII	119-120
ΨΥ 5	Οδός Σαπφούς 12. Τάφος ΙΧ	120
ΨΥ 6	Οδός Σαπφούς 12. Τάφος Χ	120
ΨΥ 7	Οδός Σαπφούς 12. Τάφος XII	120-121
ΨΥ 8	Οδός Σαπφούς 12. Τάφος XVIII	121
ΨΥ 9	Οδός Σαπφούς 12. Τάφος XXIII	121
ΨΥ 10	Οδός Σαπφούς 12. Τάφος XXVII	121-122
ΨΥ 11	Οδός Αγίου Δημητρίου 20	122

Κεραμεικός**Πρωτογεωμετρικοί τάφοι**

ΚΕ 1	HS 130	122
ΚΕ 2	S 114	123

Γεωμετρικοί τάφοι

ΚΕ 3	Κεραμεικός G	123
ΚΕ 4	Κεραμεικός G 17	124
ΚΕ 5	Κεραμεικός, Τομέας “Plattenbau”. G 45	124
ΚΕ 6	Κεραμεικός, Τομέας “Plattenbau”. G 46	124
ΚΕ 7	Κεραμεικός G 49	124-125
ΚΕ 8	Κεραμεικός, Τομέας “Plattenbau”. G 50	125
ΚΕ 9	Κεραμεικός, Τομέας “Plattenbau”. G 51	125
ΚΕ 10	Κεραμεικός, Τομέας “Plattenbau”. G 52	126
ΚΕ 11	Κεραμεικός, Τομέας “Plattenbau”. G 53	126
ΚΕ 12	Κεραμεικός, Τομέας “Plattenbau”. G 54	126
ΚΕ 13	Κεραμεικός G 56	127
ΚΕ 14	Κεραμεικός, Τομέας “Plattenbau”. G 57	127
ΚΕ 15	Κεραμεικός, Τομέας “Plattenbau”. G 62	127-128
ΚΕ 16	Κεραμεικός, Τομέας “Plattenbau”. G 64	128
ΚΕ 17	Κεραμεικός, Τομέας “Plattenbau”. G 65	128
ΚΕ 18	Κεραμεικός, Τομέας “Plattenbau”. G 66	128
ΚΕ 19	Κεραμεικός G 68	128-129
ΚΕ 20	Κεραμεικός G 70	129
ΚΕ 21	Κεραμεικός G 73	129
ΚΕ 22	Κεραμεικός G 81	129-130
ΚΕ 23	Κεραμεικός G 85	130
ΚΕ 24	Κεραμεικός G 87	130
ΚΕ 25	Κεραμεικός G 92	130-131
ΚΕ 26	Κεραμεικός G 96	131
ΚΕ 27	Κεραμεικός G 97	131
ΚΕ 28	Κεραμεικός, Τομέας “Plattenbau”. G 99	131-132
ΚΕ 29	Κεραμεικός, Τομέας “Plattenbau”. G 100	132
ΚΕ 30	HS 228	132

Ακαδημία Πλάτωνος**Γεωμετρικοί τάφοι**

*ΑΚ 1	Ακαδημία Πλάτωνος, Βαθύς λάκκος	132-133
*ΑΚ 2	Ακαδημία Πλάτωνος, Λάκκος μικρότερου βάθους	133
*ΑΚ 3	Ακαδημία Πλάτωνος, Εγχυτρισμός σε λάκκο μικρότερου βάθους	133
ΑΚ 4	Ακαδημία Πλάτωνος, Εντός της Πρωτοελλαδικής οικίας, Τάφος 1	13-134
ΑΚ 5	Ακαδημία Πλάτωνος, Εντός της Πρωτοελλαδικής οικίας, Τάφος 3	134
ΑΚ 6	Ακαδημία Πλάτωνος, Εντός της Πρωτοελλαδικής οικίας, Τάφος 4	134
ΑΚ 7	Ακαδημία Πλάτωνος, Εντός της Πρωτοελλαδικής οικίας, Τάφος 5	134-135

AK 8	Ακαδημία Πλάτωνος. Εντός της Πρωτοελλαδικής οικίας. Τάφος 6	135
AK 9	Ακαδημία Πλάτωνος. Εντός της Πρωτοελλαδικής οικίας. Τάφος 7	135
AK 10	Ακαδημία Πλάτωνος. Εντός της Πρωτοελλαδικής οικίας. Τάφος 8	135-136

Βοτανικός**Γεωμετρικοί τάφοι**

BO 1	Ιερά οδός και Καστοριάς 55. Τάφος 21 α	136
BO 2	Ιερά οδός και Καστοριάς 55. Τάφος 21 β	136
BO 3	Ιερά οδός και Καστοριάς 55. Τάφος 22 α	136-137
BO 4	Ιερά οδός και Καστοριάς 55. Τάφος 22 β	137
BO 5	Ιερά οδός και Καστοριάς 55. Τάφος 22 γ	137

ΠΑΙΔΙΚΟΙ ΤΑΦΟΙ ΤΗΣ ΠΕΣ. ΑΤΤΙΚΗ**Νότια Αττική****Καλλιθέα****Γεωμετρικοί τάφοι**

KA 1	Οδός Θησέως 240. Τάφος 1	138
KA 2	Οδός Θησέως 240. Τάφος 2	138

Παλαιό Φάληρο**Γεωμετρικοί τάφοι**

*ΦΑΛ 1	Βοϊδολίβαδο	138
ΦΑΛ 2	Βοϊδολίβαδο. Τάφος 47	139
ΦΑΛ 3	Βοϊδολίβαδο. Τάφος 83	139

Νοτιοανατολική Αττική**Ανάβυσσος****Γεωμετρικοί τάφοι**

AN 2	Ανάβυσσος. Νεκροταφείο Αγ. Παντελεήμονος. Τάφος XXXI	139-140
AN 3	Ανάβυσσος. Νεκροταφείο Αγ. Παντελεήμονος. Τάφος IV	140
AN 4	Ανάβυσσος. Νεκροταφείο Αγ. Παντελεήμονος. Τάφος V	140
AN 5	Ανάβυσσος. Νεκροταφείο Αγ. Παντελεήμονος. Τάφος XI	140
AN 6	Ανάβυσσος. Νεκροταφείο Αγ. Παντελεήμονος. Τάφος XIX	140-141
AN 7	Ανάβυσσος. Οικισμός ΑΤΕ. Τύμβος. Γεωμετρικός εγχυτρισμός	141

Παλαιά Φώκεια**Γεωμετρικοί τάφοι**

ΦΩ 1	Οδός Βρυούλων – Ανώνυμη οδός (οικόπεδα Κορμέτζα, Σολιδάκη). Τάφος 2	141
ΦΩ 2	Οδός Βρυούλων – Ανώνυμη οδός (οικόπεδα Κορμέτζα, Σολιδάκη). Τάφοι 3-5	141-142

Θορικός**Γεωμετρικοί τάφοι**

ΘΟΡ 1	Thorikos. Τάφος 87	142
ΘΟΡ 2	Thorikos. Τάφος 93	142
ΘΟΡ 3	Thorikos. Τάφος 10	142-143
ΘΟΡ 4	Thorikos. Τάφος 109	143
ΘΟΡ 5	Thorikos. Τάφος 111	143
ΘΟΡ 6	Thorikos. Τάφος 112	143-144
ΘΟΡ 7	Thorikos. Τάφος 113	144
ΘΟΡ 8	Thorikos. Τάφος 123	144
ΘΟΡ 9	Thorikos. Τάφος 124	144-145
ΘΟΡ 10	Thorikos. Τάφος 126	145
ΘΟΡ 11	Thorikos. Τάφος 127	145
ΘΟΡ 12	Thorikos. Τάφος 128	145-146
ΘΟΡ 13	Thorikos. Τάφος 151	146

Ανατολική Αττική-ΜεσόγειαΜαρκόπουλο**Γεωμετρικοί τάφοι**

*ΜΑΡΚ 1	Μαρκόπουλο. Τάφος 1	146
ΜΑΡΚ 2	Μαρκόπουλο. Τάφος 2	146-147

Μερέντα (Μυρρινούς)**Γεωμετρικοί τάφοι**

ΜΕΡ 1	Μερέντα Μαρκοπούλου (Μυρρινούς). Γεωμετρικό νεκροταφείο. Τάφος 19	147
*ΜΕΡ 2	Μερέντα Μαρκοπούλου (Μυρρινούς). Αρχαϊκό νεκροταφείο. Εγχυτρισμοί	147

Βόρεια ΑττικήΝέα Ιωνία**Πρωτογεωμετρικοί τάφοι**

ΝΙ 1	Νέα Ιωνία. Τάφος Ι	148
-------------	--------------------	-----

NI 2	Νέα Ιωνία. Τάφος II	148
------	---------------------	-----

Μενίδι**Γεωμετρικοί τάφοι**

MEN 1	Οδός Δεκελείας και Δημοσθένους. Τάφος 16	148-149
MEN 2	Οδός Σαλαμίνας 35 (Οικόπεδο Βαρελά). Τάφος I	149
MEN 3	Οδός Σαλαμίνας 35 (Οικόπεδο Βαρελά). Τάφος III	149

Βορειοανατολική ΑττικήΜαραθώνας**Γεωμετρικοί τάφοι**

ΜΑΡΑ 1	Βρανά Μαραθώνα	149-150
ΜΑΡΑ 2	Βρανά Μαραθώνα Τάφος 8	150
ΜΑΡΑ 3	Βαλαρία Μαραθώνα	150
ΜΑΡΑ 4	Περιοχή πρώην αμερικάνικης βάσης. Λεωφόρος Μαραθώνος. Τάφος 5	150
ΜΑΡΑ 5	Περιοχή πρώην αμερικάνικης βάσης. Λεωφόρος Μαραθώνος. Τάφος 6	150-151
ΜΑΡΑ 6	Περιοχή πρώην αμερικάνικης βάσης. Λεωφόρος Μαραθώνος. Τάφος 7	151
ΜΑΡΑ 7	Περιοχή πρώην αμερικάνικης βάσης. Λεωφόρος Μαραθώνος. Τάφος 16	151

Ωρωπός**Γεωμετρικοί τάφοι**

ΩΡ 1	Ωρωπός. Κεντρικός τομέας. Τάφος XXα	151-152
ΩΡ 2	Ωρωπός. Κεντρικός τομέας. Τάφος XXβ	152
ΩΡ 3	Ωρωπός. Κεντρικός τομέας. Τάφος XXγ	152
ΩΡ 4	Ωρωπός. Κεντρικός τομέας. Τάφος XXI	152-153
ΩΡ 5	Ωρωπός. Κεντρικός τομέας. Τάφος XXII	153
ΩΡ 6	Ωρωπός. Κεντρικός τομέας. Τάφος XXIII	153
ΩΡ 7	Ωρωπός. Κεντρικός τομέας. Τάφος XXIV	154
ΩΡ 8	Ωρωπός. Κεντρικός τομέας. Τάφος XXV	154
ΩΡ 9	Ωρωπός. Κεντρικός τομέας. Τάφος XXXII	154
ΩΡ 10	Ωρωπός. Κεντρικός τομέας. Τάφος XXXIX	155
ΩΡ 11	Ωρωπός. Κεντρικός τομέας. Τάφος IV	155
ΩΡ 12	Ωρωπός. Κεντρικός τομέας. Λάκκος IX	155-156
ΩΡ 13	Ωρωπός. Κεντρικός τομέας. Ταφή XIII	156
ΩΡ 14	Ωρωπός. Δυτικός τομέας. Εγχυτρισμός I	156
ΩΡ 15	Ωρωπός. Δυτικός τομέας. Εγχυτρισμός II	156-157
ΩΡ 16	Ωρωπός. Δυτικός τομέας. Εγχυτρισμός III	157

*ΩΡ 17	Ωρωπός. Κεντρικός τομέας. Λάκκος XIX	157
*ΩΡ 18	Ωρωπός. Κεντρικός τομέας. Λάκκος XXVI	157-158
*ΩΡ 19	Ωρωπός. Κεντρικός τομέας. Λάκκος XII	158
*ΩΡ 20	Ωρωπός. Νότιος τομέας. Λάκκος XLII	158
ΩΡ 21	Ωρωπός. Νότιος τομέας. Λάκκος XLIII	158-159
ΩΡ 22	Ωρωπός. Κεντρικός τομέας. Τάφος VI	159
ΩΡ 23	Ωρωπός. Κεντρικός τομέας. Τάφος XI	159-160

Δυτική Αττική

Ελευσίνα

Γεωμετρικοί τάφοι

ΕΛ 1	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Εγχυτρισμός. Αμφορέας ι΄	160
*ΕΛ 2	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Εγχυτρισμοί. Χ.Α.	160
ΕΛ 3	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Εγχυτρισμός Χ.Α.	160-161
ΕΛ 4	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Εγχυτρισμός Χ.Α.	161
ΕΛ 5	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Εγχυτρισμός Χ.Α.	161
ΕΛ 6	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Ενταφιασμός Χ.Α.	161
ΕΛ 7	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Εγχυτρισμός Χ.Α.	161-162
ΕΛ 8	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Εγχυτρισμός Χ.Α.	162
ΕΛ 9	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Ενταφιασμός Χ.Α.	162
ΕΛ 10	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Εγχυτρισμός Χ.Α.	162-163
ΕΛ 11	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Ενταφιασμός Χ.Α.	163
ΕΛ 12	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Καύση Χ.Α.	163
ΕΛ 13	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Καύση Χ.Α.	163
ΕΛ 14	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Εγχυτρισμός Χ.Α.	163-164
ΕΛ 15	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Εγχυτρισμός Χ.Α.	164
ΕΛ 16	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Εγχυτρισμός Χ.Α.	164
ΕΛ 17	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. 2 Εγχυτρισμοί Χ.Α.	164
ΕΛ 18	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Εγχυτρισμός Χ.Α.	165
ΕΛ 19	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Εγχυτρισμός Χ.Α.	165
ΕΛ 20	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Εγχυτρισμός Χ.Α.	165
ΕΛ 21	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Εγχυτρισμός Χ.Α.	165-166
ΕΛ 22	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Εγχυτρισμός Χ.Α.	166
ΕΛ 23	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος I	166
ΕΛ 24	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος II	166
ΕΛ 25	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος IV	166-167
ΕΛ 26	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος IX	167
ΕΛ 27	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος XI	167
ΕΛ 28	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος XIII	167
ΕΛ 29	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος XIV	167-168
ΕΛ 30	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος XVI	168
ΕΛ 31	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος XVIII	168
ΕΛ 32	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος XXI	168
ΕΛ 33	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος XXXIV	168-169
ΕΛ 34	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος XXXV	169

ΕΛ 35	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος XXXVII	169
ΕΛ 36	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος XLIV	169
ΕΛ 37	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος XLV	169-170
ΕΛ 38	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος LII	170
ΕΛ 39	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος LIII	170
ΕΛ 40	Ν. κλιτύς λόφου Ελευσινιακής Ακρόπολης. Τάφος LXI	170
ΕΛ 41	Ν. Νεκροταφείο. Οδοί Θηβών, Τζαφέρη, Συρμαλή. Τάφος 52	171
ΕΛ 42	Ν. Νεκροταφείο. Οδοί Θηβών, Τζαφέρη, Συρμαλή. Τάφος 54	171
ΕΛ 43	Ν. Νεκροταφείο. Οδοί Θηβών, Τζαφέρη, Συρμαλή. Τάφος 58	171
ΕΛ 44	Δ. Νεκροταφείο. Τομέας Γ. Τάφος Γ 10	171-172
ΕΛ 45	Δ. Νεκροταφείο. Τομέας Γ. Τάφος Γ 11	172
ΕΛ 46	Δ. Νεκροταφείο. Τομέας Γ. Τάφος Γ 13	172
ΕΛ 47	Δ. Νεκροταφείο. Τομέας Γ. Τάφος Γ 15	172-173
ΕΛ 48	Δ. Νεκροταφείο. Τομέας Γ. Τάφος Γ 18	173
ΕΛ 49	Δ. Νεκροταφείο. Τομέας Γ. Τάφος Γ 21	173-174
ΕΛ 50	Δ. Νεκροταφείο. Τομέας Γ. Πυρά Γζ. Τάφος Γ 36	174
ΕΛ 51	Δ. Νεκροταφείο. Τομέας Γ. Τάφος Γ 43	174
ΕΛ 52	Δ. Νεκροταφείο. Τομέας Γ. Τάφος Γ 46	174-175
ΕΛ 53	Δ. Νεκροταφείο. Τομέας Δ. Τάφος Δ 14	175
ΕΛ 54	Δ. Νεκροταφείο. Τομέας Θ. Τάφος Θ 27	175

Πειραιάς. Παλαιά Κοκκινιά

Γεωμετρικοί τάφοι

ΚΟΚ 1	Οδός Θεσσαλονίκης. Τάφος γ	175-176
ΚΟΚ 2	Οδός Θεσσαλονίκης. Τάφος η	176

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΠΗΓΕΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

- Εικόνα εξωφύλλου.** Σχεδιαστική αποτύπωση του εγχυτρισμού ΑΓ 30. E. Brann, *Hesperia* 29 (1960), εικ. 8.
- Χάρτης.** Αττική. Οι θέσεις των παιδικών τάφων της ΠΕΣ.
- Εικ. 1.** Αθήνα. Συστάδες παιδικών τάφων ΠρΓ και Γ περιόδου. Εικόνα με προσθήκες σύμφωνα με: Lemos 2002, εικ. 15, σ. 153.
- Εικ. 2.** Αγορά-Άρειος Πάγος. Η διασπορά των ΠρΓ και Γ παιδικών τάφων. Εικόνα με προσθήκες σύμφωνα με: Thompson – Wycherley 1972, εικ. 11, σ. 28.
- Εικ. 3.** Υδρία. Κτερίσμα τάφου ΑΓ 3. T.L. Shear, *Hesperia* 6 (1937), εικ. 31, σ. 368.
- Εικ. 4.** Σχέδιο του τάφου ΑΓ 7 με τα κτερίσματα κατά χώραν. T.L. Shear, *Hesperia* 5 (1936) εικ. 21, σ. 23.
- Εικ. 5.** Κτερίσματα του τάφου ΑΓ 7. T.L. Shear, *Hesperia* 5 (1936), εικ. 22, σ. 24.
- Εικ. 6.** Ο τάφος ΑΓ 8 κατά χώραν. T.L. Shear, *Hesperia* 6 (1937) εικ. 29, σ. 367.
- Εικ. 7.** Τα κτερίσματα του τάφου ΑΓ 8. T.L. Shear, *Hesperia* 6 (1937) εικ. 30, σ. 367.
- Εικ. 8.** Αμφορέας, κτερίσμα του τάφου ΑΓ 10 και ο ενταφιασμός κατά χώραν. T.L. Shear, *Hesperia* 44 (1975), 373-374, πίν. 84j.
- Εικ. 9.** Η ΥΠρΓ παιδική ταφή ΑΓ 11, στον δρόμο του θαλαμοειδούς Μυκηναϊκού τάφου. E.D. Townsend, *Hesperia* 24 (1955), εικ. 1, σ. 190.
- Εικ. 10.** Ο κιβωτιόσχημος τάφος ΑΓ 11 κατά χώραν. E.D. Townsend, *Hesperia* 24 (1955), πίν. 72b.
- Εικ. 11.** Τα κτερίσματα (οινοχόη και μικ/κή οινοχόη) της ΥΠρΓ παιδικής ταφής ΑΓ 11. E.D. Townsend, *Hesperia* 24 (1955), πίν. 72.
- Εικ. 12.** Τα κτερίσματα του κιβωτιόσχημου τάφου ΑΓ 13. H. Thompson, *Hesperia* 21 (1952), πίν. 27c.
- Εικ. 13.** Ο κιβωτιόσχημος τάφος ΑΓ 15 κατά χώραν. H. Thompson, *Hesperia* 23 (1954), 58, πίν. 16a.
- Εικ. 14.** Τα κτερίσματα της παιδικής ταφής ΑΓ 15. H. Thompson, *Hesperia* 23 (1954), 58, πίν. 16c.
- Εικ. 15.** Κοσμήματα της παιδικής ταφής ΑΓ 15. H. Thompson, *Hesperia* 23 (1954), 58, πίν. 19c.

- Εικ. 16.** Αρχαϊκό νεκροταφείο στη Δυτική πλαγιά του Αρείου Πάγου (ΑΓ 21-ΑΓ 27). Στα ΒΔ σημειώνεται η θέση του εγχυτρισμού ΑΓ 17. R.S. Εικόνα με προσθήκες σύμφωνα με: Young, *Hesperia* 20 (1951), πίν. 33.
- Εικ. 17.** Ο διαταραγμένος εγχυτρισμός ΑΓ 17 κατά χώραν και ο ταφικός αμφορέας. R.S. Young, *Hesperia* 20 (1951), pl. 34a-b.
- Εικ. 18.** Κάτοψη των τάφων του Αρχαϊκού νεκροταφείου στη Δυτική πλαγιά του Αρείου Πάγου. Σημειώνεται η θέση του εγχυτρισμού ΑΓ 18. Εικόνα με προσθήκες σύμφωνα με: R.S. Young, *Hesperia* 20 (1951), εικ. 2, σ. 71.
- Εικ. 19.** Ο αποσπασματικά διατηρημένος αμφορέας του εγχυτρισμού ΑΓ 18. Η βάση του αγγείου είχε αφαιρεθεί για την εισαγωγή της σορού. R.S. Young, *Hesperia* 20 (1951), πίν. 35c.
- Εικ. 20.** Το ταφικό αγγείο (πίθος) του εγχυτρισμού ΑΓ 19, η λίθινη πλάκα που έφραζε το χείλος και η χρηστική πρόχους που είχε αποτεθεί εκτός του ταφικού αγγείου. H. Thompson, *Hesperia* 19 (1950), πίν. 104a.
- Εικ. 21.** Τα κτερίσματα του εγχυτρισμού ΑΓ 19. H. Thompson, *Hesperia* 19 (1950), πίν. 104b.
- Εικ. 22.** Σχεδιαστική αποτύπωση της διαταραγμένης ταφής ΑΓ 20. E. Brann, *Hesperia* 29 (1960), εικ. 5.
- Εικ. 23.** Τα κτερίσματα (μικ/κός σκύφος, χάλκινα βραχιόλια, γυάλινη ψήφος) του τάφου ΑΓ 20. E. Brann, *Hesperia* 29 (1960), πίν. 90:1, 90:2, 90:4.
- Εικ. 24.** Πήλινο ομοίωμα ίππου, πιθανό κτέρισμα του τάφου ΑΓ 20. E. Brann, *Hesperia* 29 (1960), πίν. 90:5.
- Εικ. 25.** Σχεδιαστική αποτύπωση του ταφικού περιβόλου στα Ν της Θόλου, στη ΝΑ πλαγιά του Αγοραίου Κολωνού. Εικόνα με προσθήκες σύμφωνα με: R.S. Young, *Hesperia Supplement II* (1939), εικ. 1, σ. 7.
- Εικ. 26.** Τα κτερίσματα του εγχυτρισμού ΑΓ 21. R.S. Young, *Hesperia Supplement II* (1939), εικ. 20.
- Εικ. 27.** Εγχυτρισμός ΑΓ 22. Βάσεις αμφορέων (ως πώμα χείλους και για τη στήριξη του ταφικού αγγείου), επιλαίμιος αμφορέας (ταφικό αγγείο) και χειροποίητη χύτρα (κτέρισμα). R.S. Young, *Hesperia Supplement II* (1939), εικ. 20.
- Εικ. 28.** Ο ταφικός αμφορέας του εγχυτρισμού ΑΓ 23. R.S. Young, *Hesperia Supplement II* (1939), εικ. 12.
- Εικ. 29.** Μικρογραφικά κτερίσματα του εγχυτρισμού ΑΓ 24. R.S. Young, *Hesperia Supplement II* (1939), εικ. 15.

- Εικ. 30.** Ο ταφικός αμφορέας του εγχυτρισμού ΑΓ 25. R.S. Young, *Hesperia Supplement II* (1939), εικ. 16.
- Εικ. 31.** Κτερίσματα του εγχυτρισμού ΑΓ 25. R.S. Young, *Hesperia Supplement II* (1939), εικ. 17-18.
- Εικ. 32.** Ταφική υδρία του εγχυτρισμού ΑΓ 27. R.S. Young, *Hesperia Supplement II* (1939), εικ. 27.
- Εικ. 33.** Κτερίσματα του εγχυτρισμού ΑΓ 27. R.S. Young, *Hesperia Supplement II* (1939), εικ. 27.
- Εικ. 34.** Σχεδιαστική αποτύπωση του τάφου ΑΓ 28. D. Burr, *Hesperia 2* (1933), εικ. 10.
- Εικ. 35.** Κτερίσματα του τάφου ΑΓ 28. D. Burr, *Hesperia 2* (1933), εικ. 11.
- Εικ. 36.** Η ταφή ΑΓ 29 κατά χώραν και τα μικρογραφικά της κτερίσματα. E. Brann, *Hesperia 29* (1960), πίν. 92.
- Εικ. 37.** Σχεδιαστική αποτύπωση του εγχυτρισμού ΑΓ 30. E. Brann, *Hesperia 29* (1960), εικ. 8.
- Εικ. 38.** Μικρογραφικά κτερίσματα του εγχυτρισμού ΑΓ 30 και η βάση αγγείου που είχε χρησιμοποιηθεί ως πώμα στο χείλος του ταφικού αγγείου. E. Brann, *Hesperia 29* (1960), πίν. 92.
- Εικ. 39.** Κάτοψη του νεκροταφείου στη Ν κλιτύ της Ακρόπολης. Η διασπορά των ΠρΓ και Γ παιδικών τάφων. Εικόνα με προσθήκες σύμφωνα με: I. Χαριτωνίδης, *ΑΔ 28 Α* (1973), σχ.1.
- Εικ. 40.** Ο κιβωτιόσχημος τάφος ΑΚΡ (Ν) 2. I. Χαριτωνίδης, *ΑΔ 28 Α* (1973), πίν. 20ε.
- Εικ. 41.** Κτερίσματα του τάφου ΑΚΡ (Ν) 2. I. Χαριτωνίδης, *ΑΔ 28 Α* (1973), πίν. 21ε-στ, 22α-β.
- Εικ. 42.** Κτερίσματα (λήκυθοι) του τάφου ΑΚΡ (Ν) 3. I. Χαριτωνίδης, *ΑΔ 28 Α* (1973), πίν. 22γ-δ.
- Εικ. 43.** Ο αμφορέας του εγχυτρισμού ΑΚΡ (Ν) 4. I. Χαριτωνίδης, *ΑΔ 28 Α* (1973), πίν. 21β.
- Εικ. 44.** Ο εγχυτρισμός ΑΚΡ (Ν) 4 κατά χώραν. I. Χαριτωνίδης, *ΑΔ 28 Α* (1973), πίν. 21α.
- Εικ. 45.** Ο αμφορέας του εγχυτρισμού ΑΚΡ (Ν) 5. I. Χαριτωνίδης, *ΑΔ 28 Α* (1973), πίν. 3α.

- Εικ. 46.** Ο ταφικός αμφορέας του εγχυτρισμού ΑΚΡ (Ν) 6. Ι. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), πίν. 4α.
- Εικ. 47.** Κτερίσματα (κύπελλα) του εγχυτρισμού ΑΚΡ (Ν) 6. Ι. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 5α-δ.
- Εικ. 48.** Ο ταφικός πίθος του εγχυτρισμού ΑΚΡ (Ν) 10. Ι. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 7δ.
- Εικ. 49.** Ο ταφικός αμφορέας του και τα κτερίσματα του εγχυτρισμού ΑΚΡ (Ν) 11. Ι. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 8α-ε.
- Εικ. 50.** Ταφική υδρία του εγχυτρισμού ΑΚΡ (Ν) 12. Ι. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 11α.
- Εικ. 51.** Ο εγχυτρισμός ΑΚΡ (Ν) 14 κατά χώραν. Ι. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 16ζ.
- Εικ. 52.** Ο ταφικός αμφορέας του εγχυτρισμού ΑΚΡ (Ν) 26. Ι. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 21α.
- Εικ. 53.** Ο ταφικός αμφορέας και η μικ/κή οينوχόη του εγχυτρισμού ΑΚΡ (Ν) 28. Ι. Χαριτωνίδης, *ΑΔ* 28 Α (1973), 24α,δ.
- Εικ. 54.** Τα κτερίσματα του τάφου ΑΚΡ(Δ) 1. Canciani F., 1996. *Corpus Vasorum Antiquorum*, Deutschland 27, Heidelberg 3 (1996), 33-37, σχ. 6, πίν. 101.
- Εικ. 55.** Το όρυγμα και ο τεφροδόχος αμφορέας του τάφου ΑΚΡ-Ν 2. Brouskari 1980, πίν. 2e, 3c.
- Εικ. 56.** Ο τεφροδόχος αμφορέας του τάφου ΑΚΡ-Ν 3. Brouskari 1980, πίν. 4d.
- Εικ. 57.** Ληκύθια του τάφου ΑΚΡ-Ν 4. Καλλιγά 2000, 44-45, αριθμός καταλόγου 1-2.
- Εικ. 58.** Κοσμήματα (περόνη, 4 δαχτυλίδια, 2 χρυσά ενώτια) του τάφου ΑΚΡ-Ν 4. Καλλιγά 2000, 44-45, αριθμός καταλόγου 10-15.
- Εικ. 59.** Πήλινο ειδώλιο ίππου με τροχούς. Κτερίσμα του τάφου ΘΗ 1. Ο. Αλεξανδρή, *ΑΔ* 22 Β (1967), πίν. 70α.
- Εικ. 60.** Καλαθίσκος. Κτερίσμα τάφου ΨΥ 3. Ο. Αλεξανδρή, *ΑΔ* 23 Β (1968), πίν. 50α
- Εικ. 61.** Σχεδιαστική αποτύπωση ενταφιασμού ΨΥ 11 (Οδός Αγίου Δημητρίου 20). Γ' Αρχαιολογική Περιφέρεια, *ΑΔ* 19 Β (1964), σχ. 4.
- Εικ. 62.** Ζεύγη πήλινων υποδημάτων από τον ενταφιασμό ΨΥ 11 (Οδός Αγίου Δημητρίου 20). Γ' Αρχαιολογική Περιφέρεια, *ΑΔ* 19 Β (1964), πίν. 49γ-δ.

- Εικ. 63.** Κτερίσματα του ενταφιασμού ΨΥ 11 (Οδός Αγίου Δημητρίου 20). Γ΄ Αρχαιολογική Περιφέρεια, *ΑΔ* 19 Β (1964), πίν. 50α.
- Εικ. 64.** Κεραμεικός Νότια Ηριδανού. Τομέας “Plattenbau”. Διασπορά των Γ παιδικών τάφων. Krause 1975, πίν. 3.
- Εικ. 65.** Κεραμεικός Βόρεια Ηριδανού. Διασπορά των Γ παιδικών τάφων. Krause 1975, πίν. 4.
- Εικ. 66.** Τα κτερίσματα του πλούσιου τάφου ΚΕ 8 (G 50). Xagorari 1996, πίν.1
- Εικ. 67.** Ταφικό αγγείο (χειροποίητη χύτρα) εγχυτρισμού ΚΕ 11. Kübler 1954, πίν. 154.
- Εικ. 68.** Ο λακκοειδής τάφος ΚΕ 12. Kübler 1954, πίν. 9.
- Εικ. 69.** Ο λακκοειδής τάφος ΚΕ 13. Kübler 1954, πίν. 9.
- Εικ. 70.** Ο εγχυτρισμός ΚΕ 23 κατά χώραν. Kübler 1954, πίν. 14.
- Εικ. 71.** Ο λακκοειδής τάφος ΚΕ 24. Kübler 1954, πίν. 14.
- Εικ. 72.** Ακαδημεία Πλάτωνος. Παιδικές ταφές. Εικόνα με προσθήκες σύμφωνα με: Mazarakis Ainian – Alexandridou 2011, εικ. 3, σ. 124.
- Εικ. 73.** Ακαδημεία Πλάτωνος. Σχέδιο τομής του βαθύ λάκκου ΑΚ 1. Mazarakis Ainian – Alexandridou 2011, εικ. 18, σ. 130.
- Εικ. 74.** Ακαδημεία Πλάτωνος. Παιδικός τάφος (δευτερογενής καύση ;). Mazarakis Ainian – Alexandridou 2011, εικ. 23, σ. 131.
- Εικ. 75.** Ακαδημεία Πλάτωνος. Τάφος 8. Mazarakis Ainian – Alexandridou 2011, εικ. 29, σ. 133.
- Εικ. 76.** Ανάβυσσος. Κάτοψη νεκροταφείου Αγίου Παντελεήμονα. Π. Θέμελης, *ΑΔ* 29 Β (1973-74), σχ. Γ.
- Εικ. 77.** Κτερίσματα του ενταφιασμού ΑΝ 2. Π. Θέμελης, *ΑΔ* 29 Β (1973-74), πίν. 82β-γ.
- Εικ. 78.** Ο εγχυτρισμός ΑΝ 3 κατά χώραν. Π. Θέμελης, *ΑΔ* 29 Β (1973-74), πίν. 82δ.
- Εικ. 79.** Κτερίσματα του ενταφιασμού ΑΝ 4. Π. Θέμελης, *ΑΔ* 29 Β (1973-74), πίν. 85β-γ.
- Εικ. 80.** Θορικός. Κάτοψη Δυτικού Νεκροταφείου. Οι παιδικοί τάφοι. Εικόνα με προσθήκες σύμφωνα με: *Thorikos* VIII, εικ. 34, σ. 72.
- Εικ. 81.** Ο Εγχυτρισμός ΘΟΡ 3, κατά χώραν. *Thorikos* IV, εικ. 105, σ. 99.
- Εικ. 82.** Ο εγχυτρισμός ΘΟΡ 4, κατά χώραν. *Thorikos* VIII, εικ. 67, σ. 117.
- Εικ. 83.** Ο εγχυτρισμός ΘΟΡ 6, κατά χώραν. *Thorikos* VIII, εικ. 65, σ. 115.
- Εικ. 84.** Θήλαστρο του εγχυτρισμού ΘΟΡ 7. *Thorikos* VIII, εικ. 61, σ. 110.

- Εικ. 85.** Ο ταφικός πίθος του εγχυτρισμού ΘΟΡ 7 κατά χώραν και το θήλαστρο του. *Thorikos VIII*, εικ. 48b, σ. 91.
- Εικ. 86.** Ο ταφικός πίθος του εγχυτρισμού ΘΟΡ 9 κατά χώραν. *Thorikos VIII*, εικ. 74, σ. 120.
- Εικ. 87.** Ταφικός αμφορέας εγχυτρισμού ΘΟΡ 10. *Thorikos VIII*, εικ. 105, σ. 99.
- Εικ. 88.** Χειροποίητο θήλαστρο σε σχήμα αμφορίσκου. Κτέρισμα του εγχυτρισμού ΜΑΡΚ 2. Ο. Κακαβογιάννη, *ΑΔ* 38 (1983), πίν. 30γ.
- Εικ. 89.** Μερέντα Μαρκοπούλου. Πήλινο ειδώλιο ίππου με τροχούς. Παιδικός τάφος ΜΕΡ 1. Χαγοράι 2005, πίν. 29, σ. 133.
- Εικ. 90.** Μερέντα Μαρκοπούλου. Ειδώλια. Παιδικός τάφος ΜΕΡ 1. Χαγοράι 1996, πίν. 10.1
- Εικ. 91.** Νέα Ιωνία. Ο οικογενειακός ταφικός περίβολος (ΝΙ 1-2). Εικόνα με προσθήκες σύμφωνα με: E.L. Smithson, *Hesperia* 30 (1961), εικ. 2, σ. 150.
- Εικ. 92.** Θήλαστρο της ταφής ΝΙ 1. E.L. Smithson, *Hesperia* 30 (1961), πίν. 2, ν. 30:53.
- Εικ. 93.** Χρυσή ταινία του εγχυτρισμού ΜΕΝ 2. Πλάτωνος-Γιώτα 2004, εικ. 36, σ. 120.
- Εικ. 94.** Βαλαρία Μαραθώνα. Ο κιβωτιόσχημος τάφος ΜΑΡΑ 3. Μ. Πωλογιώργη, *ΑΔ* 47 Β (1992), πίν. 23ε.
- Εικ. 95.** Λεωφόρος Μαραθώνος. Πήλινο ειδώλιο ίππου από τον εγχυτρισμό ΜΑΡΑ 6. Mazarakis Ainian 2011, εικ. 8, σ. 711.
- Εικ. 96.** Ωρωπός. Κάτοψη Κεντρικού Τομέα. Οι παιδικοί τάφοι. Mazarakis Ainian 2007-2008, εικ. 11, σ. 376.
- Εικ. 97.** Ωρωπός. Χειροποίητη πρόχους. Εγχυτρισμός ΩΡ 2. Vlachou 2007, εικ. 4β, σ. 234.
- Εικ. 98.** Ωρωπός. Οι εγχυτρισμοί ΩΡ 2-3 κατά χώραν. Vlachou 2007, εικ. 4α, σ. 234.
- Εικ. 99.** Ωρωπός. Ο εγχυτρισμός ΩΡ 9 κατά χώραν. Vlachou 2007, εικ. 5α, σ. 234.
- Εικ. 100.** Ωρωπός. Οξυπύθμενος αμφορέας. Εγχυτρισμός ΩΡ 15. Vlachou 2007, εικ.7α. σ. 235.
- Εικ. 101.** Ωρωπός. Ταφικός αμφορέας του εγχυτρισμού *ΩΡ 19. Vlachou 2007, εικ. 10β. σ. 237.
- Εικ. 102.** Ωρωπός. Το ταφικό αγγείο (χειροποίητη πρόχους) του εγχυτρισμού ΩΡ 21. Vlachou 2007, εικ. 11α-β. σ. 237.

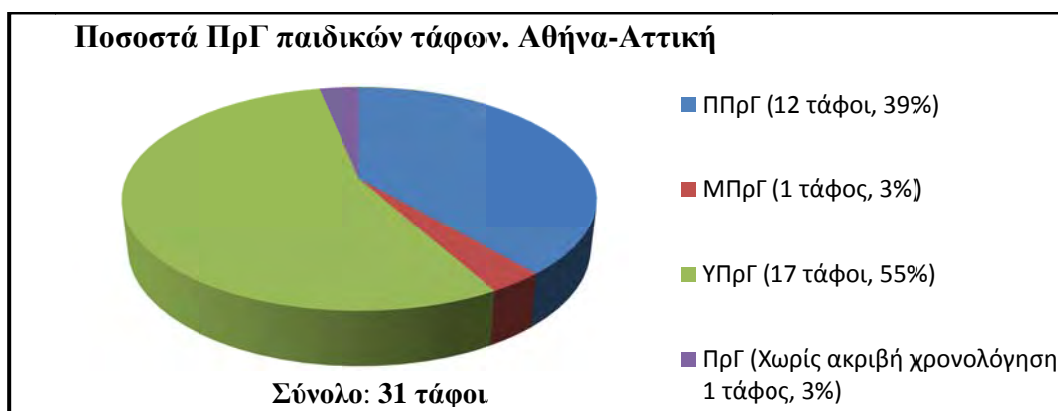
- Εικ. 103.** Δυτικό Νεκροταφείο Ελευσίνας. Οι παιδικές ταφές του τομέα Γ. Μυλωνάς 1975 τ. Α΄, πίν. Γ.
- Εικ. 104.** Δυτικό Νεκροταφείο Ελευσίνας. Ο εγχυτρισμός ΕΛ 44 κατά χώραν. Μυλωνάς 1975 τ. Α΄, πίν. 229α-β.
- Εικ. 105.** Δυτικό Νεκροταφείο Ελευσίνας. Τα κτερίσματα του εγχυτρισμού ΕΛ 44. Μυλωνάς 1975 τ. Α΄, πίν. 228β.
- Εικ. 106.** Δυτικό Νεκροταφείο Ελευσίνας. Ο εγχυτρισμός ΕΛ 45 κατά χώραν. Μυλωνάς 1975 τ. Α΄, πίν. 230β.
- Εικ. 107.** Δυτικό Νεκροταφείο Ελευσίνας. Ο εγχυτρισμός ΕΛ 46 κατά χώραν. Μυλωνάς 1975 τ. Α΄, πίν. 235α.
- Εικ. 108.** Δυτικό Νεκροταφείο Ελευσίνας. Η δευτερογενής καύση ΕΛ 47 κατά χώραν. Μυλωνάς 1975 τ. Α΄, πίν. 238, 239α.
- Εικ. 109.** Δυτικό Νεκροταφείο Ελευσίνας. Κιβωτιόσχημος παιδικός τάφος ΕΛ 48. Μυλωνάς 1975 τ. Α΄, πίν. 244.
- Εικ. 110.** Δυτικό Νεκροταφείο Ελευσίνας. Τα ευρήματα του κιβωτιόσχημου παιδικού τάφου ΕΛ 48. Μυλωνάς 1975 τ. Α΄, πίν. 246.
- Εικ. 111.** Δυτικό Νεκροταφείο Ελευσίνας. Ο εγχυτρισμός ΕΛ 49 κατά χώραν και θήλαστρο ως κτερίσμα. Μυλωνάς 1975 τ. Α΄, πίν. 249α-β.
- Εικ. 112.** Δυτικό Νεκροταφείο Ελευσίνας. Ο ταφικός πίθος του εγχυτρισμού ΕΛ 53 κατά χώραν. Μυλωνάς 1975 τ. Α΄, πίν. 281α.
- Εικ. 113.** Πειραιάς. Παλαιά Κοκκινιά. Τοπογραφικό σχέδιο των ευρεθέντων τάφων. Δ. Θεοχάρης, ΠΑΕ 1951, πίν. 2.
- Εικ. 114.** Πειραιάς. Παλαιά Κοκκινιά. Σχεδιαστική αποτύπωση και τα κτερίσματα του ενταφιασμού ΚΟΚ 2. Δ. Θεοχάρης, ΠΑΕ 1951, εικ. 32-34.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

Περίοδος	Συντομογραφία	Χρονολόγηση
Υπομυκηναϊκή	ΥποΜ	1125-1050 π.Χ.
Πρώιμη Πρωτογεωμετρική	ΠΠρΓ	1050-980 π.Χ.
Μέση Πρωτογεωμετρική	ΜΠρΓ	980-960 π.Χ.
Ύστερη Πρωτογεωμετρική	ΥΠρΓ	960-900 π.Χ.
Πρώιμη Γεωμετρική Ι	ΠΓ Ι	900-875 π.Χ.
Πρώιμη Γεωμετρική ΙΙ	ΠΓ ΙΙ	875-850 π.Χ.
Μέση Γεωμετρική Ι	ΜΓ Ι	850-800 π.Χ.
Μέση Γεωμετρική ΙΙ	ΜΓ ΙΙ	800-760 π.Χ.
Ύστερη Γεωμετρική Ια	ΥΓ Ια	760-750 π.Χ.
Ύστερη Γεωμετρική Ιβ	ΥΓ Ιβ	750-735 π.Χ.
Ύστερη Γεωμετρική Ια	ΥΓ Ια	735-720 π.Χ.
Ύστερη Γεωμετρική Ιβ	ΥΓ Ιβ	720-700 π.Χ.
Πρώιμη Πρωτοαττική	ΠΠρΑ	700-675 π.Χ.
Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου	ΠΕΣ	1050-700 π.Χ.
Πρώιμη Αρχαϊκή	ΠρΑ	700-600 π.Χ.

Χρονολογικός Πίνακας. Χρονολογικός πίνακας των περιόδων που αναφέρονται στη μελέτη, σύμφωνα με τον Morris (Morris 1987, 11).

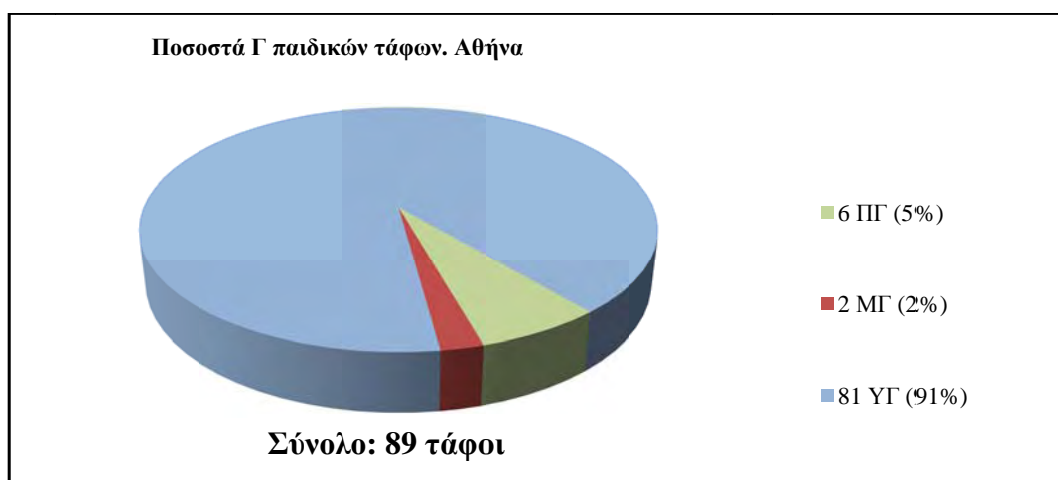
ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

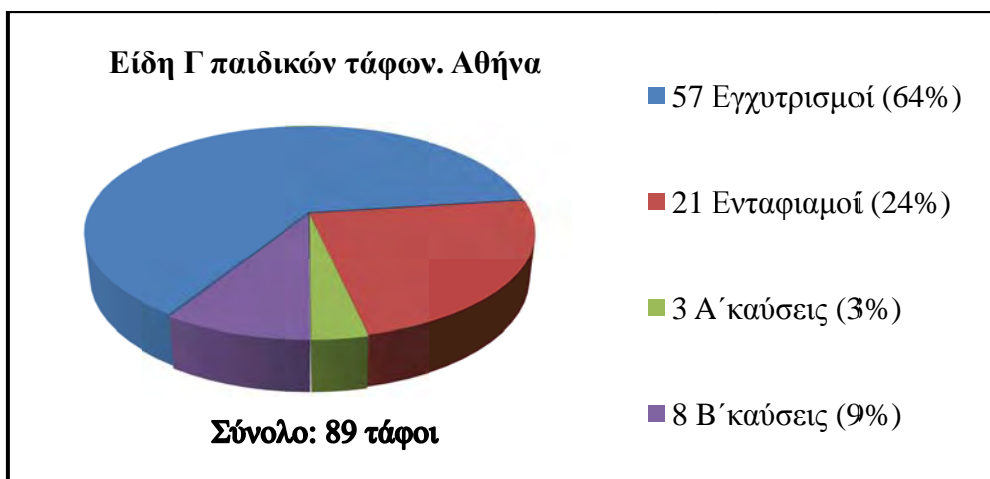
Γράφημα 1. Ποσοστά ΠρΓ παιδικών τάφων στην Αθήνα και την Αττική.

Γράφημα 2. Ποσοστά στα είδη των παιδικών τάφων της ΠρΓ περιόδου στην Αθήνα και την Αττική.

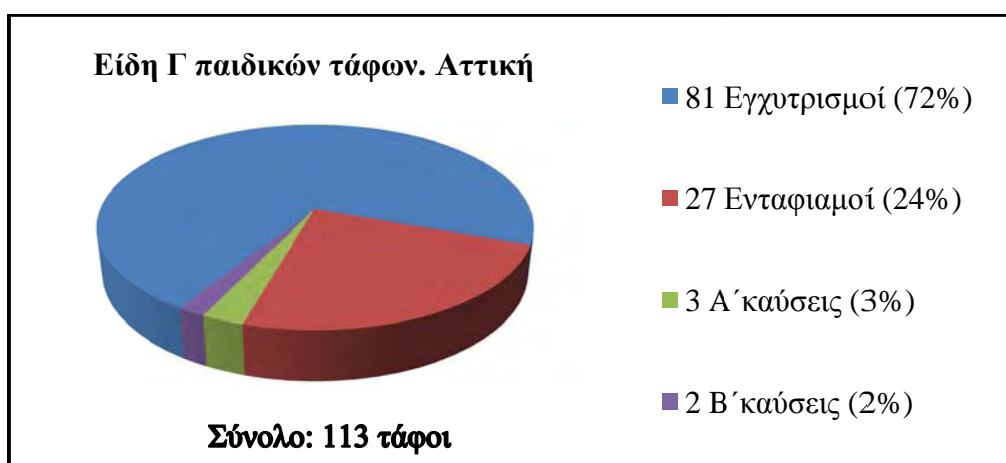
Γράφημα 3. Ποσοστά Γ παιδικών τάφων στην Αθήνα.

Γράφημα 4. Ποσοστά στα είδη των παιδικών τάφων της Γ περιόδου στην Αθήνα.

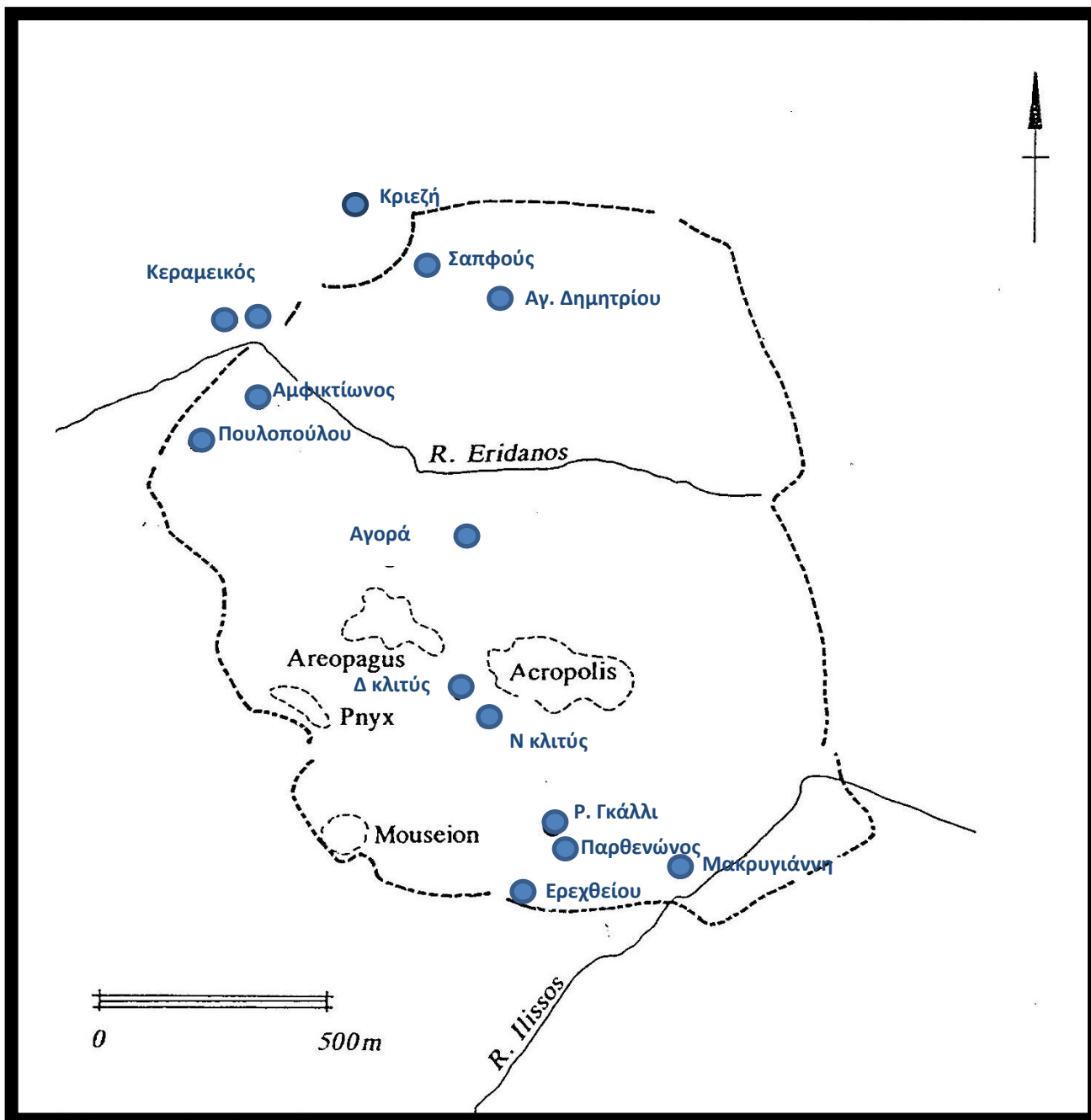

Γράφημα 5. Ποσοστά Γ παιδικών τάφων στην Αττική.

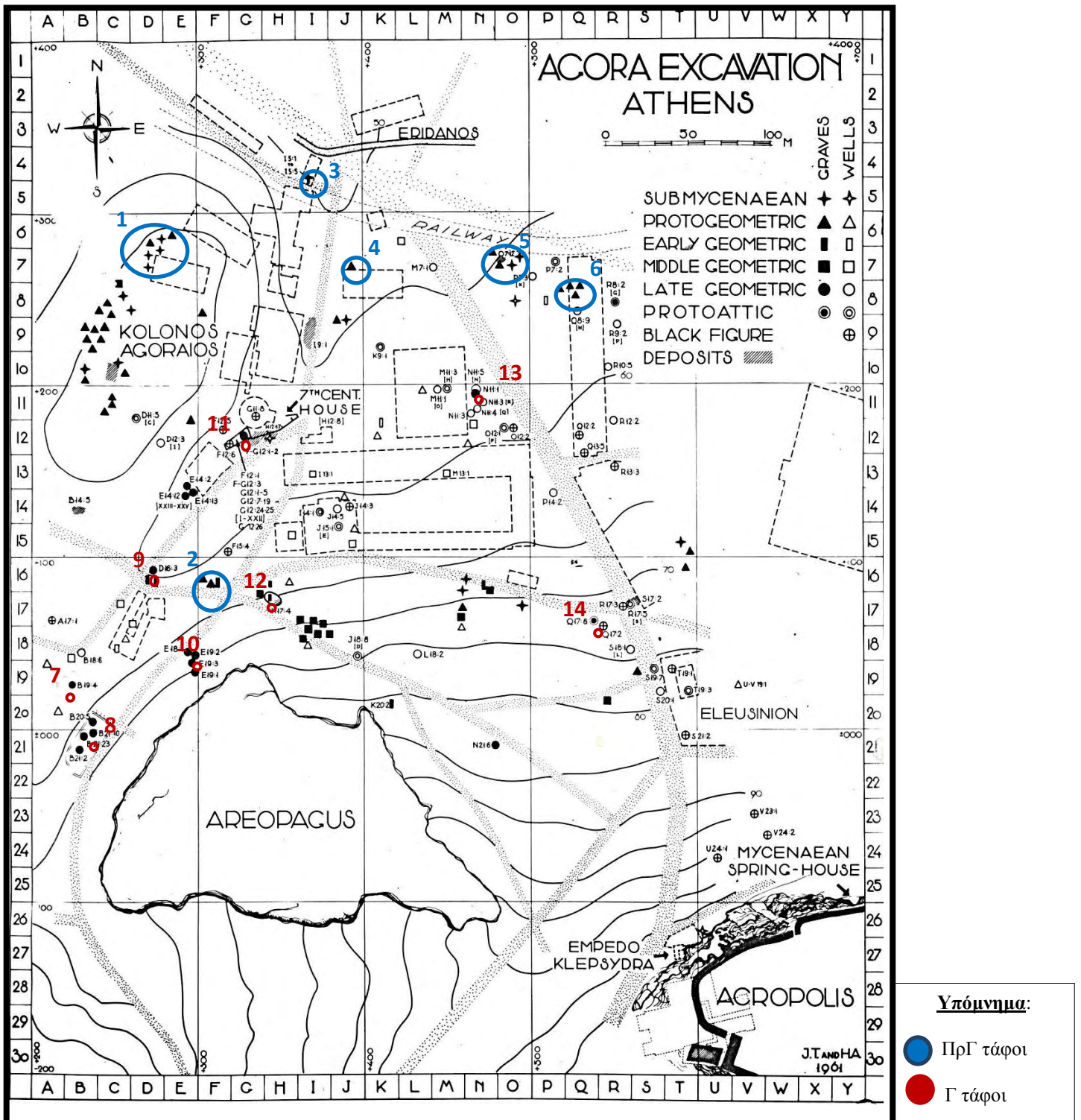

Γράφημα 6. Ποσοστά στα είδη των παιδικών τάφων της Γ περιόδου στην Αττική.

ΕΙΚΟΝΕΣ

Εικ. 1. Αθήνα. Συστάδες παιδικών τάφων ΠρΓ και Γ περιόδου.

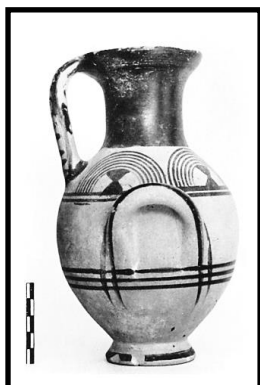

Εικ. 2. Αγορά-Άρειος Πάγος. Η διασπορά των PrG και Γ παιδικών τάφων.

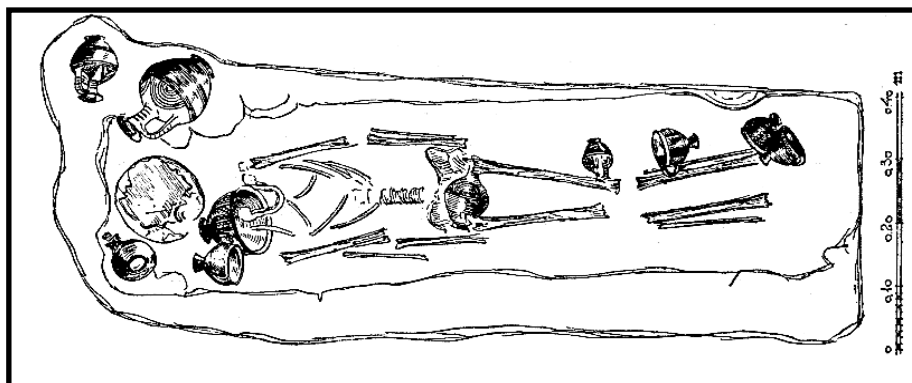
PrG τάφοι: 1)ΑΓ 3, ΑΓ 6-ΑΓ 8 2)ΑΓ 9 3)ΑΓ 10 4)ΑΓ 11 5)ΑΓ 13 6)ΑΓ 14-ΑΓ 16

Γ τάφοι: 7)ΑΓ 17 8)ΑΓ 18 9)ΑΓ 19 10)ΑΓ 20 11)ΑΓ 21-ΑΓ 27 12)ΑΓ 28

13)ΑΓ 29 14)ΑΓ 30

Εικ. 3. Υδρία.
Κτερίσμα του
τάφου ΑΓ 3.

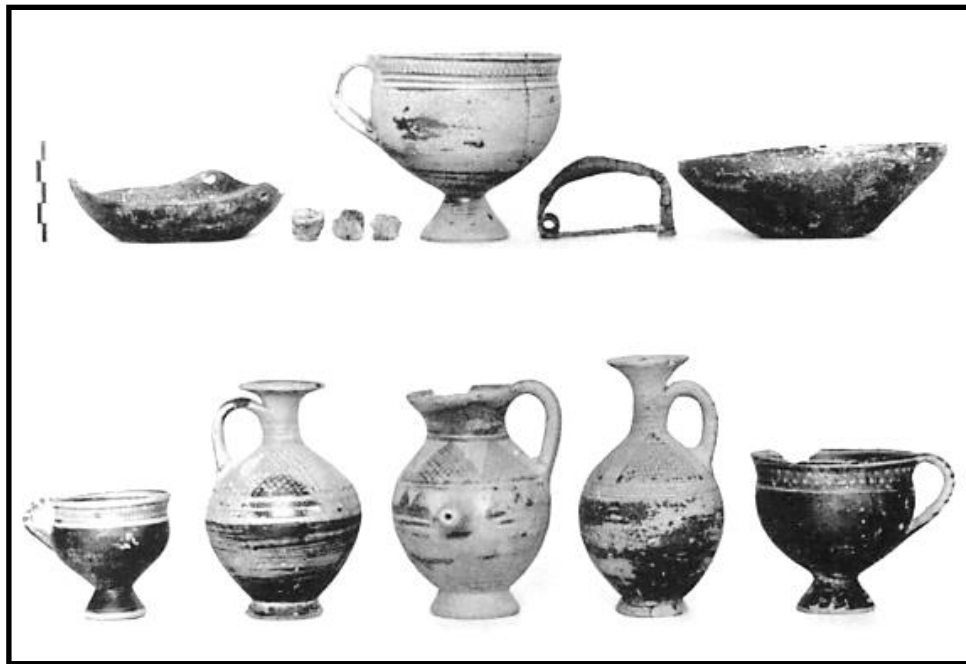
Εικ. 4. Σχέδιο του τάφου ΑΓ 7 με τα κτερίσματα κατά χώραν.

Εικ. 5. Κτερίσματα του τάφου ΑΓ 7.

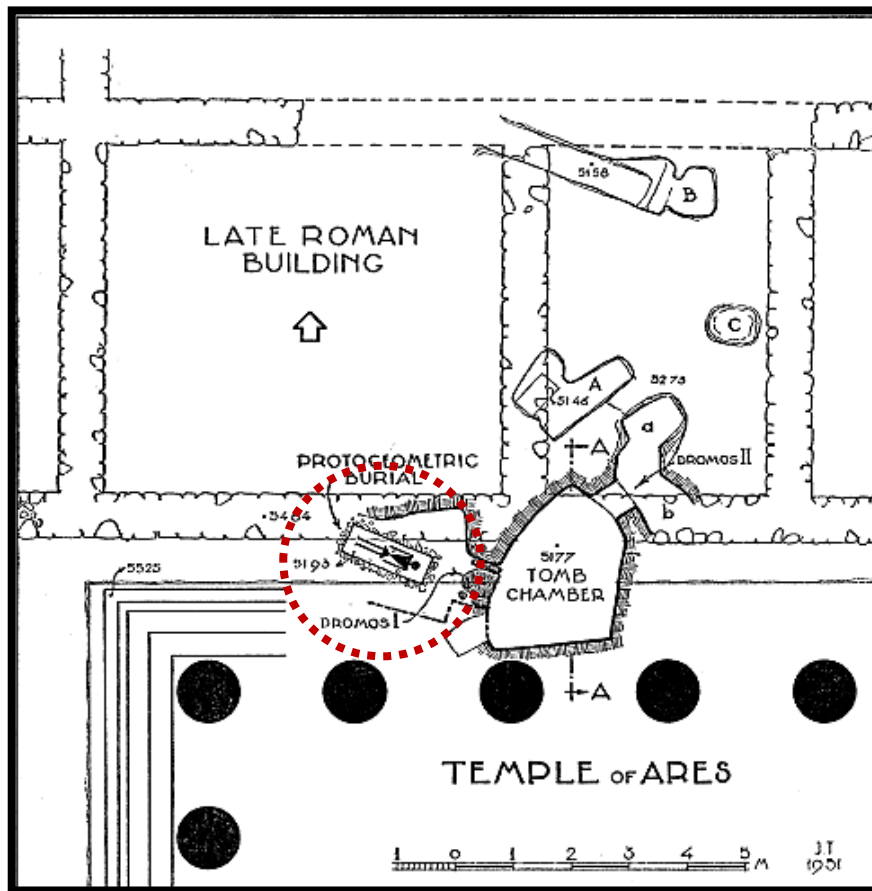
Εικ. 6. Ο τάφος ΑΓ 8 κατά χώραν.

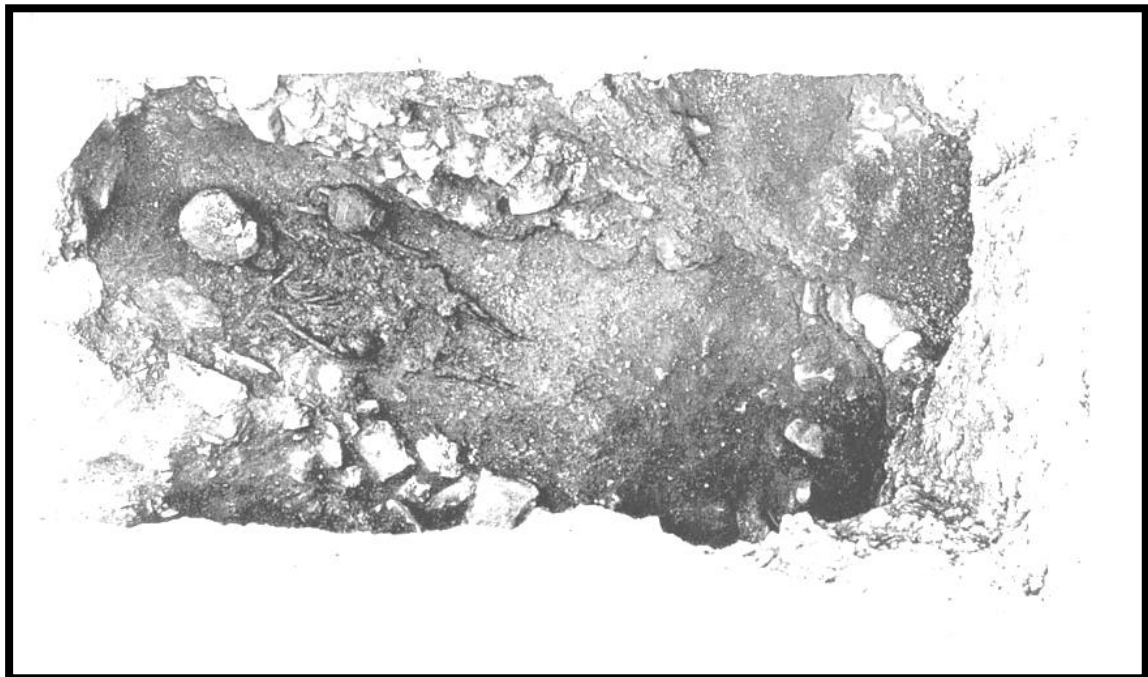
Εικ. 7. Τα κτερίσματα του τάφου ΑΓ 8.

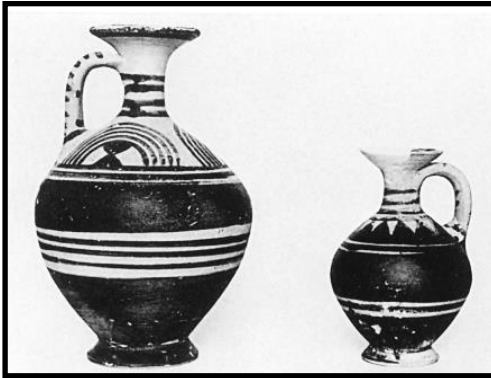
Εικ.8. Αμφορέας, κτερίσμα του τάφου ΑΓ 10 και ο ενταφιασμός κατά χώραν.

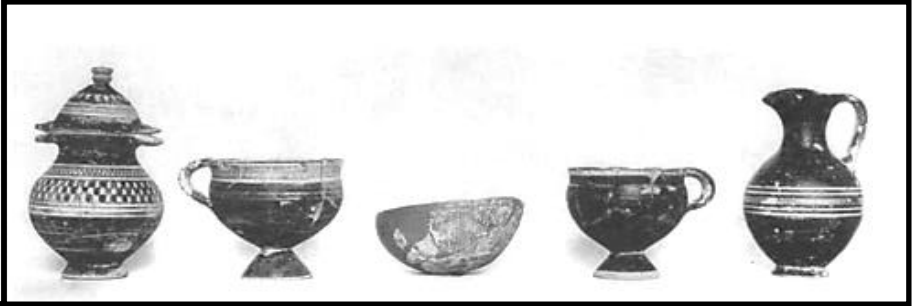
Εικ. 9. Η ΥΠρΓ παιδική ταφή ΑΓ 11, στον δρόμο του θαλαμοειδούς Μυκηναϊκού τάφου.

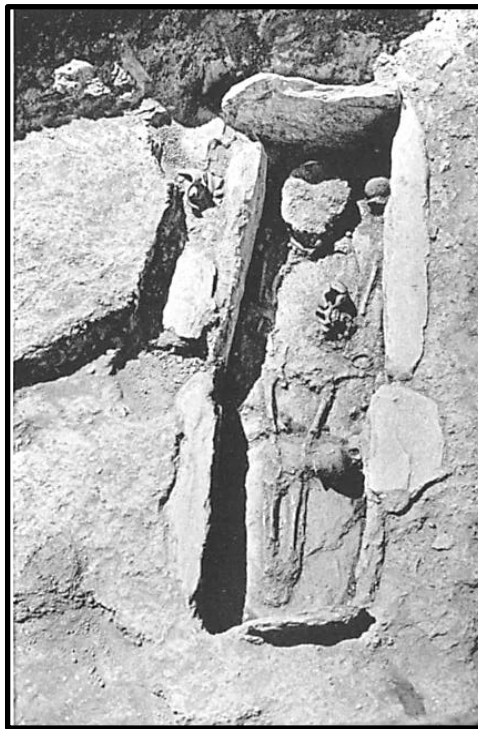
Εικ. 10. Ο κιβωτιόσημος τάφος ΑΓ 11 κατά χώραν.

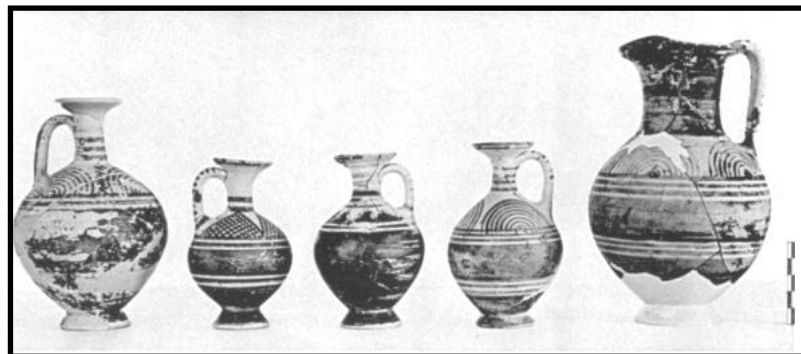
Εικ. 11. Τα κτερίσματα (οινοχόη και μικ/κή οινοχόη) της ΥΠρΓ παιδικής ταφής ΑΓ 11.

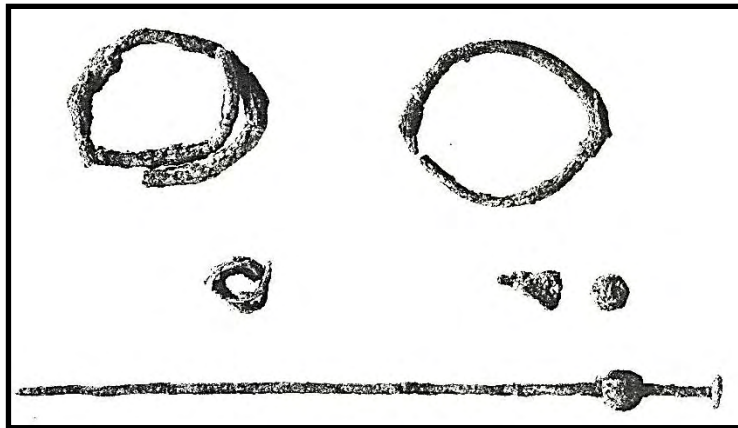
Εικ. 12. Τα κτερίσματα του κιβωτιόσχημου τάφου ΑΓ 13.

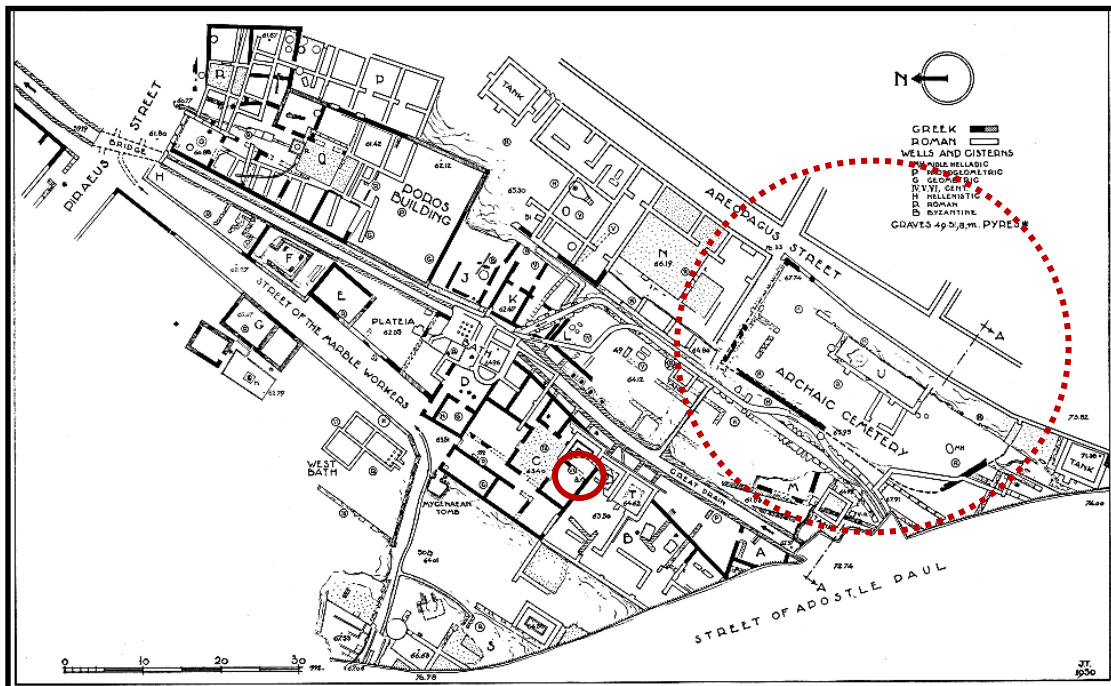
Εικ. 13. Ο κιβωτιόσχημος τάφος ΑΓ 15 κατά χώραν.

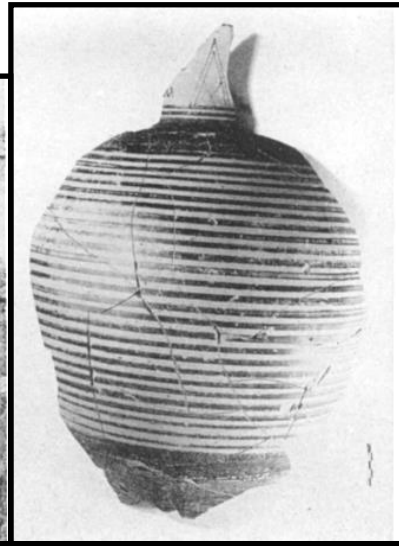
Εικ. 14. Τα κτερίσματα της παιδικής ταφής ΑΓ 15.

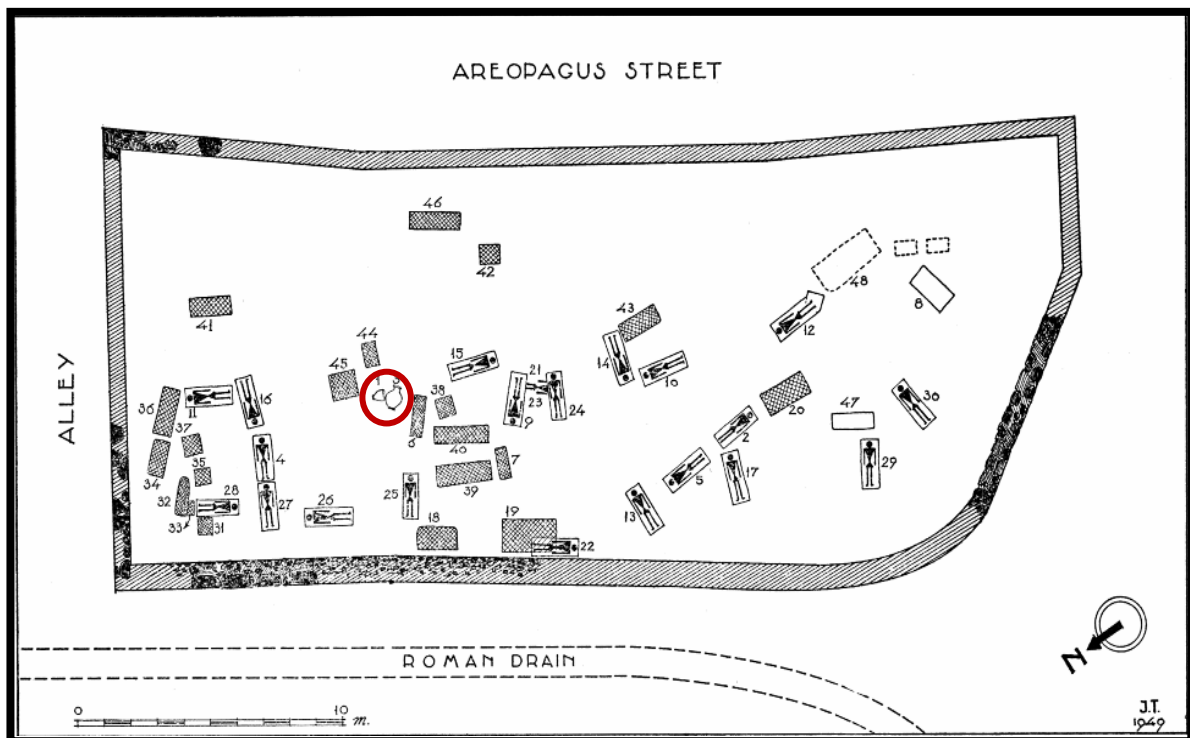
Εικ. 15. Κοσμήματα της παιδικής ταφής ΑΓ 15.

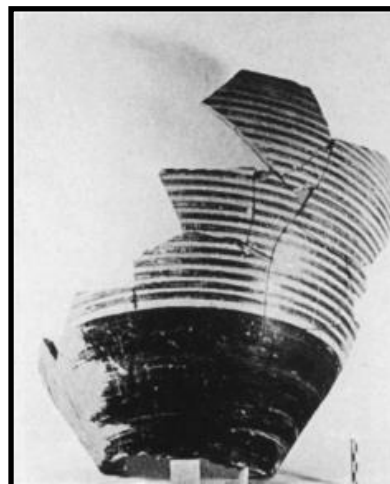
Εικ. 16. Αρχαίο νεκροταφείο στη Δυτική πλαγιά του Αρείου Πάγου (ΑΓ 21-ΑΓ 27). Στα ΒΔ σημειώνεται η θέση του εγχυτρισμού ΑΓ 17.

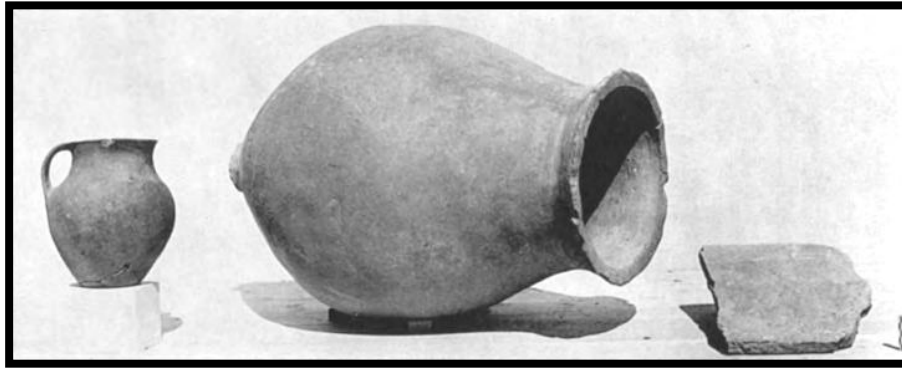
Εικ. 17. Ο διαταραγμένος εγχυτρισμός ΑΓ 17 κατά χώραν και ο ταφικός αμφορέας.

Εικ. 18. Κάτοψη των τάφων του Αρχαίου νεκροταφείου στη Δυτική πλαγιά του Αρείου Πάγου. Σημειώνεται η θέση του εγχυτρισμού ΑΓ 18.

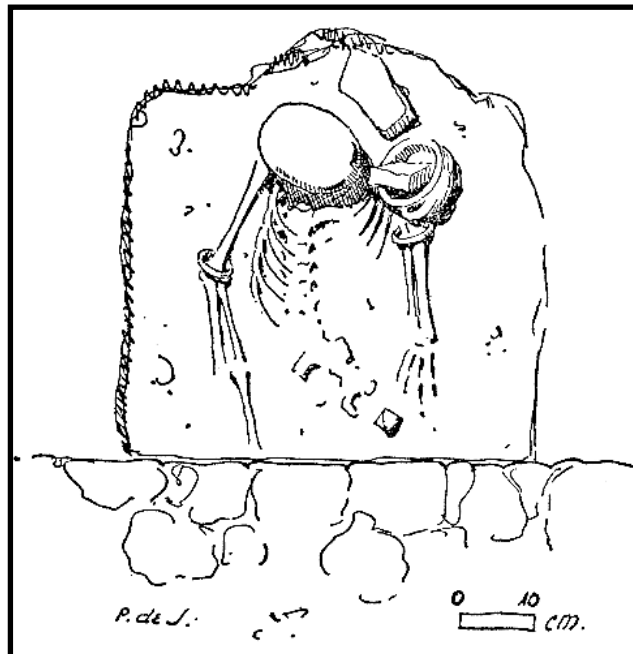
Εικ. 19. Ο αποσπασματικά διατηρημένος αμφορέας του εγχυτρισμού ΑΓ 18. Η βάση του αγγείου είχε αφαιρεθεί για την εισαγωγή της σορού.

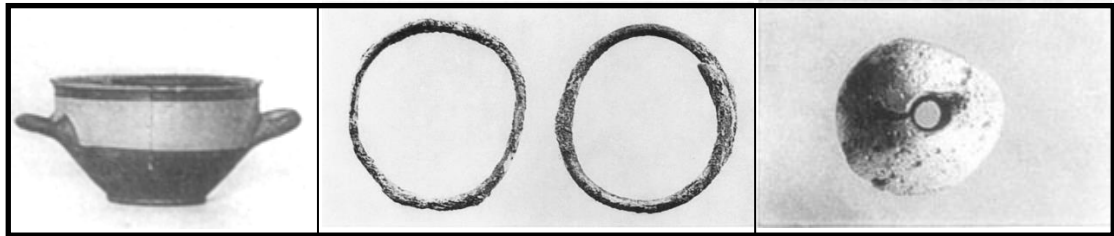
Εικ. 20. Το ταφικό αγγείο (πίθος) του εγχυτρισμού ΑΓ 19, η λίθινη πλάκα που έφραζε το χείλος και η χρηστική πρόχους που είχε αποθεθεί εκτός του ταφικού αγγείου.

Εικ. 21. Τα κτερίσματα του εγχυτρισμού ΑΓ 19.

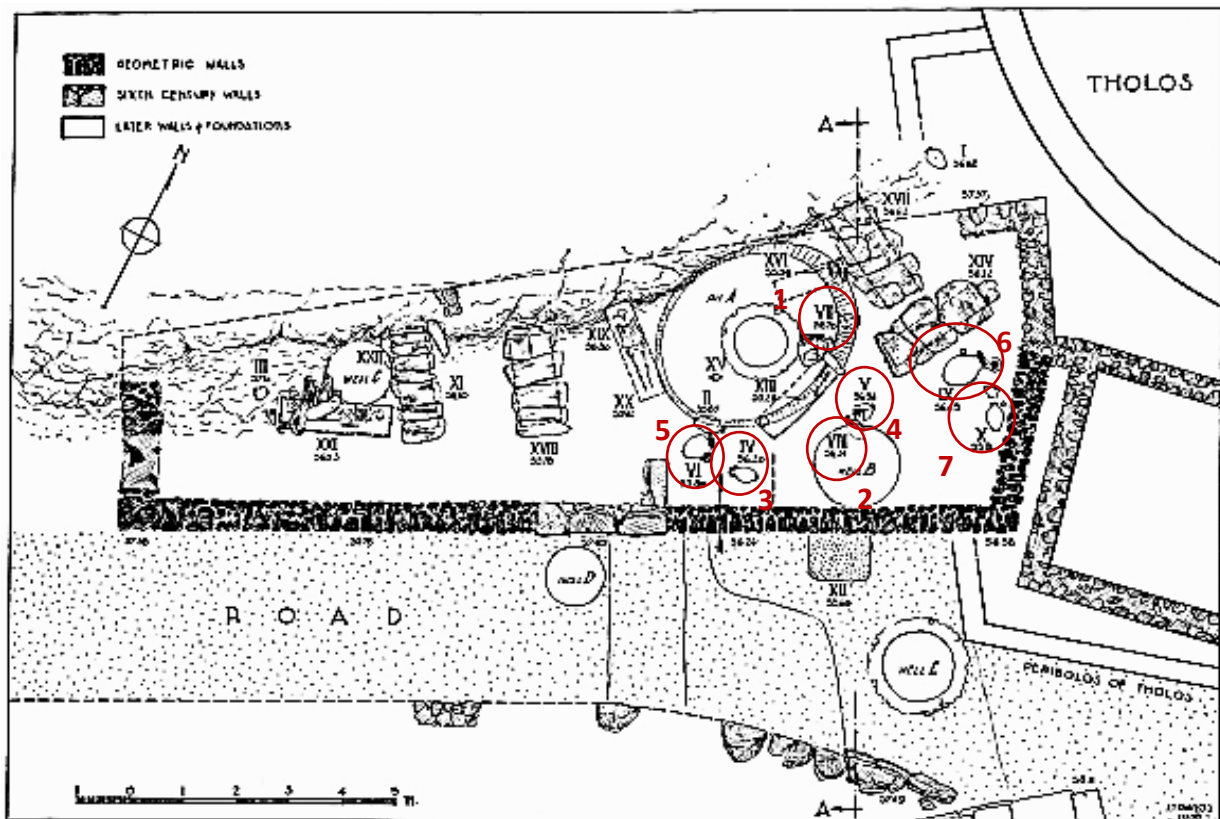
Εικ. 22. Σχεδιαστική αποτύπωση της διαταραγμένης ταφής ΑΓ 20.

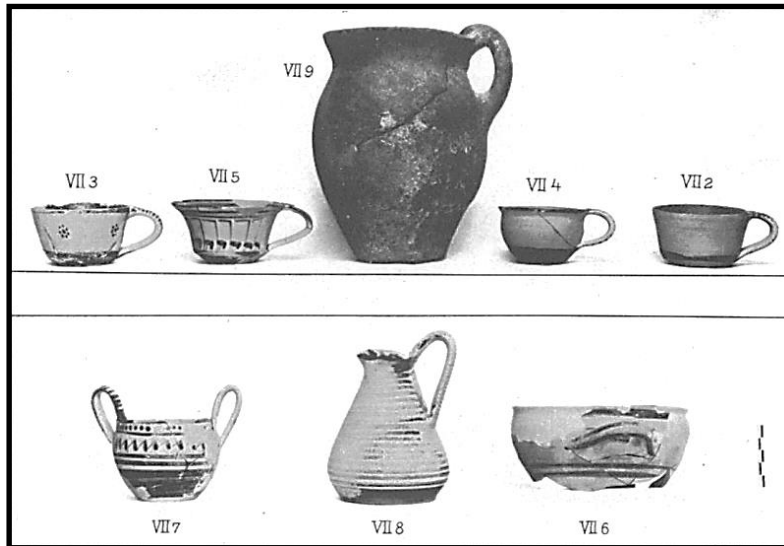
Εικ. 23. Τα κτερίσματα (μικ/κός σκύφος, χάλκινα βραχιόλια, γυάλινη ψήφος) του τάφου ΑΓ 20.

Εικ. 24. Πήλινο ομοίωμα ίππου, πιθανό κτέρισμα του τάφου ΑΓ 20.

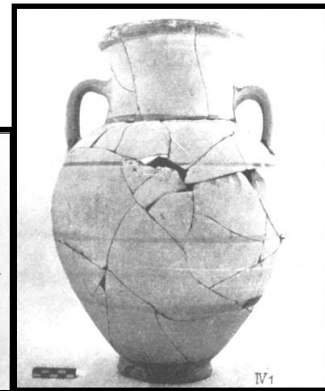
Εικ. 25. Σχεδιαστική αποτύπωση του ταφικού περιβάλλου στα Ν της Θόλου, στη ΝΑ πλαγιά του Αγοραίου Κολωνού.
1)ΑΓ 21 2)ΑΓ22 3)ΑΓ 23 4)ΑΓ 24 5)ΑΓ 25 6)ΑΓ 26 7)ΑΓ 27

Εικ. 26. Τα κτερίσματα του εγχυτρισμού ΑΓ 21.

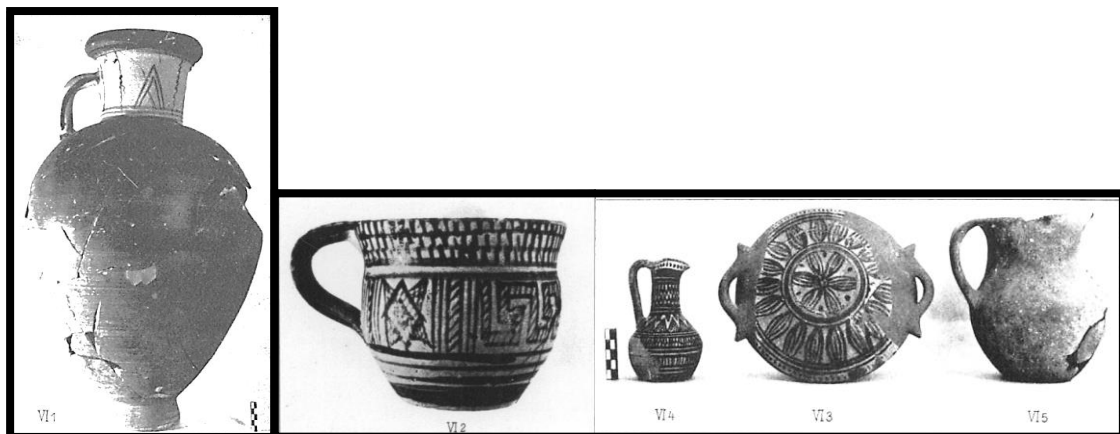
Εικ. 27. Εγχυτρισμός ΑΓ 22. Βάσεις αμφορέων (ως πώμα χείλους και για τη στήριξη του ταφικού αγγείου), επιλαίμιος αμφορέας (ταφικό αγγείο) και χειροποίητη χύτρα (κτέρισμα).

Εικ. 28. Ο ταφικός αμφορέας του εγχυτρισμού ΑΓ 23.

Εικ. 29. Μικρογραφικά κτερίσματα του εγχυτρισμού ΑΓ 24.

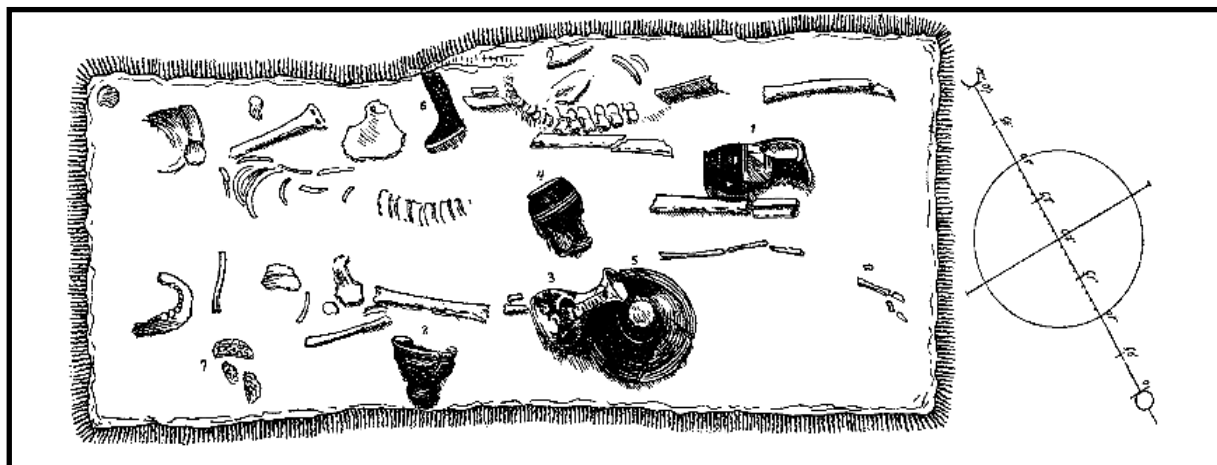
Εικ. 30. Ο ταφικός αμοφρέας του εγχυτρισμού ΑΓ 25.

Εικ. 31. Κτερίσματα του εγχυτρισμού ΑΓ 25.

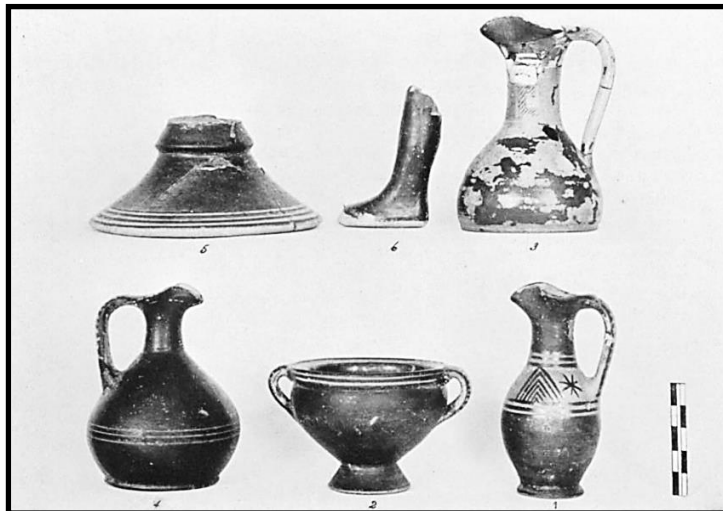

Εικ. 32. Ταφική υδρία του εγχυτρισμού ΑΓ 27.

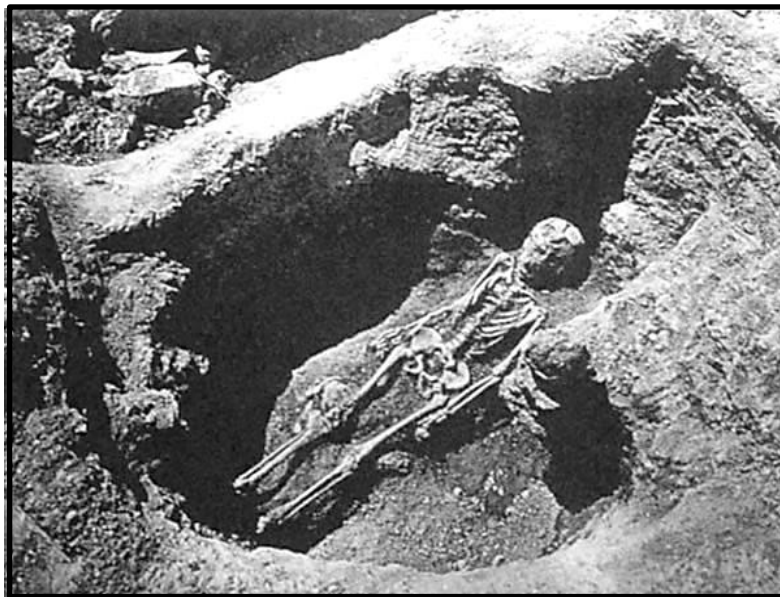
Εικ. 33. Κτερίσματα του εγχυτρισμού ΑΓ 27.

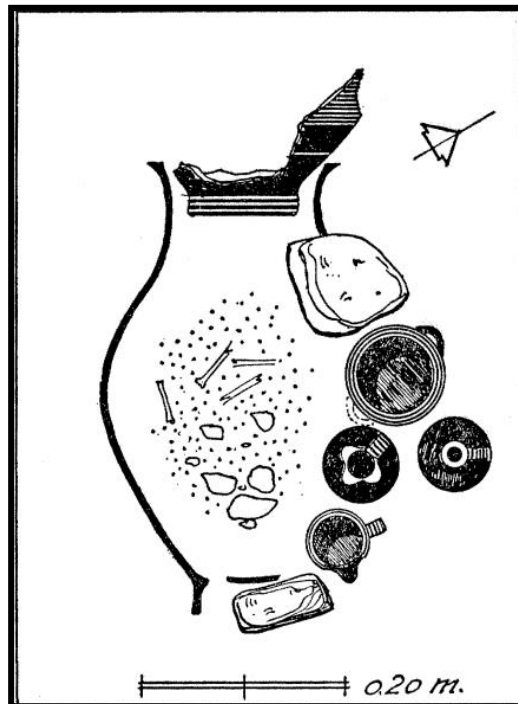
Εικ. 34. Σχεδιαστική αποτύπωση του τάφου ΑΓ 28.

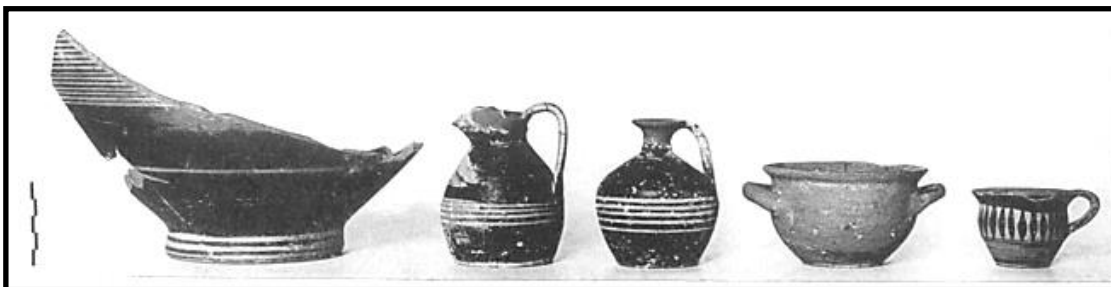
Εικ. 35. Κτερίσματα του τάφου ΑΓ 28.

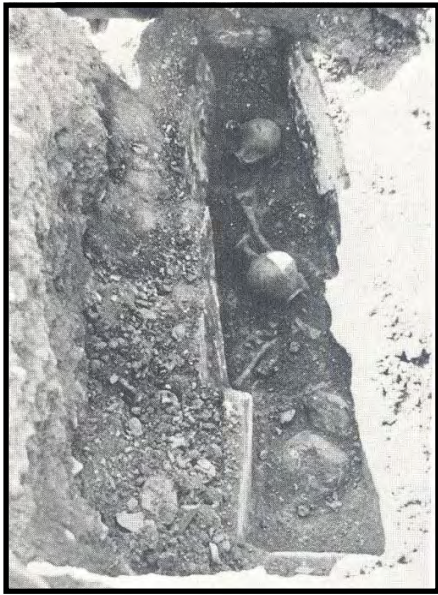
Εικ. 36. Η ταφή ΑΓ 29 κατά χώραν και τα μικρογραφικά της κτερίσματα.

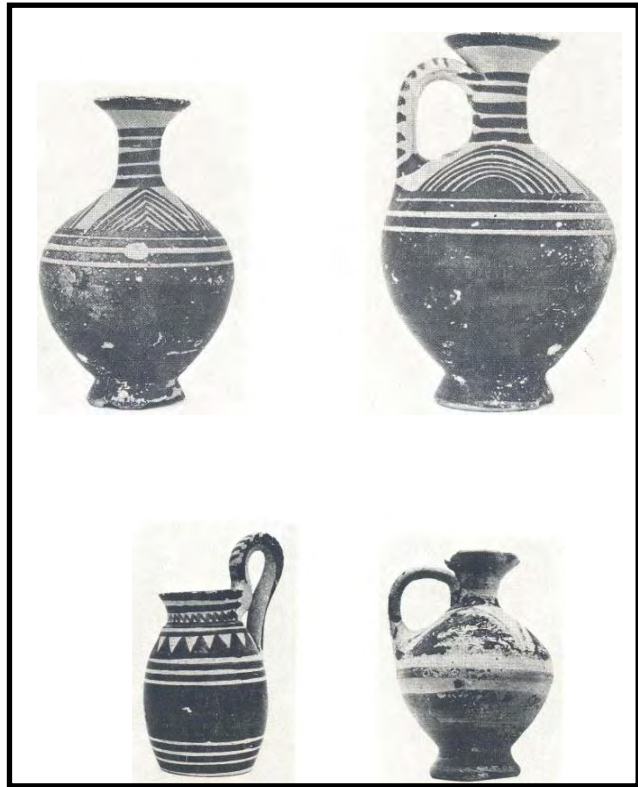
Εικ. 37. Σχεδιαστική αποτύπωση του εγχυτρισμού ΑΓ 30.

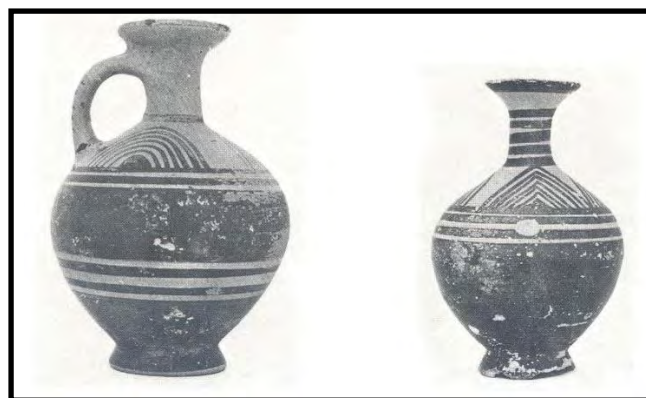
Εικ. 38. Μικρογραφικά κτερίσματα του εγχυτρισμού ΑΓ 30 και η βάση αγγείου που είχε χρησιμοποιηθεί ως πώμα στο χείλος του ταφικού αγγείου.

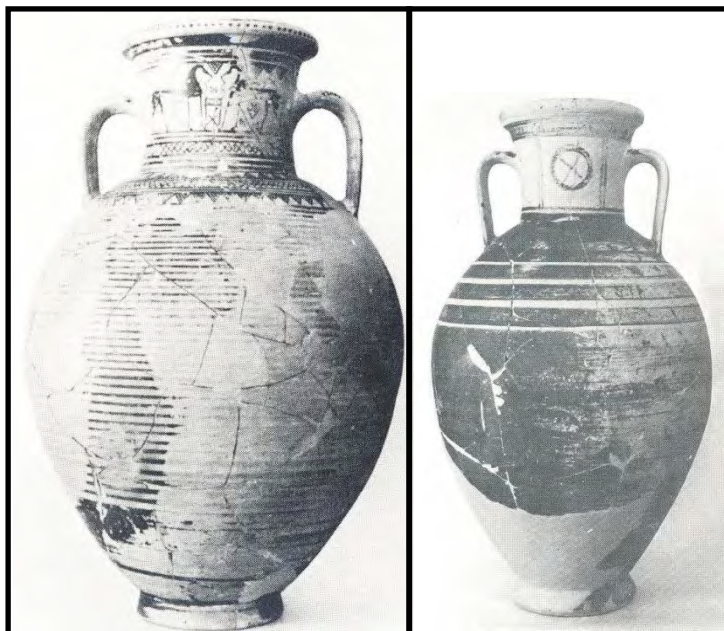
Εικ. 40.
Ο κιβωτιόσημος
τάφος ΑΚΡ (Ν) 2.

Εικ. 41. Κτερίσματα του τάφου ΑΚΡ (Ν) 2.

Εικ. 42.
Κτερίσματα (λήκυθοι) του τάφου ΑΚΡ (Ν) 3.

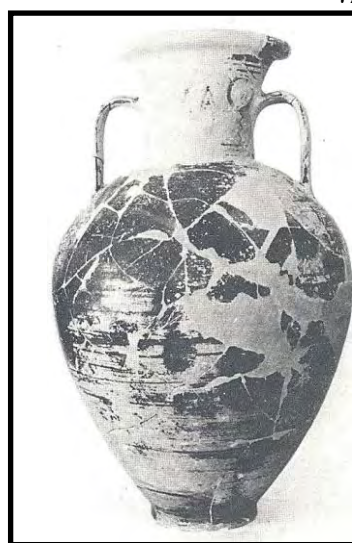

Εικ. 43.
Ο αμφορέας του εγχυτρισμού
ΑΚΡ (Ν) 4.

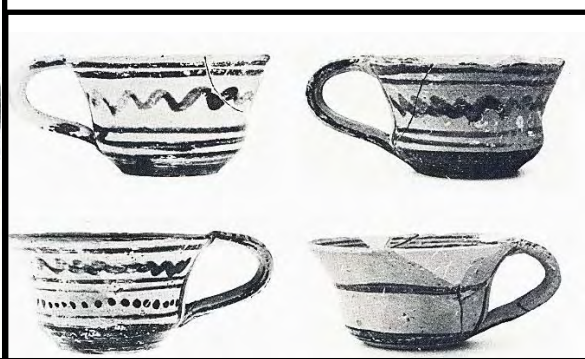
Εικ. 45.
Ο αμφορέας του
εγχυτρισμού ΑΚΡ (Ν) 5.

Εικ. 44.
Ο εγχυτρισμός ΑΚΡ (Ν) 4 κατά χώραν.

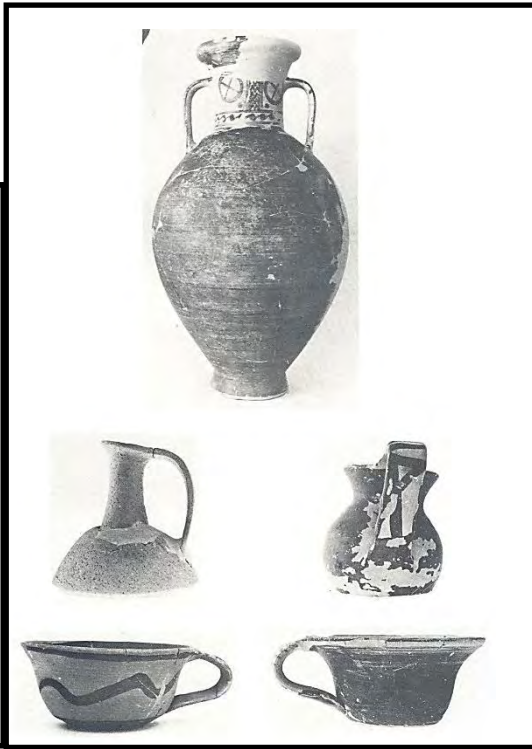
Εικ. 46.
Ο ταφικός αμφορέας
του εγχυτρισμού ΑΚΡ (Ν) 6.

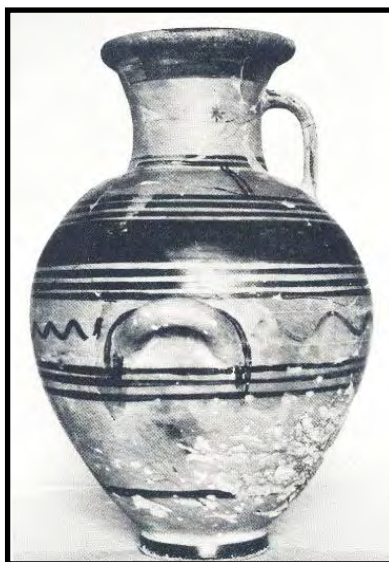
Εικ. 47.
Κτερίσματα (κύπελλα) του
εγχυτρισμού ΑΚΡ (Ν) 6.

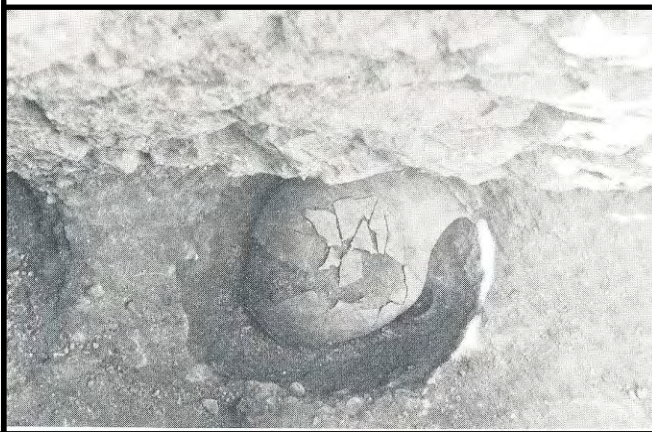
Εικ. 48.
Ο ταφικός πίθος του
εγχυτρισμού ΑΚΡ (Ν) 10.

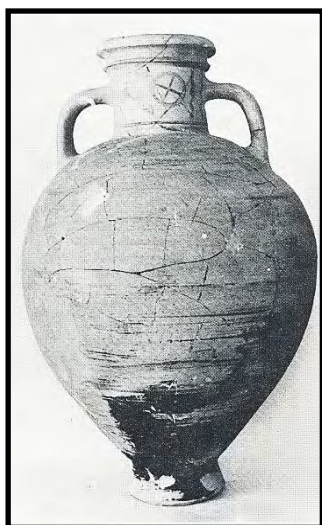
Εικ. 49.
Ο ταφικός αμφορέας και τα
κτερίσματα του εγχυτρισμού ΑΚΡ
(Ν) 11.

Εικ. 50.
Ταφική υδρία του
εγχυτρισμού ΑΚΡ (Ν) 12.

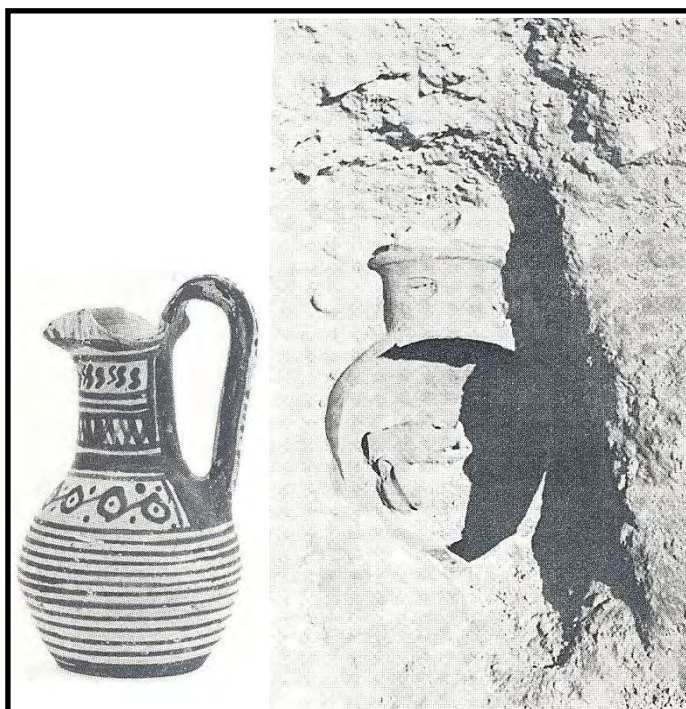

Εικ. 51.
Ο εγχυτρισμός ΑΚΡ (Ν) 14 κατά χώραν.

Εικ. 52.

Ο ταφικός αμφορέας του
εγχυτρισμού ΑΚΡ (Ν) 26.

Εικ. 53.

Ο ταφικός αμφορέας και η μικ/κή οينوχόη του
εγχυτρισμού ΑΚΡ (Ν) 28.

Εικ. 54. Κτερίσματα του ενταφιασμού ΑΚΡ(Δ) 1.

Εικ. 55. Το όρυγμα και ο τεφροδόχος αμφορέας του τάφου ΑΚΡ-Ν 2.

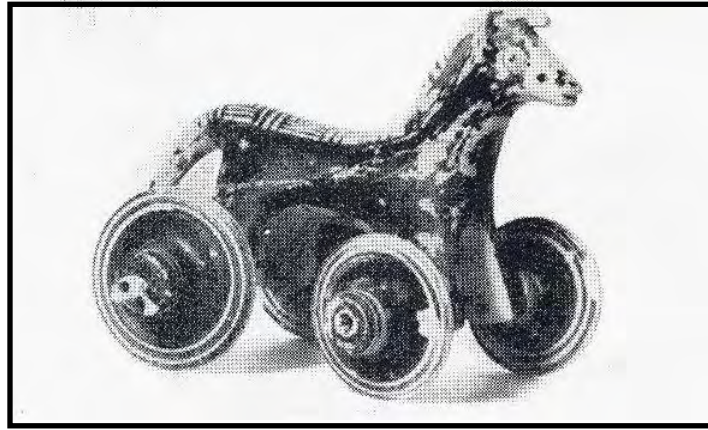

Εικ. 56.
Ο τεφροδόχος αμφορέας
του τάφου ΑΚΡ-Ν 3.

Εικ. 57.
Ληκύθια του τάφου ΑΚΡ-Ν 4.

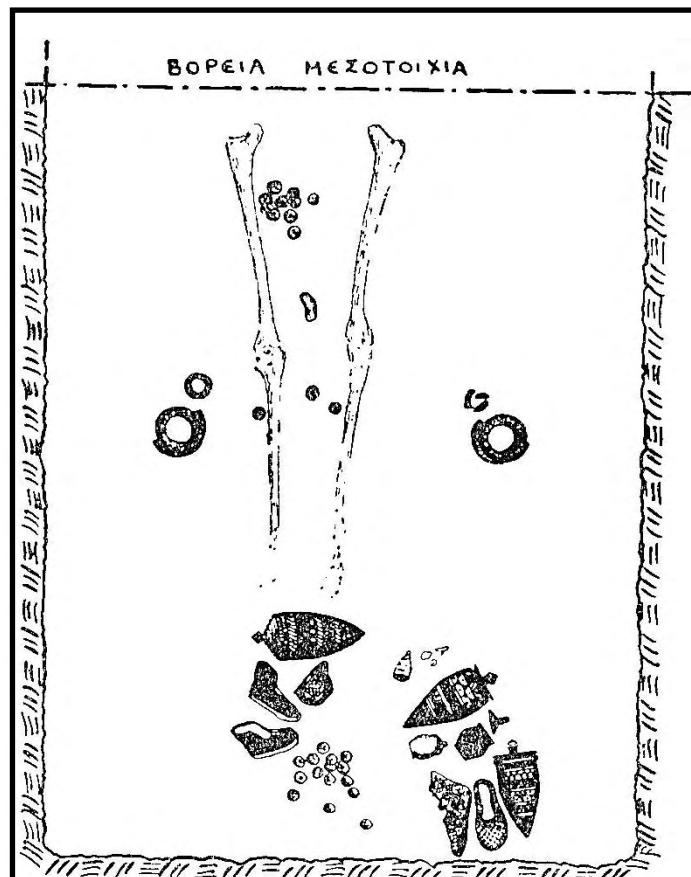
Εικ. 58. Κοσμήματα (περόνη, 2 δαχτυλίδια, 2 χρυσά ενώτια) του τάφου ΑΚΡ-Ν 4.

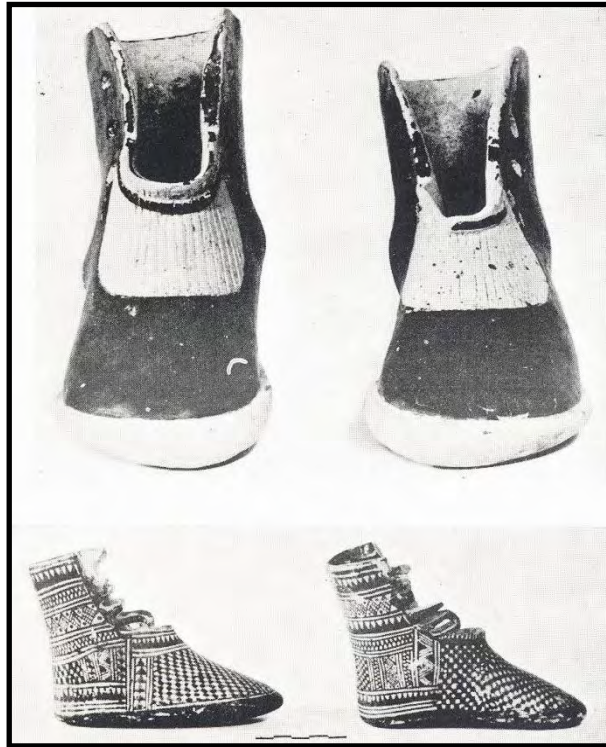
Εικ. 59. Πήλινο ειδώλιο ίππου με τροχούς.
Κτέρισμα του τάφου ΘΗ 1.

Εικ. 60. Καλαθίσκος.
Κτέρισμα τάφου ΨΥ 3.

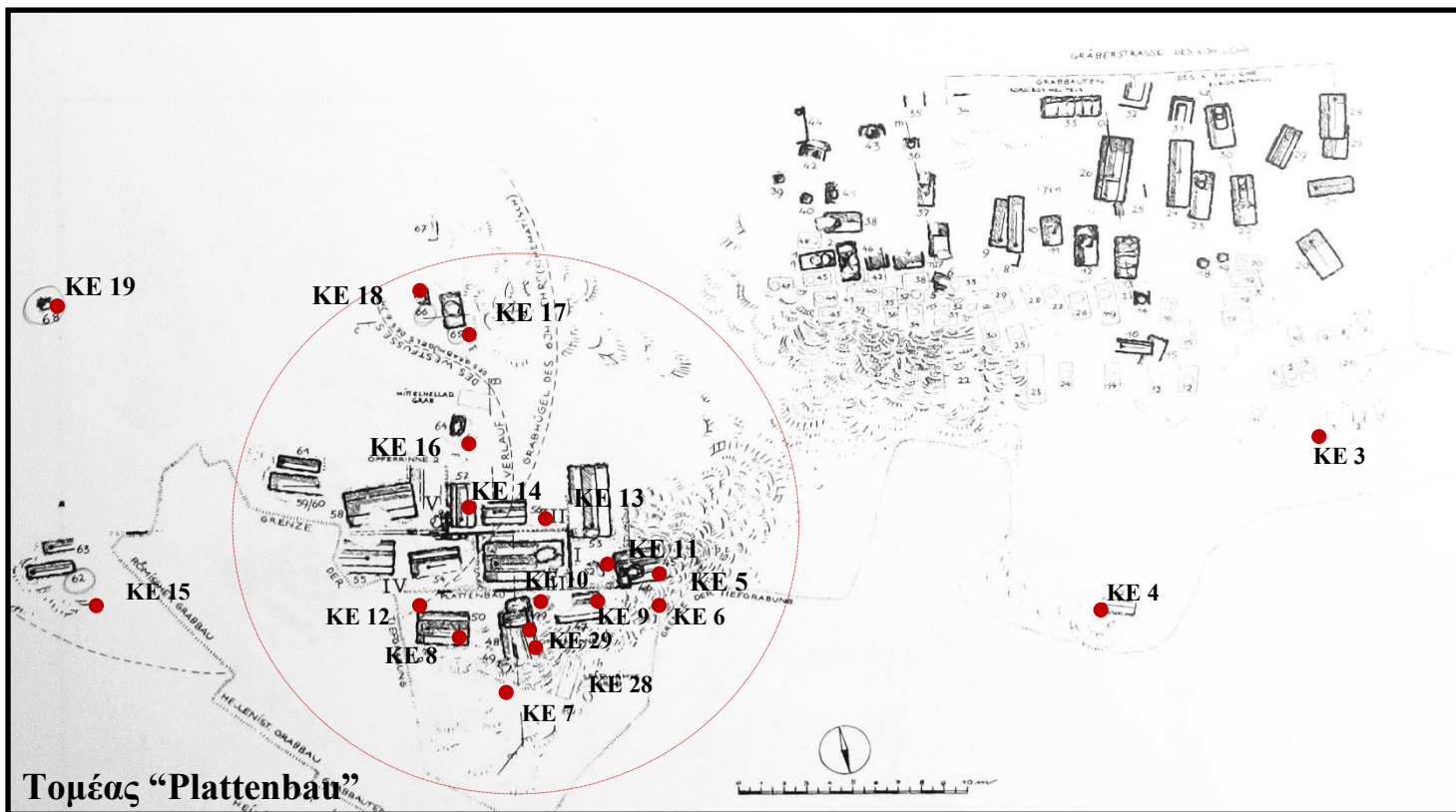
Εικ. 61.
Σχεδιαστική αποτύπωση ενταφιασμού ΨΥ 11
(Οδός Αγίου Δημητρίου 20).

Εικ. 62.
Ζεύγη πήλινων υποδημάτων από τον
ενταφιασμό ΨΥ 11
(Οδός Αγίου Δημητρίου 20).

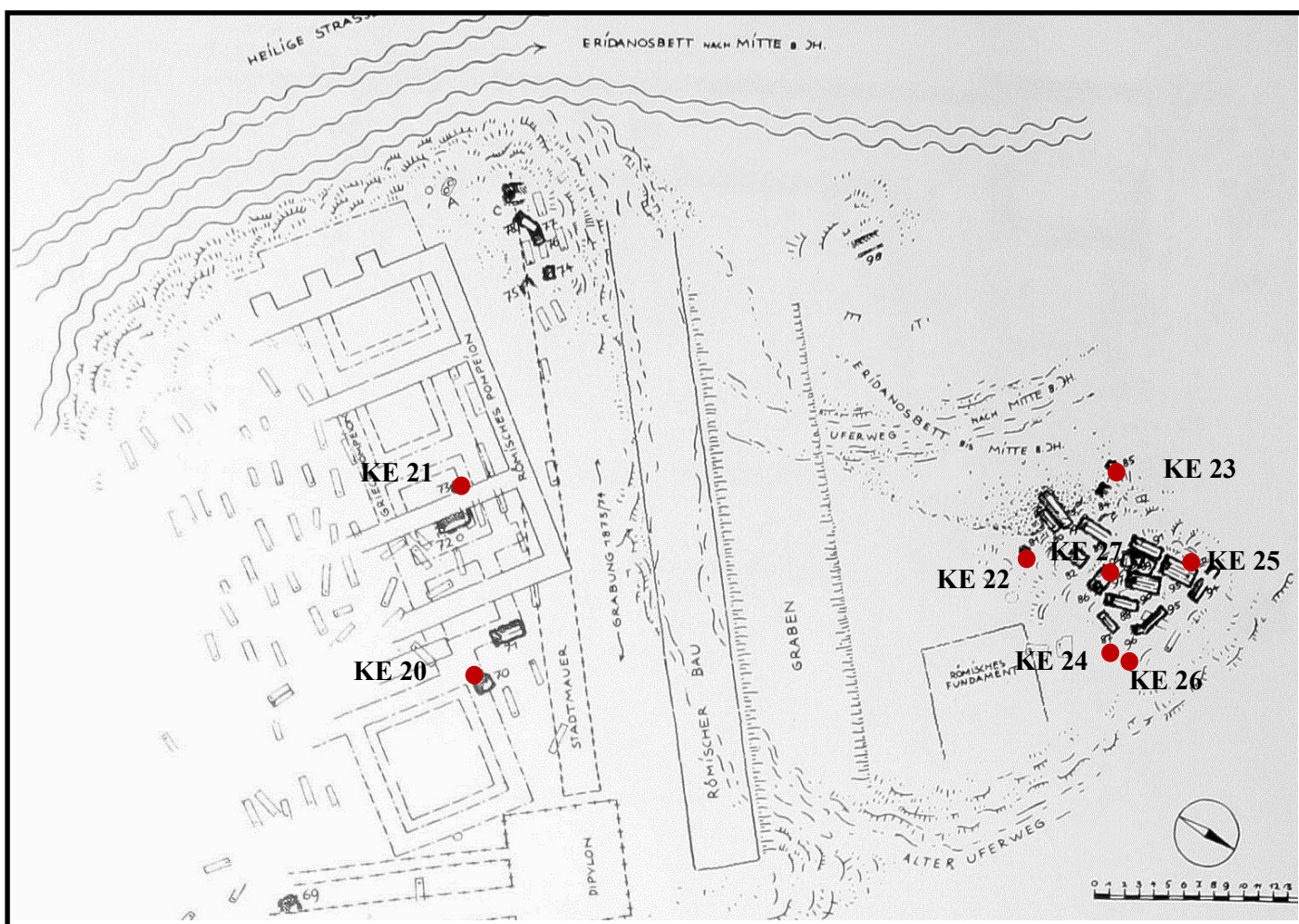

Εικ. 63.
Κτερίσματα του ενταφιασμού ΨΥ 11
(Οδός Αγίου Δημητρίου 20).

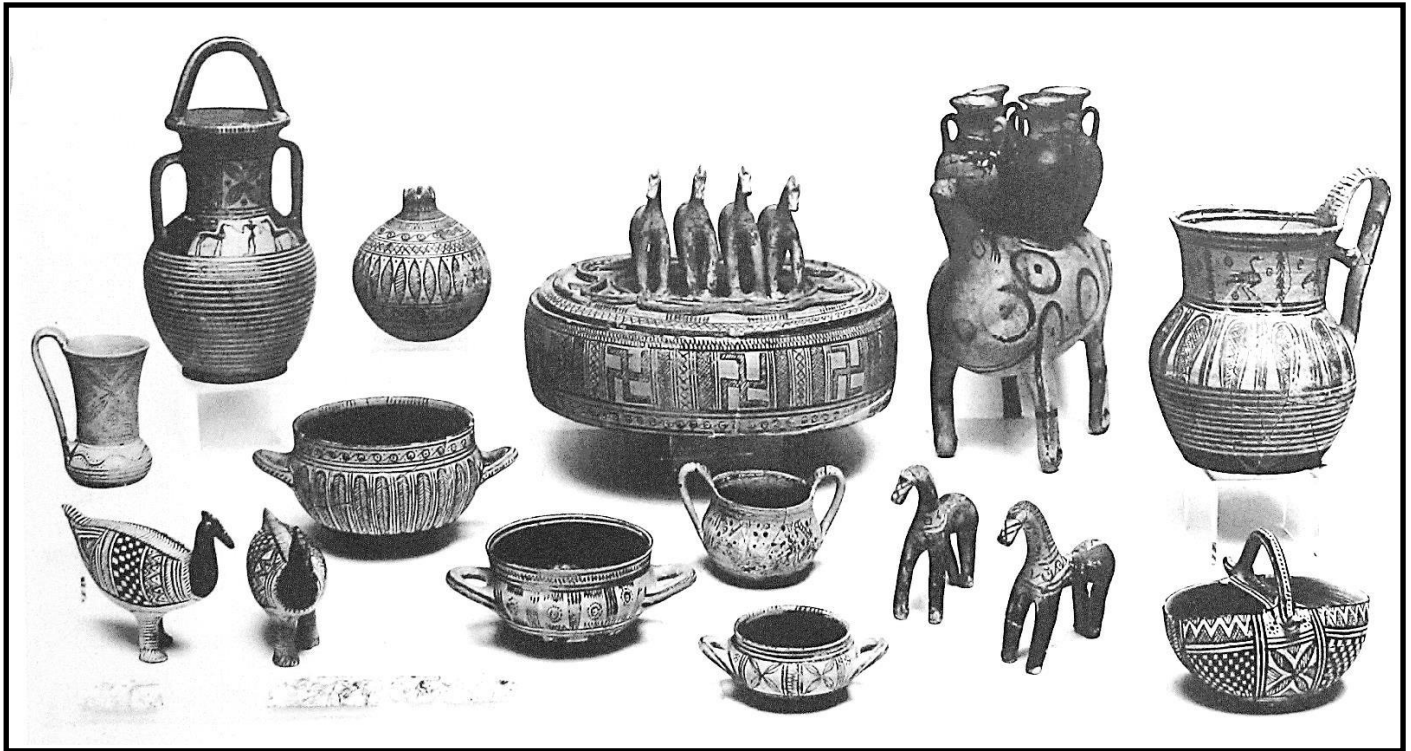

Τομέας “Plattenbau”

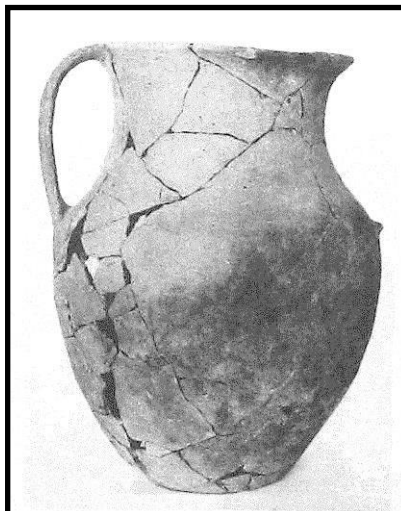
Εικ. 64. Κεραμεικός Νότια Ηριδανού. Τομέας “Plattenbau”. Διασπορά των Γ παιδικών τάφων.

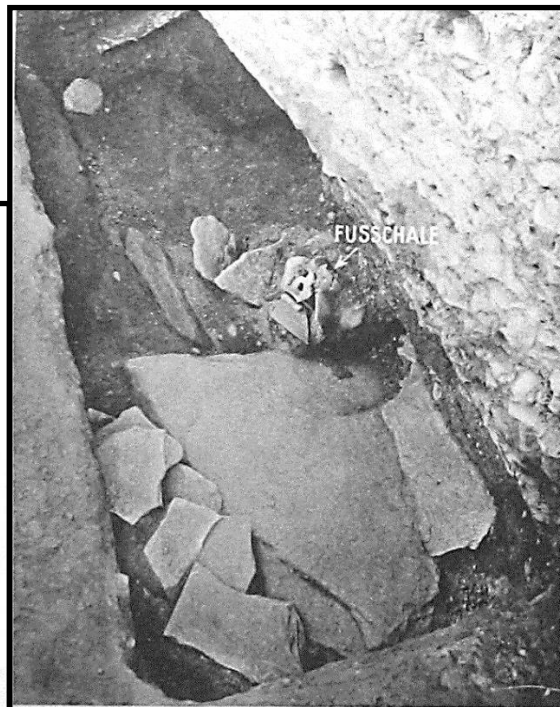
Εικ. 65. Κεραμεικός Βόρεια Ηριδανού. Διασπορά των Γ παιδικών τάφων.

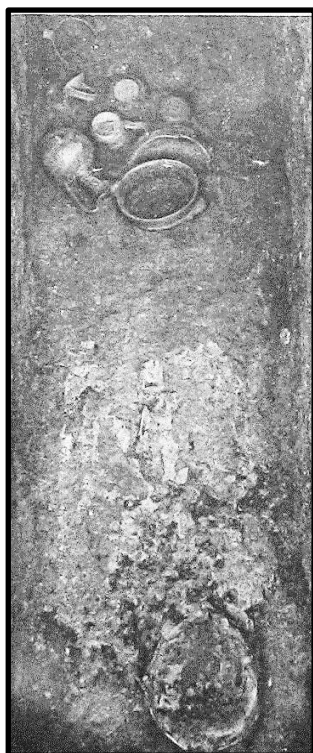
Εικ. 66. Τα κτερίσματα του πλούσιου τάφου ΚΕ 8 (G 50).

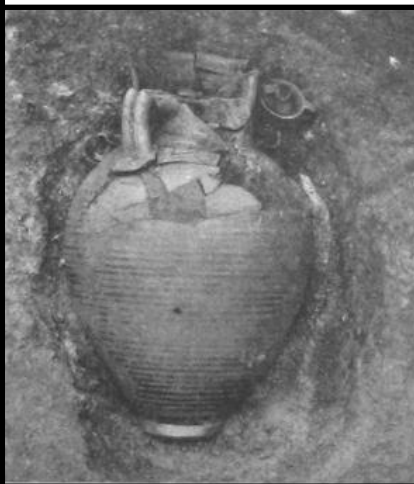
Εικ. 67. Ταφικό αγγείο
(χειροποίητη χύτρα)
επιγραφισμού ΚΕ 11.

Εικ. 68. Ο λακκοειδής τάφος ΚΕ 12.

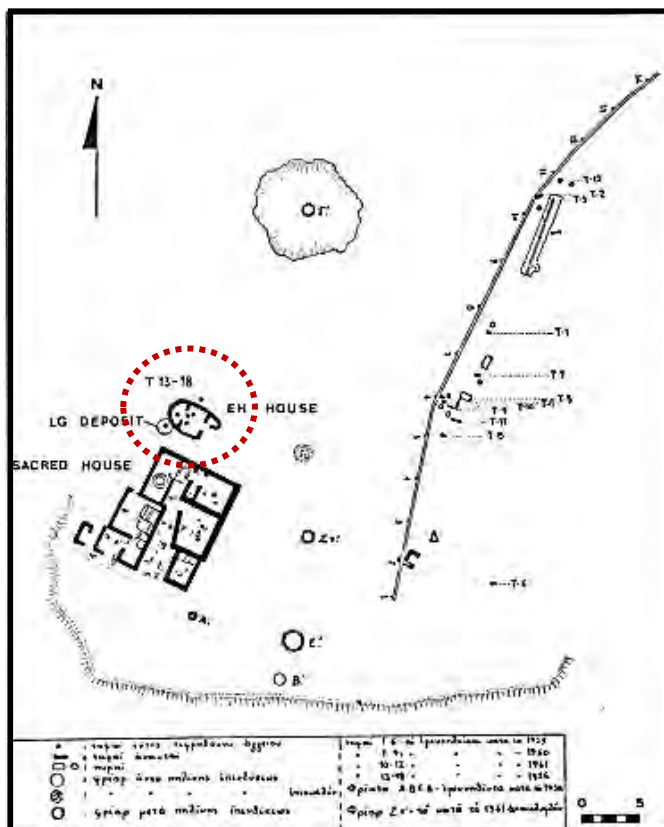
Εικ. 69.
Ο λακκοειδής τάφος
ΚΕ 13.

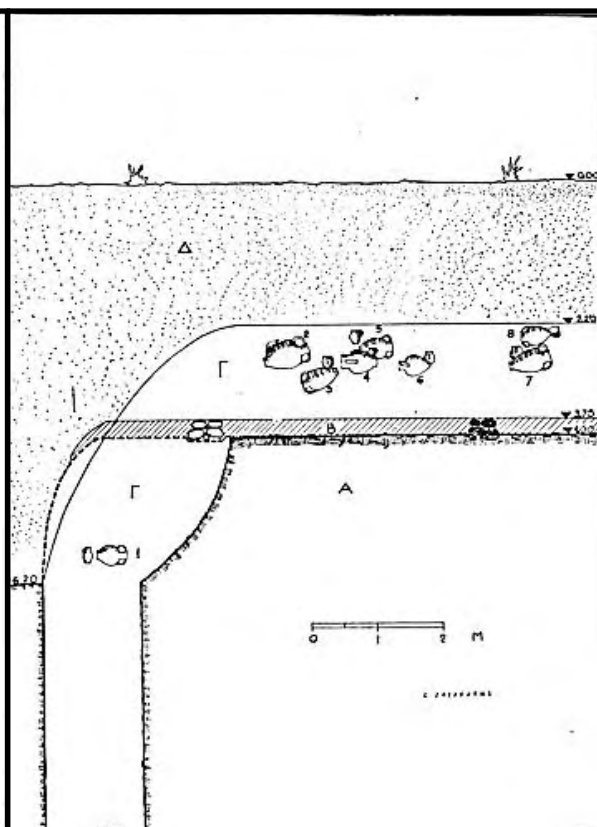
Εικ. 70. Ο εγχυτρισμός ΚΕ
23 κατά χάραν.

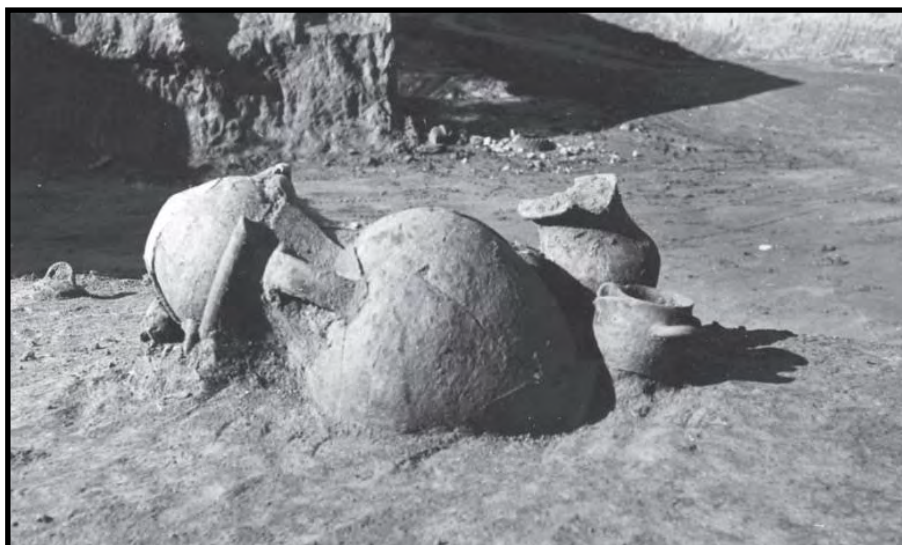
Εικ. 71. Ο λακκοειδής τάφος ΚΕ 24.

Εικ. 72. Ακαδημία Πλάτωνος. Παιδικές ταφές.

Εικ. 73. Ακαδημία Πλάτωνος. Σχέδιο
τομής του βαθύ λάκκου ΑΚ 1.

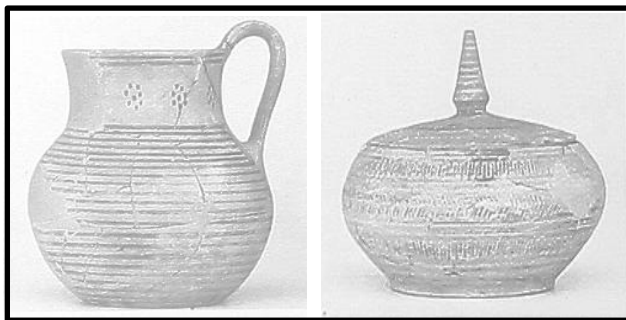
Εικ. 74 Ακαδημεία Πλάτωνος. Παιδικός τάφος (δευτερογενής καύση ;).

Εικ. 75 Ακαδημεία Πλάτωνος. Τάφος 8.

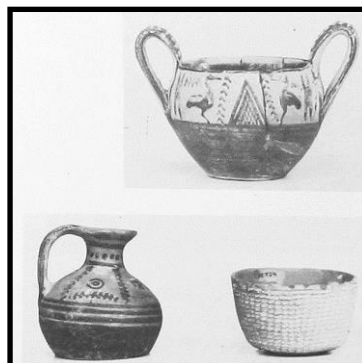
Εικ. 76. Ανάβυσσος. Κάτοψη νεκροταφείου Αγίου Παντελεήμονα.

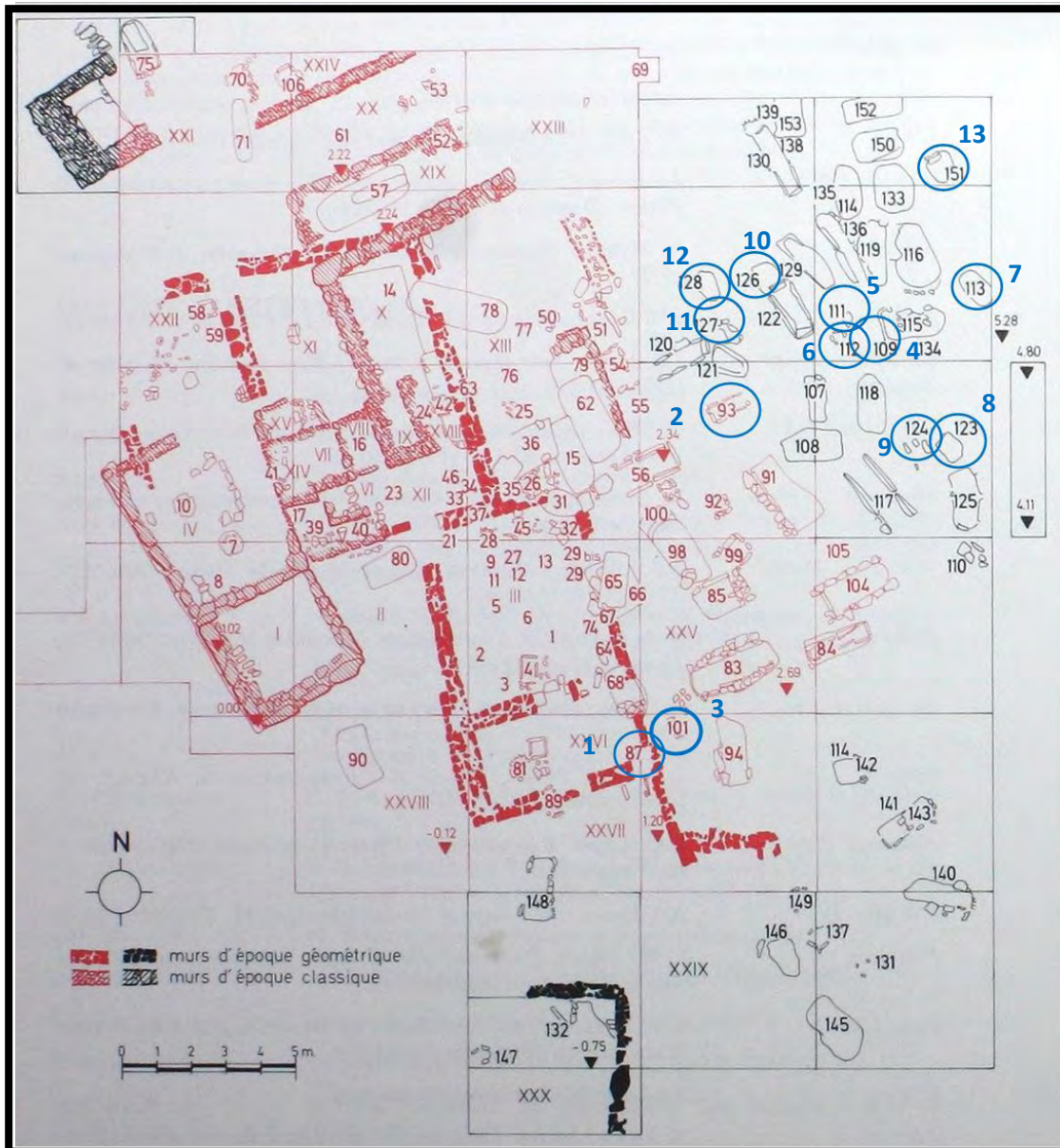
Εικ. 77. Κτερίσματα του ενταφιασμού AN 2.

Εικ. 78. Ο εγχυτρισμός AN 3 κατά χώραν.

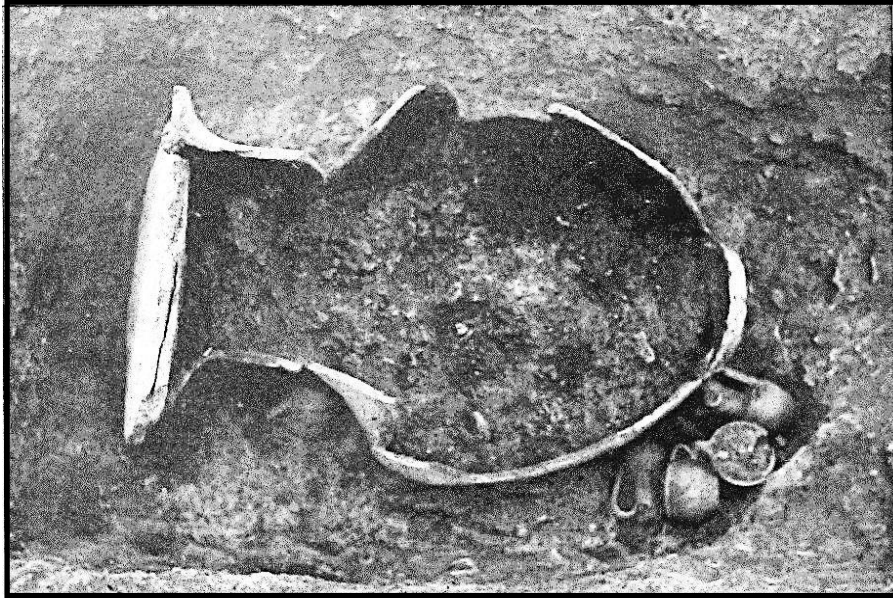

Εικ. 79. Κτερίσματα του ενταφιασμού AN 4.

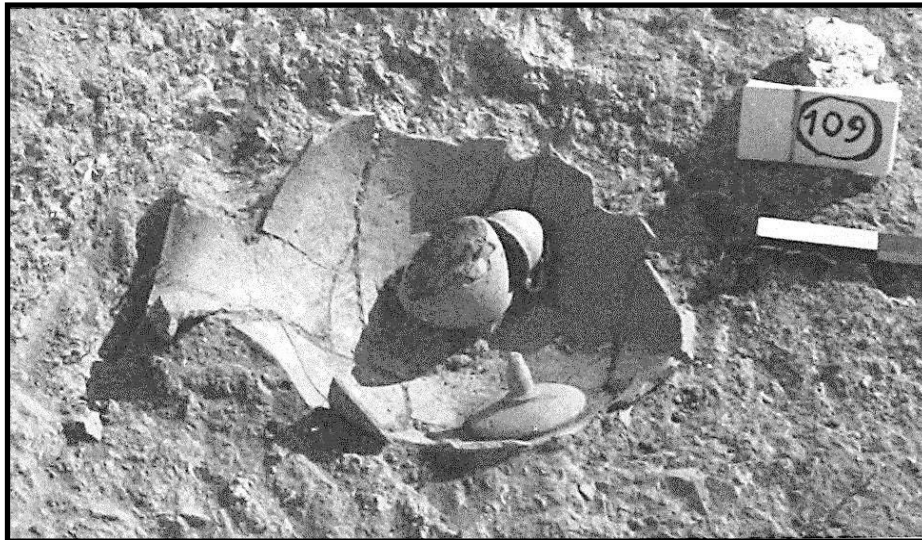

Εικ. 80. Θορικός. Κάτοψη Δυτικού Νεκροταφείου. Οι παιδικό Γ τάφοι:

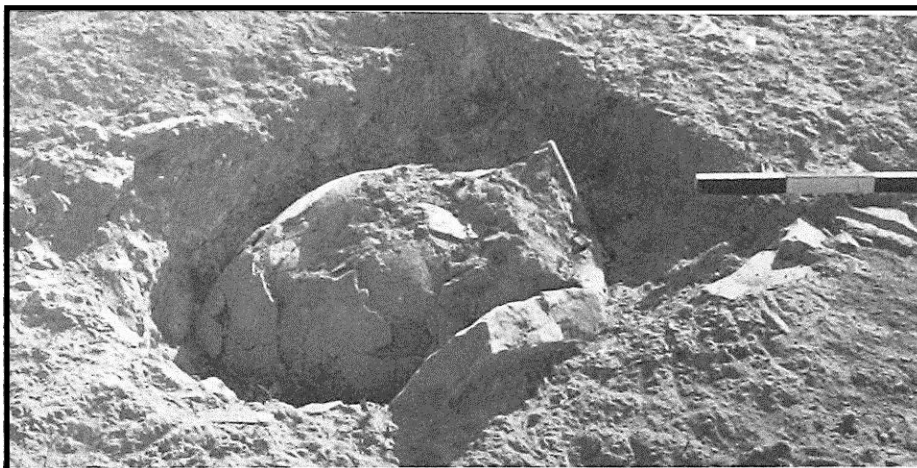
- (1)ΘΟΡ 1 (2)ΘΟΡ 2 (3)ΘΟΡ 3 (4)ΘΟΡ 4 (5)ΘΟΡ 5 (6)ΘΟΡ 6 (7)ΘΟΡ7 (8)ΘΟΡ 8 (9)ΘΟΡ 9
 (10)ΘΟΡ 10 (11)ΘΟΡ 11 (12)ΘΟΡ 12 (13)ΘΟΡ 13.

Εικ. 81. Ο Εγχυτρισμός ΘΟΡ 3, κατά χώραν.

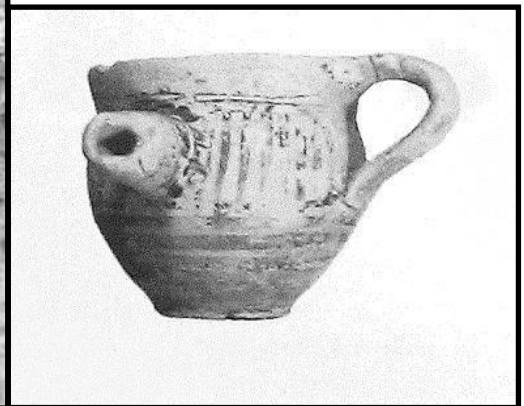
Εικ. 82. Ο εγχυτρισμός ΘΟΡ 4, κατά χώραν.

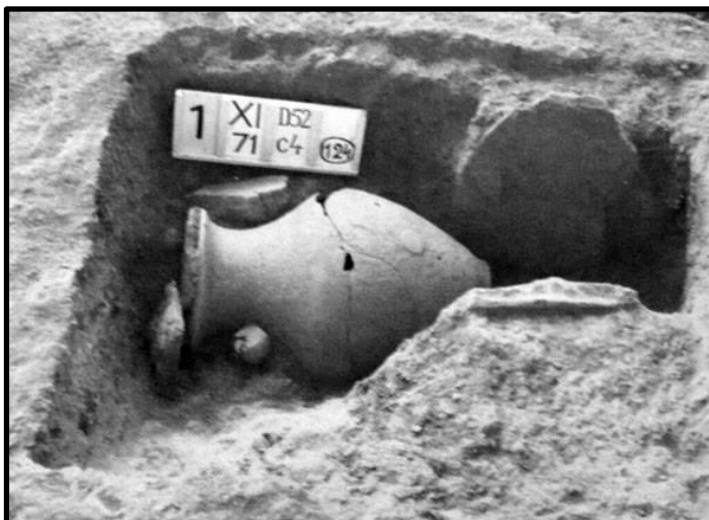
Εικ. 83. Ο εγχυτρισμός ΘΟΡ 5, κατά χώραν.

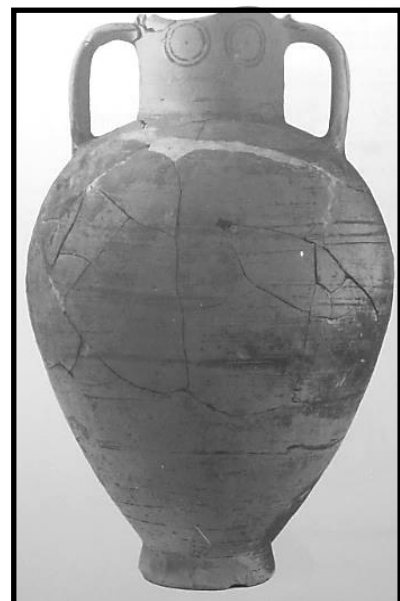
Εικ. 84. Ο εγχυτρισμός ΘΟΡ 6, κατά χώραν.

Εικ. 85. Ο ταφικός πίθος του εγχυτρισμού ΘΟΡ 7 κατά χώραν και το θήλαστρό του.

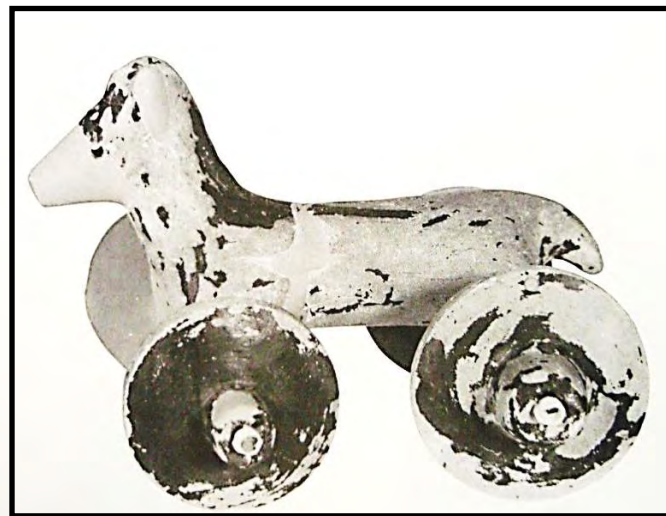
Εικ. 86. Ο ταφικός πίθος του εγχυτρισμού ΘΟΡ 9 κατά χώραν.

Εικ. 87. Ταφικός αμοφρέας εγχυτρισμού ΘΟΡ 10.

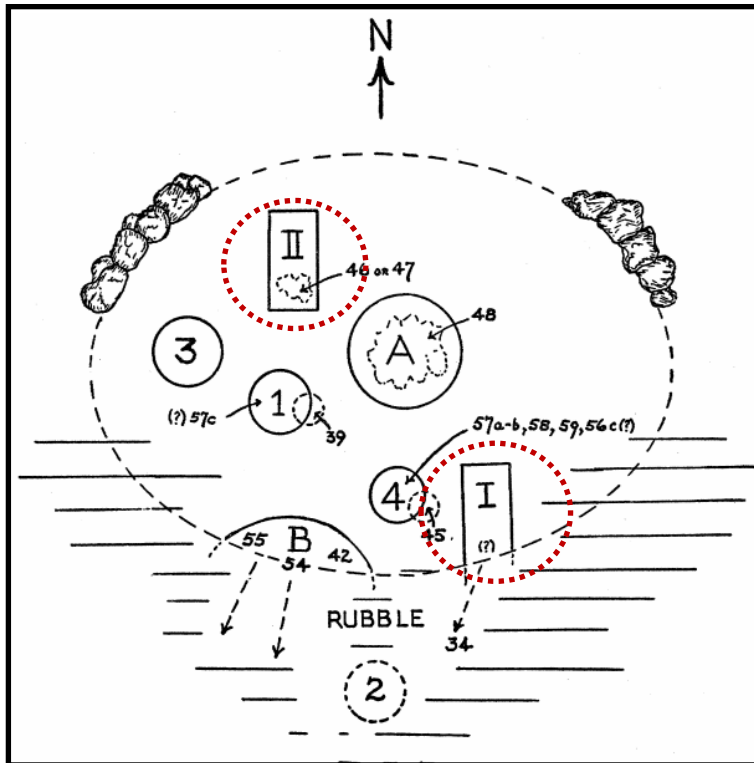
Εικ. 88. Χειροποίητο θήλαστρο σε σχήμα αμφορίσκου. Κτέρισμα του εγχυτρισμού ΜΑΡΚ 2.

Εικ. 89. Μερέντα Μαρκοπούλου. Πήλινο ειδώλιο ίππου με τροχούς. Παιδικός τάφος ΜΕΡ 1.

Εικ. 90. Μερέντα Μαρκοπούλου. Ειδώλια. Παιδικός τάφος ΜΕΡ 1.

Εικ. 91. Νέα Ιωνία. Ο οικογενειακός ταφικός περίβολος (NI 1-2).

Εικ. 92. Θήλαστρο της ταφής NI 1.

Εικ. 93. Χρυσή ταινία του εγχυτρισμού MEN 2.

Εικ. 94. Βαλαρία Μαραθώνα. Ο κιβωτιόσχημος τάφος ΜΑΡΑ 3.

Εικ. 95. Λεωφόρος Μαραθώνος. Πήλινο ειδώλιο ίππου από τον εγχυτρισμό ΜΑΡΑ 6.

Εικ. 97. Ωρωπός. Χειροποίητη πρόχους.
Εγχυτρισμός ΩΡ 2.

Εικ. 98. Ωρωπός. Οι εγχυτρισμοί
ΩΡ 2-3 κατά χώραν.

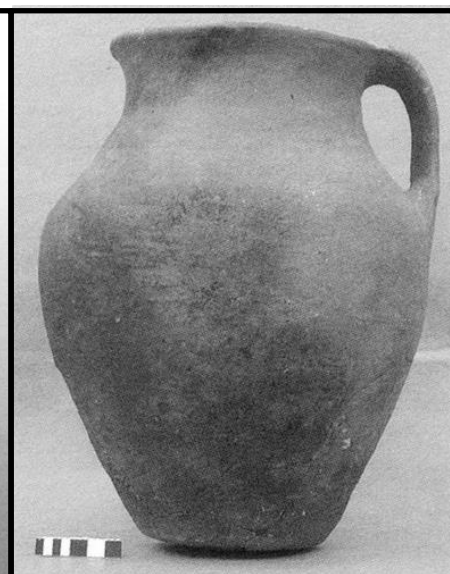
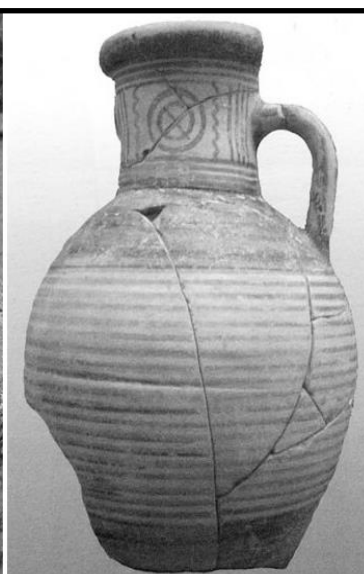
Εικ. 99. Ωρωπός. Ο εγχυτρισμός
ΩΡ 9 κατά χώραν.

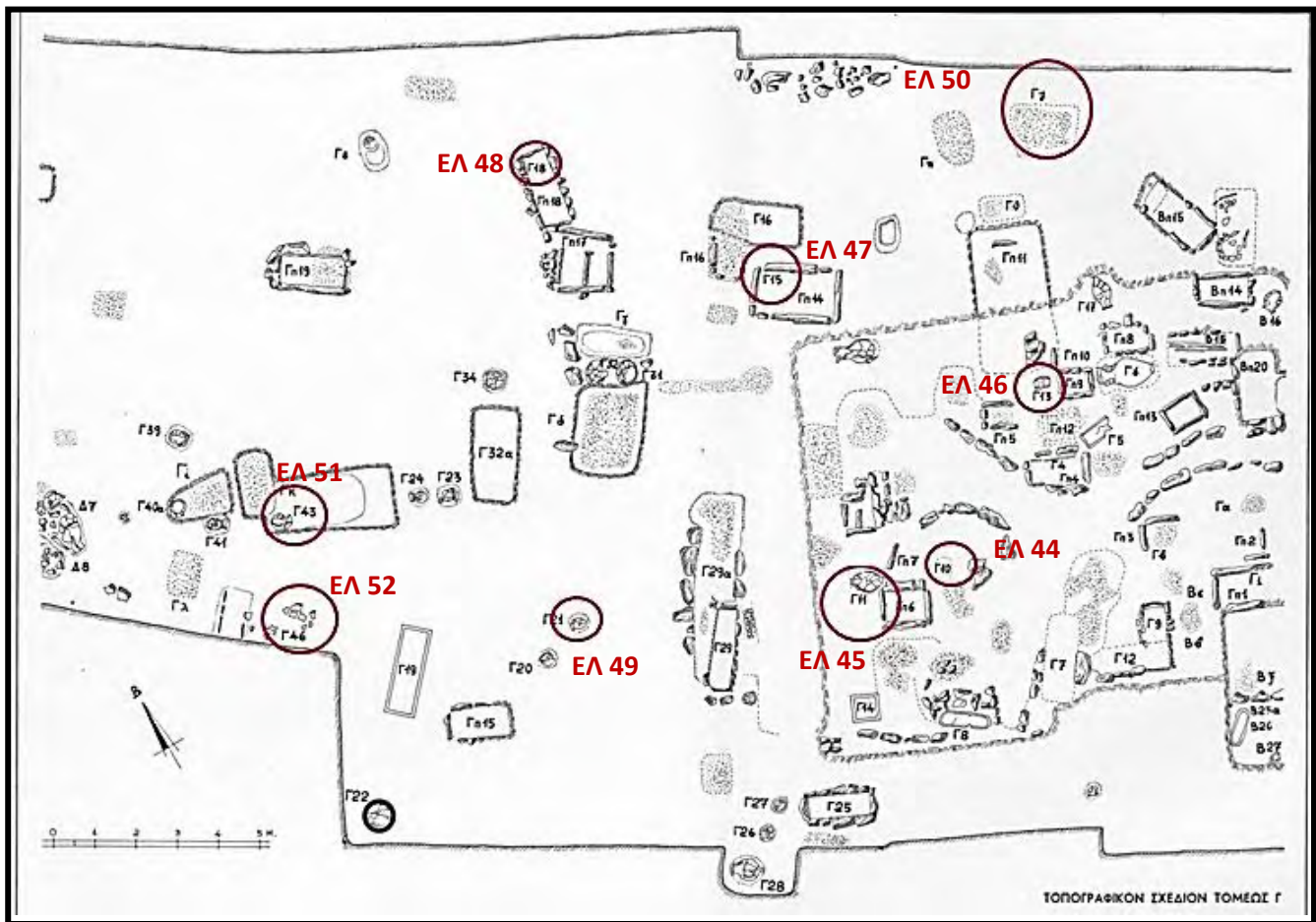
Εικ. 100. Ωρωπός. Οξύπυθμενος
αμφορέας. Εγχυτρισμός ΩΡ 15.

Εικ. 101. Ωρωπός. Ταφικός αμφορέας του εγχυτρισμού
*ΩΡ 19.

Εικ. 102. Ωρωπός. Το ταφικό
αγγείο (χειροποίητη πρόχους)
του εγχυτρισμού ΩΡ 21.

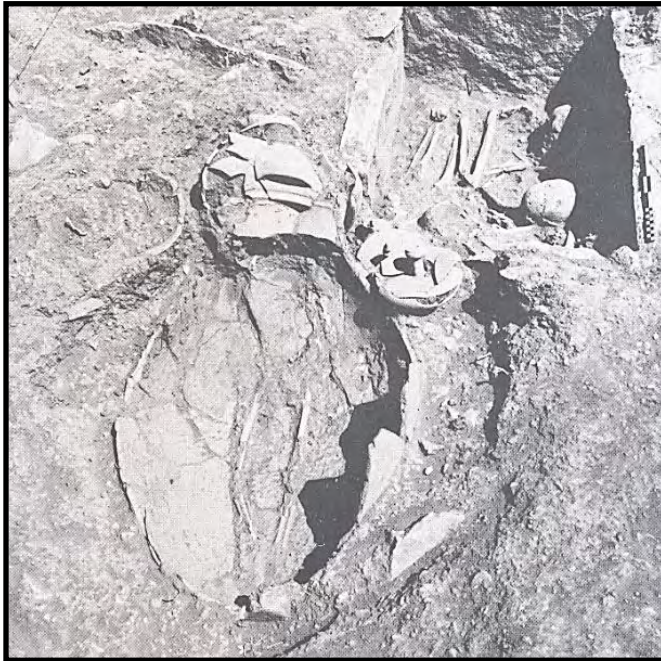
Εικ. 103. Δυτικό Νεκροταφείο Ελευσίνας. Οι παιδικές ταφές του τομέα Γ.

Εικ. 104. Δυτικό Νεκροταφείο Ελευσίνας. Ο εγχυτρισμός ΕΛ 44 κατά χώραν.

Εικ. 105. Δυτικό Νεκροταφείο Ελευσίνας. Τα κτερίσματα του εγχυτρισμού ΕΛ 44.

Εικ. 106. Δυτικό Νεκροταφείο Ελευσίνας. Ο εγχυτρισμός ΕΛ 45 κατά χώραν.

Εικ. 107. Δυτικό Νεκροταφείο Ελευσίνας. Ο εγχυτρισμός ΕΛ 46 κατά χώραν.

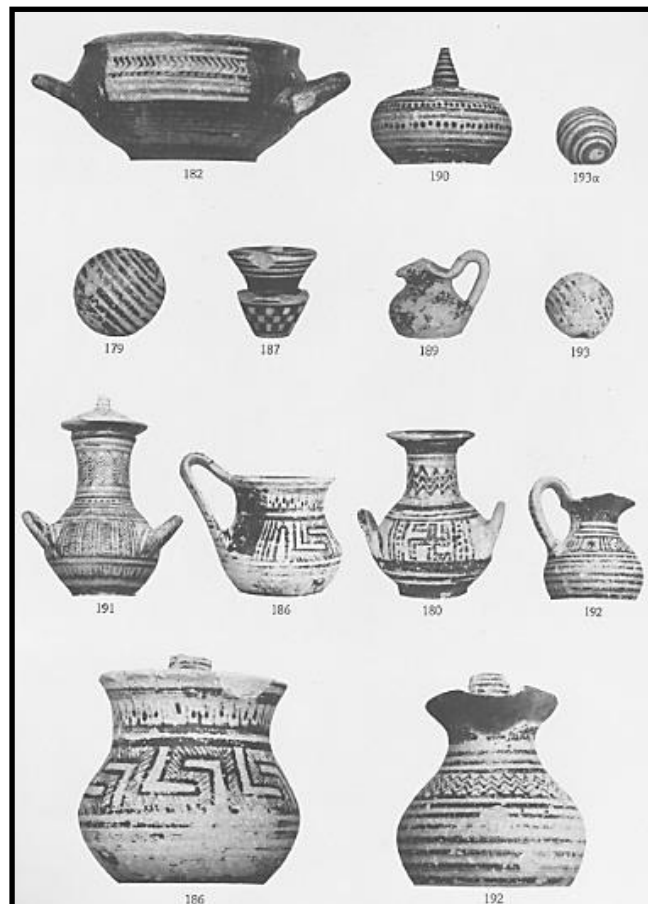

Εικ. 108. Δυτικό Νεκροταφείο Ελευσίνας. Η δευτερογενής καύση ΕΛ 47 κατά χώραν.

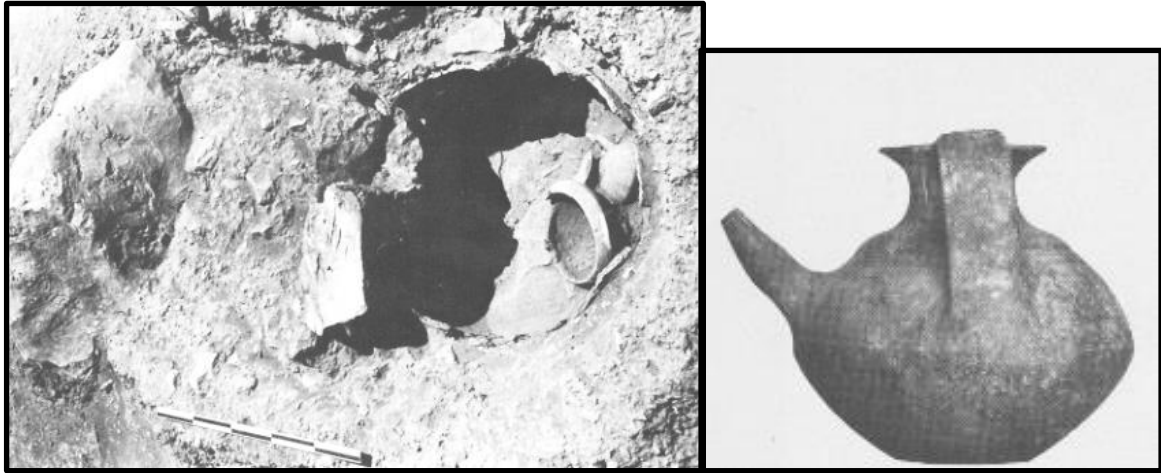

Εικ. 109. Δυτικό Νεκροταφείο Ελευσίνας.
Κιβωτιόσημος παιδικός τάφος ΕΛ 48.

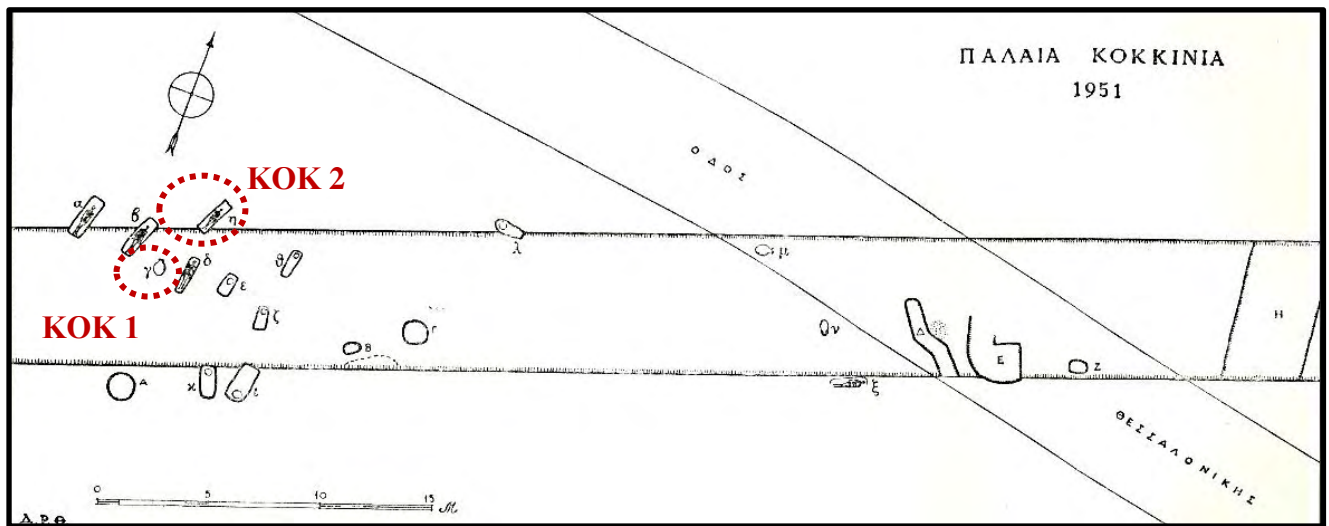
Εικ. 110. Δυτικό Νεκροταφείο Ελευσίνας.
Τα ευρήματα του κιβωτιόσημου παιδικού
τάφου ΕΛ 48.

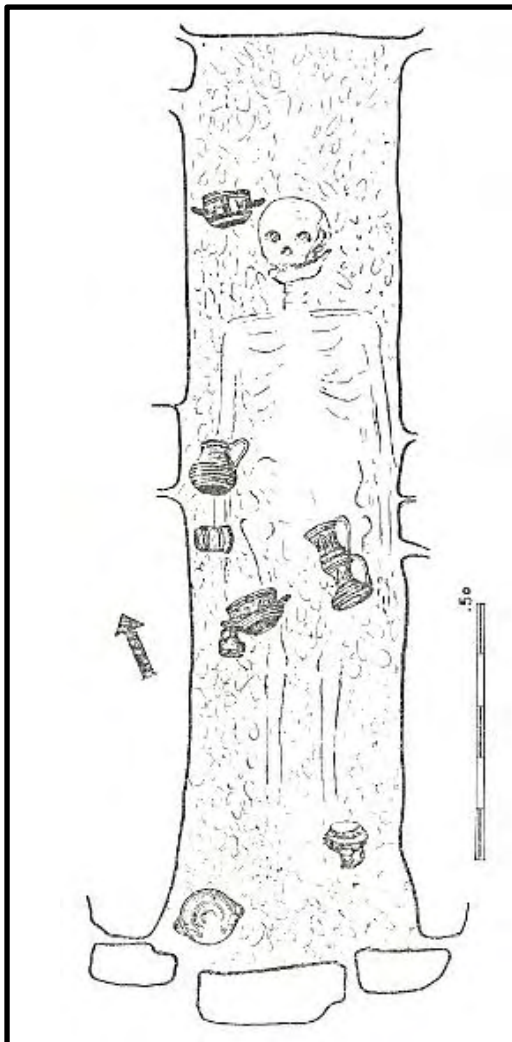
Εικ. 111. Δυτικό Νεκροταφείο Ελευσίνας.
Ο εγχυτρισμός ΕΛ 49 κατά χώραν και θήλαστρο ως κτέρισμα.

Εικ. 112. Δυτικό Νεκροταφείο Ελευσίνας.
Ο ταφικός πίθος του εγχυτρισμού ΕΛ 53 κατά χώραν.

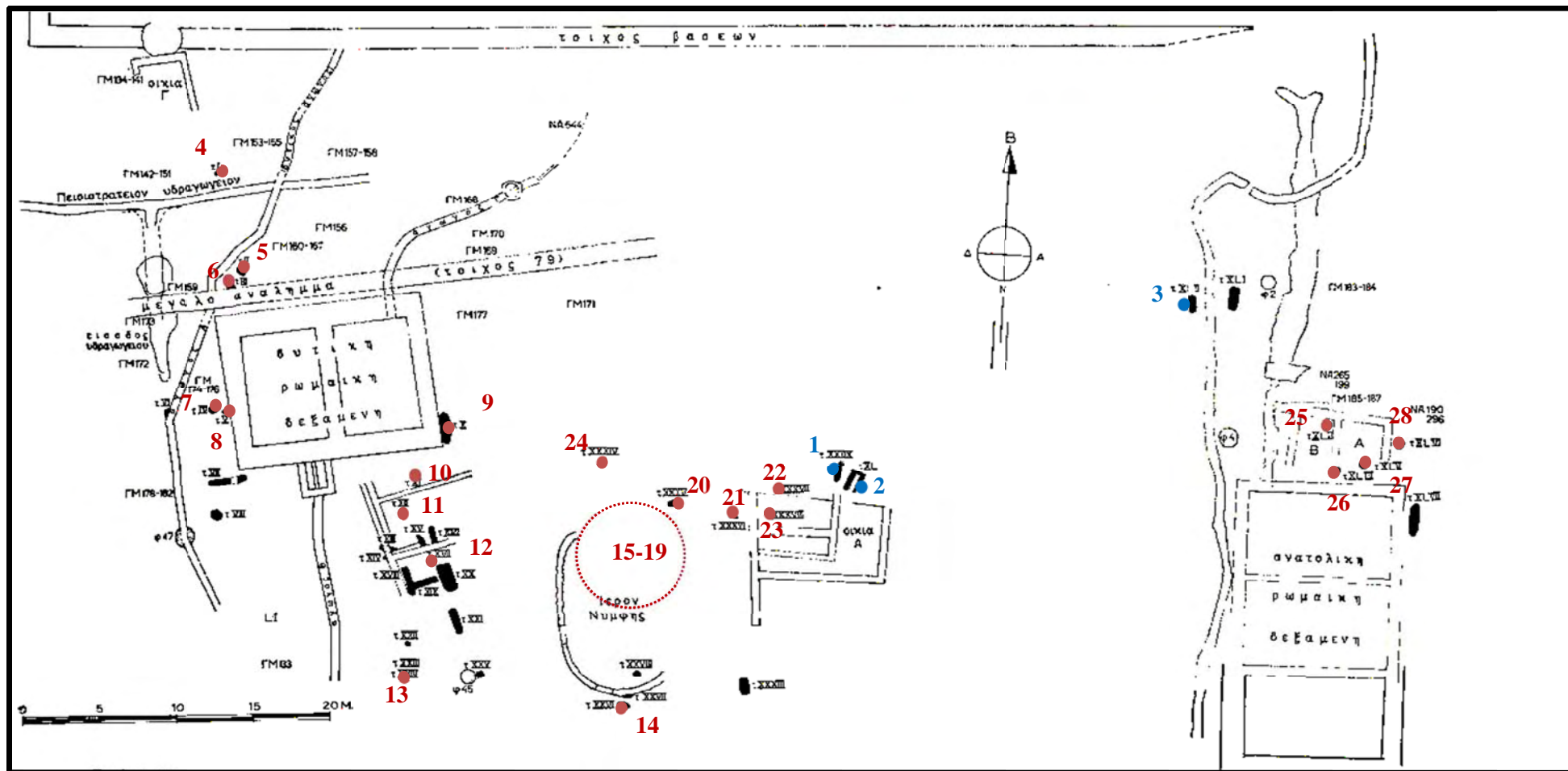

Εικ. 113. Πειραιάς. Παλαιά Κοκκινιά. Τοπογραφικό σχέδιο των ευρεθέντων τάφων.

Εικ. 114. Πειραιάς. Παλαιά Κοκκινιά. Σχεδιαστική αποτύπωση και τα κτερίσματα του ενταφιασμού ΚΟΚ 2.

Εικ. 39. Κάτοψη του νεκροταφείου στη Ν κλιτύ της Ακρόπολης. Η διασπορά των ΠρΓ και Γ παιδικών τάφων.

Υπόμνημα:

- ΠρΓ παιδικοί τάφοι
- Γ παιδικοί τάφοι

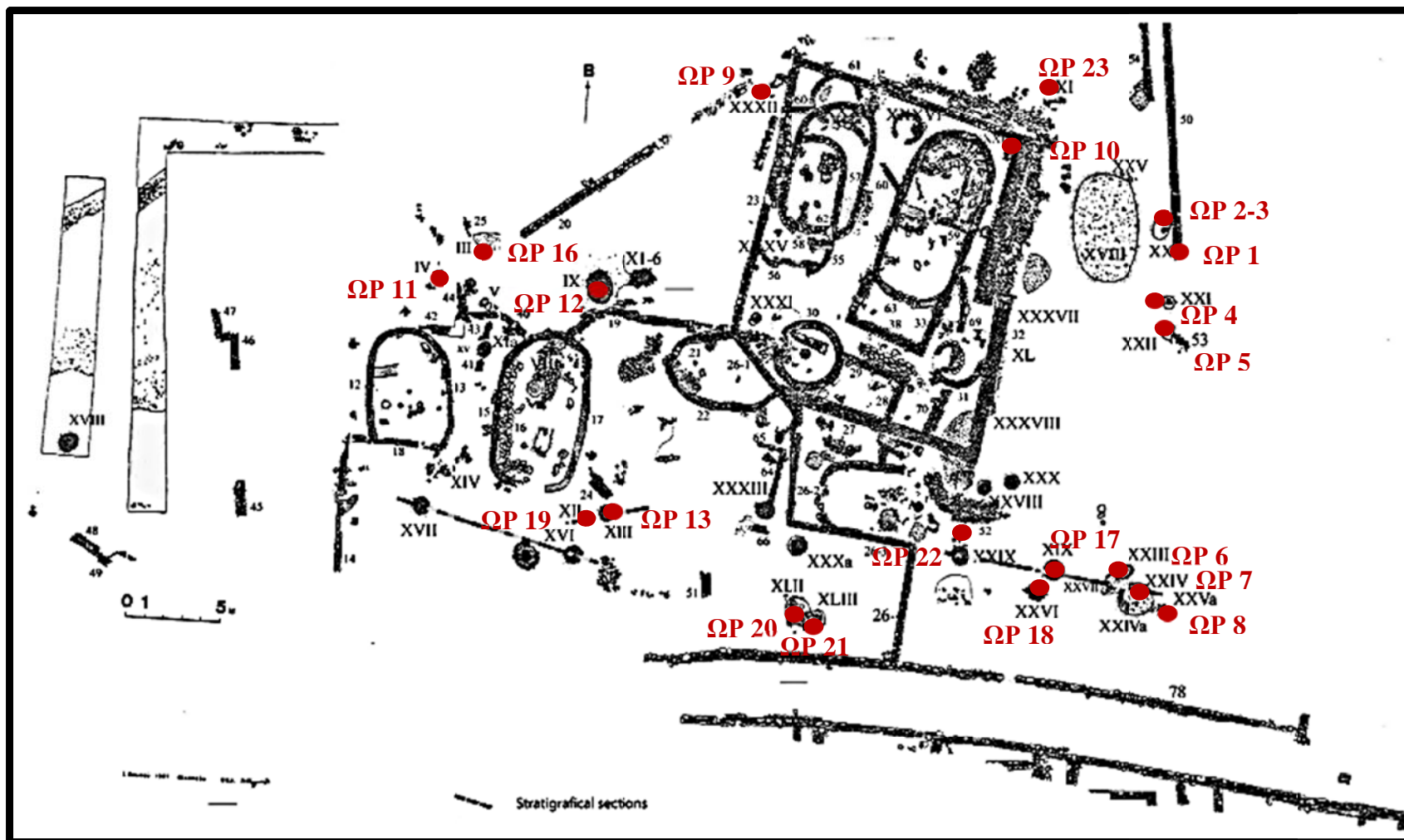
ΠρΓ τάφοι: (1)ΑΚΡ (Ν) 1 (2)ΑΚΡ(Ν) 2 (3)ΑΚΡ(Ν) 3

Γ τάφοι: (4)ΑΚΡ (Ν) 4 (5)ΑΚΡ (Ν) 5 (6)ΑΚΡ (Ν) 6 (7)ΑΚΡ (Ν) 7 (8)ΑΚΡ (Ν) 8 (9)ΑΚΡ (Ν) 9

(10)ΑΚΡ (Ν) 10 (11)ΑΚΡ (Ν) 11 (12)ΑΚΡ (Ν) 12 (13)ΑΚΡ (Ν) 13 (14)ΑΚΡ (Ν) 14 (15-19)ΑΚΡ (Ν) 15-19

(20)ΑΚΡ (Ν) 20 (21)ΑΚΡ (Ν) 21 (22)ΑΚΡ (Ν) 22 (23)ΑΚΡ (Ν) 23 (24)ΑΚΡ (Ν) 24 (25)ΑΚΡ (Ν) 25

(26)ΑΚΡ (Ν) 26 (27)ΑΚΡ (Ν) 27 (28)ΑΚΡ (Ν) 28

Εικ. 96. Ορωπός. Κάτοψη Κεντρικού Τομέα. Οι παιδικόί τάφοι.